

ფონდი № _____

საქმიანო № _____

საწილი № _____

საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში

საქართველოში ადამიანის
უფლებათა და თავისუფლებათა
დაცვის ელგოპარეოგის შესახებ

2001 წლის პირველი ნახევარი

01-06.2001
54 ფურცელი

დაიგეჟდა გაეროს განვითარების პროგრამის ფინანსური მხარდაჭერით

UNDP

1

საქართველოს სახალხო დამცველის ანგარიში

საქართველოში ადამიანის
უფლებათა და თავისუფლებათა
დაცვის მდგომარეობის შესახებ

2001 წლის პირველი ნახევარი

ს ა რ ჩ ე ვ ი

შესავალი.....	3
სახელმწიფო უწყებების რეაგირება საქართველოს პრეზიდენტის 2000 წლის დეკემბრის №543 ბრძანებულებასთან დაკავშირებით.....	5
„საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ კანონთან სისხლის სამართლის საპროცესო, სამოქალაქო საპროცესო და ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კანონმდებლობის შესაბამისობაში მოყვანის შესახებ.....	7
ახლადამოწენილ გარემოებათა გამო საქმეზე აღძრული წარმოების ვადების დადგენის თაობაზე საქართველოს სახალხო დამცველის რეკომენდაციის განხილვის შესახებ.....	9
კორუფცია და ადამიანის უფლებები.....	10
სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებები.....	13
სოციალურ-ეკონომიკური უფლებები.....	23
კულტურული უფლებები.....	33
სინდისის თავისუფლება და რელიგიური ექსტრემიზმი.....	34
ბავშვთა უფლებები.....	49
მდგომარეობა ჯარში და სამხედრო მოსამსახურეთა უფლებები.....	54
შინაგანი ჯარები.....	60
საგადასახადო შემოსავლების სამინისტროში ჩატარებულ შესარჩევ კონკურსთან დაკავშირებული საქმეები.....	62
მოსამართლეთა დისციპლინარული დევნა.....	65
დანაშაულზე რეაგირებისა და სისხლის სამართლის საქმეთა გამოძიების გაჭიანურებასთან დაკავშირებული საქმეები.....	80
დაპატიმრება.....	69
თავისუფლებააღკვეთილ პირთა მიმართ პროცესუალური ნორმების დარღვევის ფაქტები.....	73
არაადამიანური მოპყრობა: კანონმდებლობა და ფაქტები.....	75
კონკრეტული ფაქტები სოციალური უფლებების დარღვევებთან დაკავშირებით.....	88
საქართველოს სახალხო დამცველის 2000 წლის იანვარ-ნოემბრის ანგარიშის რეკომენდაციების შესრულების შესახებ.....	98
სახალხო დამცველის აპარატის რეორგანიზაცია.....	100
საერთაშორისო ურთიერთობები.....	104
სახალხო დამცველის და მისი აპარატის დაფინანსების საკითხი.....	106
საქართველოს სახალხო დამცველის ოფისის საქმიანობის სტატისტიკა.....	107

შესავალი

წინამდებარე დოკუმენტი წარმოადგენს საქართველოს სახალხო დამცველის მორიგ მოხსენებას საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა განხორციელების მდგომარეობის შესახებ. აღნიშნული მოხსენება მომზადებულია საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ ორგანული კანონის მოთხოვნათა შესაბამისად.

მოხსენებაში ასახულია პერიოდი 2001 წლის იანვრიდან ივნისის თვის ჩათვლით. მიუხედავად ამისა, გარკვეული მიზეზების გამო, მოხსენებაში მოტანილი მასალები მოიცავს აგრეთვე, უფრო ადრინდელ პერიოდსაც. განსაკუთრებით ეს ეხება მოხსენების ზოგად ნაწილს, რათა უფრო თვალნათლივ გამოჩნდეს გარკვეული ტენდენციები, რომლებიც გამოიკვეთა ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დაცვის მდგომარეობის მხრივ.

მოხსენების მომზადებისას გამოყენებულია სხვადასხვა მასალები, კერძოდ, საქართველოს სახალხო დამცველის ოფისში შემოსული მომართვები და საჩივრები, სხვადასხვა სამთავრობო თუ არასამთავრობო ორგანიზაციებიდან მოპოვებული ინფორმაცია, აგრეთვე საქართველოს სახელმწიფო დონის მოხსენებები ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული, სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ პაქტების განხორციელების შესახებ.

მოხსენება შედგება ორი ძირითადი ნაწილისაგან. პირველ ნაწილში ჩვენ შევეცადეთ მოგვეწოდებინა ჩვენი ხედვა საქართველოში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა მდგომარეობის შესახებ, აგრეთვე გამოგვეთქვა ზოგიერთი ზოგადი ხასიათის მოსაზრება იმ ძირითადი პრობლემების შესახებ, რომელიც პრიორიტეტულად მივიჩნით. წინასწარ მსურს აღვნიშნო, რომ ჩვენ არა გვაქვს პრეტენზია ყოველსმომცველი ანალიზისა. ჩვენი მცდელობა მიმართულია იქითკენ, რომ გამოგვეთოთ, ჩვენი აზრით, ყველაზე მტკივნეული მომენტები, რომლებიც ითხოვენ დაუყოვნებლივ სწრაფ და ეფექტიან რეაგირებას. კერძოდ, ეს შეეხება მოხსენების ამავე ნაწილში მოტანილი კონკრეტული საქმეების აღწერას. რა თქმა უნდა, მოხსენების ჩარჩოში შეუძლებელია გვემსჯელა საქართველოს სახალხო დამცველის სახელზე შემოსულ ყველა საჩივარზე და შესაბამის რეკომენდაციებზე. ამიტომ შევარჩიეთ, ასე ვთქვათ, ყველაზე რეზონანსული საქმეები და ის საკითხები, რომლებიც, ომბუდსმენის აზრით, გარკვეულ ყურადღებას იმსახურებენ.

მოხსენების მეორე ნაწილში ასახულია საქართველოს სახალხო დამცველის ოფისის საქმიანობის კონკრეტული ასპექტები. კერძოდ, ამ ნაწილში მოცემულია სტატისტიკური ინფორმაცია, მონაცემები სტრუქტურული ცვლილებებისა და ინფორმაცია აპარატის ფინანსური მდგომარეობის შესახებ.

იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოს სახალხო დამცველის მოხსენებები პარლამენტს წელიწადში ორჯერ უნდა წარედგინოს, ჩვენ შეგნებულად შევიკავეთ თავი იმ საქმეთა განხილვისაგან, რომლებიც, თუმცა მნიშვნელოვან ინტერესს წარმოადგენენ, მაგრამ ჯერჯერობით დაუმთავრებელია. ამ საკითხების განხილვას ჩვენ მომდევნო მოხსენებაში დაუბრუნდებით. მომდევნო მოხსენებებში ჩვენ აგრეთვე ვაპირებთ მაქსიმალურად გავამახვილოთ ყურადღება ადამიანის

უფლებათა და თავისუფლებათა მდგომარეობის დინამიკაში განხილვაზე, რათა უფრო მკაფიოდ გამოიკვეთოს ამ თვალსაზრისით საქართველოში არსებული ტენდენციები.

მადლობის სიტყვებით მივმართავ გაეროს განვითარების პროგრამის ოფისს საქართველოში, რომლის აქტიური მხარდაჭერით მოხერხდა წინამდებარე თუ სახალხო დამცველის სხვა მოხსენებების მომზადება.

მსურს ხაზგასმით აღვნიშნო, რომ მოცემულ მოხსენებაში შეგნებულად ყურადღება გამახვილებულია ადამიანის უფლებათა დარღვევებზე, პრობლემებზე და წინააღმდეგობებზე და თითქმის არაფერია ნათქვამი დადებითი ტენდენციების შესახებ. საქმე ისაა, რომ ჩვენი ღრმა რწმენით, პირველ რიგში, უნდა გამოსწორდეს ნაკლოვანებები (რისთვისაც ისინი მაქსიმალურად თვალსაჩინო გავხადეთ).

3

**სახელმწიფო უწყებების რეაგირება
საქართველოს პრეზიდენტის 2000 წლის დეკემბრის
№543 ბრძანებულებასთან დაკავშირებით**

როგორც მოგეხსენებათ, აღნიშნული ბრძანებულება შეეხება საქართველოს სახალხო დამცველის 2000 წლის პირველი ნახევრის ანგარიშში წარმოდგენილი რეკომენდაციების განხორციელების მსვლელობას. ჩვენს ხელთ არსებული ინფორმაციით, დღეისათვის შესაბამისი რეაგირება ამ ბრძანებულებაში მოცემულ დავალებებზე რამდენიმე სამინისტრომ მოახდინა.

კერძოდ, საქართველოს შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრომ წარმოადგინა ორი წერილი (2001 წლის 2 მარტითა და 17 აპრილით დათარიღებული), რომელშიც აღნიშნულია, თუ რა ზომებია მიღებული სამინისტროს ხელმძღვანელობის მიერ კონკრეტული დავალებების შესასრულებლად, აგრეთვე მოცემულია კონკრეტული ინფორმაცია სახალხო დამცველის მიერ შესწავლილი საქმეების შესახებ (მოქალაქე ლ. ხავთასის, ლ. სამანიშვილისა და დ. კიკნაძის საქმეებთან დაკავშირებით).

საქართველოს პრეზიდენტის სახელზე წარმოდგენილ წერილში საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო იტყობინება სააღსრულებო სისტემაში არსებული სირთულეების გადალახვის ღონისძიებათა შესახებ. აღნიშნულ წერილში აგრეთვე მითითებულია შესაბამისი სტრუქტურის მუშაობის გასაუმჯობესებლად მიმართული ზომების შესახებ და შესაბამის კანონში შესატანი ცვლილებების შინაარსის თაობაზე.

იუსტიციის სამინისტროს წერილში საგანგებოდ აღნიშნულია, რომ „საქართველოს მრავალი მოქალაქე დღემდე გაუთვითცნობიერებულია სასამართლო აქტების აღსრულებასთან დაკავშირებულ საკითხებში, რაც არცთუ იშვიათად იწვევს სხვადასხვა სახელმწიფო მოხელეთა მხრიდან მათი კანონიერი უფლებების დარღვევასა და უზულებელყოფას“. ამ თვალსაზრისით მისასალმებელია, რომ იუსტიციის სამინისტროს გადაწყვეტილი აქვს გამოსცეს სპეციალური ცნობარი, რომელიც დაეხმარება მოქალაქეებს აღსრულების პროცესში თავისი კანონიერი უფლებების რეალიზებაში.

ცალკე წერილია მიღებული იუსტიციის სამინისტროს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტიდან, სადაც მოცემულია კონკრეტული ინფორმაცია იმის თაობაზე, თუ როგორ სრულდება პენიტენციურ სისტემაში პრეზიდენტის ბრძანებულებით გათვალისწინებული ღონისძიებები.

იუსტიციის საბჭოს შესაბამის ინფორმაციაში ნაწილობრივ გაზიარებულია სახალხო დამცველის შენიშვნები, აღნიშნულია ისიც, რომ ზოგიერთი შეფასება გადაჭარბებულ ხასიათს ატარებს. ამავე დროს, სასიამოვნოა ის ფაქტი, რომ იუსტიციის საბჭო გამოთქვამს მზადყოფნას ითანამშრომლოს სახალხო დამცველთან და, კერძოდ, იწვევს მას საბჭოს სხდომებში მონაწილეობის მისაღებად.

დტოლილთა და განსახლების სამინისტროს ინფორმაციით, ამ უწყებასაც აქვს გატარებული გარკვეული ღონისძიებები პრეზიდენტის ხსენებული ბრძანებულების შესასრულებლად. სამინისტროს მიერ წარმოდგენილ ინფორმაციაში უნდა აღინიშნოს, რომ მომზადებულია კანონპროექტი „იძულებით გადაადგილებულ პირთა - დევნილთა შესახებ საქართველოს კანონში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის თაობაზე“. აღნიშნული პროექტი მომზადებულია საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატის მონაწილეობით და საქართველოს პრეზიდენტის მიერ 2000 წლის 26 დეკემბერს საკანონმდებლო ინიციატივის წესით გადაეგზავნა განსახილველად საქართველოს პარლამენტს. სასურველია, რომ ამ პროექტის განხილვა საქართველოს პარლამენტმა საშემოდგომო სესიის განმავლობაში მოახერხოს.

დაბოლოს, შესაბამისი ინფორმაცია საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულების მოთხოვნათა შესრულების შესახებ წარმოადგინა საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრომ. აღნიშნულ ინფორმაციაში წარმოდგენილია კონკრეტულ ღონისძიებათა ნუსხა, რომელიც უკვე განხორციელდა და ისიც, რაც განხორციელდება უახლოეს პერიოდში. განსაკუთრებულ ყურადღებას ამ თვალსაზრისით იმსახურებს ის ფაქტი, რომ დაგეგმილია სამინისტროს კადრებსა და პირად შემადგენლობასთან მუშაობის მთავარი სამმართველოს მიერ პოლიციის ადგილობრივ ქვედანაყოფებში და სამინისტროს აკადემიის ბაზაზე თანამშრომელთა სპეციალური ტრენინგების ჩატარება ადამიანის უფლებათა დაცვის საკითხებში. ეს მით უმეტეს მნიშვნელოვანია, თუ გავითვალისწინებთ იმ ფაქტს, რომ ჩვენს ხელთ არსებული მონაცემების თანახმად, ადამიანის უფლებები კვლავაც ხშირად ირღვევა სწორედ პოლიციის თანამშრომელთა მიერ.

ვიმედოვნებთ, რომ 2002 წლის 29 იანვრისათვის საქართველოს პრეზიდენტისათვის წარსადგენ ანგარიშში შინაგან საქმეთა სამინისტრო მოგვაწვდის ამომწურავ ინფორმაციას იმ კონკრეტული ზომების შესახებ, რომლებიც მან გაატარა სისტემაში ადამიანის უფლებათა შელახვის ფაქტების აღმოსაფხვრელად და დამნაშავეთა დასასჯელად.

ზოგადად უნდა აღვნიშნო, რომ საქართველოს სახალხო დამცველის მიმართვებს საქართველოს პრეზიდენტისადმი ყოველთვის ჰქონდა სწრაფი და ეფექტიანი გამოხმაურება. ამის კიდევ ერთი დადასტურებაა საქართველოს პრეზიდენტის ხსენებული ბრძანებულება. სამწუხაროდ, სახალხო დამცველის მიმართვებზე რეაგირების თვალსაზრისით, იგივე ვერ ითქმის ჩვენი ქვეყნის სხვადასხვა სახელისუფლო სტრუქტურაზე, რომელთა პასუხები ხშირ შემთხვევაში, ან დაგვიანებულია ხოლმე, ან არ შეესაბამება იმ მოთხოვნებს, რომლებიც ჩამოყალიბებული იყო სახალხო დამცველის შესაბამის მიმართვაში.

**„საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“
კანონთან სისხლის სამართლის საპროცესო, სამოქალაქო საპროცესო
და ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კანონმდებლობის
შესაბამისობაში მოყვანის შესახებ**

ერთობ მნიშვნელოვანია და სპეციალურ განმარტებას მოითხოვს „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ ორგანული კანონის 21-ე მუხლის „ე“ პუნქტის მოთხოვნები, რომლითაც სახალხო დამცველი რეკომენდაციით მიმართავს შესაბამის სასამართლო ინსტანციას ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერების შემოწმების თაობაზე, თუკი შემოწმების შედეგად მიიჩნევა, რომ სასამართლო წარმოების პროცესში ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დარღვევას შეექმლო არსებითად ემოქმედა სასამართლო გადაწყვეტილების მიღებაზე.

კანონის ამ მუხლის მოთხოვნათა შესრულების პროცესში პროკურატურის, საგამოძიებო და სასამართლო ორგანოების მიერ არაერთგვაროვნად არის გაგებული სახალხო დამცველისათვის მინიჭებული უფლებები. კერძოდ, ასეთ შემთხვევებში მათ მიერ სადაოდ მიიჩნევა შემდეგი გარემოებები:

სახალხო დამცველი არ წარმოადგენს მხარეს და მისი რეკომენდაცია ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დარღვევის შემთხვევაში არ ექვემდებარება სასამართლო განხილვას.

საკითხისადმი ამგვარი მიდგომა არამართებულია. იგი მიუთითებს კანონმდებლობის მოთხოვნათა არცოდნას ან არასაკმარის გამოცდილებაზე. კერძოდ, საგამოძიებო, პროკურატურისა და სასამართლო ორგანოების მიერ ყურადღება არ ექცევა იმ გარემოებას, რომ „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ კანონი განეკუთვნება ორგანულ კანონთა კატეგორიას, რაზედაც სპეციალურად მითითებულია საქართველოს კონსტიტუციის 43-ე მუხლის მე-3 ნაწილში.

გარდა ამისა, „ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს 1996 წ. 29 ოქტომბრის კანონის მე-4 მუხლის მიხედვით, საქართველოს ორგანული კანონი განეკუთვნება ნორმატიული აქტების კატეგორიას. ამავე კანონის მე-5 მუხლით, საქართველოს კანონით არ შეიძლება გადაწყდეს საკითხები, რომელთა მოწესრიგებაც საქართველოს ორგანული კანონითაა გათვალისწინებული.

რაც შეეხება კოდექსებს, მათ შორის სისხლის სამართლის, სისხლის სამართლის საპროცესო, სამოქალაქო და სამოქალაქო საპროცესო კოდექსებს, ისინი განეკუთვნებიან განსაზღვრულ (ერთგვაროვან) საზოგადოებრივ ურთიერთობათა მომწესრიგებელ სამართლებრივ ნორმებს, სისტემატიზებულ კანონთა კატეგორიას. „ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-19 მუხლით კი დადგენილია ნორმატიული აქტებისათვის იურიდიული ძალის შემდეგი იერარქია:

- საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს კონსტიტუციური კანონი;
- საქართველოს საერთაშორისო ხელშეკრულება და შეთანხმება;
- საქართველოს ორგანული კანონი;
- საქართველოს კანონი და სხვა.

როგორც ვხედავთ, საქართველოს კანონი, ასევე კოდექსები, იერარქიულად საქართველოს ორგანული კანონის უკან დგას და არ გააჩნია მასთან უპირატესობა. აქედან გამომდინარე, ასეთ შემთხვევაში უნდა ვიხელმძღვანელოთ კონსტიტუციით და „ნორმატიული აქტების შესახებ“ კანონის მოთხოვნებით და თუ სისხლის სამართლის, სისხლის სამართლის საპროცესო, სამოქალაქო, სამოქალაქო საპროცესო და ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა ამ კოდექსებით არ არის გათვალისწინებული საქართველოს სახალხო დამცველის რეკომენდაციების განხილვის დასაშვებობა, პრიმატი უნდა მიენიჭოს რეკომენდაციების განხილვის თაობაზე „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ კანონის აღსრულებას, ანუ, ასეთ შემთხვევაში, სასამართლო ორგანოებმა უნდა იხელმძღვანელონ „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ ორგანული კანონის 21-ე მუხლის „ე“ პუნქტის მოთხოვნებით. სხვაგვარად რომ ვთქვათ, თუ სახალხო დამცველს დადასტურებულად მიაჩნია, რომ სასამართლო წარმოების პროცესში, მათ შორის, სასამართლოს შეცდომის შედეგად დარღვეულია ადამიანის უფლებები და თავისუფლებები, რომლებმაც არსებითად იმოქმედეს სასამართლო გადაწყვეტილების მიღებაზე, ან კიდევ, თუ სახალხო დამცველს დასაბუთებულად მიაჩნია, რომ სასამართლო გადაწყვეტილებების მიღების შემდეგ საქმეზე წარმოიშვა ახლად აღმოჩენილი და ახლად გამოვლენილი გარემოებები და ყოველივე ეს დაფიქსირებულია მის რეკომენდაციაში, მიუხედავად იმისა, ითვალისწინებს თუ არა ასეთ მოთხოვნებს სისხლის სამართლის სამოქალაქო, სამოქალაქო საპროცესო და ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსი, „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ ორგანული კანონის“ 21-ე მუხლის „ე“ პუნქტის მოთხოვნების საფუძველზე სასამართლომ უნდა განიხილოს სასამართლო გადაწყვეტილებების შემოწმების თაობაზე სახალხო დამცველის რეკომენდაცია.

ამ შემთხვევაში არსებობს მეორე გზაც. კერძოდ, საქართველოს სისხლის სამართლის, საპროცესო სამოქალაქო, სამოქალაქო საპროცესო და ადმინისტრაციულ სამართალდარღვევათა კოდექსებში შეტანილ იქნას დამატებანი, რომლებიც გაითვალისწინებენ, მიუხედავად დარღვეული უფლებების გასაჩივრების ვადების გასვლისა, სახალხო დამცველის რეკომენდაციის განხილვის სავალდებულო ხასიათს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა არსებითი დარღვევის, სასამართლო შეცდომის ახლად აღმოჩენილ და ახლად გამოვლენილ გარემოებათა დადგენის შემთხვევაში სასამართლო გადაწყვეტილებების კანონიერების შემოწმების შესახებ.

აღნიშნული მოთხოვნები, გარდა საქართველოს კონსტიტუციისა და „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ ორგანული კანონისა, დაფიქსირებულია საერთაშორისო სამართლის ფუძემდებელ დოკუმენტებში, სახელდობრ, ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციაში, სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების პაქტში და სხვა.

კერძოდ, გაეროს ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის მე-10 მუხლი აწესებს, რომ „ყოველ ადამიანს უფლება-მოვალეობათა და მისთვის წაყენებული სისხლის სამართლებრივი ბრალდებათა განსაზღვრისათვის, სრული თანასწორობის საფუძველზე, უფლება აქვს მოითხოვოს მისი საქმის საჯაროდ და სამართლიანობის ყველა მოთხოვნათა დაცვით დამოუკიდებელი და მიუკერძოებელი სასამართლოს მიერ განხილვა გონივრული ვადის განმავლობაში“.

სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების საერთაშორისო პაქტის მე-14 მუხლის მე-3 პუნქტის მიხედვით, თითოეულ მსჯავრდებულ პირს უფლება აქვს, მისი ბრალდება და განაჩენი, კანონის შესაბამისად, გადასინჯოს ზემდგომმა სასამართლომ პაქტის ამავე მუხლის მე-5 პუნქტის თანახმად. ეს ეხება იმ შემთხვევებსაც, რომლებიც უცილობლად ამტკიცებენ სასამართლო შეცდომას.

როგორც ვხედავთ, დასახელებული საერთაშორისო დოკუმენტები არ ზღუდავენ სასამართლოს მიერ გამოტანილი გადაწყვეტილებების გადასინჯვის შესაძლებლობას ზემდგომი სასამართლოების მიერ რაიმე კონკრეტული ჩამონათვალის მიხედვით, რასაც სრულიად ეხმიანება ძალაში შესული სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერების შემოწმების თაობაზე შესაბამისი სასამართლო ინსტანციისათვის მიმართვის შესახებ „საქართველოს სახალხო დამცველის ორგანული კანონის“ 21-ე მუხლის „ე“ პუნქტის მოთხოვნები.

წინამდებარე მოხსენება წარმოადგენს ჩვენი მოსაზრებების დამადასტურებელ დოკუმენტს. ამას ადასტურებს აქ მოტანილი რამდენიმე მაგალითი, როდესაც სასამართლო ინსტანციები უარს ამბობდნენ სახალხო დამცველის, ჩვენი აზრით, დასაბუთებული რეკომენდაციების განხილვაზე (საუბარია სასამართლოს დაუსაბუთებელ გადაწყვეტილებებზე ან სასამართლო პროცესის მსვლელობაში დაშვებულ ადამიანის უფლებათა დარღვევის ფაქტებზე) იმ საბაბით, რომ არსებული საპროცესო კანონმდებლობა არ იძლევა სასამართლო საქმეების გადასინჯვის საშუალებას.

და კიდევ, ერთი მცირე შენიშვნა სასამართლო ხელისუფლებასთან ურთიერთობის თვალსაზრისით: მიმაჩნია, რომ საქართველოს სახალხო დამცველის მიმართებებზე პასუხს ხელს უნდა აწერდეს შესაბამისი თანამდებობის პირი და არა რომელიმე დეპარტამენტის თუნდაც ხელმძღვანელი. ალბათ, მიზანშეწონილია კიდევ ერთხელ გაეიხსენოთ, რომ სახალხო დამცველი წარმოადგენს კონსტიტუციურ ინსტიტუტს და იგი უნდა იმსახურებდეს მეტ ყურადღებას სასამართლო ხელისუფლების მესვეურთა მხრიდან.

ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო საქმეზე აღძრული წარმოების ვადების დადგენის თაობაზე საქართველოს სახალხო დამცველის რეკომენდაციის განხილვის შესახებ

ძალზე ხშირია შემთხვევები, როცა ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო აღძრულ საქმეზე წარმოება მიმდინარეობს ვადის მითითების გარეშე, რაც შესაბამის ორგანოებს შესაძლებლობას აძლევს, დაინტერესების შემთხვევაში დაუსრულებლად გააჭიანურონ საქმის გამოძიება, რითაც უხეშად არღვევენ მხარის უფლებებს.

მაგალითისათვის შეიძლება დასახელდეს კონტრაბანდის ბრალდებით მსჯავრდებული, შემდგომში გამართლებული და პატიმრობიდან გათავისუფლებული თამაზ შაფათავას საქმე. ამ უკანასკნელის სისხლის სამართლის №643-ე საქმეზე საქართველოს გენერალური პროკურორის მიერ ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა

გამო აღიძრა წარმოება 1999 წლის 29 დეკემბერს. აქედან მოყოლებული ერთი წლისა და სამი თვის მანძილზე საქმეზე ჩატარდა სამად სამი საგამოძიებო მოქმედება: ორჯერ გაიგზავნა შეკითხვა გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში ავტომანქანა BMW-Z-3-ის საქართველოში შემოყვანის თაობაზე და მხოლოდ ერთხელ დაიკითხა თ. შაფათავა. მხოლოდ საქართველოს სახალხო დამცველის მრავალგზის ჩარევის შემდეგ, 1 წლის, 7 თვისა და 14 დღის შემდეგ, გახდა შესაძლებელი საქმის წარმოების დამთავრება.

აღნიშნული გარემოებების გათვალისწინებით, საჭიროდ ეთვლი, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 596-ე მუხლის მე-3 ნაწილში სიტყვებს „აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების პროკურორები“ დაემატოს სიტყვები: „ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა საჩივრის გამო აღძრულ საქმეზე წარმოება მიმდინარეობს არაუმეტეს ექვსი თვისა“ და აღნიშნული მუხლი ჩამოყალიბდეს შემდეგნაირად:

„...თუ ვერ დადგინდა საქმეთა გადასინჯვის საფუძველი, პროკურორი ან გამომძიებელი წყვეტს წარმოებას მოტივირებული დადგენილებით, რომელსაც ამტკიცებს საქართველოს გენერალური პროკურორი, აფხაზეთისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკების პროკურორები. ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა საჩივრის გამო აღძრულ საქმეზე წარმოება მიმდინარეობს არაუმეტეს 6 თვისა – დადგენილების ასლი ეგზავნება მომჩივანს, რომელსაც უფლება აქვს მისი მიღებიდან 10 დღის ვადაში გაასაჩივროს უარი საჩივრის დაკმაყოფილებაზე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სახელმძღვანელო პალატაში“.

ყოველივე ამის შესახებ, მიმდინარე წლის 10 აპრილს №42/01-1 რეკომენდაციით მივმართე საქართველოს პარლამენტის იურიდიულ საკითხთა, კანონიერებისა და ადმინისტრაციული რეფორმების კომიტეტის თავმჯდომარეს, ბატონ ზ. ადეიშვილს, რომლისგანაც პასუხი არ მიმიღია.

კორუფცია და ადამიანის უფლებები

ჩვენ მიზნად არ ვისახავთ საქართველოში მიმდინარე არაჯანსაღი და კრიმინალური პროცესის – კორუფციის დეტალურ ანალიზს. ასეთ შემთხვევაში სახალხო დამცველი გასცდებოდა მის ძირითად ფუნქციას – აწარმოოს მუდმივი კონტროლი და მონიტორინგი, სახელდობრ, ადამიანის უფლებათა დაცვაზე და მიაწოდოს ხელისუფლებას სათანადო დასკვნები ამ სფეროში. მაგრამ ეს არ გულისხმობს იმას, რომ სახალხო დამცველმა შეიზღუდოს თავი და ყურადღება არ დაუთმოს ამ მანკიერ მოვლენას. რამდენადაც იგი, როგორც ვიწრო, ასევე ფართო გაგებით, პირდაპირაა დაკავშირებული ადამიანის უფლებებთან. საზოგადოება ხელისუფლებისაგან უკვე დიდი ხანია მოელის რადიკალურ ნაბიჯებს, ხელისუფლებაც თითქოს რაღაცას ცდილობს, მაგრამ ეს მცდელობანი თუ ღონისძიებანი არასრულყოფილი და არასრულფასოვანია.

კორუფცია სამოქალაქო საზოგადოების ყოველ ორგანულ პრინციპს არღვევს. კორუფციის დროს ადამიანების ვიწრო ჯგუფი ვერ და არ მართავს სახელმწიფოს გონივრული აზროვნების მეთოდითა და მაღალი სამოხელეო ეთიკით. ვინაიდან

მათი საქმიანობა სცილდება გონივრული მართვის კატეგორიებს, ისინი მბრძანებლობენ ადამიანებზე ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით. სისტემა იქცევა სახეშეცვლილ დიქტატურად, სიბინძურედ, რომლისთვისაც წინააღმდეგობის გაწევა საკმაოდ ძნელი ხდება. ეს არის მოვლენა, რომელსაც ყოველდღიურად ახასიათებს ზრდისა და გამსხვილების ტენდენცია, რაც მოქალაქეებს მათი უფლებათა დაცვის ფორმალურ საფუძვლებსაც აცლის.

ქრთამი, გამოძალვა, მუქარა, უკანონო ფინანსური და საკრედიტო ოპერაციები, რაც ხშირად საკუთარი ქვეყნის ეკონომიკური, ფინანსური და პოლიტიკური კეთილდღეობის წინააღმდეგ არის მიმართული, ადამიანთა იძულება – იმოქმედონ ჩინოენიკთა და მაღალი რანგის სახელმწიფო მოხელეთა დაუსაბუთებელი და უკანონო გადაწყვეტილებების რეჟიმით – ეს არის იძულებაზე დამყარებული სახელმწიფო-სამოხელეო სისტემა, რომელიც ფეხქვეშ თელავს რიგითი მოქალაქის ფუნდამენტურ უფლებებს.

კორუფციის თემატიკის შეფასებისას აუცილებლად განხილულ უნდა იქნას ზოგიერთი საკითხი, რომელიც ანტიკორუფციული საბჭოს შესწავლის საგანს წარმოადგენს, იმავდროულად, უშუალოდ ეხება ადამიანის უფლებების დარღვევის ფაქტებს და რომელსაც გვერდს ვერ აუვლის სახალხო დამცველი. მაგალითად:

1. უმნიშვნელოვანეს კანონპროექტს „უკანონო და დაუსაბუთებელი ქონების სახელმწიფოსათვის გადაცემის შესახებ“ მთავრობაშიც და პარლამენტშიც სერიოზული წინააღმდეგობები შეხვდა და, მიუხედავად იმისა, რომ კანონპროექტი დახვეწას მოითხოვს, ეს საქმე მაინც გასაკეთებელი და ბოლომდე მისაყვანია. უკანონო ქონების ჩამორთმევა არ არის არც ნეობოლშევიზმი და არც პოლიტიკური რეპრესია, არამედ სწორედ ამ ქონების დატოვება გახლავთ ადამიანის უფლებების დარღვევა და უკანონობა. სახელმწიფოს მხრიდან უკანონო ქონების ჩამორთმევა იქნება ის სანქცია, რომელიც გულისხმობს პასუხს ადამიანის უფლებების მასობრივ დარღვევაზე. საჭიროა ამ საკითხის ყოველგვარი პოლიტიკისაგან (მემარჯვენე, მემარცხენე, ცენტრისტული და ა. შ.) გამიჯვნა, რადგან საკითხი წმინდა ნორმატიულ-სამართლებრივი ხასიათისაა;

2. ანტიკორუფციული საბჭო მიიჩნევს, რომ განათლების სისტემის მართვის სტილი დამანგრეველია, რაც ამ სექტორში გაზრდილი კორუფციით არის განპირობებული. ამის გამო უხეშად ირღვევა სისტემაში დასაქმებული ადამიანების უფლებები და ინტერესები, ილახება მათი ღირსება, შრომის უფლება, ილახება მოსწავლეთა და სტუდენტთა უფლებები. აქედან გამომდინარე, საჭიროა კარდინალური ცვლილებები სამინისტროში, რეალურად უნდა დადგეს მაღალჩინოსანთა პასუხისმგებლობის საკითხი;

3. ადამიანის უფლებათა სისტემის განვითარებისათვის აუცილებელია გარკვევა ეკონომიკისა და ვაჭრობის სამინისტროს მიერ გატარებულ ღონისძიებებში, მაგ. მისი ერთ-ერთი კანონპროექტი „2002 წლის საქართველოს ბიუჯეტის პარამეტრებისა და რეზერვის შესახებ“. მასში ზერელედ და საფუძვლიანი შესწავლის გარეშეა წარმოდგენილი ეკონომიკური პოლიტიკა, რომელიც ქვეყნის განვითარებას უნდა ემსახურებოდეს. სწორედ ასეთი ბუნდოვანება ბადებს ადამიანის ინდივიდუალურ უფლებათა მასობრივი დარღვევის საკითხებს, როგორცაა ხელფასებისა და პენსიების გაუცემლობა, უკანონო პრივატიზაცია, ჩრდილოვანი ეკონომიკის ლეგალიზაციის პრობლემა;

4. ინდივიდუალურ უფლებათა და თავისუფლებათა დარღვევის თავიდან აცილებისათვის უმნიშვნელოვანესია სპეც. სახსრების, ანუ არასაბიუჯეტო შემოსავლების კანონიერების თემა. სამინისტროებში დანერგილი პრაქტიკით შექმნილია ერთგვარი დამატებითი ფონდები, რომელიც მიზნად ისახავს საბიუჯეტო ორგანიზაციებში ზოგიერთი მუშაკის მატერიალურ წახალისებას, ეს კი მნიშვნელოვანწილად არღვევს მოქალაქეთა შრომის კონსტიტუციურ უფლებას და კანონის წინაშე თანასწორობას. იქმნება ერთგვარი პრივილეგიებული, „ელიტარული“ ფენა სამინისტროებში, რომელიც თავისი შინაარსით უკანონო და უსამართლოა. ირღვევა შრომის კოდექსის მე-2 მუხლი, სადაც მითითებულია, რომ „მუშაკს უფლება აქვს თანაბარი მუშაობის პირობებში ჰქონდეს თანაბარი რაოდენობისა და ხარისხის ანაზღაურება, შესაბამისად, ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე, მაგრამ არანაკლებ საარსებო მინიმუმისა და კანონმდებლობით დადგენილი წესით“ და ასევე „საჯარო სამსახურის“ კანონის მე-9 მუხლის მე-6 პუნქტი: „სახელმწიფო მოსამსახურეთა თანამდებობრივი სარგოს ნუსხას და თანამდებობათა დასახელებას ადგენს კანონი. თანამდებობრივ სარგოთა განაკვეთებს განსაზღვრავს საქართველოს პრეზიდენტი.

საქართველოს კანონის „საბიუჯეტო სისტემისა და უფლებამოსილებათა შესახებ“ 21-ე მუხლის თანახმად, ყველა არასაგადასახადო შემოსავალი უნდა ჩაირიცხოს საქართველოს ცენტრალურ ბიუჯეტში, გარდა საქართველოს საკანონმდებლო აქტითა და პრეზიდენტის ბრძანებულებით გათვალისწინებული შემთხვევებისა. ეს ნორმა ირღვევა ყველა სამინისტროს მიერ. მაგ. ამ თანხების ჩარიცხვა ხდება არა საკანონმდებლო აქტის ან პრეზიდენტის ბრძანებულების, არამედ მინისტრის ან დეპარტამენტის თავმჯდომარის ბრძანების საფუძველზე.

ანტიკორუფციული საბჭოს მიერ მოწოდებული ინფორმაციით: შს სამინისტროს არასაბიუჯეტო შემოსავლების 9 წყაროდან ცხრავე უკანონოა, სადაც მხოლოდ ბოლო 6 თვის განმავლობაში უკანონოდ ჩაირიცხა 6 მლნ ლარზე მეტი. დიდი დარღვევებია სოფლის მეურნეობისა და სურსათის, ფინანსთა, ეკონომიკისა და მრეწველობის, იუსტიციისა და ჯანდაცვის სამინისტროთა მიერ ჩამოყალიბებულ სპეც. ანგარიშებზე ჩარიცხული თანხების თვალსაზრისით. მათ მხოლოდ უკანასკნელი 6 თვის განმავლობაში უკანონოდ ჩარიცხულ იქნა მილიონობით ლარი.

კორუფციის, როგორც კრიმინალური მოვლენის გაძლიერების ყველა შედეგზე, პასუხისმგებელია ყველა ჩამოთვლილი სამინისტრო და განსაკუთრებით ძალოვანი სტრუქტურები, პროკურატურა, შს სამინისტრო, უშიშროების სამინისტრო და სხვ. ისინი არათუ ებრძვიან კორუფციას, არამედ პირდაპირ ჩართულნი არიან მასში და სწორედ ამიტომ უდიდესი პასუხისმგებლობა ეკისრებათ მათ ამ პრობლემის მოუგვარებლობაში და უნდა დაისვას კიდევ მათი ხელმძღვანელების პასუხისმგებლობის საკითხი. კორუფციის წინააღმდეგ ბრძოლა დამოკიდებულია პიროვნების (პრეზიდენტის) ერთპიროვნულ, ინდივიდუალურ და პოლიტიკურ ნებაზე და არა კანონისა და კონსტიტუციის უზენაესობაზე. ამიტომ არის, რომ ცალკეული ადამიანები ბატონობენ საზოგადოებაზე და არა კანონები. ეს კი უპირველესი ფაქტორია, რაც ხელს უშლის ქვეყანაში ადამიანის უფლებათა პრიორიტეტისა და სამოქალაქო საზოგადოების ევროპული სტანდარტების დანერგვას.

სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებები

თვითგამორკვევის უფლება

აღნიშნულ უფლებაზე საუბარი მოგვიხდა იმის გამო, რომ დღესდღეობითაც არ არის მოგვარებული საქართველოსათვის ყველაზე მტკივნეული პრობლემა – კონფლიქტები აფხაზეთსა და ცხინვალის რეგიონში.

საქმე ის არის, რომ ამ კონფლიქტების მოუგვარებლობა ძირეულად უშლის ხელს ძალზე მნიშვნელოვანი საკითხების გადაწყვეტას. მოგეხსენებათ, რომ კონსტიტუციის შესაბამისად, მხოლოდ მას შემდეგ, რაც საქართველოში ჩამოყალიბდება სათანადო პირობები, შესაძლებელი გახდება ქვეყნის ძირითადი კანონით გათვალისწინებული ორპალატიანი პარლამენტის შექმნა.

თავის სეპარატისტულ მისწრაფებებში თვითმარქვია რესპუბლიკების ხელმძღვანელობა აპელირებს ერთა თვითგამორკვევის უფლებებით, რაც ყველანაირ საფუძველს მოკლებულია და წარმოადგენს სეპარატისტული ლიდერების აკვიატებულ იდეას.

თანამედროვე საერთაშორისო სამართალი ამ თვალსაზრისით აბსოლუტურად კატეგორიულია. ის აღიარებს თვითგამორკვევის უფლებას, მაგრამ მხოლოდ უკვე არსებული სახელმწიფო ჩარჩოებში. გაეროსა და ეუთოს ფუძემდებლური დოკუმენტები აღიარებენ თვითგამორკვევის უფლებას მხოლოდ კოლონიალური და დამოკიდებული ხალხებისათვის. ამავე დროს ისინი ხაზს უსვამენ იმ გარემოებას, რომ თვითგამორკვევის უფლება არ უნდა უნდა იყოს გამოყენებული როგორც ნებისმიერი ქმედების წახალისება, რომელიც არღვევს სუვერენული დამოუკიდებელი ქვეყნების ტერიტორიულ მთლიანობას ან პოლიტიკურ ერთიანობას, თუ ამ ქვეყნებში დაცულია ხალხთა თანასწორუფლებიანობისა და თვითგამორკვევის უფლება და თუ მოცემულ ქვეყანაში არსებობს მთავრობა, რომელიც წარმოადგენს მთელი ხალხის ინტერესებს ყოველგვარი განსხვავების გარეშე.

ერთა თვითგამორკვევის უფლებასთან მიმართებაში მიზანშეწონილია მოვიხსენიოთ ის უმძიმესი მდგომარეობა, რომელიც ჩამოყალიბდა საქართველოში კონფლიქტური რეგიონიდან ადგილნაცვალ პირთა უდიდესი მასის არსებობასთან დაკავშირებით. ამ თემაზე უკვე საკმაოდ ბევრი ითქვა და დაიწერა, რაც საშუალებას გვაძლევს, ამჯერად არ მოვახდინოთ სიტუაციის დეტალური ანალიზი. ერთი რამ მაინც აღსანიშნავია: ადგილნაცვალ პირებთან მიმართებაში ხდება ადამიანის უფლებათა მრავალმხრივი დარღვევა, რომ არაფერი ვთქვათ იმაზე, რომ პრობლემა ატარებს კუმანიტარულ ხასიათსაც. ნათქვამიდან გამომდინარე, აუცილებელია მიღებულ იქნას ყველა ზომა იმისათვის, რომ მოხდეს ყველა სადავო საკითხის მოგვარება და ადგილნაცვალ პირებს მიეცეთ გარანტირებული, უსაფრთხო და ნებაყოფლობითი დაბრუნების შესაძლებლობა.

ქალთა და მამაკაცთა თანასწორუფლებიანობა

სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა პაქტის მე-3 მუხლი მთლიანად ეძღვნება კანონის წინაშე ქალთა და მამაკაცთა თანასწორუფლებიანობის საკითხს.

როგორც ჩვენი კანონმდებლობის ანალიზი გვიჩვენებს, საქართველოში განხორციელებული ნაბიჯები მიმართულია იქითკენ, რომ უზრუნველყოფილი იყოს ქალთა და მამაკაცთა თანასწორუფლებიანობა. საქართველო მიერთებულია ქალთა დისკრიმინაციის ყველა ფორმის აღმოფხვრის შესახებ კონვენციას.

საქართველოს პრეზიდენტმა გამოსცა ბრძანებულება „ქალთა უფლებების დაცვის განმტკიცების ღონისძიებათა შესახებ“, პრეზიდენტის ბრძანებულება ქალთა მდგომარეობის გაუმჯობესების ეროვნული გეგმა და ქალთა მიმართ ძალადობასთან ბრძოლის გეგმა.

მიუხედავად ამისა, საქართველოში ჯერ კიდევ არსებობს მთელი რიგი პრობლემები, რომლებიც ხელს უშლის ქალთა უფლებების სრულფასოვან განვითარებას. კერძოდ:

– ქალები ჯერ კიდევ არადეკვატურად არიან წარმოდგენილი გადაწყვეტილებების მიღების უფლებათა დონეზე, საკანონმდებლო და აღმასრულებელი ხელისუფლების სტრუქტურებში;

– ქალები მამაკაცებთან შედარებით უფრო მეტად განიცდიან სიღარიბის მაღალ დონეს, რომელიც წარმოადგენს გარდამავალი პერიოდის ერთ-ერთ მახასიათებელს. განსაკუთრებით ეს ეხება ფიქსირებული შემოსავლის მქონე პირებს (საბიუჯეტო სფეროს მუშაკებს და პენსიონრებს), რომელთა უდიდეს ნაწილს წარმოადგენენ ქალები;

– როგორც უკვე აღინიშნა, დღესდღეობით შრომის ბაზარზე, პრაქტიკულად შეუძლებელია სამსახურის შოვნა უმაღლესი განათლების მქონე სპეციალისტისათვის. ამ შემთხვევაში მათ უმეტეს ნაწილს ქალები შეადგენენ;

– შიდა კონფლიქტების შედეგები, რომელთა გამო ათი ათასობით ქალი აღმოჩნდა ადგილნაცვალი პირის მდგომარეობაში;

და ბოლოს, ჩვენი ქალები ძალიან ცუდად არიან ინფორმირებული საკუთარი უფლებებისა და თავისუფლებების, მათი დაცვის საშუალებათა შესახებ, ამასთანავე, მათთვისაც დამახასიათებელია იგივე სენი, რაც მთელი ჩვენი საზოგადოებისათვის – სამართლებრივი ცოდნის დაბალი დონე.

თავისუფლებისა და პირადი ხელშეუხებლობის უფლება

ჩვენს ხელთ არსებული ინფორმაციით, 2000 წლის განმავლობაში საქართველოში სულ დაკავებული იყო 2588 პიროვნება, რომელთაგან 2492 პიროვნება მოსამართლის მიერ გაცემული ბრძანებით დაპატიმრებულ იქნა, 96 დაკავებული პირი შემდგომში განთავისუფლდა, 84 – აღმკვეთი ღონისძიების შეცვლასთან დაკავშირებით, 4 – იმის გამო, რომ არ დაუმტკიცდათ დანაშაულის ჩადენა და 8 – დაკავების ვადის ამოწურვასთან დაკავშირებით.

არსებული სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, ბოლო წლების განმავლობაში მოცემული მაჩვენებლები გაუმჯობესებულია, რადგან წინა წლებში დაკავებულ პირთა საერთო რაოდენობიდან, დაახლოებით 15-20 პროცენტი შემდეგ თავისუფლდებოდა ზემოთ მითითებული მიზეზების გამო.

ამავე დროს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ინფორმაციით, 2000 წლის განმავლობაში ჩატარებული პოლიციის 52 განყოფილების შემოწმების შედეგად, გამოვლენილი იყო 28 პირის არაკანონიერი დაკავების ფაქტი. კერძოდ, გატარებული ღონისძიებების შედეგად 47-მა პოლიციის თანამშრომელმა მიიღო დისციპლინარული სასჯელი, რომელთაგან 14 გათავისუფლებულია თანამდებობიდან, ხოლო 10 დათხოვილია შინაგან საქმეთა ორგანოებიდან.

და მაინც, ძნელი დასაჯერებელია, რომ მოქალაქეთა მიმართ პოლიციის არასწორი ქცევის ფაქტები იშვიათ ხასიათს ატარებენ. ამაში გვარწმუნებს ჩვენს ხელთ არსებული მრავალრიცხოვანი საქმეები, რომლებიც ეხება მოქალაქეთა უკანონო დაკავებას და დაპატიმრებას, ცემას, წამებას, კანონით დადგენილი ვადების დარღვევით წინასწარი დაკავების იზოლიატორში პატიმართა მოთავსებას, სხეულის დაზიანებებით მათ საპრობილევებში გადაყვანის შემთხვევებს და ა. შ. ზოგიერთი მათგანი ასახულია მოხსენების შესაბამის ნაწილში.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ გამეფებულია აზრი, რომ ყველა შემთხვევაში მოქალაქეთა მიმართ არამართლზომიერი მოპყრობა პოლიციის მხრიდან დაუსჯელი დარჩება (თუ, რა თქმა უნდა, საქმე არ მივა მძიმე შედეგებამდე). არ ვეთანხმებით რა ამგვარი აზრის სამართლიანობას, მაინც მიგვაჩნია, რომ ამგვარი აზრის ჩამოყალიბება წარმოადგენს საკმაოდ სახიფათო მოვლენას, რამდენადაც უნდობლობას ბადებს სამართალდამცველი ორგანოების მიმართ და საბოლოოდ, საზოგადოების გარკვეულ ნაწილში წარმოშობს ნიჰილისტურ განწყობას კანონისა და მართლწესრიგის მიმართ (იხ. რ. სარჯველაძის, ი. ზარქუას, ღ. სტოროუენკოს, ღ. რომანოვის, ა. ნასოევის საქმეები საპრობილევებში დადგენილი ვადების დარღვევითა და სხეულის დაზიანებებით გადაყვანის ფაქტების შესახებ, გვ. 83, 96, 97, 98).

უნდა აღინიშნოს, რომ წარსულში საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობისათვის, პრაქტიკულად, არ იყო ცნობილი აღკვეთის ისეთი ღონისძიებები, რომლებიც შემოღებულია ახალი სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მიღებასთან ერთად. საუბარია ისეთ ზომაზე, როგორცაა შინაპატიმრობა. მაგალითად, პროკურატურის მონაცემებით, 1999 წლის განმავლობაში თითქმის 4 ათასი ბრალდებულიდან შინაპატიმრობა, როგორც აღმკვეთი ღონისძიება, იყო გამოყენებული იყო მხოლოდ 22 პირის მიმართ. ამავე დროს პატიმრობა გამოყენებული 2090 ბრალდებულის მიმართ. იგივე ტენდენცია შენარჩუნებულია 2000 წელსაც. ჩვენი აზრით, ყველაზე საგანგაშო ისაა, რომ შინაპატიმრობა პრაქტიკულად არ გამოიყენება არასრულწლოვანი ბრალდებულების მიმართ. ასე, მაგალითად: 1999 წელს 668 არასრულწლოვანი პატიმრიდან შინაპატიმრობა შეეფარდა მხოლოდ 3-ს. ამავე დროს დაპატიმრება, როგორც აღმკვეთი ღონისძიება, გამოყენებულია 177 არასრულწლოვანის მიმართ (იხ. აფხაძის, ა. ბაჯაძის, ი. დევსურაძისა და სხვათა საქმე, გვ. 83, 85, 86).

პროკურატურის ორგანოებში ვხვდებით საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის დარღვევის შემთხვევებს, რაც გამოიხატება დანაშაულის ჩადენის შესახებ ცნობების განხილვის წესის დარღვევაში.

საქართველოს სსსკ 265-ე მუხლის მე-4 ნაწილის თანახმად, ცნობები დანაშაულის შესახებ დაუყოვნებლივ განიხილება, თუ პირი დაკავებულია. ასეთი პირის მიერ დანაშაულის ჩადენის შესახებ ცნობების შემოწმება და სისხლის სამართლის საქმეთა აღძვრა ხდება პოლიციის დაწესებულებაში ან მოკვლევის სხვა ორგანოში მისი მიყვანიდან არა უგვიანეს 12 საათისა.

ყველა სხვა დანარჩენ შემთხვევაში, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრას შეიძლება წინ უძღოდეს შემოწმება, რაც 20 დღეზე მეტ ხანს არ შეიძლება გაგრძელდეს;

სწორედ ეს მოთხოვნები ირღვევა ძალზე ხშირ შემთხვევაში, რასაც პროკურატურის ორგანოები, როგორც გამოძიების საპროცესო ხელმძღვანელი და ორგანო, რომელიც ხელმძღვანელობს მოკვლევის კანონიერებას საქართველოს სსსკ 55-ე მუხლის თანახმად, სრული მოცულობით არ იყენებს კანონით მისთვის მინიჭებულ ამ უფლებებს (იხ. ლ. ფომინას, თ. კვიციანიას და თ. შაფათავას საქმე, გვ. 80, 84, 108).

პირადი თავისუფლებისა და ხელშეუხებლობის საკითხის განხილვისას არ შეიძლება არ შევეხოთ მოქალაქეთა ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში მოთავსების საკითხს. როგორც ცნობილია, ეს სფერო რეგულირდება საქართველოს კანონით ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ. ამავე დროს, სისხლის სამართლის კოდექსის თანახმად, პირი შეიძლება იყოს მოთავსებული ფსიქიატრიულ დაწესებულებაში იძულებითი მკურნალობისათვის, რაც გათვალისწინებულია კოდექსის 101-ე და 102-ე მუხლებით. ჩვენს ხელთ არსებული ინფორმაციით, წლებადღელ წელს საქართველოს ფსიქიატრიულ დაწესებულებებში რეგისტრირებული იყო 66 ათასზე მეტი პაციენტი. ეს ციფრი უმნიშვნელოდ მერყეობს ბოლო წლების განმავლობაში (იხ. მ. მამულაშვილის საქმე, გვ. 116).

თავისუფლებააღკვეთილ პირთა უფლებები

საქართველოს პენიტენციური სისტემის ფუნქციონირება მოწესრიგებულია კანონით „პატიმრობის შესახებ“. უნდა აღინიშნოს, რომ პენიტენციური სისტემის გადაცემა შინაგან საქმეთა სამინისტროს სისტემიდან იუსტიციის სამინისტროს სტრუქტურაში, წარმოადგენს პროგრესულ ნაბიჯს ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა უზრუნველყოფის თავისუფლებააღკვეთილ პირებთან მოპყრობის პუბლიცის თვალსაზრისით. ასე, მაგალითად: შეტანილია ცვლილებები სასჯელის აღსრულების რეჟიმში (გაუქმებულია გაძლიერებული და განსაკუთრებული რეჟიმის დაწესებულებები), შექმნილია სპეციალური საბადრაგო სამსახური, რომელიც მუშაობს უშუალოდ სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სტრუქტურაში, მსჯავრდებულებს გააჩნიათ უფრო მეტი საშუალება, შეხვდნენ ახლობლებს, მათ მიეცათ განათლების მიღების საშუალება და ა. შ.

მთლიანობაში უნდა ითქვას, რომ კანონი „პატიმრობის შესახებ“ წარმოადგენს იმ ქვეკუთხედს, რომლის საფუძველზეც შესაძლებელია განხორციელდეს ჩვენი ქვეყნის პენიტენციალური სისტემის ძირეული რეფორმირება.

დღესდღეობით იუსტიციის სამინისტროს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სისტემაში ფუნქციონირებს 17 დაწესებულება: 5 დაწესებულება საერთო რეჟიმის, 4 – მკაცრი რეჟიმის, 5 – საპრობილე, არასრულწლოვანთა აღმზრდელობითი დაწესებულება, სამკურნალო დაწესებულება ტუბერკულოზით დაავადებულ მსჯავრდებულთათვის და აგრეთვე სამკურნალო დაწესებულება დაპატიმრებულ პირთათვის.

მიუხედავად იმისა, რომ სისტემაში დაიწყო რეფორმირების პროცესი, ერთ-ერთ მთავარ პრობლემას წარმოადგენს პენიტენციალური დაწესებულებების სუსტი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა. ამ დაწესებულებების შენობების უმეტესი ნაწილი ამორტიზებულია, დაწესებულებები ცუდად არის უზრუნველყოფილი ტანსაცმლით, თეთრეულით, ლეიბებით, ბალიშებით, აღინიშნება სამედიცინო აღჭურვილობის უკმარისობა და ა. შ.

ამ კონტექსტში აღსანიშნავია, რომ 1996-2000 წლების განმავლობაში მხოლოდ ერთხელ (1998 წელს) პენიტენციალურ სისტემას მთლიანად გამოეყო სახელმწიფო ბიუჯეტით გათვალისწინებული ასიგნებები. 1999 წელს ბიუჯეტით გათვალისწინებული იყო თანხების გამოყოფა მხოლოდ დაცული მუხლების დასაფინანსებლად.

ამ თვალსაზრისით ხაზი უნდა გაეუსვას იმ ფაქტს, რომ სულ ახლახანს მწყობრში შევიდა ახალი პენიტენციალური დაწესებულება, რომელიც, ასე თუ ისე, შეესაბამება საერთაშორისო სტანდარტებს.

უკიდურესად არადამაკმაყოფილებელი მდგომარეობაა შექმნილი არასრულწლოვან მსჯავრდებულთათვის. ისინი სასჯელს იხდიან ხონის რაიონის არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში, რომელიც ელემენტარულად ვერ აკმაყოფილებს „პატიმრობის შესახებ“ კანონის მოთხოვნებს (იხ. გვ. 100).

როგორც თქვენთვის ცნობილია, საქართველო წარმოადგენს წამების საწინააღმდეგო ევროპის კონვენციის წევრ სახელმწიფოს. ამ კონვენციის ჩარჩოებში ჩვენმა ქვეყანამ აღიარა ევროპის წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის კომპეტენცია, შეამოწმოს წევრი სახელმწიფოს პენიტენციალურ სისტემაში არსებული მდგომარეობა ადამიანის უფლებათა დაცვის თვალსაზრისით. წლებანდელ წელს შედგა აღნიშნული კომიტეტის ვიზიტები საქართველოში. პირველ ვიზიტს ჰქონდა გაცნობითი ხასიათი, ხოლო მეორე ვიზიტის განმავლობაში განხორციელდა ქვეყნის საპატიმრო ადგილების სრულფასოვანი ინსპექტირება. კომიტეტის ვიზიტის შედეგად უნდა მომზადდეს შესაბამისი მოხსენება. ამიტომ ჩვენ ვერ არ გაგვაჩნია სრული ინფორმაცია ამ სახელშეკრულებო ორგანოს ექსპერტთა მიერ გაკეთებული დასკვნების თაობაზე. მაგრამ კომიტეტის წევრებთან წინასწარი შეხვედრის დროს აღინიშნა ქვეყნის პენიტენციალურ სისტემაში არსებული პრობლემები, რომელზეც უკვე ითქვა. ამ პირობებში ნაკლებად მოსალოდნელია, რომ კომიტეტის საბოლოო დასკვნა საქართველოსათვის დადებითი იქნება, რაც იმაზე მიუთითებს რომ ჩვენ, ისევე,

როგორც სხვა შემთხვევებში, ვარდევთ ჩვენს საერთაშორისო ვალდებულებებს ადამიანის უფლებათა სფეროში.

საბედნიეროდ, 1998 წლიდან მოყოლებული, მცირდება დაავადებებით გამოწვეული სიკვდილიანობის მაჩვენებელი თავისუფლებააღკვეთილ პირთა შორის. მაგალითად: 1997 წელს დაავადებებისგან გარდაიცვალა 92 თავისუფლებააღკვეთილი პირი, ხოლო 2000 წელს გარდაიცვალა ამ კატეგორიის 62 პირი (ოფიციალური მონაცემებით).

როგორც დადებით მოვლენას, აღვნიშნავთ ბოლო წლებში ჩამოყალიბებულ მსჯავრდებულ ქალთა და არასრულწლოვანთა რიცხვის შემცირების ტენდენციას. დღესდღეობით ქვეყნის პენიტენციურ სისტემაში სასჯელს იხდის 113 ქალი და 22 არასრულწლოვანი დამნაშავე. ნაწილობრივ ეს ფაქტი შეიძლება აიხსნას იმ შეწყალების პროცესით, რომელიც საკმაოდ აქტიურად ხორციელდება საქართველოში.

ასე, მაგალითად: მხოლოდ 1999 წელს საქართველოს პრეზიდენტმა შეიწყალა 119 არასრულწლოვანი და 53 მსჯავრდებული ქალი. ამ კონტექსტში უნდა აღინიშნოს, რომ 1997-2000 წლების განმავლობაში საქართველოს პრეზიდენტის მიერ შეწყალებულია 6130 მსჯავრდებული. ეს მაშინ, როდესაც ჩვენს ხელთ არსებული ბოლო მონაცემებით, დღესდღეობით საქართველოში მსჯავრდებულთა საერთო რაოდენობა ოდნავ აღემატება 7000 კაცს.

შეწყალების პროცესთან დაკავშირებით, მიზანშეწონილად მიმაჩნია კიდევ ერთხელ დავუბრუნდე მსჯავრდებულ თ. ასანიძის საქმეს.

1999 წლის სექტემბრიდან 2001 წლის მაისამდე სისტემატურად მივმართავდი რეკომენდაციებით აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარეს და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უშიშროების მინისტრს სასამართლოს მიერ დადგენილი სასჯელის აღსრულების მიზნით, თ. ასანიძის შესაბამისი რეჟიმის სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში გადაყვანის, უზენაესი სასამართლოს სხდომაზე წარდგენისა და შემდგომში სასამართლოს გადაწყვეტილების საფუძველზე სასჯელის მოხდისაგან დაუყოვნებლივ გათავისუფლების შესახებ.

სახელდობრ, ამ საკითხებზე მივმართე აჭარის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარეს 1999 წლის 24 სექტემბერს, №835/07/989 რეკომენდაციით, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უშიშროების მინისტრს 2000 წ. 12 იანვარს №3/01 რეკომენდაციით, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უშიშროების მინისტრს 2001 წ. 17 იანვარს №5/07 რეკომენდაციით, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარეს 2001 წლის 31 იანვარს №7/0-1 რეკომენდაციით, აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უშიშროების მინისტრს 2001 წლის 31 იანვარს №8/01-1 რეკომენდაციით და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უზენაესი საბჭოს თავმჯდომარეს 2001 წლის 18 მაისს №352/01-1 რეკომენდაციით.

მიუხედავად დასახელებული რეკომენდაციების საფუძველიანობისა, ისინი „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ ორგანული კანონის მე-5 მუხლის მე-7 ნაწილის, მე-18 მუხლის „ბ“ პუნქტისა და 24-ე მუხლების მოთხოვნათა დარღვევით, არ იქნა გაზიარებული და განხილვის შედეგებზე სახალხო დამცველს

არ მიწოდებია შესაბამისი ხასიათის ინფორმაცია, რასაც ვერანაირ გამართლებას ვერ მოვუძებნით.

მსჯავრდებულ ასანიძის საქმესთან მიმართებაში დარღვეულია არა ერთი, არამედ ადამიანის უფლებათა მთელი ჯგუფი. მათ შორის – თავისუფლების და პირადი ხელშეუხებლობის უფლება, სამართლიანი სასამართლოს უფლება, სამართლებრივი დაცვის საშუალების ხელმისაწვდომობის უფლება. ამავე დროს, ზედმეტია საუბარი იმაზე, რომ უხეშად არის დარღვეული თვით კონსტიტუციისა და საქართველოს კანონმდებლობის იმპერატიული დებულებები. ამასთან დაკავშირებით ვსარგებლობ რა შემთხვევით, კიდევ ერთხელ მოვუწოდებ ყველას, ვისაც ეს ეხება, მიიღოს ყველა აუცილებელი ზომა, რათა აღდგეს თ. ასანიძის უფლებები, იყოს დაცული კანონისა და კონსტიტუციის მოთხოვნები და იგი გათავისუფლდეს პატიმრობიდან.

2001 წ. 2 ივლისს თ. ასანიძემ, რომელიც ორი წელია უკანონოდ იმყოფება აჭარის უშიშროების სამინისტროს ქ. ბათუმის საგამოძიებო იზოლიატორში, ევროპის ადამიანის უფლებათა სასამართლოს თავისი ვაჟის – დავით ასანიძის მეშვეობით მიმართა სასარჩელო განცხადებით, მისი განაცხადის რიგგარეშე განხილვისა და საქმეზე გადაწყვეტილების გამოტანამდე პატიმრობიდან დაუყოვნებლივ გათავისუფლების შესახებ.

დასახელებული სასამართლოს პალატის პრეზიდენტის განმცხადებლისათვის გამოგზავნილი პასუხიდან ირკვევა, რომ იგი ამ საქმის განხილვას ანიჭებს პრიორიტეტულ ხასიათს, რის შესახებაც ეცნობება საქართველოს მთავრობას.

პროცედურული მოთხოვნებისა და დეკლარაციის კანდიდატის კონსტიტუციური საარჩევნო უფლებების დარღვევა

სახალხო დამცველმა „სახალხო დამცველის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-12 მუხლის საფუძველზე, საკუთარი ინიციატივით შეისწავლა 1999 წ. ნოემბრის თვეში ჩატარებულ საპარლამენტო არჩევნებში, №55 ხონის ერთმანდატიან საარჩევნო ოლქში საარჩევნო ადმინისტრაციის მხრიდან საარჩევნო პროცედურული მოთხოვნების დარღვევის ფაქტი. კერძოდ, როგორც საქმის მასალებიდან ირკვევა, №55 ხონის ერთმანდატიანი საარჩევნო ოლქის №15 ხიდისა და № 22 ძეძელეთის საარჩევნო უბნებში არჩევნების გაბათილებით (რის თაობაზეც ცენტრალურ საარჩევნო კომისიას შესაბამისი გადაწყვეტილება აქვს მიღებული), შეიქმნა „პარლამენტის არჩევნების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის 55-ე მუხლის მე-10 პუნქტით გათვალისწინებული გარემოება, როდესაც საარჩევნო უბნებში კენჭისყრის შემთხვევაში, ცენტრალური საარჩევნო კომისია ამ უბნებში ნიშნავს ხელახალ კენჭისყრას ერთმანდატიან საარჩევნო ოლქში წარმოდგენილი კანდიდატებისათვის. მიუხედავად კანონით დადგენილი იმპერატიული მოთხოვნისა, ხელახალი ხმის მიცემა არ იქნა დანიშნული და ამის გარეშე შეჯამდა არჩევნების საბოლოო შედეგები, რომელთა მიხედვით №55 ერთმანდატიან საარჩევნო ოლქში არჩეულად ჩაითვალა ჯემალ მებუკე.

ზემოაღნიშნული დარღვევის გამო შეიზღუდა დეპუტატობის კანდიდატის აკაკი ბობოხიძის კონსტიტუციური საარჩევნო უფლება, რადგან ფაქტობრივად გამოირიცხა საქართველოს პარლამენტის მაჟორიტარ დეპუტატად მისი იშვამად არჩევის შესაძლებლობა, რის გამოც შესაბამისი შუამდგომლობით მივმართეთ საკონსტიტუციო სასამართლოს. დეპუტატთა ჯგუფის მიერ კონსტიტუციური სარჩელის შეტანის შემდეგ ამ დარღვევებზე იმსჯელა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმმა და 2000 წ. 13 ივნისს გამოიტანა №3/122, 128 გადაწყვეტილება, რომლითაც ბათილად და არაკონსტიტუციურად იქნა ცნობილი არჩევნების შედეგები №55 ერთმანდატიან საარჩევნო ოლქში.

მიუხედავად საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ ამგვარი გადაწყვეტილების მიღებისა, პარლამენტმა მასზე არავითარი რეაგირება არ მოახდინა, ამიტომ კანონით დადგენილი უფლებამოსილების ფარგლებში ჩვენ რეკომენდაციით მივმართეთ პარლამენტს, განეხილა აღნიშნული გადაწყვეტილება და როგორც არაკონსტიტუციური და უსაფუძვლო, ბათილად ეცნო პარლამენტის 1999 წ. 20 ნოემბრის №13 დადგენილება „საქართველოს პარლამენტის წევრთა უფლებამოსილების ცნობის შესახებ“ იმ ნაწილში, რომელიც ეხება ჯემალ მებუკის, როგორც №55 ხონის საარჩევნო ოლქში მაჟორიტარული სისტემით არჩეული პარლამენტის წევრად ცნობას, მაგრამ ჩვენს რეკომენდაციას ჯერჯერობით არავითარი რეაგირება არ მოჰყოლია.

პარლამენტის მხრიდან უმოქმედობის გამო, ჩვენ შუამდგომლობით მივმართეთ საკონსტიტუციო სასამართლოს კოლეგიას, თავისი უფლებამოსილების ფარგლებში (კანონი საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ: მე-19 მუხლის „ზ“ ქვეპუნქტი; 21-ე მუხლის მე-2 პუნქტი) ემსჯელა პარლამენტის ზემოაღნიშნული დადგენილების კონსტიტუციურობის საკითხზე. საუბარია ამავე საკითხთან დაკავშირებით შეტანილი კონსტიტუციური სარჩელის რიგგარეშე განხილვაზე, თუმცა ჩვენი შუამდგომლობა საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ პლენუმის შესაბამის გადაწყვეტილებაზე დაყრდნობით არ იქნა დაკმაყოფილებული.

სახელშეკრულებო ვალდებულების შეუსრულებლობა და თავისუფლების შეზღუდვა

ქვეყნის კანონმდებლობაში არ არსებობს პირდაპირი მითითება იმის თაობაზე, რომ ვინმეს შეიძლება აღეკვეთოს თავისუფლება მხოლოდ იმის გამო, რომ ის ვერ ასრულებს სახელშეკრულებო ვალდებულებას. თავისუფლების აღკვეთა საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში შეიძლება იყოს მხოლოდ სისხლის სამართლის კანონმდებლობის დარღვევის შედეგი. ამავე დროს ზოგიერთი საკანონმდებლო აქტი ჩვენში გარკვეულ ეტაპს იწვევს.

მაგალითად, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 198-ე მუხლის თანახმად, სამოქალაქო სარჩელის უზრუნველყოფის ერთ-ერთ ღონისძიებად მითითებულია გაუსვლელობის ხელწერილის აღება. კოდექსის აღნიშნული მუხლის მე-3 პუნქტში წარმოდგენილია დებულება, რომ სასამართლოს აქვს აგრეთვე უფლება გამოიყენოს სარჩელის უზრუნველსაყოფად სხვა ზომებიც. ჩვენი აზრით, ისეთი ზომის გამოყენება, როგორიცაა გაუსვლელობის ხელწერილი სამოქალაქო სამართალში, ობიექტურად ზღუდავს ადამიანის უფლებებს, რომ არაფერი ვთქვათ

იმაზე, რომ ის სისხლის სამართლის პროცესში არსებული ერთ-ერთი აღმკვეთი ღონისძიების ანალოგიურია.

გარდა ამისა, გაკოტრების საქმეთა წარმოების შესახებ კანონის თანახმად (მუხლი 14), სასამართლოს მიეცა უფლება გამოიყენოს მევალის მიმართ უზრუნველყოფის ისეთი ღონისძიებები, როგორცაა პატიმრობა, ან მევალის დაკავება წერილობითი მინდობილობის მიღების მიზნით. ჩვენი აზრით, ამ შემთხვევაშიც სამოქალაქო საპროცესო კანონმდებლობის ჩარჩოებში გამოყენებულია სისხლის სამართლის საპროცესო იძულების ზომები. ეს აბსოლუტურად მიუღებელია იმ პირის მიმართ, რომელსაც არ ჩაუდენია სისხლის სამართლის დანაშაული და წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა სერიოზულ დარღვევას.

თავისუფალი გადაადგილების უფლება

აღნიშნულ უფლებასთან მიმართებაში მსურს გავამახვილო თქვენი ყურადღება ორ გარემოებაზე:

დღესდღეობით საქართველოს მოქალაქისათვის პასპორტის მიღება ჯდება 35 ლარი (ფოტოსურათების საფასურის გარდა). კიდევ ერთხელ შეგახსენებთ, რომ დღესდღეობით ეს თანხა დაახლოებით უდრის საშუალო თვიურ ხელფასს და 2,5-ჯერ აღემატება პენსიის ოდენობას. ამ სიტუაციაში პასპორტის აღება, პრაქტიკულად, შეუძლებელია ქვეყნის მოსახლეობის დიდი ნაწილისათვის და ეს, თავისთავად, წარმოადგენს თავისუფალი გადაადგილების უფლების არაპირდაპირ შეზღუდვას;

„უცხოელთა სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ“ საქართველოს კანონში მითითებულია, რომ უცხოელ მოქალაქეს შეიძლება აეკრძალოს საქართველოდან გასვლა „საქართველოს კანონმდებლობით გათვალისწინებულ სხვა შემთხვევებში“. მიგვაჩნია, რომ ამ შემთხვევაში ასეთი ნორმის გამოყენება პროტენციურად შეიძლება გახდეს უცხოელის თავისუფალი გადაადგილების უფლების დარღვევის საფუძველი.

თუ გავითვალისწინებთ აგრეთვე, რომ იგივე კანონის თანახმად, უცხოელის გასვლა საქართველოდან შეიძლება იყოს გადადებული მანამ, სანამ ის შეასრულებს თავის სამოქალაქო სამართლებრივ ვალდებულებებს, შეიძლება ვთქვათ, რომ ადგილი აქვს გარკვეულ გადაჭარბებას, რომელიც ბოლომდე არ შეესაბამება საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებებს ადამიანის თავისუფალი გადაადგილების უფლების უზრუნველყოფის თვალსაზრისით (იხ. ი. კალანდიას საქმე, გვ. 114).

უცხოელებთან მიმართებაში მინდა შეგახსენოთ, რომ დღესდღეობით საქართველოში არ არის მიღებული კანონი უცხოელთა დეპორტაციის შესახებ. აღნიშნული სფერო დარეგულირებულია საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულებით „საქართველოდან უცხოელთა გაძევების დროებითი წესის შესახებ“ დებულების დამტკიცების თაობაზე. მიგვაჩნია, რომ აღნიშნულ დებულებაში მოცემული ვადები, რომელთა განმავლობაში უნდა იყოს შესწავლილი

უცხოელის გაძევების საკითხი (3 დღე), არარეალურია და შეიძლება წარმოადგენდეს უცხოელთა უფლებების დარღვევის პოტენციურ წყაროს.

სამართლიანი სასამართლოს უფლება

ამ საკითხის კონტექსტში უნდა აღვნიშნოთ, რომ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში მოცემული დებულებები, რომელიც შეეხება დაცვის უფლების განხორციელებას, არასრულყოფილია და ობიექტურად ზღუდავს დაცვის საშუალებებს. ამაზე არაერთხელ მიუთითეს არასამთავრობო ორგანიზაციებმაც. ამავე დროს, დებატების საგანს საკმაოდ დიდხანს წარმოადგენდა კანონის მიღება ადვოკატურის შესახებ. იმედი მაქვს, რომ ამ კანონის მიღებისა და ამოქმედების პირობებში სრულად იქნება უზრუნველყოფილი პირის უფლება, მიიღოს ადვოკატის პროფესიული დახმარება.

სისხლის სამართლის კანონმდებლობასთან მიმართებაში სამართლიანი სასამართლოს უფლების განხორციელება შეუძლებელია გამამტყუნებელი განაჩენის გაუქმებისას კომპენსაციის უფლების გარეშე. ჩვენს ხელთ არსებული ინფორმაციით, საქართველოს მეორე პერიოდული მოხსენების განხილვის დროს, რომელიც შეეხებოდა წამების საწინააღმდეგო კონვენციას, საქართველოს დელეგაციამ წარმოადგინა რამდენიმე მაგალითი, როდესაც, როგორც საქართველოს მოქალაქეებმა, ისე უცხოელებმა, სასამართლო წესით მოითხოვეს და მიიღეს კომპენსაცია, რომელიც გათვალისწინებულია ამ შემთხვევაში საქართველოს კანონმდებლობით. ჩვენი აზრით, ამით საფუძველი ჩაეყარა საკმაოდ პოზიტიური ტენდენციის ჩამოყალიბებას. თუმცა ისიც უნდა ითქვას, რომ ჯერჯერობით საუბარია მხოლოდ ერთეულ შემთხვევებზე.

პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება

უნდა ითქვას, რომ ეს უფლება საკმაოდ სრულყოფილად არის დაცული საქართველოს კონსტიტუციითა და კანონმდებლობით. სამწუხაროდ, პრაქტიკამ გვიჩვენა, რომ ცხოვრებაში ამ უფლების დარღვევა არ წარმოადგენს იშვიათობას მაშინ, როდესაც საუბარია ისეთი სისხლის სამართლის პროცესუალური მოქმედების განხორციელებაზე, როგორცაა ჩხრეკა და ამოღება.

რაც შეეხება პირის ღირსებისა და რეპუტაციის დაცვას უკანონო შელახვისაგან, პირადი ხელშეუხებლობის ასპექტი მოწესრიგებულია სამოქალაქო კანონმდებლობით. ამ შემთხვევაში მოქალაქეს დაცვის საშუალებას აძლევენ სასამართლო პროცედურები. საანგარიშო პერიოდში ჩვენ გვქონია პრეცედენტები, როდესაც საქართველოს სასამართლოებში იხილებოდა სარჩელები პირადი ღირსებისა და რეპუტაციის დაცვის მიზნით. ეს მეტყველებს იმაზე, რომ საქართველოში ნელი ტემპებით, მაგრამ მაინც ყალიბდება სამართლებრივი კულტურის კონტურები, რაც გულისხმობს ამგვარი საკითხების გადაწყვეტას მხოლოდ და მხოლოდ სასამართლო ხელისუფლების მეშვეობით.

ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში დაურეგულირებელი რჩებოდა პერსონალურ მონაცემთა დაცვის საკითხი. ამჟამად ეს სფეროც დარეგულირებულია ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსით, რომელიც მსოფლიო სტანდარტების დონეზე აწესრიგებს ურთიერთობებს კერძო პირსა და საჯარო დაწესებულებას შორის.

მიუხედავად ამისა, პრაქტიკაში ვაწყდებით ხშირ შემთხვევებს, როცა საჯარო დაწესებულება არ უზრუნველყოფს საჯარო და პერსონალური ინფორმაციების ასლების ხელმისაწვდომობის თაობაზე საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის 38-ე და 39-ე მუხლების მოთხოვნების შესრულებას. არც თუ იშვიათ შემთხვევებში ასეთი ინფორმაციების გაცემისათვის კანონის ამ მუხლების მოთხოვნათა დარღვევით აწესებს სხვადასხვა სახის საფასურს, უარს ეუბნება პირს იმ საჯარო ინფორმაციის გაცემაზე, რომელიც სხვა პირისათვის ხელმისაწვდომობის გარეშე იძლევა მისი იდენტიფიცირების საშუალებას, ხელს უშლის ან ზღუდავს მისთვის საჯარო დაწესებულებაში არსებული პერსონალური მონაცემების უსასყიდლოდ გადაცემას, რაც შემდგომში სახალხო დამცველის საჯარო დაწესებულების საქმიანობაში ჩარევისა და შესაბამისი რეკომენდაციების გაგზავნის საფუძველი ხდება.

ქ. ქუთაისში, რუსთაველის გამზირი №17-ში მცხოვრებ მ. ახრახაძესა და მ. მურუსიძეს, რამდენიმე თვის განმავლობაში, საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის 28-ე, 36-ე, 37-ე, 38-ე და 39-ე მუხლების მოთხოვნათა დარღვევით, ქუთაისის ი. ოცხელის სახელობის გიმნაზიის დირექტორი გ. თევდორაძე უარს ეუბნება 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000 წლების სამსახურში მოწყობის თაობაზე პირადი განცხადებების, საკადრო ბრძანებებისა და საშვებულებო უწყისების ასლების გაცემაზე, რაც მათ საშუალებას ართმევს შეისწავლოს, გაანალიზოს და შემდგომში დასახელებული დოკუმენტების სიყალბის თაობაზე მიმართოს საგამომიებო ორგანოებს.

სოციალურ-ეკონომიკური უფლებები

შრომის უფლება

ბოლო წლებში დასაქმების პრობლემა საქართველოში განსაკუთრებული სიმწვავეით ხასიათდება. ეკონომიკური მახასიათებლების გაუარესებაზე მეტყველებს, მაგალითად, ის ფაქტი, რომ 1999 წელს შიდა ეროვნული პროდუქტის მოცულობა შემცირდა 37 პროცენტით 1990 წლის დონესთან შედარებით. ამ პირობებში საკმაოდ სერიოზულად შემცირდა მოსახლეობის შრომითი მოწყობის შესაძლებლობები. კერძოდ, 1990 წლიდან მოყოლებული დასაქმებულთა რიცხვი შემცირდა 37,2 პროცენტით. სერიოზულ მასშტაბებს მიაღწია ფარულმა უმუშევრობამ და არასრულმა დასაქმებამ. დასაქმების შესაძლებლობების შემცირების შედეგად გაიზარდა ქვეყნიდან შრომისუნარიანი მოსახლეობის მიგრაციის დონე. ექსპერტთა შეფასებით, საქართველოდან შრომითი მიგრაციის მოცულობა მერყეობს 500 ათასიდან 1 მილიონ კაცამდე.

1999 წლის მდგომარეობით, ქვეყანაში ეკონომიკურად აქტიური მოსახლეობა ქვეყნის მთლიანი მოსახლეობის მხოლოდ 39,5 პროცენტს შეადგენდა იმ დროს, როდესაც იგივე მაჩვენებელი 1990 წელს შეადგენდა 50,6 პროცენტს. ამავე დროს ეკონომიკურად აქტიურ მოსახლეობაში უმუშევართა დონე აღწევდა თითქმის 14 პროცენტს. აქვე უნდა მიუთითოთ, რომ შრომის საერთაშორისო ორგანიზაციის შერბილებული კრიტერიუმებით, უმუშევრობის დონე ქვეყანაში აღწევს თითქმის 16 პროცენტს. ამავე დროს აღსანიშნავია ის გარემოება, რომ ქვეყნის მასშტაბით უმუშევრობის უმაღლესი დონე დაფიქსირებულია დედაქალაქში, სადაც ის 29 პროცენტს აჭარბებს.

ჩვენს ყოფაში შემოვიდა ისეთი ცნება, როგორცაა თვითდასაქმებული მოსახლეობა. ამ პირთა რიცხვი დასაქმებულთა საერთო მოცულობაში შეადგენს დაახლოებით 58 პროცენტს. რით აიხსნება ეს ფაქტი? საქმე ის არის, რომ ჩვენში დასაქმებულად ითვლებიან იმ პირთა ოჯახის შრომისუნარიანი წევრები, რომლებსაც მფლობელობაში აქვთ ერთ ჰექტარზე მეტი ფართის მიწის ნაკვეთი, მიუხედავად იმისა, ამუშავენ თუ არა აღნიშნული ოჯახი ამ ნაკვეთს და იღებს თუ არა ამით რაიმე შემოსავალს. ამასთან არის დაკავშირებული კიდევ ერთი პარადოქსული ფაქტი: ქალაქებში რეგისტრირებულია უმუშევრობის დაახლოებით 5-ჯერ უფრო მაღალი დონე, ვიდრე სოფლად. თუმცა რეალურად, დღესდღეობით ქალაქში ბევრად უფრო მეტი შესაძლებლობაა დასაქმებისათვის, ვიდრე სოფელში.

ოფიციალური სტატისტიკური მონაცემების თანახმად, უმუშევრობა უფრო მაღალია მამაკაცებში, ვიდრე ქალებში. გამოდის, რომ ქალთა დასაქმების მაჩვენებელი უფრო მაღალია. მაგრამ ეს ასე არ არის, რადგან ქალებში საკმაოდ დიდია იმ პირთა რაოდენობა, რომელიც იმყოფება „სამუშაო ძალის გარეთ“. უფრო მარტივად რომ ვთქვათ, საუბარია იმაზე, რომ ეკონომიკურად არააქტიურ მოსახლეობაში ქალთა წილი მამაკაცებთან შედარებით, ორჯერ მეტია. ამავე დროს ქალთა შორის ძალიან მაღალია იმ პირთა პროცენტი, რომლებიც უსასყიდლოდ მუშაობენ საოჯახო მეურნეობაში (თითქმის ორჯერ, მამაკაცებთან შედარებით).

ბოლო წლების მაჩვენებლებით, უმუშევრობის ყველაზე მაღალი დონე აღინიშნება 20-25 წლის (თითქმის 29 პროცენტი) და 25-29 წლის (22 პროცენტი) ახალგაზრდებში. როგორც ვხედავთ, ადამიანს არ გააჩნია დასაქმების საშუალება ყველაზე პროდუქტიულ ასაკში. რით შეიძლება ამის ახსნა? შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ შრომის ბაზარზე ახალგაზრდების დასაქმების შესაძლებლობის შეზღუდვა განპირობებულია როგორც თვით ახალგაზრდების მზარდი მოთხოვნით, ასევე შესაბამისი გამოცდილების უქონლობით და სხვა ფაქტორებით.

რა კეთდება იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილი იყოს მაქსიმალური დასაქმება? როგორც თქვენთვის ცნობილია, ქვეყანაში მოქმედებს დასაქმების ერთიანი სახელმწიფო ფონდი, რომლის ფუნქციებში შედის იმ ღონისძიებათა დაფინანსება, რომლებიც ხორციელდება დასაქმების სფეროში არსებული სახელმწიფო პოლიტიკის ჩარჩოებში. სინამდვილეში თვით აღნიშნული ღონისძიებები ხორციელდება ფონდის მიერ. მაგრამ რამდენად ეფექტიანია ამგვარი მუშაობა? აქ უნდა გავითვალისწინოთ შემდეგი გარემოებები:

– კონსტიტუციით გათვალისწინებულია, რომ სახელმწიფო ხელს უწყობს უმუშევრად დარჩენილ მოქალაქეს დასაქმებაში (მუხლი 32). ამავე დროს ქვეყანაში დღესაც არ არსებობს შესაბამისი მაიმპლემენტირებელი მექანიზმი. საქართველოს

შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მიერ მომზადებულია კანონპროექტი „უმუშევრობისაგან სავალდებულო სახელმწიფო დაზღვევის შესახებ“, მაგრამ ეს კანონი ჯერ პარლამენტის მიერ მიღებული არ არის;

– როგორც უკვე ითქვა, საქართველოში მიმდინარეობდა და მიმდინარეობს შრომითი მიგრაციის პროცესი, რომელიც პრაქტიკულად არარეგულირებადია. არადა, ამ ვითარებაში ყალიბდება საკმაოდ ნოყიერი ნიადაგი ადამიანის უფლებათა სხვადასხვა დარღვევებისათვის, რომ არაფერი ვთქვათ ისეთ საშიშ მოვლენაზე, როგორიცაა ტრეფიკინგი;

– იმ სიტუაციაში, როდესაც საქართველოში საკმაოდ გართულებულია ახალი სამუშაო ადგილების შექმნის პროცესი, ჯერაც არ არსებობს არანაირი ნორმატიული აქტი ან, უკიდურეს შემთხვევაში, სხვა მარეგულირებელი დოკუმენტი, რომელიც შეეხება უმუშევრობის გადალახვის ისეთ შესაძლებლობას, როგორიცაა საზოგადოებრივი სამუშაოების ორგანიზება. შესაბამისი დებულება შემუშავებულია შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მიერ და სასურველია, რომ ის რაც შეიძლება მალე ამოქმედდეს.

დასაქმების სფეროში გასატარებელი აქტიური პოლიტიკა გულისხმობს ისეთი ღონისძიებების გატარებას, რომლებიც მიმართულია ახალი სამუშაო ადგილების შექმნისა და ძველი სამუშაო ადგილების შენარჩუნებისაკენ. ამას უნდა დაუმატოთ ისეთი მნიშვნელოვანი ფაქტორი, როგორიცაა ეფექტიანი დასაქმების ზრდა. ამ თვალსაზრისით, ალბათ, მიზანშეწონილია, მაქსიმალური დახმარება მცირე, საშუალო და საოჯახო ბიზნესის განვითარებას გაეწიოს.

დღესდღეობით უკვე შემუშავებულია დასაქმების ეროვნული პროგრამა, რომელსაც საფუძვლად დაედო პარლამენტის მიერ მიღებული „სოციალური განვითარების კონცეფცია“. ამავე დროს, სამწუხაროა, რომ აღნიშნული პროგრამის შედგენისას გამოყენებული სტატისტიკური მონაცემები ძირითადად ატარებენ ემპირიულ და საექსპერტო ხასიათს. მთავარი პრობლემა ის არის, რომ დღემდე საქართველოში არ განხორციელებულა შრომის ბაზრის სერიოზული კვლევა. აღნიშნული კვლევის ჩატარება იგეგმებოდა წლევეანდელი წლისათვის. საქართველოს სახალხო დამცველი დიდი ინტერესით მოელის ამ კვლევის ჩატარებასა და მის შედეგებს.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, შრომის ბაზარი საქართველოში ხასიათდება სამუშაო ძალის ჭარბი მიწოდებით. უმუშევრობის მაღალი დონისა და ეკონომიკური განვითარების დაბალი დონის გამო, დასაქმებულთა უმეტესობის შრომითი შემოსავლები საარსებო მინიმუმზე დაბალია. ამ სიტუაციაში ხელფასმა დაკარგა მასტიმულირებელი ფუნქცია და, გარკვეულწილად, გადაიქცა ერთგვარ სოციალურ დახმარებად, რომელიც აბსოლუტურად არ არის დაკავშირებული შრომის ხარისხთან და ოდენობასთან. შრომის ანაზღაურების დაბალი დონე, ბუნებრივია, ნეგატიურად აისახება მომუშავეს დამოკიდებულებაზე თავისი მოვალეობების მიმართ და უნდა ვივარაუდოთ, წარმოადგენს მეორადი დასაქმების ძირითად მიზეზს. აღნიშნული მდგომარეობა იწვევს სხვა ნეგატიურ შედეგებსაც, მათ შორის, შრომითი დისციპლინის გაურესებას და ა. შ. მიუხედავად იმისა, რომ 1996 წლიდან მოყოლებული მინიმალური ხელფასი გაიზარდა თითქმის 5-ჯერ, შეუძლებელია განვიხილოთ ის ადეკვატურ სოციალურ გარანტიად. საქმე ის არის, რომ მინიმალური ხელფასი შეადგენს საარსებო მინიმუმის დაახლოებით 17, ხოლო საშუალო ხელფასი – დაახლოებით 25 პროცენტს, რაც აბსოლუტურად არასაკმარისია სოციალური ნორმატივის მოთხოვნათა უზრუნველსაყოფად.

როგორც ცნობილია, ამ უკანასკნელ ხანს ქვეყანაში გაიზარდა მინიმალური ხელფასის ოდენობა 9-დან 20 ლარამდე, რომელზეც არსებული წესის მიხედვით, არ უნდა ვრცელდებოდეს დასაბეგრი მოთხოვნები.

მიუხედავად ამისა, დღემდე აღგილი აქვს ხელფასის ამ კატეგორიის დაბეგვრას საშემოსავლო გადასახადიდან 11 ლარის ოდენობით, რაც პრინციპულ წინააღმდეგობაში მოდის საქართველოს შრომის კანონმდებლობის მოთხოვნებთან და რითაც უხეშად ირღვევა შრომით და სამსახურებრივ სფეროებში დასაქმებულ პირთა ინტერესები და უფლებები.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, შესაბამის სამთავრობო უწყებებს ვუყენებთ კატეგორიულ მოთხოვნებს, დაუყოვნებლივ თქვან უარი მინიმალური ხელფასის დაბეგვრის კანონსაწინააღმდეგო და მახინჯ პრაქტიკაზე, რაც შექმნის მინიმალური ხელფასისა და დაუბეგრავე მინიმუმის გათანაბრების ობიექტურ პირობებს, გადაიქცევა რეალური შემოსავლების ლეგალიზაციის, მინიმალური ხელფასისა და საარსებო მინიმუმის დაახლოების მექანიზმად და გამორიცხავს მომავალში დასაბეგრი მინიმუმით მანიპულირების შემთხვევებს (იხ. ა. ჯიშკარიანის საქმე, გვ. 112).

ხელფასის პრობლემის კონტექსტში არ შეიძლება არ აღინიშნოს დავალიანების საკითხი. საქართველოს ფინანსთა მინისტრის ზ. ნოლაიძელის განმარტებით, ამა წლის 1 ივლისიდან უნდა დაწყებულიყო საბიუჯეტო ორგანიზაციებში წინა წლების დავალიანებების დაფარვა, მაგრამ როგორ განხორციელდა ეს პირობა, ყველასათვის ცნობილია. ქვეყნის მოქალაქეთა უმრავლესობისათვის მინისტრის ეს დაპირება არავითარ შედეგათს არ წარმოადგენს.

გადავედით რა ხელფასის შესახებ საუბარზე, მოგახსენებთ რამდენიმე მოსაზრებას ამასთან დაკავშირებით. როგორც ცნობილია, საბიუჯეტო სექტორში ხელფასი რეგულირდება სახელმწიფოს მიერ ცენტრალიზებულად, ხოლო რაც შეეხება არასაბიუჯეტო და კერძო სექტორს, საწარმოები და ორგანიზაციები დამოუკიდებლად განსაზღვრავენ შრომის ანაზღაურების ფორმას და სისტემას, რა თქმა უნდა, ქვეყანაში დაწესებული მინიმალური ხელფასის ოდენობის გათვალისწინებით. ამ კონტექსტში აღვნიშნავთ აგრეთვე, რომ საშუალო ხელფასი კერძო სექტორში დაახლოებით 1,7-ჯერ აღემატება ხელფასს საბიუჯეტო სექტორში.

მიუხედავად იმისა, რომ ბოლო წლებში აღინიშნებოდა გარკვეული პოზიტიური ძვრები ქვეყანაში ეკონომიკური ზრდის პერსპექტივების თვალსაზრისით, ხელფასი კვლავაც არ არის დაკავშირებული ეკონომიკურ ინტერესებთან. ეს ნიშნავს იმას, რომ ხელფასი, როგორც სამუშაო ძალის ფასი, დღესდღეობით თითქმის არ უკავშირდება საარსებო საშუალებების ღირებულებას. საკმარისია აღვნიშნოთ, რომ 2000 წლის დეკემბრის მდგომარეობით, საშუალო ხელფასის ოდენობამ შეადგინა საშუალო მომხმარებლის საარსებო მინიმუმის დაახლოებით 68 პროცენტი. ხელფასის დაბალი დონით აიხსნება ისიც, რომ შემოსავლების ზოგად სტრუქტურაში მისი წილი არ აღემატება 34,5 პროცენტს. შეგახსენებთ, რომ კრიტიკულ დონედ ამ თვალსაზრისით ითვლება 60-პროცენტიანი მაჩვენებელი. ზემოთქმული მეტყველებს იმაზე, რომ საქართველოში შრომის მოტივაციის აღდგენის პროცესი უკიდურესად ნელი ტემპით მიმდინარეობს.

რაც შეეხება ისეთ მნიშვნელოვან მომენტს, როგორცაა ქალთა და მამაკაცთა შრომის ანაზღაურება, ჩვენს ქვეყანაში საკმაოდ არასახარბიელო მდგომარეობაა. შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მონაცემებით, ეკონომიკის სხვადასხვა დარგში დასაქმებულ ქალთა საშუალო თვიური ხელფასი შეადგენს 55 ლარზე ოდნავ მეტს, ხოლო მამაკაცთათვის იგივე მაჩვენებელი შეადგენს თითქმის 112 ლარს. ამგვარ ვითარებაში შეიძლება დავასკვნათ, რომ ქალთა და მამაკაცთა კანონით დაფიქსირებული თანასწორობა შრომის ანაზღაურების თვალსაზრისით, სინამდვილეში წარმოადგენს ფიქციას. ქალები ძირითადად არიან დასაქმებული დაბალანაზღაურებად სამუშაოზე, რაც წარმოადგენს მათ არაპირდაპირ დისკრიმინაციას.

შევაჯამებთ რა ზემოაღნიშნულს, მიგვაჩნია, რომ დღესდღეობით დასაქმების სფეროში არსებულ უმნიშვნელოვანეს სიძნელებებს წარმოადგენს შემდეგი:

- შესაბამისი კვალიფიკაციისა და მომზადების მქონე კადრების მნიშვნელოვანი დეფიციტი, რაც, თავის მხრივ, გამოწვეულია სპეციალისტთა მომზადებისა და გადამზადების ადეკვატური სისტემის არქონით;
- ხანგრძლივი, ფარული და სეზონური უმუშევრობის არასრული და არასრულფასოვანი დასაქმების საგანგაშო მასშტაბები, რომელთა შედეგად ადგილი აქვს უდიდეს ეკონომიკურ და სოციალურ დანაკარგებს;
- დასაქმების არარაციონალური სტრუქტურა, როდესაც დასაქმებულთა 57 პროცენტზე მეტი არის თვითდასაქმებული;
- სამუშაო ადგილების უდიდესი ნაწილი დაბალანაზღაურებადია, რაც წარმოადგენს მოსახლეობის სიღარიბის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს მიზეზს.

ნათქვამიდან გამომდინარე, შეიძლება გაკეთდეს შემდეგი დასკვნა: საქართველო სათანადოდ ვერ იცავს საკუთარი მოსახლეობის შრომის უფლებას და ვერ ასრულებს ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა პაკტის მე-6 და მე-7 მუხლებით აღებული ვალდებულებებს.

სოციალური დაცვის უფლების შესახებ

დღესდღეობით საქართველოში სხვადასხვა პროგრამები ხორციელდება, რომელთა მიზანია მოსახლეობის ცალკეული კატეგორიების მხარდაჭერა. არ შეგაწყენთ იმ მონაცემთა მოტანით, რომლებიც ეხება პენსიების მიმღებთა რაოდენობას და პენსიის სახეებს. მაგრამ ერთ რამეს მაინც აღვნიშნავ: 1997 წლიდან მოყოლებული, პენსიონერთა რაოდენობა სულ უფრო და უფრო მცირდება. ძნელი სათქმელია, რა განაპირობებს ამას. არა მგონია, რომ მიზეზს მხოლოდ ე. წ. მკვდარი სულების გამოვლენის მაღალი მაჩვენებელი ჰქმნიდეს. ალბათ, უფრო რეალურია ის, რომ საქართველოში ფიზიკურად მცირდება პენსიონერთა რაოდენობა. ეს არც უნდა იყოს გასაკვირი, რადგან სიცოცხლის საშუალო ხანგრძლივობას საქართველოში, საუბედუროდ, შემცირების ტენდენცია ახასიათებს.

როგორც ცნობილია, 1997 წლიდან საქართველოში შემოდებულია სოციალურად დაუცველი მოსახლეობის გარკვეული კატეგორიების სახელმწიფო მატერიალური მხარდაჭერის ისეთი ფორმა, როგორცაა სოციალური (საოჯახო) დახმარება. აღნიშნული დახმარება ხორციელდება სახელმწიფო პროგრამის ფორმით. მაგრამ

რა იპყრობს ჩვენს ყურადღებას ამ პროგრამის ანალიზის განხორციელებისას? სულ უფრო და უფრო მცირდება ამ დახმარების მიმღებთა კატეგორიების რაოდენობა (2000 წელს ამ დახმარებას ღებულობდნენ მხოლოდ მარტოხელა არამომუშავე პენსიონერთა ოჯახები და ობოლი ბავშვები), მცირდება ასევე თვით ამ პროგრამის დაფინანსების ოდენობა. თუ 1997 წელს ამ პროგრამის ჩარჩოებში სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფილი იყო 15 მილიონ 888 ათასი ლარი, 2000 წელს იგივე მაჩვენებელი შეადგენდა მხოლოდ 13 მილიონ 300 ათას ლარს. ძნელია დავიჯეროთ, რომ ამ წლების განმავლობაში დახმარების მიმღებთა მდგომარეობა იმდენად გაუმჯობესდა, რომ პროგრამის ჩარჩოებში მოექცა მხოლოდ ორი კატეგორია. აუცილებელია არა ამ პროგრამის შეზღუდვა, არამედ, გაფართოება.

რაც შეეხება ზოგადად სახელმწიფოს ხარჯებს სოციალურ უზრუნველყოფაზე, უნდა ითქვას, რომ 1997 წლიდან ეს მაჩვენებელი სულ უფრო და უფრო მცირდება და თუ 1997 წელს საბიუჯეტო დანახარჯებმა სოციალურ უზრუნველყოფაზე და დაზღვევაზე შეადგინა დაახლოებით 146 მილიონი დოლარი, 1999 წელს იგივე მაჩვენებელი ოდნავ აღემატებოდა 123 მილიონ დოლარს.

ქვეყანაში არსებობს სოციალური ჯგუფები, რომლებიც სრულიად არ სარგებლობენ სოციალური დაცვით. ამასთან ერთად, მისი დონე აბსოლუტურად არ უზრუნველყოფს ბენეფიციართა კეთილდღეობის სათანადო ხარისხს. სამართლიანობა მოითხოვს აღვნიშნოთ, რომ მთავრობის მიერ ამ მდგომარეობის დასაძლევად მიღებულია გარკვეული ზომები. კერძოდ:

- ჯერ კიდევ 2000 წლის 1 ივლისს საქართველოს პრეზიდენტმა გამოსცა განკარგულება, რომლის თანახმად ჩამოყალიბდა სამთავრობო კომისია ქვეყნის მეთაურის ხელმძღვანელობით. ამ კომისიას დაევალა ორგანიზაციული სახის ღონისძიებების დამუშავება, საქართველოში სიღარიბის დაძლევისა და ეკონომიკური ზრდის პროგრამების შემუშავების მიზნით;

- აღნიშნული კომისიის მუშაობის შედეგად 2000 წლის 30 ნოემბერს გამოვიდა პრეზიდენტის კიდევ ერთი განკარგულება „სიღარიბის დაძლევისა და ეკონომიკური ზრდის ეროვნული პროგრამის შუალედური დოკუმენტის დამტკიცების შესახებ“. ამ განკარგულების შესაბამისად, სამთავრობო კომისიას დაევალა 2001 წლის 1 აპრილისათვის საზოგადოების მონაწილეობით მოემზადებინა ეროვნული პროგრამის შესაბამისი მიმართულებანი. აღნიშნული პროგრამის შუალედური დოკუმენტი უკვე წარედგინა საერთაშორისო დონორებს, რომლებმაც უნდა განიხილონ ეს პროგრამა.

ცხადია, რომ სიღარიბის დაძლევა საქართველოში შეუძლებელია საერთაშორისო დახმარების გარეშე, მაგრამ ეს არ გვაძლევს უფლებას, გულხელდაკრეფილნი ველოდოთ სიტუაციის გამოსწორებას. სიტუაცია კი იმაზე მეტყველებს, რომ ამ შემთხვევაშიც საქართველო ვერ ასრულებს თავის საერთაშორისო ვალდებულებებს. კერძოდ, სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა პაქტის მე-9 მუხლის დებულებებს.

ცხოვრების საკმარისი დონის უფლება

სამწუხაროდ, ამ უფლების უზრუნველყოფის თვალსაზრისითაც ჩვენს ქვეყანაში შეიქმნა საკმაოდ არასახარბიელო მდგომარეობა. ზემოთ ჩვენ უკვე მოვიტანეთ ის

მონაცემები, რომლებიც შეეხება მინიმალურ და საშუალო ხელფასის დონეს, აგრეთვე მათ წილს საარსებო მინიმუმში.

ამჯერად ჩვენ განვიხილავთ თვით მოსახლეობის ცხოვრების დონის მაჩვენებლებს.

2000 წლის დეკემბრის მაჩვენებლებით, საქართველოს ქალაქებში საარსებო მინიმუმში შეადგენდა: შრომისუნარიანი ასაკის მამაკაცისათვის - 104,5 ლარი, საშუალო მომხმარებლისათვის - 100,4 ლარს, საშუალო ოჯახისათვის - დაახლოებით 200 ლარს. ნორმატიული მინიმალური ხელფასი, ე. ი. ხელფასი, რომლის მეშვეობით უზრუნველყოფილია 4-კაციანი ოჯახის ბიუჯეტის უდევციტობა შეადგინა ერთ მომუშავეზე გადაანგარიშებით დაახლოებით 43 ლარი. ამგვარად, გაეროს ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა კომიტეტის მოთხოვნა იმის თაობაზე, რომ საქართველომ უზრუნველყოს ის, რომ მინიმალური ხელფასის დონე იყოს საკმარისი მშრომელის და მისი ოჯახის წევრების ძირითადი მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, ჯერ კიდევ შეუსრულებელი რჩება.

საკმარისი კვების უფლება

საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სურსათის სამინისტროს მასალების ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ქვეყნის მოსახლეობის კვების პროდუქტებით მომარაგების თვალსაზრისით, შეიქმნა შემდეგი სიტუაცია: 2000 წელს 1997 წელთან შედარებით, კვების პროდუქტების 26 ძირითადი სახეობიდან მხოლოდ 4 პოზიციით (არაყი, შაქარი, მინერალური წყალი და ლუდი) აღინიშნება ზრდა. აღსანიშნავია ისიც, რომ სამინისტროს ინფორმაციით, მას გააჩნია მონაცემები მხოლოდ ეკონომიკის აღრიცხული სექტორის მიხედვით, რომელიც თავისთავად, არასრულყოფილია. ამავე დროს უნდა ვივარაუდოთ, რომ ჩვენს შემთხვევაში კვების პროდუქტების წარმოების მნიშვნელოვანი ნაწილი გადასულია ჩრდილოვანი ეკონომიკის სექტორში, რაც თავისთავად არ შეიძლება არ შეფასდეს, როგორც უკიდურესად ნეგატიური მოვლენა.

ახლა რაც შეეხება იმას, როგორ ხორციელდება ქვეყანაში პროდუქტების ექსპორტი-იმპორტი. არსებული მაჩვენებლები მიუთითებს იმას, რომ ბოლო წლების განმავლობაში იმპორტი აშკარად აჭარბებს ექსპორტს და ამ მოვლენამ მიიღო მყარი ტენდენციის სახე. მაგალითად: 2000 წელს საქართველოს კვების პროდუქტების ექსპორტმა შეადგინა დაახლოებით 95 მილიონი დოლარი, ხოლო იმპორტმა - დაახლოებით 163 მილიონი დოლარი. აშკარაა უარყოფითი საღდო 68 მილიონი დოლარის ოდენობით. ალბათ, ამ მდგომარეობის ახსნა იმით შეიძლება, რომ არ გამოიყენება ქვეყნის ტრადიციული საექსპორტო პოტენციალი და, მეორე მხრივ, ადგილი აქვს ეკონომიკური საქმიანობის ქრონიკულ სტაგნაციას.

ჩვენს ხელთ არსებული მაჩვენებლების შესაბამისად, ქვეყნის მოსახლეობის სასურსათო მოთხოვნილებათა უზრუნველყოფა ხორციელდება შემდეგნაირად: ადგილობრივი წარმოების ხარჯზე უზრუნველყოფილია მოთხოვნილება ხილ-ბოსტნეულზე, ჩაისა და კარტოფილზე, ხოლო რაც შეეხება სამრეწველო გადამუშავების ხორც-პროდუქტებს, რძეს და რძის პროდუქტებს, საკონდიტრო

ნაწარმს, აქ მოთხოვნილებათა დაფარვა ძირითადად მხოლოდ ექსპორტის ხარჯზე ხდება.

ისმის კითხვა: და მაინც, როგორია დღეს საქართველოს მოსახლეობის კვების პროდუქტებით უზრუნველყოფის მდგომარეობა? ჩვენს ხელთ არსებული მონაცემებით, 1997 წლიდან მოყოლებული კვების პროდუქტების მოხმარების ფაქტობრივი დონე მცირდება და ეს შეეხება პრაქტიკულად ყველა ძირითად პარამეტრს.

ამავე დროს უნდა აღინიშნოს, რომ ქვეყანაში შემოსული სასურსათო დახმარების ოდენობა სულ უფრო და უფრო იკვეცება.

აღნიშნულიდან გამომდინარე, შეიძლება იმის დადასტურება, რომ საქართველოში ვერ სრულდება ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა პაქტის მე-11 მუხლის მე-2 პუნქტის მოთხოვნები.

საკმარისი საცხოვრისის უფლება

ეს ის საკითხია, რომელსაც, ჩვენი აზრით, ნაკლები ყურადღება ექცევა ადამიანის უფლებათა მდგომარეობის თვალსაზრისით. არადა, აქაც ადგილი აქვს ადამიანის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი უფლების დარღვევას. ამ თეზისის საილუსტრაციოდ მოგიტანთ სულ რამდენიმე ფაქტს:

საქართველოში არსებული მთლიანი საბინაო ფონდიდან 24 მილიონი კვ. მ. რაც დაახლოებით შეადგენს 9 ათას სახლს, არის ტექნიკურად არადაამაკმაყოფილებელ მდგომარეობაში; დაახლოებით 1200 სახლი ექვემდებარება დანგრევას ავარიულობის გამო. არსებული შეფასებებით, საბინაო ფონდის რემონტის განსახორციელებლად აუცილებელია თანხა, რომელიც შეადგენს 750 მილიონ ლარს.

სახელმწიფომ პრაქტიკულად შეწყვიტა საბინაო მშენებლობა. მაგალითად: 1997-2000 წლებში სახელმწიფოს ხარჯზე აშენდა საცხოვრებელი სახლი საერთო ფართობით დაახლოებით 71 ათასი კვ. მ. ამავე დროს ინდივიდუალურ მენაშენეთა მიერ აგებული საცხოვრებელი სახლების ფართი შეადგენს დაახლოებით ნახევარ მილიონ კვ. მ-ს.

რაც შეეხება არსებული საბინაო ფონდის კეთილმოწყობას, ჩვენ ვაწყდებით საკმაოდ საინტერესო სიტუაციას. ოფიციალური მონაცემების თანახმად, ქვეყნის მოსახლეობის უზრუნველყოფა წყალსადენით, კანალიზაციით, აბაზანებით, ცხელი წყლით თუ ცენტრალური გათბობით, საკმაოდ მაღალ დონეზეა, მაგრამ თუ დავაკვირდებით ციფრებს, მივხვდებით, რომ საუბარია არა რეალურ უზრუნველყოფაზე, არამედ შესაბამისი სანტექნიკური მოწყობილობების არსებობაზე. როგორც ცნობილია, დღეს ქვეყნის საბინაო ფონდი პრაქტიკულად არ არის უზრუნველყოფილი არც ცხელი წყალმომარაგებით და არც ცენტრალური გათბობით.

მაგრამ საქართველოს ყველა მოქალაქე როდია უზრუნველყოფილი საცხოვრისით. არსებული მონაცემებით, დღესდღეობით საქართველოში საერთოდ არა აქვს საცხოვრებელი სახლი ან ბინა დაახლოებით 380 ათას კაცს. ხოლო თუ გავითვალისწინებთ, რომ ქვეყნის მოსახლეობის მილიონზე მეტი ცხოვრობს ამორტიზებულ, ავარიულ, სარემონტო და კეთილმოუწყობელ სახლებში, მდგომარეობა არათუ შემაშფოთებლად, არამედ საგანგაშოდ გამოიყურება.

ნათქვამიდან გამომდინარე, ცხადია, რომ დღევანდელ დღეს ქვეყნის მოსახლეობის სოციალურად დაუცველი ფენის საცხოვრისით უზრუნველყოფის საკითხი საკმაოდ მწვავედ დგას. საქართველოს ურბანიზაციისა და მშენებლობის სამინისტროს მიერ შემუშავებულია მოსახლეობის საცხოვრისით უზრუნველყოფის მექანიზმების შემუშავების ეროვნული პროგრამის პროექტი, რომელიც მოიაზრება სიღარიბის საწინააღმდეგო ეროვნული პროგრამის ჩარჩოებში. მსოფლიო ბანკის ტექნიკური დახმარების მეშვეობით და ექსპერტთა მონაწილეობით, შემუშავდა საბინაო რეფორმის პროგრამა, მაგრამ შესაბამისი დაფინანსების არქონის გამო, პროგრამა არ ხორციელდება.

საქართველოს სახალხო დამცველის აზრით, შექმნილი სიტუაციის გათვალისწინებით, აუცილებელია, რომ ხსენებულ პროგრამას მიენიჭოს პრიორიტეტი და გამოიძებნოს დაფინანსების წყაროები არა მხოლოდ ქვეყნის შიგნით, არამედ მის გარეთაც.

ჩვენს ხელთ არსებული ინფორმაციით, იმ პრობლემების დასაძლევად, რომლებიც აფერხებს საცხოვრისის უფლების განხორციელებას, ურბანიზაციისა და მშენებლობის სამინისტროს აუცილებლად მიაჩნია საკანონმდებლო ბაზის სრულყოფა. სამინისტრომ უკვე წარუდგინა მთავრობას კანონპროექტი კონდომინიუმების შესახებ. ჩვენი აზრით, სასურველია, რომ აღნიშნული კანონპროექტის განხილვა დაჩქარდეს და ის წარედგინოს საქართველოს პარლამენტს.

ჯანმრთელობის უზრუნველყოფის უფლების შესახებ

1995 წლიდან საქართველოში ხორციელდება ჯანმრთელობის დაცვის სისტემის კარდინალური რეფორმირება. გარდა პოზიტიური შედეგებისა, ამ რეფორმის განხორციელებამ გამოიწვია საკმაოდ სერიოზული ნეგატიური შედეგებიც, რომელთა თაობაზე არაერთხელ იყო ნათქვამი სხვადასხვა დოკუმენტებში, რომლებიც შეეხებოდა ამ პრობლემის უფლებადაცვით ასპექტებს. ამიტომ ამჯერად გვსურს თქვენი ყურადღება შევაჩეროთ ჯანდაცვის სისტემის ფუნქციონირების, ჩვენი აზრით, ერთ-ერთ უმთავრეს წინაპირობაზე. საუბარია სისტემის დაფინანსებაზე. აქ კი სიტუაცია ნამდვილად არასახარბიელოა. სამწუხაროდ, ჯანდაცვის სფეროში არსებული დაფინანსების მაჩვენებლები 1998 წლიდან მოყოლებული, სულ უფრო მცირდება და თუ 1998 წელს გეგმიური მაჩვენებელი შეადგენდა დაახლოებით 54 მილიონ ლარს, 2000 წელს ეს ციფრი შემცირდა 48 მილიონ ლარამდე. თუმცა უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ გეგმიური მაჩვენებლების შესრულების თვალსაზრისით, მდგომარეობა უკეთესია.

რაც შეეხება ქვეყნის მოსახლეობის ჯანმრთელობის მდგომარეობისათვის მნიშვნელოვან სხვა ასპექტებს, მინდა მივაქციო თქვენი ყურადღება შემდეგ ფაქტებს:

ბოლო წლებში საქართველოში შეიქმნა არასახარბიელო მდგომარეობა ქვეყნის მოსახლეობის უსაფრთხო და ხარისხიანი სასმელი წყლით უზრუნველყოფაში. ძირითადი პრობლემები ამ სფეროში დაკავშირებულია ანტროპოგენურ დაბინძურებასთან, სასმელი წყლის დეფიციტთან და დაბალ სანიტარიულ საიმედოობასთან.

მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყნის მოსახლეობის 70 პროცენტი იღებს სასმელ წყალს ცენტრალიზებულად, ხალხის დიდი ნაწილი სარგებლობს სასმელი წყლით, რომელიც ვერ უპასუხებს მოქმედ სანიტარიულ-ჰიგიენურ ნორმებს. არის შემთხვევები, როდესაც სასმელი წყალი მიეწოდება მოსახლეობას ქლორირების გარეშე. ხშირია შემთხვევები, როდესაც სასმელი წყალი მიეწოდება მოსახლეობას დადგენილი გრაფიკის უხეში დარღვევით, რაც გამოწვეულია ელექტროენერჯის დეფიციტით. ყველა ჩვენთაგანისათვის კარგად არის ცნობილი, როგორ ხორციელდება საქართველოს უზრუნველყოფა ელექტროენერჯით ზამთრის სეზონის განმავლობაში.

საქართველოს საკანალიზაციო ქსელის 4100 კილომეტრიდან 1800 კილომეტრი საჭიროებს კაპიტალურ რემონტს. რემონტს მოითხოვს საკანალიზაციო და ჩამდინარე წყლების საწმენდი მოწყობილობებიც. ასეთ სიტუაციაში, სამწუხაროდ, საკმაოდ მაღალია რიგი დაავადებების გავრცელების საშიშროება.

ნათქვამიდან გამომდინარე, ალბათ, ნათელია, რომ საქართველო ბოლომდე ვერ ასრულებს თავის საერთაშორისო ვალდებულებებს ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა პაქტის მე-12 მუხლის ჩარჩოებში. თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ ადამიანის ჯანმრთელობის დაცვა უნდა წარმოადგენდეს ერთ-ერთ უმთავრეს ამოცანას, ჩვენ ძალიან ბევრი გვაქვს გასაკეთებელი ადამიანის ამ უფლების დაცვის მიზნით.

განათლების მიღების უფლების გარკვეული ასპექტები იქნება განხილული ქვემოთ, სადაც საუბარია ბავშვის უფლებათა მდგომარეობის შესახებ. აქ ჩვენ გვსურს გავამახვილოთ თქვენი ყურადღება ზოგიერთ მომენტზე, რომლებიც, ჩვენი აზრით, მიუთითებს საკმაოდ არასასურველ ტენდენციებზე.

ბოლო წლებში ათას კაცზე გაანგარიშებით, საშუალო ზოგადსაგანმანათლებლო და სპეციალური სკოლების მოსწავლეთა რაოდენობა რჩებოდა შედარებით სტაბილური. ამავე დროს, ბოლო წლებში შემცირდა სახელმწიფო საშუალო ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების რიცხვი და თვით მოსწავლეთა რაოდენობაც აბსოლუტურ ციფრებში. აღსანიშნავია, რომ შემცირება შეეხო როგორც ქართული, ისე არაქართული სკოლების მოსწავლეებს. თუმცა არაქართულ სკოლებში მოსწავლეთა რიცხვის შემცირება უფრო მკვეთრადაა გამოხატულია აგრეთვე მცირდება დაწყებითი და პროფესიული სასწავლებლების რაოდენობაც, მოსწავლეთა და კურსდამთავრებულთა რიცხვი.

ამავე დროს სულ უფრო და უფრო მატულობს სახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებლების სტუდენტთა რაოდენობა, რაც ყველაზე მეტად დამახასიათებელია

დღის ფორმის სწავლებაზე. ამავე დროს გაიზარდა არასახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებლების რაოდენობაც. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ სახელმწიფო და არასახელმწიფო უმაღლესი სასწავლებლების უმეტესობა რატომღაც ამზადებს სპეციალისტებს განათლების სფეროში.

ეს ფაქტი კიდევ ერთხელ მიუთითებს უმაღლესი განათლების პრესტიჟულობაზე საქართველოში. მაგრამ ცხადია ისიც, რომ ქვეყანაში სპეციალისტების მომზადება ხდება უსისტემოდ, შრომითი ბაზრის მოთხოვნილებათა გაუთვალისწინებლად. ამ სიტუაციაში საკმაოდ მაღალია ალბათობა იმისა, რომ დიპლომიანი სპეციალისტი ვერ იშოვის შესაფერის სამსახურს და შეავსებს უმუშევართა არმიას. ეს კი, თავისთავად, წარმოადგენს ადამიანის უფლებათა დარღვევის პოტენციურ წყაროს.

რაც შეეხება სასკოლო განათლების სისტემის საბიუჯეტო დაფინანსებას, სამწუხაროდ უნდა აღინიშნოს, რომ ამ მიზნებზე სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხების ოდენობა სულ უფრო და უფრო მცირდება. ამ პირობებში, როგორც აღნიშნულია გაეროს განვითარების პროგრამის მიერ მომზადებულ დოკუმენტში საქართველოში ჰუმანიტარული განვითარების მდგომარეობის შესახებ, ჩამოყალიბდა ნაყოფიერი ნიადაგი არაფორმალური გადასახადების სისტემისათვის, როდესაც ოჯახი იძულებულია საკუთარი ჯიბიდან დაფაროს საგანმანათლებლო დაწესებულებების ბიუჯეტის მნიშვნელოვანი ნაწილი. საუბარია ფულად შენატანებზე ე. წ. სასკოლო ფონდებში, ზამთრის პერიოდში საწვავის შეძენაზე და ა. შ.

იმედია, რომ მსოფლიო ბანკის კრედიტის ჩარჩოებში, რომელიც უნდა გამოეყოს საქართველოს განათლების სამინისტროს, მოხერხდება საშუალო განათლების სისტემის დაფინანსების საკითხის მოგვარება. მანამდე კი იძულებული ვარ აღვნიშნო, რომ საქართველოში განათლების უფლების განხორციელების მდგომარეობაც ვერ აკმაყოფილებს იმ მოთხოვნებს, რომელიც გათვალისწინებულია ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ უფლებათა პაქტის მე-13 მუხლით.

კულტურული უფლებები

ამ საკითხთან მიმართებაში მოცემულ მოხსენებაში მსურს თქვენი ყურადღება მხოლოდ ერთ საკითხზე გავამახვილო: საქმე ის არის, რომ 1997 წლიდან მოყოლებული, სულ უფრო და უფრო უარესდებოდა სამეცნიერო დაწესებულების, კერძოდ, მეცნიერებათა აკადემიის სისტემის დაფინანსება. პრაქტიკულად შემცირდა ყველა დანახარჯი - კომუნალური, საოფისე, სატრანსპორტო. არას ვამბობ სამეცნიერო კვლევების ჩასატარებლად აუცილებელ ხარჯებზე. პრაქტიკულად ამოღებულია ბიუჯეტიდან ხარჯები ხელსაწყოების შესაძენად და კაპიტალური რემონტის განსახორციელებლად. იმავე პერიოდის განმავლობაში აკადემიის სისტემაში მომუშავე თანამშრომელთა რიცხვი შემცირდა თითქმის 34 პროცენტით, ხოლო თუ ავიღებთ 1994 წლის მაჩვენებელს, ეს რიცხვი შემცირებულია 2-ჯერ.

იმ პრობლემებზე, რომლებიც აწუხებს ქართველ მეცნიერებს, შეიძლება ვიმსჯელოთ იმ მაგალითით, რომელიც მოტანილია ჩვენს მოხსენებაში ერთ-ერთი კონკრეტული საკითხის განხილვისას.

საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პალეობიოლოგიის ინსტიტუტის დირექტორის, პროფესორ გურამ მჭედლიძის განმარტებით, დაფინანსების მკვეთრ შემცირებას სამეცნიერო პერსონალის გაუთავებელი შემცირებები ახლავს თან. ამას კი შედეგად ის მოყვება, რომ მეცნიერების მთელი რიგი დარგები დაკნინდება და ზოგი, ახლო მომავალში, საერთოდ ამოვარდება მეცნიერული კვლევის სფეროდან. მეორე მსოფლიო ომის დროსაც კი არ იყო მეცნიერება ისეთ პირობებში, როგორც დღესაა. პირიქით, მაშინ მეცნიერებს შეძლებისდაგვარად შეღავათიანი პირობები ჰქონდათ შექმნილი მუშაობისათვის, რამაც სათანადო შედეგებიც გამოიღო. მეცნიერთა წვლილი უაღრესად დიდი იყო იმ წარმატებებში, რასაც ყოფილმა საბჭოთა ქვეყანამ ომისა და ომის შემდგომ წლებში მიაღწია.

საქართველოს სამეცნიერო-ტექნოლოგიური სისტემის რეორგანიზაციის ერთ-ერთ სადისკუსიო დოკუმენტში (TACIS-ის პროგრამა) ზუსტადაა შეფასებული ის რეალური მდგომარეობა, რაც დღესაა საქართველოში. დასკვნაში აღნიშნულია, რომ სამეცნიერო დაწესებულებებში ბიუჯეტის სიმცირე მხოლოდ ხელფასების ძალზე დაბალ დონეზე გადახდის საშუალებას იძლევა, ისიც არარეგულარულად.

ამიტომ, რომ დღეს განსაკუთრებით საგანგაშო და მტკივნეულ პრობლემად ახალგაზრდა მეცნიერთა მომავალი რჩება. ახალგაზრდობის დიდი ნაწილი დღეს ტოვებს საქართველოს და სამუშაოდ უცხოეთის სამეცნიერო დაწესებულებებში მიემგზავრება. ბევრი ახალგაზრდა სრულიად სხვა, უფრო სარფიან საქმიანობას კიდებს ხელს და მეცნიერებასთან ყოველგვარ კავშირს წყვეტს. არადა, მათ შორის ბევრია პერსპექტიული მეცნიერი, რომელიც კვლევის კარგი უნართა და მაღალი ერუდიციით გამოირჩევა. ყოველივე ეს იმის შედეგია, რომ დღეს მეცნიერებას და ტექნოლოგიებს ჩვენს ხელისუფალთა გეგმებში, როგორც ჩანს, აღარ აქვთ ადრინდელი პოზიციები.

სინდისის თავისუფლება და რელიგიური ექსტრემიზმი

საერთაშორისო ორგანიზაციების ერთსულოვანი შეფასებით, რომელსაც ვუერთდები როგორც საქართველოს სახალხო დამცველი, სინდისის თავისუფლება მიეკუთვნება იმ უფლებებს, რომელთა დარღვევა საქართველოში ატარებს განსაკუთრებით უხეშ ხასიათს. საუბარია ისევ და ისევ იმ არატრადიციული რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ, რომელსაც ჩვენში სექტებს ეძახიან და ყველანაირად ებრძვიან.

აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლება ცივილიზაციის მონაპოვარია და წარმოადგენს დემოკრატიული საზოგადოების საფუძველს. „ევროპის კონვენციის ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის შესახებ“ მე-9 მუხლში ეს უფლება ასეა ჩამოყალიბებული: „ყველა ადამიანს აქვს აზრის, სინდისის და რელიგიის თავისუფლების უფლება“. ეს უფლება გულისხმობს თავისუფლებას – შეიცვალოს რელიგია ან რწმენა, აწარმოოს აღმსარებლობა როგორც პირადად, ისე

სხვებთან ერთად, კერძოდ ან საჯაროდ: თავისუფლება კულტმსახურების, მოძღვრებისა და სხვადასხვა რელიგიური და რიტუალური წესების აღსრულებისა.

ეს უფლება წარმოადგენს მორწმუნეთა ცხოვრების წესის განმსაზღვრელ ერთ-ერთ ყველაზე სასიცოცხლო ელემენტს. ამასთანავე, იგი არის ფასეულობა ათვისების, აგნოსტიკოსების, სექტეებისა და იმ პირებისათვისაც კი, რომლებიც ინდიფერენტულად ეკიდებიან ამ საკითხებს.. ამ უფლებაზეა დამოკიდებული პლურალიზმი, რომლის გარეშეც არ არსებობს დემოკრატიული საზოგადოება და რომელიც საუკუნეების მანძილზე ბრძოლის შედეგადაა მოპოვებული.

რელიგიური თავისუფლება, პირველ რიგში, პიროვნების სინდისის საკითხს წარმოადგენს, მაგრამ იგი ამავე დროს მოიცავს „რელიგიის გამომჟღავნების თავისუფლებასაც“.

მე-9 მუხლის თანახმად, რელიგიის გამომჟღავნების თავისუფლება შეიძლება განხორციელდეს არა მხოლოდ სხვებთან ერთად, „საჯაროდ“ და იმ პირთა წრეში, რომელთა რწმენასაც ესა თუ ის პირი იზიარებს, არამედ იგი მოიცავს ადამიანის უფლებას „სწავლებით“ დაარწმუნოს სხვა პირი თავისი რელიგიის ჭეშმარიტებაში.

„ევროპის კონვენციის ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის შესახებ“ მე-9 მუხლით უზრუნველყოფილი უფლებების ფუნდამენტური ხასიათი ასახავს ჰპოვებს საქართველოს კონსტიტუციის მე-19 მუხლში, რომელიც სიტყვის, აზრის, სინდისის, აღმსარებლობისა და რწმენის თავისუფლებას ეხება და რომლის მე-3 პუნქტით დაუშვებელია ამ „...თავისუფლებათა შეზღუდვა, თუ მათი გამოვლენა არ ლახავს სხვათა თავისუფლებას“. ეს ნიშნავს იმას, რომ დემოკრატიულ საზოგადოებაში, სადაც მოსახლეობაში თანაარსებობენ სხვადასხვა რელიგიები, შეზღუდვის დაწესება ამ თავისუფლებაზე შეიძლება მხოლოდ იმ მიზნით, რომ მოხდეს სხვადასხვა ჯგუფების ინტერესების ურთიერთშეთანხმება და უზრუნველყოფილ იქნეს ყველა პირის რწმენის თავისუფლება. კონსტიტუციის ამ მუხლის ცხოვრებაში გასატარებლად საქართველოს პარლამენტმა მიიღო დადგენილება „რელიგიური ექსტრემიზმის წინააღმდეგ“, საქართველოს პრეზიდენტმა კი 2001 წლის 22 მარტის განკარგულებით მოუწოდა შინაგან საქმეთა სამინისტროს, მიიღონ საგანგებო ზომები, რათა ბოლო მოეღოს რელიგიური შეუწყნარებლობის დანაშაულებრივ ქმედებებს. დადგენილება და განკარგულება ხელისუფლების რეაქციაა მდგომარეობაზე, როცა საქართველოში რელიგიური აღმსარებლობის, რელიგიური მრწამსისა და ჩვეულებების უკანონოდ ხელის შეშლა ყოველგვარი ძალადობისა და ფიზიკური ძალმომრეობის მეთოდების გამოყენებით ჩვეულებრივ და სისტემატურ მოვლენად იქცა. ხშირია რელიგიურ უმცირესობათა უფლებების სხვადასხვა ფორმით დარღვევა, მათ წინააღმდეგ მიმართული დანაშაულებრივი ქმედებები. ამასთან დაკავშირებით საქართველოს უზენაესმა სასამართლომ 2001 წლის 15 მარტს გააკეთა განცხადება, სადაც „...გმობს ამგვარ ქმედებებს და რელიგიური ექსტრემიზმისა და შეუწყნარებლობის სხვა გამოვლენებს... ასეთი ქმედებები არა მარტო არაკანონიერია, არამედ საზოგადოებასა და სახელმწიფოს სერიოზულ საფრთხესაც უქმნიან“.

სრულიად არ მინდა უარყო ჩვენს ქვეყანაში მართლმადიდებლური ეკლესიის როლისა და გავლენის მნიშვნელობა. მართლმადიდებლური ეკლესია იყო და არის ის უმთავრესი დედაბოძი, რომელსაც ეფუძნება ქართული სახელმწიფოებრიობა და შეიძლება ითქვას, თვით ერის არსებობაც კი.

ამავე დროს საქართველო ყოველთვის ამყობდა თავისი რელიგიური შემოქმედებით. უკვე ბანალურ მაგალითად გახდა ის, რომ ქვეყნის დედაქალაქში თითქმის გვერდი-გვერდ დგას და მოქმედებს სხვადასხვა კონფესიითა ტაძრები. კიდევ ერთი მაგალითი ქართველი ერის ჩვეული ტოლერანტობისა – უკვე მრავალი საუკუნეა, რაც არსებობს ქართველთა და ებრაელთა კეთილმეზობლობისა და მეგობრობის ბრწყინვალე ნიმუში.

ამ ფონზე, მით უფრო, აუტანელია ის მდგომარეობა, რომელიც შექმნილია ჩვენს ქვეყანაში რელიგიურ უმცირესობებთან მიმართებაში. საუბარია იმ მრავალრიცხოვან ძალადობრივ აქტებზე, რომელთა მსხვერპლნი გახდნენ არატრადიციული რელიგიური დაჯგუფებების წევრები – „იეჰოვას მოწმენი“ (უპირველეს ყოვლისა), ბაპტისტები, კრიშნაიტები და ა. შ.

სამწუხაროდ, უნდა ვაღიაროთ, რომ აქ ადგილი აქვს სინდისის თავისუფლების უხეშ დარღვევებს. ამასთან ერთად, დარღვეულია მოქალაქეთა სამართლებრივი დაცვის ხელმისაწვდომობის უფლება, ასოციაციის თავისუფლება, აზრის გამოხატვის თავისუფლება.

ჩვენს ხელთ არსებული ინფორმაციით, საქართველოში მოქმედი საზოგადოების წარმომადგენლებმა შეიტანეს ადამიანის უფლებათა ევროპის სასამართლოში ორი სარჩელი საქართველოს წინააღმდეგ. პირველი ეხება მათ დარბევებს, რომლებსაც ახორციელებდა ყველასთვის კარგად ცნობილი, ეკლესიიდან განკვეთილი, მამა ბასილ მკალავიშვილის მრევლი; მეორე შეეხება „იეჰოვას მოწმეთა“ საზოგადოებების რეგისტრაციის გაუქმებას, რომელსაც საფუძვლად დაედო საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილება.

ჩვენი მონაცემებით, ადამიანის უფლებათა ევროპის სასამართლომ პირველ საქმეს პრიორიტეტი მიანიჭა, რაც იმას ნიშნავს, რომ ის იქნება განხილული უახლოეს დროში. არსებობს იმის ალბათობა, რომ „იეჰოვას მოწმეთა“ მეორე სარჩელი გაერთიანდეს პირველთან და ამგვარად, მასაც მიენიჭოს პრიორიტეტი.

შექმნილი მდგომარეობიდან გამომდინარე მიგვაჩნია, რომ „იეჰოვას მოწმეთა“ წარმომადგენლებს გააჩნიათ ამ საქმის მოგების საკმაოდ რეალური შანსი. შედეგად – საქართველოს შეიძლება დაეკისროს სერიოზული სანქციები, მოგებული მხარის მორალური ზარალის ანაზღაურების ჩათვლით. გარდა ამისა, მნიშვნელოვნად შეილახება საქართველოს იმიჯი საერთაშორისო არენაზე, რაც თავისთავად, არასასურველია.

ჩვენი აზრით, რადიკალური ზომები უნდა იქნას მიღებული იმისათვის, რომ აღიკვეთოს ადამიანის უფლებათა დარღვევისა და ძალადობის ფაქტები რელიგიურ ნიადაგზე.

ჩვენ ვაფასებთ იმ განცხადებებს, რომლებიც ამ თვალსაზრისით გააკეთა საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებლურმა ეკლესიამ. მივესალმებით აგრეთვე საქართველოს პარლამენტის დადგენილებას ამ საკითხზე. მნიშვნელოვანია არასამთავრობო ორგანიზაციების მიდგომა ამ პრობლემასთან დაკავშირებით, რომლებმაც ცალსახად დაგმეს რელიგიაზე დაფუძნებული ძალადობა და ადამიანის რელიგიური თავისუფლების შელახვა. სახელმწიფოს

შესაბამისმა სტრუქტურებმა აუცილებლად უნდა მიიღონ ის ზომები, რომელთა გატარება მათ კანონის შესაბამისად ევალებათ.

ამავე დროს, ნებისმიერი გატარებული ღონისძიება არ ხსნის პრობლემის სიმწვავეს იმდენად, რამდენადაც ამ სიტუაციაში ჩვენ ვებრძვით შედეგებს და არა მიზეზებს. ამ შემთხვევაში მიზეზებში ვგულისხმობთ იმას, რომ დღემდე კანონმდებლობა არ არეგულირებს რელიგიური ორგანიზაციების საქმიანობას საქართველოში. როგორც ცნობილია, საზოგადოებრივი ორგანიზაციების საქმიანობა დარეგულირებულია სამოქალაქო კოდექსით, რომლის თანახმად (მუხლი 1509), რელიგიური ორგანიზაციები მიეკუთვნებიან საჯარო სამართლის იურიდიულ პირთა რიცხვს და ამ თვალსაზრისით უთანაბრდებიან პოლიტიკურ პარტიებს. საქართველოში არსებობს კანონი, რომელიც აწესრიგებს პოლიტიკური პარტიების საქმიანობასთან დაკავშირებულ საკითხებს. ამავე დროს, არ არის მიღებული კანონი რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ და ამგვარად, მათი საქმიანობა სამართლებრივი ველის მიღმა რჩება. ეს კი, თავისთავად, წარმოადგენს ნოყიერ ნიადაგს ადამიანის უფლებათა დარღვევისათვის.

ცოტა ხნის წინ საქართველოს პარლამენტმა მიიღო შესწორება კონსტიტუციაში, რომლის თანახმად, შემოღებულია ნორმატიული აქტის კიდევ ერთი სახეობა – კონსტიტუციური შეთანხმება. ეს არის დოკუმენტი, რომელმაც უნდა მოაწესრიგოს ურთიერთობა სახელმწიფოსა და მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის. ამგვარად, შეიქმნება გარკვეული სამართლებრივი ბაზა, მაგრამ მხოლოდ ერთი კონფესიისათვის. ასეთ სიტუაციაში არსებობს იმის ალბათობა, რომ წამოიჭრას საკითხი სხვა რელიგიური დაჯგუფებების დისკრიმინაციის შესახებ. მიგვაჩნია, რომ სიტუაციის ამ მიმართულებით განვითარების თავიდან აცილების მიზნით, აუცილებელია, რომ პარლამენტმა უახლოეს მომავალში იმსჯელოს რელიგიურ ორგანიზაციათა შესახებ კანონის მიღება-არმიღების საკითხზე. მით უმეტეს, რომ ეს საკითხი უკვე მოქცეულია ევროპის საბჭოს ყურადღების ქვეშ და მას შეიძლება მოყვეს საკმაოდ სერიოზული რეზონანსი.

სამწუხაროდ, რელიგიური თავისუფლების ხელყოფა, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ჩვეულებრივ და სისტემატურ მოვლენად იქცა, რაც, რა თქმა უნდა, მიუღებელია ყველა ჯანსაღად მოაზროვნე ადამიანისათვის და დემოკრატიის მშენებარე სახელმწიფოსათვის. მხოლოდ იმ პერიოდში, რომელსაც ჩვენი მოხსენება შეეხება, სახალხო დამცველის აპარატში შემოსულია ოთხმოცზე მეტი განცხადება, რომელიც რელიგიური თავისუფლების ხელყოფას ეხება. თუ გავითვალისწინებთ იმასაც, რომ განცხადებათა ნაწილი კოლექტიურია, საგანგაშო სურათს დავინახავთ. ოთხასამდე საქართველოს მოქალაქეს დაურღვიეს (ან მიაჩნიათ, რომ დაურღვიეს) რელიგიის თავისუფლების უფლება, მათ შორის არიან სრულიად სხვადასხვა მიმართულების ორგანიზაციებისა და რელიგიური დაჯგუფებების წევრები. ფართოა დარღვევათა გეოგრაფიაც (თბილისი, რუსთავი, მარნეული, კასპი, ზუგდიდი...); მრავალფეროვანია დარღვევების სახეებიც (მუქარა, დარბევა, ცემა, ლიტერატურის ჩამორთმევა, ძალით შეგონება...). მარტო ორ კვირაზე ცოტა მეტი ხნის განმავლობაში რელიგიურ ექსტრემისტთა ერთმა ჯგუფმა ქ. ფოთიდან თბილისში ბაპტისტთა ორგანიზაციის „საქართველოს წარმომადგენლობის“ კუთვნილი ტვირთის ტრანსპორტირებისას დაარბია სატრანსპორტო საშუალებები. უკანონოდ ამოიღეს და გაანადგურეს მათი ქონება, ბიბლიური ლიტერატურა, დაარბიეს სტამბა, სადაც ბაპტისტების ლიტერატურა იბეჭდებოდა, სასტიკად

სცემეს ორმოცდაათიანელების რელიგიური ორგანიზაციის უცხოელ წარმომადგენლებს.

2001 წლის 14 მარტს, დაახლოებით 22 საათსა და 40 წუთზე, გამოქებით დაუდგენელი ხუთი პირი, რომელთაგან ერთს სახეზე ნილაბი ჰქონდა, შეიჭრა თბილისის „სახარებისეულ ქრისტიან ბაპტისტთა“ ეკლესიაში, სადაც წებოვანი ზონარით შეკოჭეს დარაჯები, შესადულებელი აპარატით ამოჭრეს საღაროში არსებული ცეცხლგამძლე კარადის საკეტები და გაიტაცეს 34 440 გერმანული მარკა, 5 423 აშშ დოლარი, სხვა ფასეულობანი და მიიმალნენ.

2001 წლის 29 აპრილს თბილისში, მუხიანის სამხედრო დასახლებაში, ბ. 18-ში, იეჰოვას მოწმე ნუგზარ ბუთხუზის სახლზე მოახდინეს თავდასხმა, შეამტვრიეს კარი, ჩაღვწეს ფანჯრის მინები და დაწვეს რელიგიური ლიტერატურა.

ასევე მუხიანში, 4-ბ მკ/რ-ის 25-ბ კორპ. №218-ში იმავე ხანებში დაარბიეს „იეჰოვას მოწმეთა“ კრება, ხელკეტებით სცემეს მისი მონაწილეები. დაზიანება მიიღო ცხრა პიროვნებამ, რომლებმაც გაიარეს სამედიცინო ექსპერტიზა. ასეთი მაგალითები, სამწუხაროდ, მრავლად მოგვეპოვება.

ჩვენთან შემოსული განცხადებების საფუძველზე შეიძლება გამოვყოთ დარღვევათა ორი ჯგუფი: პირველი – როცა რელიგიური ორგანიზაციის მერ მოწყობილ შეკრებას თავს ესხმის სხვა რელიგიურ ექსტრემისტთა ჯგუფი და არბევს მას; მეორე შემთხვევაში კი რელიგიური ორგანიზაციის წევრს ქუჩაში თავს ესხმიან, სცემენ და ართმევენ რელიგიურ ლიტერატურას.

დამრღვევთა და უფლებადარღვეულთა სპექტრი მრავალფეროვანია, მაგრამ ჩვენთან შემოსული განცხადებების საფუძველზე შეიძლება ვთქვათ, რომ უფლებადარღვეულებს შორის გამოირჩევა „იეჰოვას მოწმეთა“ ჯგუფი, ხოლო დამრღვევებში მართლმადიდებელი ეკლესიიდან განკვეთილი ბასილ მკალავიშვილი თავისი „გლდანის ეპარქიით“. აღსანიშნავია, რომ 2001 წლის 22 იანვარს, თბილისში, მანაბლის ქ. №11-ში მდებარე სახალხო დამცველის ოფისში მიმდინარე „იეჰოვას მოწმეთა“ პრესკონფერენციის დროს, დარბაზში თვითნებურად შეიჭრა ბასილ მკალავიშვილი თავის მრევლთან ერთად და ჩაშალა იგი, რის გამოც იმავე წლის 21 თებერვალს შს მთავმინდა-კრწანისის საგამოძიებო განყოფილებაში აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე საქართველოს სსკ-ის 239-ე მუხლის მე-2 ნაწილის „ა“ პუნქტით. ბასილ მკალავიშვილის მიმართ სხვა საქმეებთან დაკავშირებით აღძრულია სისხლის სამართლის საქმეები და ქ. თბილისიდან გაუსვლელობის ხელწერილიც აქვს ჩამორთმეული, მაგრამ ეს მას ხელს არ უშლის დაუსჯელად იაროს, სადაც უნდა.

მაგალითად, 2001 წლის 9 ივლისს, დაახლოებით 16.30 საათზე, გორის რაიონის სოფ. ორთაშენში, „იეჰოვას მოწმეების“ შეკრების ადგილთან, სასოფლო გზაზე ავტომანქანით მივიდა დედაქალაქიდან გაუსვლელობის ხელწერილჩამორთმეული ბასილ მკალავიშვილი და დაემუქრა შეკრებილ მოქალაქეებს: „მე ახლა სხვაგან მივიღვარ, 10 წუთში დავბრუნდები და თუ არ დაიშლებით, გადაგვწავთ“. მართალია, ამის შემდეგ წავიდა და აღარ დაბრუნებულა. ასეთი თვითნებობის შემხედვარე რელიგიურ ექსტრემისტებს, რა გასაკვირია, რომ გაუჩნდეთ დაუსჯელობის განცდა და ამით დიდი ზიანი მიაყენონ სახელმწიფოს კონსტიტუციით დაცულ დემოკრატიულ პრინციპებს და, პირველ რიგში, ადამიანის

სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებებს. ჩვენი ყოველგვარი მცდელობა ებრძოლო ამ მანკიერ მოვლენას, შეუძლებელი გახდება, თუ არ იმოქმედა სამართალდამცველმა სტრუქტურებმა, პოლიციამ და პროკურატურამ. თუმცა უნდა ითქვას, რომ ამ ბოლო დროს მათ მუშაობაში წინსვლა შეიმჩნევა, აღძრულია ოცამდე სისხლის სამართლის საქმე. ძველი საქმეებიდან, ჩვენი ინფორმაციით, ოთხი უკვე გადაეცა სასამართლოს (ქუთაისის, ზუგდიდის, მარნეულის, ბორჯომის), მაგრამ ჩვეულებრივ, სამართალდამცველები რელიგიურ უფლებების დარღვევას მაინც არასათანადოდ იკვლევენ. ამის მაგალითად კომენტარის გარეშე მოგვყავს ჩვენი მიმართვის შემდეგ გამოგზავნილი პასუხი, სადაც ნათლად ჩანს უფლებათა დარღვევაზე გაგრძელებული რეაგირება.

„თქვენი ა. წ. 29 იენისის №526 მიმართვით გადმოგზავნილი განცხადებების პასუხად გაცნობებთ, რომ კასპის შს რაიგანყოფილების იგოეთის ქვეგანყოფილებაში მ. წ. 6 აპრილს შემოსულ იქნა განცხადება კასპის რაიონის სოფ. ოკამში მცხოვრებ რელიგიურ ორგანიზაცია „იელოვას“ მოწმეების წევრის 1995 წლიდან, გურამ მახარობლიშვილის განცხადება იმის შესახებ, რომ მ. წ. 29 იანვარს სოფელ ლამისყანაში იგი მიდიოდა თავის ნაცნობ იელოვას წევრ გივი ცუცუნაშვილთან. მას სოფლის გზაზე შეხვდნენ მისთვის უცნობი პირები და მიაყენეს სიტყვიერი და ფიზიკური შეურაცხყოფა იმის გამო, რომ იგი არის „იელოვას“ წევრი. აღნიშნული განცხადების ირგვლივ ჩატარებულ იქნა მოკვლევა და დადგენილ იქნენ სოფ. ლამისყანაში მცხ. გიორგი ქოთოლაშვილი, თენგიზ ბეინაშვილი, ჯემალ ბალხამიშვილი და ნუგზარ პაიჭაშვილი, რომლებმაც უარყვეს გ. მახარობლიშვილის მიმართ სიტყვიერი და ფიზიკური შეურაცხყოფა და აღნიშნავენ, რომ აუკრძალეს მას, შეეწყვიტა სიარული მათ სოფელში, „იელოვას“ ქადაგება და სათანადო ლიტერატურის გაგრძელება, ვინაიდან იგი ხშირად დაიარებოდა სოფ. ლამისყანაში და იძენდა „იელოვას“ მიმდევრებს. ამდენად, მოკვლევით ვერ იქნა დადგენილი ხულიგნობის და მასზე ფიზიკური შეურაცხყოფის ფაქტი

მიუხედავად აღნიშნულისა, ჩვენს მიერ ზემოთ ხსენებული პირები გაფრთხილებულ იქნენ, რომ არ მიაყენონ სიტყვიერი ან ფიზიკური შეურაცხყოფა და არანაირი წინააღმდეგობა არ გაუწიონ თავიანთ რელიგიურ საქმიანობაში გ. მახარაშვილს, რაზედაც მას ეცნობა წერილობით“ (სტილი დაცულია).

არ შეიძლება არ ითქვას ერთ შემაშფოთებელ ტენდენციაზე: ჩვენთან შემოსულ ბოლოდროინდელ წერილებში რამდენჯერმე ხაზგასმით იქნა ნახსენები „რუსულენოვანი რელიგიური შეკრების დარბევა“. ეს ფრაზა სიმპტომური გახდება, თუ გავითვალისწინებთ, რომ ჩვენთან რელიგიურ უფლებათა დარღვევების აღმნიშვნელი კოლექტიურ განცხადებათა ხელმომწერების 1/3-ზე მეტი არაქართული წარმოშობისა. რელიგიური თავისუფლების საკითხი ისედაც ფაქიზია და ამ კონტექსტში კი კიდევ უფრო მეტ სიმწვავეს იძენს. ამიტომაც ხელისუფლების ორგანოებმა და მათ, ვისაც ამ საკითხთა მოვლა ევალებათ, ყველა ღონე უნდა იხმარონ, რათა მდგომარეობა არ გამძაფრდეს.

საზოგადოების ნაწილისათვის სხვა რწმენის მიმდევარი საქართველოს მტერი და გამყიდველია და ეს ნაწილი გაჭირვებით, მაგრამ მაინც, ასე თუ ისე, შეგუებულია „დიდი“, „ტრადიციული“ (მაჰმადიანობა, იუდაიზმი, გრიგორიანობა...) დენომინაციათა წარმომადგენლობის არსებობას. სრულიად ვერ უგუება ე. წ. „მცირე“, „არატრადიციული“ რელიგიური ჯგუფების ყოფნას საქართველოს

ტერიტორიაზე და მიიჩნევს მას „გარედან შემოგდებულად“ სხვადასხვა ჯურის „აგენტებად“; ისეთ ჯგუფებად და ადამიანებად, რომლებმაც უღალატეს საქართველოს და უნდათ მისი დაღუპვა. მათი აზრით, დაწყებულია ჯვაროსნული ლაშქრობა მართლმადიდებლობის წინააღმდეგ, ხოლო „ფრონტის ხაზი“ საქართველოზე გადის და ა. შ.

ასეთი ტიპის „პატრიოტ მართლმადიდებელთა“ გავლენა საგრძნობია და სახელმწიფოს ყველა შტოს მოიცავს, ამიტომაც ხშირად გვესმის, რომ მავანი ჯერ „მართლმადიდებელი ქართველია“ და შემდეგ პოლიციელი, ჩინოვნიკი თუ დეპუტატი. ამიტომაც არაა გასაკვირი, თუ საზოგადოების დიდი ნაწილი მხარს უჭერს დემოკრატიულ ღირებულებებს და ხანდახან მაინც გულთან ახლოს მიაქვს ადამიანის უფლებები, სინდისის თავისუფლებასთან დაკავშირებით სხვა პოზიცია გააჩნია და რეალურად ეწინააღმდეგება მის დამკვიდრებას. როცა საუბარია რელიგიის, რწმენის თავისუფლებაზე, პირველ რიგში, იგულისხმება პიროვნების უფლება იმოქმედოს თავისი რწმენის საფუძველზე, თავისუფლად აღასრულოს (ან არ აღასრულოს) რელიგიური რიტუალები და იცხოვროს საზოგადოებაში, სადაც მას ექნება ამის უფლება და არ იქნება დისკრიმინირებული თავისი რელიგიური მრწამსის გამო. ამის განხორციელება პრაქტიკულად შესაძლებელია იმ შემთხვევაში, როცა საზოგადოება და სახელმწიფო რელიგიური უმცირესობის ორგანიზაციებს აძლევს შესაძლებლობას თავისუფალი საქმიანობისა. აქ რელიგიურ უმცირესობაში იგულისხმება ყველა რელიგიური ორგანიზაცია, რომელიც სახელმწიფოში არსებობის გარდა, ძირითადი, მთავარი რელიგიური ორგანიზაციისა (ჩვენს შემთხვევაში, მართლმადიდებლური ეკლესია). ადამიანთა დაყოფა რელიგიური ნიშნის მიხედვით. ამის გამო გაერომ 1981 წელს მიიღო „დეკლარაცია შეურიგებლობისა და დისკრიმინაციის ყველა ფორმის ლიკვიდაციის შესახებ, რომელიც დამყარებულია რელიგიასა და შეხედულებებზე“. სხვა დეკლარაციებისაგან განსხვავებით, ამ დეკლარაციას ერთი ძირითადი განმასხვავებელი მე-2 სტატიის I პუნქტია, სადაც ჩაწერილია, რომ: „ნებისმიერი სახელმწიფოს, ადამიანთა ჯგუფის ან ცალკეული პირების მხრიდან არ დაიშვება პიროვნების დისკრიმინაცია მათი რელიგიისა და შეხედულებების გამო“.

ჩვენი აზრით, საჭიროა სახელმწიფო, საზოგადოება, რელიგიური არასამთავრობო ორგანიზაციები ადამიანის უფლებათა დამცველი ინსტიტუტები გაერთიანებული ძალით ებრძოდნენ ისეთ საშიშ მოვლენას, როგორცაა სინდისის, რელიგიის თავისუფლების უფლების შელახვა. კერძოდ,

- მიღებულ იქნას კანონი რელიგიური ორგანიზაციების შესახებ;
- ფსიქოლოგების, სოციოლოგების, იურისტებისა და რელიგიურ ორგანიზაციათა წარმომადგენლებისაგან შეიქმნას ჯგუფი, რომელიც ჩამოაყალიბებს სახელმწიფო პროგრამას - რელიგიური და ეროვნულ უმცირესობათა უფლებების დაცვის კონცეფციას. ხოლო სახელმწიფო, თავის მხრივ, ეცდება ამ პროგრამის განხორციელებას.
- საზოგადოებაში მიღწეული კონსენსუსის გარეშე არ იქნება მიღებული საკონსტიტუციო შეთანხმება;
- სახელმწიფომ დაიწყოს დიალოგი საქართველოში არსებულ ყველა დენომინაციასთან, რათა უკეთ იქნას გაგებული მათი მოთხოვნები და დამყარდეს ორმხრივი პატივისცემის ატმოსფერო.

წინამდებარე მოხსენებაში, წარმოდგენილია მთელი რიგი ფაქტები, რომელიც ასახავს საქართველოში რელიგიური ექსტრემიზმის გამოვლინებებს და მათ

სავალალო შედეგებს. ზედმეტია იმის აღნიშვნა, რომ ყველა შემთხვევაში ილახება ადამიანის უფლებები და არა მხოლოდ სინდისის თავისუფლების თვალსაზრისით. საუბარია აგრეთვე პირადი ხელშეუხებლობის უფლებაზე, სამართლებრივი დაცვის საშუალებების არაეფექტურობაზე და ა. შ. ეს მით უფრო აქტუალურია, როცა საქმე ეხება იმ არასრულწლოვანთა უფლებების დაცვას, რომლებიც ამა თუ იმ რელიგიის ან სექტის მიმდევრები არიან (იხ. არასრულწლოვან ვ. ბასიშვილის საქმე, გვ. 106).

აქ ყურადღება მისაქცევია იმ ფაქტზე, რომ დისკრიმინაციული ქმედება შეიძლება ჩაიდინოს არა მარტო სახელმწიფომ, არამედ პიროვნებათა ჯგუფმა და ცალკეულმა პიროვნებებმაც. ეს განსაკუთრებით ყურადსაღებია ჩვენთვის, რადგანაც რელიგიური უფლებების დარღვევას, მეტწილად, პიროვნებათა ჯგუფისა და ცალკეული პიროვნებების მხრიდან აქვს ადგილი. რელიგიის უფლება კი 1981 წლის დეკლარაციის მე-6 სტატიით შეიცავს:

- ა) უფლება ჰქონდეთ შეკრების ადგილისა, სადაც აღასრულებენ რელიგიასა და რწმენასთან დაკავშირებულ რიტუალებსა და წეს-ჩვეულებებს;
- ბ) საქველმოქმედო და ჰუმანიტარული ორგანიზაციების შექმნა და შენახვა;
- გ) რელიგიური რიტუალების, წეს-ჩვეულებებისა ან მრწამსის გამომხატველი აუცილებელი საგნებისა და მასალების შექმნა და გამოყენება განსაზღვრული მოცულობით;
- დ) ამ სფეროების ამსახველი პუბლიკაციების შექმნა, გამოქვეყნება და გავრცელება;
- ე) შესაფერის ადგილებში საგანმანათლებლო მუშაობის ჩატარება რელიგიურ საკითხებსა და მრწამსზე;
- ვ) ფინანსური და სხვა სახის შემოწირულობების მოთხოვნა და მიღება, როგორც ცალკეული პირების, ასევე ორგანიზაციებისაგან;
- ზ) ამა თუ იმ რელიგიისა და მრწამსის მოთხოვნილებების ნორმის შესატყვისი ხელმძღვანელის მომზადება, დანიშვნა ან არჩევა ხელმძღვანელობის გადაცემის მემკვიდრული ფორმის უფლებით;
- თ) დაცულ იქნეს დასვენების დღეები, აღინიშნოს დღესასწაულები და შესრულდეს შესაბამისი რიტუალები;
- ი) დამყარდეს მჭიდრო კონტაქტები სხვადასხვა რელიგიისა და მრწამსის მქონე ცალკეულ პირებსა და ჯგუფებს შორის, როგორც ეროვნულ, ასევე საერთაშორისო დონეზე.

მე-6 მუხლის ეს ჩამონათვალი, მიუხედავად იმისა, რომ მთლიანად არ ამოწურავს აზრის, სინდისისა და რელიგიის თავისუფლების გაგებას, პრაქტიკულად გვაძლევს განმარტებას, თუ რა იგულისხმება ამ თავისუფლებაში და თუ როგორ უნდა დავიცვათ იგი, როცა რელიგიის თავისუფლების დაცვაზეა საუბარი.

საქართველს სახალხო დამცველი და მისი აპარატი რელიგიის უფლებათა მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად რამდენიმე მიმართულებით მუშაობს:

1. შემოსულ განცხადება-წერილებზე და პრესითა თუ ტელევიზიით გავრცელებულ ინფორმაციებზე დაყრდნობით შესაბამისი ორგანიზაციებისათვის (უმეტესწილად, შსს განყოფილებები) სათანადო რეაგირების მოთხოვნა. საანგარიშო პერიოდში ამგვარი 80-მდე განცხადებაა განხილული და პასუხგაცემული;

2. სახელმწიფოს იმ სტრუქტურებთან თანამშრომლობა, რომლებსაც შეუძლიათ თავიანთი წვლილი შეიტანონ ადამიანის უფლებათა დაცვაში – საქართველოს სახალხო დამცველმა 29.03.2001 წელს მიმართა საქართველოს გენერალურ პროკურორს, ბატონ გია მეფარიშვილს რეკომენდაციით, რომ „საჭიროა პროკურატურამ მკაცრი პროცესუალური ზედამხედველობა აწარმოოს შინაგან საქმეთა ორგანოების ყველა იმ განყოფილების მიმართ, ვისაც (მათ ქვემდებარეობისამებრ) სისხლის სამართლის კოდექსის 155-ე და 156-ე მუხლების შესაბამისად, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრა, სწორი და ობიექტური გამოძიების წარმართვა ევალება“. რეკომენდაციის შემდეგ, როგორც გენერალური პროკურორის წერილიდან ჩანს, წარმოებაშია და გამოძიება მიმდინარეობს რელიგიური უმცირესობის ინტერესების სხვადასხვა ფორმითა და ხასიათის დარღვევების ათზე მეტ ფაქტზე. ჩვენი ინფორმაციით, ამდენივე სისხლის სამართლის საქმე აღიძრა აპრილის შემდეგაც;

3. სახალხო დამცველის აპარატის თანამშრომლები „სახელმწიფო სამართლისა და რელიგიის ინსტიტუტთან ერთად შინაგან საქმეთა სამმართველოს განყოფილებებში ატარებენ ლექცია-მოხსენებებს რელიგიის უფლებათა შესახებ. ჯერჯერობით ლექციები ჩატარებულია თბილისის ყველა სამმართველოსა და კახეთის რეგიონში;

4. სახალხო დამცველის თაოსნობითა და დაინტერესებული არასამთავრობო ორგანიზაციების ხელშეწყობით, სახალხო დამცველის ოფისში გაიმართა სერია დისკუსია-შეხვედრებისა, რომელიც რელიგიური უფლებებს სხვადასხვა ასპექტს განიხილავდა;

5. სახალხო დამცველის აპარატის თანამშრომლები მჭიდრო კონტაქტში არიან სხვადასხვა დენომინაციის წარმომადგენლებთან, ცდილობენ გაარკვიონ მათი პრობლემები და მიიღონ პრევენტული ზომები მათ უფლებათა დასაცავად.

აზრის გამოხატვის თავისუფლება

აზრის გამოხატვის თავისუფლება მასობრივ ცნობიერებაში, უპირველეს ყოვლისა, ასოცირდება პრესის თავისუფლებასთან, მიუხედავად იმისა, რომ ეს არის ბევრად უფრო ფართო ცნება, რომელიც ითვალისწინებს აგრეთვე საკუთარი აზრის გამოხატვის საშუალებას ნებისმიერი არსებული ხერხით ინფორმაციის ხელმისაწვდომობას, მისი მიღებისა და გავრცელების თავისუფლებას. მაგრამ ამჯერად უფრო მიზანშეწონილად მიგვაჩნია, ყურადღება გავამახვილოთ სწორედ პრესის თავისუფლების საკითხზე.

საქართველოში არსებული არასახელმწიფო დამოუკიდებელი პრესა, რომელიც დღითიდღე სულ უფრო და უფრო იხვეჭს ავტორიტეტს საზოგადოებაში, არის დემოკრატიული საზოგადოების ერთ-ერთი უმთავრესი მონაპოვარი. აზრის გამოხატვის თავისუფლების ამ ხერხს საერთაშორისო საზოგადოება უთმობს უმთავრეს ადგილს და განიხილავს მას, როგორც ერთ-ერთ პრიორიტეტს ადამიანის უფლებათა განხორციელების თვალსაზრისით.

და მართლაც, საქართველოში, პრაქტიკულად, დაუბრკოლებლად ქვეყნდება ნებისმიერი სახის მასალები ნებისმიერ თემაზე. შეგახსენებთ, რომ ეს ყველაფერი

გარანტირებულია როგორც საქართველოს კონსტიტუციით, ისე შესაბამისი კანონმდებლობით.

ამავე დროს არ შეიძლება არ აღინიშნოს ის ტენდენცია, რომელმაც თავი იჩინა ბოლო დროს. ჩვენს ჟურნალისტიკაში, სამწუხაროდ, იკვეთება ტენდენცია, რომ პრესის თავისუფლება აბსოლუტურად შეუზღუდავი უფლებაა და შესაძლებელია, თქვა ყველაზე და ყველაფერზე ნებისმიერ, ზოგჯერ შეურაცხყოფელ ტონშიც კი.

რა თქმა უნდა, ევროპული სტანდარტების მიხედვით, პრესის უფლება – გამოთქვას თავისი აზრი ნებისმიერი პიროვნების, მისი ბიოგრაფიის ან ქმედების შესახებ, პრაქტიკულად, უსაზღვროა; როდესაც საუბარი შეეხება საჯარო პიროვნებებს – პოლიტიკოსებს, საზოგადოებრივ მოღვაწეებს, ე. ი. იმ პირებს, რომლებმაც შეგნებულად აირჩიეს გზა, როცა ისინი არიან საზოგადოების ყურადღების ცენტრში. ამავე დროს პრესის თავისუფლება შეიძლება დაუპირისპირდეს ადამიანის სხვა უფლებებს (პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლებას, პერსონალური ინფორმაციის დაცვის უფლებას და ა. შ.), როდესაც საუბარია რიგით მოქალაქეზე.

ამასთან დაკავშირებით მსურს მოვიტანო მხოლოდ ერთი მაგალითი. ცოტა ხნის წინ ერთ-ერთმა სამაუწყებლო კომპანიამ ამცნო საზოგადოებას იმის შესახებ, რომ საქართველოში გამოვლენილია პირველი შიდსით დაავადებული ჩვილი ბავშვი. თავისთავად საგანგაშო მოვლენა გასუქებული იყო იმგვარად, რომ ყველასათვის გასაგები გახდა, ბავშვისა და მშობლების ვინაობა. ჩვენს ხელთ არსებული ინფორმაციით, ამ გადაცემის შემდეგ მშობლებმა სასწრაფოდ წაიყვანეს ბავშვი სამედიცინო დაწესებულებიდან, რაც ნიშნავს იმას, რომ ეს ბავშვი განწირულია. აი, რა შედეგი გამოიღო ერთმა დაუფიქრებელმა ჟურნალისტურმა ნაბიჯმა.

ჩვენს ჟურნალისტიკაში, განსაკუთრებით ელექტრონულ მედიაში, გამეფებული კრიტიკული მიდგომა საზოგადოებაში და სახელმწიფოში მიმდინარე პროცესებისადმი (რაც აბსოლუტურად გასაგებია იმ მდგომარეობის გათვალისწინებით, რომელშიც იმყოფება საქართველო), თანდათან გადაიზარდა ყველაფრის მუქ ფერებში აღწერის ტენდენციაში. ზოგიერთი საერთაშორისო ორგანიზაცია (მაგალითად, ევროპის საბჭოს რასიზმისა და ქსენოფობიის საწინააღმდეგო კომიტეტი) აღნიშნავს, რომ ცენზურის არარსებობის პირობებში ქართულ ჟურნალისტიკას ხელს არ შეუშლიდა ქვეყნის თავისებური კოდექსის შემუშავება, რომელიც ითამაშებდა ერთგვარი თვითცენზურის როლს. არ შემიძლია არ აღვნიშნო ამ პრობლემის კიდევ ერთი ასპექტი – ფსიქოლოგიური ფაქტორები. საქმე ის არის, რომ მკითხველის, მაყურებლის, მსმენელის წინაშე მხოლოდ უარყოფითის წარმოჩენა იწვევს არა მხოლოდ ნეგატიურ რეაქციას და სტრესულ მდგომარეობას, არამედ ადამიანებში ინდეფერენტულობას და უიმედობის გრძნობასაც. სამწუხაროდ, ქართული ჟურნალისტიკა თავისუფალი არ არის ისეთი სენსიგან, როგორცაა მიდრეკილება სენსაციურობისაკენ, რომელსაც ხშირად ეწირება პროფესიონალიზმი. მაგრამ დავუბრუნდეთ სიტყვის თავისუფლების უფლებადაცვით ასპექტებს და იმ პრობლემებს, რომლებიც გვაწუხებს ყველაზე მეტად.

სამწუხაროდ, კვლავ გრძელდება თავდასხმები ჟურნალისტებზე, რის თვალსაჩინო მაგალითსაც წარმოადგენს სამაუწყებლო კომპანია „რუსთავი-2“-ის წამყვანის გიორგი სანაიას მკვლელობა. მსურს დავაფიქსირო ჩემი პოზიცია: მიუხედავად

იმისა, თუ რა გახდა მკვლევლობის მოტივი და საბაზი, ვინ არის მკვლელი, მოკლულია ჟურნალისტი და ეს, თავისთავად, საგანგაშო და შემაშფოთებელია იმ საზოგადოებისათვის, რომელსაც პრეტენზია აქვს ცივილიზებულობაზე. ჩვენი ქვეყნის შესაბამისი სტრუქტურების ვალია, გააკეთონ ყველაფერი არა მხოლოდ იმისთვის, რომ ეს მკვლევლობა გაიხსნას და მისი ჩამდენები დაისაჯონ, არამედ იმისთვისაც, რომ შემდგომში მსგავსი ფაქტები აბსოლუტურად გამოირიცხოს. საქართველოს უახლეს ისტორიაში იყო რამდენიმე ფაქტი, როდესაც მკვლევლობის მსხვერპლი გახდა ჟურნალისტი და ამას ყოველთვის მოჰყოლია საზოგადოების მკვეთრად ნეგატიური რეაქცია, მწუხარება და შეშფოთება. ალბათ, ეს არის იმის ერთ-ერთი მაჩვენებელი, რომ საქართველოში ყალიბდება და მკვიდრდება სამოქალაქო საზოგადოება.

როგორც თქვენთვის ცნობილია, საქართველოში პრესის საქმიანობა მოწესრიგებულია კანონით „პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის სხვა საშუალებების შესახებ“. ეს კანონი ერთ-ერთი პირველთაგანია, რომელიც მიღებულია ჩვენს ქვეყანაში დამოუკიდებლობის მიღწევის შემდეგ. თავისთავად, კანონი შეიძლება შეფასდეს დადებითად, მაგრამ ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ უკვე მთელი რიგი პოზიციებით იგი აღარ შეესაბამება დღევანდელ მოთხოვნებს. ზოგჯერ იქმნება უხერხული სიტუაცია, როდესაც პრესის თავისუფლებაზე მსჯელობისას საერთოდ ავიწყდებათ ამ კანონის არსებობა და დაჟინებით ითხოვენ პარლამენტისაგან ამგვარი ნორმატიული აქტის მიღებას. კანონი პრესის შესახებ ბევრჯერ არის გასწორებული და მასში შეტანილია მთელი რიგი დამატებები, რაც გამოწვეულია ახალი კანონმდებლობის მიღებით და აღნიშნული ნორმატიული აქტის მოდერნიზების სურვილით. მიუხედავად ამისა, მიგვაჩნია, რომ უკვე მომწიფდა პრესის შესახებ ახალი კანონის მიღების აუცილებლობა. ამ კანონის შინაარსის შესახებ მსჯელობა მიგვიჩნია სპეციალისტებისათვის, მაგრამ შესაბამისი კანონპროექტის შექმნისას გათვალისწინებული უნდა იყოს როგორც საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებები ადამიანის უფლებათა სფეროში, ისე საქართველოს შიდა კანონმდებლობის მოთხოვნები (მაგალითად, სამოქალაქო კოდექსის, ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსის და ა. შ.).

საქართველოს ევროსაბჭოში გაწევრიანებისას, ამ ორგანიზაციის საპარლამენტო ასამბლეამ შეიმუშავა გარკვეული რეკომენდაციები, რომლებიც ჩვენს ქვეყანას უნდა შეესრულებინა, როგორც ერთიანი ევროპული ოჯახის წევრს. ამ რეკომენდაციათა შორის არის ერთი, რომელიც პირდაპირ კავშირშია განსახილველ საკითხთან. საუბარია იმაზე, რომ საქართველოში უნდა შემუშავდეს და მიღებულ იქნას კანონი ელექტრონული მედიის შესახებ. მაგრამ მას შემდეგ წლები გავიდა, ხოლო ასეთი კანონი კვლავაც არ ჩანს.

პრესის თავისუფლებისა და აზრის გამოხატვის თავისუფლებასთან მიმართებაში აუცილებლად უნდა იქნას გათვალისწინებული საქართველოში მცხოვრებ ეროვნულ უმცირესობათა ინტერესები. საუბარია ძირითადად ელექტრონული მედიის შესახებ. როგორც თქვენთვის ცნობილია, სახელმწიფო ტელერადიოკორპორაციის სტრუქტურაში არსებობს ტელევიზიისა და რადიომაუწყებლობის რუსული რედაქცია, სომხური და აზერბაიჯანული რადიომაუწყებლობის რედაქციები. მაგრამ აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ წმინდა ტექნიკური მიზეზების გამო (სიხშირეების განაწილების საკითხი), მაგალითად, სომხური რადიოს გადაცემებს უსმენენ მხოლოდ თბილისში. და ეს მაშინ, როდესაც საქართველოში კომპაქტურად დასახლებული სომხური მოსახლეობა

იმყოფება ერთგვარ საინფორმაციო ვაკუუმში და ძირითადად სარგებლობს მოსაზღვრე ქვეყნების ტელევიზიისა და რადიოს საინფორმაციო არხებით. ეს თვალსაჩინო მაგალითია იმისა, როგორ შეიძლება წმინდა ტექნიკურმა საკითხმა გამოიწვიოს ადამიანის ერთ-ერთი უფლების – ინფორმაციის მიღების თავისუფლების – შელახვა და უფრო მეტიც, შეიძინოს გარკვეული პოლიტიკური შეფერილობაც კი. ჩვენი აზრით, მიზანშეწონილია მიღებულ იქნას გარკვეული ზომები, რათა მოხერხდეს ამ საკითხის მოგვარება. სხვათა შორის, ჩვენი ინფორმაციით, არაქართულენოვანი რედაქციების წარმომადგენლებს არაერთხელ მიუძღარათ შესაბამისი თხოვნით სახელმწიფო სტრუქტურებისადმი, მაგრამ მდგომარეობა დღესაც უცვლელია.

და ბოლოს ერთი, ჩემი აზრით, კუროზული საკითხი, რომელიც დაკავშირებულია ინფორმაციის ხელმისაწვდომობის საკითხთან. საქართველოს კანონში „ჯანმრთელობის დაცვის შესახებ“ ყველა შემთხვევაში გამოყენებულია ცნება „პაციენტი“. ამ შემთხვევაში ერთ-ერთ იშვიათ გამონაკლისს წარმოადგენს კანონის მე-7 მუხლი, სადაც ნათქვამია, რომ საქართველოს ყველა მოქალაქეს აქვს უფლება მიიღოს ინფორმაცია საკუთარი ჯანმრთელობის მდგომარეობის შესახებ. იმედი გვაქვს, რომ კანონმდებელს აზრად არ ჰქონდა ამ თვალსაზრისით უცხოელთა დისკრიმინირება ინფორმაციის მიღების თვალსაზრისით იმდენად, უცხოელთა და მოქალაქეობის არმქონე პირთა უფლება, მიიღონ ინფორმაცია, გათვალისწინებულია ქვეყნის სხვა შიდა საკანონმდებლო აქტებით (მაგალითად, „კანონი უცხოელთა სამართლებრივი მდგომარეობის შესახებ“). მაგრამ საინტერესო ის არის, რომ ეს, ალბათ, წმინდა ტექნიკური ხარვეზი გადავიდა ჯანმრთელობის დაცვის სფეროსთან დაკავშირებულ კიდევ ერთ კანონში – „პაციენტის უფლებათა დაცვის შესახებ“. გამოდის, რომ ინფორმაცია საკუთარი ჯანმრთელობის შესახებ ხელმისაწვდომია მხოლოდ ქვეყნის მოქალაქისათვის, ხოლო საქართველოში მყოფ უცხოელს ეს ინფორმაცია უნდა დაუმალონ. იმედს გამოვთქვამ, რომ ორივე კანონის ამ დებულებების შეცვლა არ იქნება დაკავშირებული დიდ სიძნელებთან, მით უმეტეს, რომ საუბარია მათ შესაბამისობაში მოყვანაზე საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებებთან ადამიანის უფლებათა სფეროში.

თავისუფალი არჩევნების უფლება

2002 წლის გაზაფხულზე საქართველოში უნდა ჩატარდეს მორიგი არჩევნები ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებში. აღნიშნული არჩევნების ჩატარების წესი მოწესრიგებულია კანონით „ადგილობრივი წარმომადგენლობითი ორგანოების - საკრებულოების არჩევნების შესახებ“. ამ კანონის 36-ე მუხლის მე-2 პუნქტის თანახმად (თავი „გარდამავალი დებულებები“), „ადგილობრივი წარმომადგენლობითი ორგანოების – საკრებულოების პირველ (ხაზგასმა ჩვენი) არჩევნებში არ მონაწილეობენ აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკიდან და ყოფილი სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქიდან იძულებით გადაადგილებული – დევნილი ამომრჩევლები“. ამგვარად, არსებითად შეიზღუდა საქართველოს მოქალაქეთა მნიშვნელოვანი ნაწილის საარჩევნო უფლებები.

შეგახსენებთ, რომ 2000 წლის ივნისში მოქალაქეთა ჯგუფმა შეიტანა საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოში კონსტიტუციური სარჩელი, რომელიც სადავოს ხდის „ადგილობრივი წარმომადგენლობითი ორგანოების -

საკრებულოების არჩევნების შესახებ“ კანონის 36-ე მუხლის მე-2 პუნქტის დებულებებს. საკონსტიტუციო სასამართლომ თავის გადაწყვეტილებაში (2000 წლის 21 დეკემბერი) შეწყვიტა წარმოება ამ საქმეზე, მიუთითა რა, რომ „კანონის გარდამავალი დებულებების 36-ე მუხლის პირველ და მეორე პუნქტებში კონკრეტულად ლაპარაკია მხოლოდ 1998 წლის 15 ნოემბრის საქართველოში ჩატარებული (...) საკრებულოების პირველ არჩევნებზე და არა მომავალში ჩასატარებელ (...) საკრებულოების არჩევნებზე და შემდეგ: „საკონსტიტუციო სასამართლოში კონსტიტუციური სარჩელი შემოსულია (...) საკრებულოების არჩევნების ჩატარებიდან 10 დღის შემდეგ, როდესაც სადაო ნორმატიული აქტი ფაქტიურად უკვე ძალადაკარგული იყო (ხაზგასმა ჩვენია).

საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებიდან გამომდინარე, საქმე გვაქვს ერთგვარ სამართლებრივ ვაკუუმთან, როდესაც გაუგებარია, აქვთ თუ არა იძულებით გადაადგილებულ პირებს უფლება, მიიღონ მონაწილეობა მომავალ ადგილობრივ არჩევნებში. კერძოდ, საკონსტიტუციო სასამართლოს აზრით, „საქართველოს კონსტიტუციის მე-2 მუხლი, რომელიც ითვალისწინებს ჩვეულებრივ პირობებში ჩასატარებელ არჩევნებში მოქალაქეთა მონაწილეობის უფლებას (შენიშვნა: შეცდომაა – საუბარი უნდა იყოს კონსტიტუციის 28-ე მუხლის შესახებ), არ შეიძლება თანაბრად მოქმედებდეს არაორდინალური ვითარების დროს ... (!) და შემდეგ: „(საკონსტიტუციო სასამართლო) თვლის, რომ (...) კანონი უფლებამოსილი იყო იმ პირთა არჩევნებში მონაწილეობის განსხვავებული წესი დაედგინა, საცხოვრებელი ადგილიდან მათი მოწყვეტის გამო (!).

ჩვენი აზრით, ამ სიტუაციაში ადგილი აქვს იძულებით გადაადგილებული მოსახლეობის საარჩევნო უფლებების დარღვევას და დისკრიმინაციას საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით. ამით ირღვევა არა მხოლოდ კონსტიტუციის 28-ე მუხლი, არამედ სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა პაქტის 25-ე მუხლის „ა“ და „ბ“ პუნქტები (სახელმწიფო საქმეებში მონაწილეობის და არჩევნებში მონაწილეობის უფლება) და მე-2 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა). ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპის კონვენციის მე-14 მუხლი (დისკრიმინაციის აკრძალვა კონვენციის მიერ აღიარებულ უფლებებთან და თავისუფლებებთან მიმართებაში) და ამავე კონვენციის მე-12 ოქმი (დისკრიმინაციის ზოგადი აკრძალვა). ევროპის კონვენციის ანტიდისკრიმინაციულ დებულებებთან მიმართებაში მიმაჩნია, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპის სასამართლოში დევნილი მოსახლეობის წარმომადგენელთა მხრიდან სარჩელის შეტანის შემთხვევაში, საქმე შეიძლება განვითარდეს ქვეყნისათვის არასასურველი მიმართულებით.

აღნიშნული საკითხის კონტექსტში მიზანშეწონილად მიმაჩნია აღვნიშნო ის, რომ იძულებით გადაადგილებულ პირთა საარჩევნო უფლებების გარშემო შექმნილი სიტუაცია სრულ შეუსაბამობაშია გაეროს „თანასწორობის ძირითად პრინციპებთან, რომელთა თანახმად:

– „იძულებით გადაადგილებული პირები სარგებლობენ თანასწორობის საფუძველზე, იგივე უფლებებითა და თავისუფლებებით, საერთაშორისო და ადგილობრივი კანონმდებლობის შესაბამისად, რაც მათ ქვეყანაში მცხოვრები სხვა პირები (პრინციპი 1.1.);

– „იძულებით გადაადგილებული პირები (...) არ ექვემდებარებიან დისკრიმინაციას მათი გადაადგილების გამო და თანაბრად სარგებლობენ შემდეგ უფლებებით: (...) ხმის მიცემისა და სახელმწიფო და საზოგადოებრივ საქმეებში მონაწილეობის

უფლებით. მათ, კერძოდ, უნდა მიეცეთ საშუალება ისარგებლონ იმ შესაძლებლობებით, რომელიც აუცილებელია ამ უფლების განსახორციელებლად (პრინციპი 22.1.d).

აღნიშნულიდან გამომდინარე, მივმართე პარლამენტის თავმჯდომარეს შემდეგი რეკომენდაციით:

საარჩევნო კანონმდებლობაში გათვალისწინებულ იქნას იძულებით გადაადგილებულ პირთა კონსტიტუციით და ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სამართლის მიერ აღიარებული საარჩევნო უფლებები და ამ პირებს კანონით მიენიჭოთ უფლება, მონაწილეობა მიიღონ ადგილობრივი წარმომადგენლობითი ორგანოების – საკრებულოების არჩევნებში. პარლამენტმა ეს რეკომენდაცია უკვე გაიზიარა, რის გამოც კმაყოფილებას გამოვთქვამ.

გარდა ამისა, მსურს შეგახსენოთ, რომ საქართველო, როგორც ევროპის საბჭოს წევრი-ქვეყანა, შეუერთდა ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა ევროპის კონვენციას, ხელი მოაწერა და მოახდინა მისი ოქმების რატიფიკაცია, რომლებიც შეიცავენ იმ უფლებათა ჯგუფს, რომელიც არ არის გათვალისწინებული საკუთრივ კონვენციის ტექსტში. გამონაკლისს ამ შემთხვევაში წარმოადგენს კონვენციის პირველი ოქმი, რომელიც ხელმოწერილია, მაგრამ არ არის რატიფიცირებული პარლამენტის მიერ. აღნიშნული ოქმის ერთ-ერთი მუხლი ითვალისწინებს სწორედ საარჩევნო უფლებებს. ამასთან დაკავშირებით მივმართავ პარლამენტს რეკომენდაციით, განიხილოს საკითხი ადამიანის უფლებათა ევროპის კონვენციის პირველი ოქმის რატიფიცირების შესახებ.

უმცირესობათა უფლებების შესახებ

ამ საკითხთან მიმართებაში მსურს თქვენი ყურადღება გაგამახვილო მხოლოდ ერთ გარემოებაზე: როგორც ევროპის საბჭოს წევრმა ქვეყანამ, საქართველომ ხელი მოაწერა ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის ჩარჩო-კონვენციას და აიღო თავის თავზე გარკვეული ვალდებულებები. მაგრამ საქმე ის არის, რომ ადამიანის უფლებათა სფეროში არსებული სხვა მრავალმხრივი ხელშეკრულებებისაგან განსხვავებით, აღნიშნული ჩარჩო-კონვენცია არ არის თვითაღსრულებადი (ე. ი. მას არ გააჩნია საქართველოს სამართლებრივ სისტემაში პირდაპირი მოქმედების ძალა) და მასში გათვალისწინებული დებულებების განსახორციელებლად წევრმა-სახელმწიფომ უნდა მიიღოს შესაბამისი კანონმდებლობა და გაატაროს გარკვეული პოლიტიკა.

საქართველოს კანონმდებლობა თავისი ბუნებით არადისკრიმინაციულია და უზრუნველყოფს ადამიანთა თანასწორუფლებიანობას, მიუხედავად მათი ეროვნული თუ ეთნიკური წარმოშობისა. ამ თვალსაზრისით არსებობს აზრი, რომ საქართველო არ საჭიროებს სპეციალურ საკანონმდებლო აქტის მიღებას, რომელშიც გათვალისწინებული იქნება ეროვნულ უმცირესობათა უფლებები და ინტერესები. მაგრამ საქმე ისაა, რომ გარდა კანონმდებლობაში დაფიქსირებული თანასწორუფლებიანობის გარანტიებისა, ნებისმიერ სახელმწიფოს ევალბება განახორციელოს ე. წ. პოზიტიური ზომები, რათა ქვეყანაში მიღწეული იყოს უმრავლესობასა და უმცირესობას შორის რეალური თანასწორობა.

სწორედ აქეთ არის მიმართული ხსენებული ჩარჩო-კონვენციის საპროგრამო დებულებები და სწორედ ეს პრინციპები უნდა დაედოს საფუძვლად საქართველოს კანონს ეროვნულ უმცირესობათა ან მათ უფლებათა შესახებ. არავისთვის არ წარმოადგენს საიდუმლოს ის, რომ ზოგადი ტოლერანტობის ფონზე საქართველოში მცხოვრები ეროვნული უმცირესობები ჯერ კიდევ სუსტად არიან ინტეგრირებულნი ქართულ საზოგადოებაში, არადამაკმაყოფილებლად არიან წარმოდგენილნი საკანონმდებლო და აღმასრულებელ ხელისუფლებაში. ამ მდგომარეობის გამოსწორება წარმოადგენს ეროვნულ უმცირესობათა დაცვის ერთ-ერთ სერიოზულ მიმართულებას.

მეორე მნიშვნელოვანი პრობლემა, რომელიც გადაჭრილი უნდა იქნას ამ კუთხით, ესაა ეროვნული უმცირესობების მიერ ქვეყნის ოფიციალური – ქართული ენის არცოდნა. ამ თვალსაზრისითაც სახელმწიფოს ევალება კონკრეტული ზომების მიღება. ჩვენ დიდი იმედით ველოდებით კანონის მიღებას სახელმწიფო ენის შესახებ, რომლის ჩარჩოებში შეიძლება გადაწყდეს ეს პრობლემა. შეგახსენებთ, რომ როგორც ევროპის საბჭოს წევრს, საქართველოს ევალება კიდევ ერთი დოკუმენტის დებულებათა გათვალისწინება. ეს არის რეგიონული და უმცირესობათა ენების ევროპული ქარტია.

დღესდღეობით ჩვენს ხელთ არსებული ინფორმაციით, სამოქალაქო ინტეგრაციის საპარლამენტო კომიტეტში მიმდინარეობს მუშაობა ეროვნულ უმცირესობათა უფლებებისადმი მიძღვნილ კონცეფციაზე. ალბათ, ამ კონცეფციის გამოქვეყნება და საჯაროდ განხილვა ხელს შეუწყობს ჩვენს საზოგადოებაში ინტეგრაციული პროცესების განვითარებას და ხელს შეუწყობს ქვეყანაში მცხოვრებ ეროვნულ უმცირესობათა უფლებების დაცვას.

არ შემიძლია ყურადღება არ გავამახვილო ერთ სახიფათო ტენდენციაზე, რომელმაც ცოტა ხნის წინ იჩინა თავი. საქმე ეხება იმ აუიოტაჟს, რომელიც რუსული პრესის ერთ-ერთმა პუბლიკაციამ გამოიწვია. კიდევ უფრო შემაფოთებელია ის, რომ ცალკეული საჯარო პოლიტიკოსების ეროვნული წარმომავლობის საკითხის წამოწევა სწორედ ის პროვოკაციული მარცვალი აღმოჩნდა, რომელმაც ქართულ საზოგადოებაში ნოყიერი ნიადაგი ჰპოვა.

ადამიანების დაყოფა და დახარისხება რელიგიის, ეროვნული, ეთნიკური და სოციალური კუთვნილების ნიშნით – დაუშვებელია არა მარტო კონსტიტუციითა და საერთაშორისო ნორმებით, არამედ ეწინააღმდეგება ქართულ საზოგადოებაში დამკვიდრებულ ტრადიციულ ზნეობრივ ნორმებს.

ადამიანი ფასდება საკუთარი ღირსებით და საქმით. არც ერთი მათგანის ეროვნული კუთვნილება თავისთავად არ წარმოადგენს ღირსებას ან ნაკლს. რაც მეტი გამოხმაურება მოჰყვება ამგვარ პუბლიკაციებს (როგორც არ უნდა იყოს ეს გამოხმაურება), უფრო დიდ ზიანს მიაყენებს როგორც თავად პოლიტიკოსებს, ისე საზოგადოებას მთლიანად. საქართველოს ისტორიას ახსოვს სხვადასხვა ეროვნების, ეთნიკური წარმომავლობისა თუ აღმსარებლობის მოღვაწენი, რომელთაც ისტორიამ საკუთარი ადგილი მიუჩინა მხოლოდ იმ ნიშნით, თუ ვინ რა წვლილი შეიტანა სახელმწიფოს აღმშენებლობაში.

ბავშვთა უფლებები

გაეროს გენერალურმა ასამბლეამ ბავშვის უფლებათა შესახებ კონვენცია 1989 წელს მიიღო. მისი რატიფიცირება თითქმის ყველა ქვეყანამ მოახდინა, მათ შორის 1994 წელს საქართველომაც. კონვენცია ამკვიდრებს ბავშვის უფლებების პრიორიტეტს, აღიარებს ჰუმანიზმისა და ადამიანთა თანასწორუფლებიანობის პრინციპებს.

კონვენციის პრინციპებისა და გაეროს ბავშვის უფლებათა კომიტეტის რეკომენდაციების საფუძველზე, მიმდინარე წლის აპრილში სახალხო დამცველის აპარატის სტრატეგიის დეპარტამენტის სტრუქტურაში დაარსდა ბავშვის უფლებათა ცენტრი. ცენტრის დაარსებას მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი გაეროს ბავშვთა ფონდის წარმომადგენლობამ საქართველოში. ცენტრის მოვალეობად განისაზღვრა საზოგადოებაში ბავშვთა და მოზარდთა უფლებებისა და ინტერესების დაცვის ხელშეწყობა.

პირველ ეტაპზე ცენტრმა ძირითად მიზნებად დაისახა:

- ხელი შეუწყოს სამთავრობო და არასამთავრობო სტრუქტურებს შორის კოორდინაციას და თანამშრომლობას ბავშვთა და მოზარდთა უფლებების დაცვისათვის;
- დაეხმაროს სამთავრობო სტრუქტურებს ერთიანი სტრატეგიის შემუშავებაში;
- ხელი შეუწყოს და მონაწილეობა მიიღოს კვლევითი სამუშაოების ჩატარებაში, რომელიც დაადგენს საქართველოში ბავშვთა უფლებების დაცვის რეალურ მდგომარეობას;
- ხელი შეუწყოს ქვეყნის კანონმდებლობის შესაბამისობას გაეროს ბავშვის უფლებების შესახებ კონვენციასთან, კონვენციის ცხოვრებაში გატარებას და მის შესრულებას;
- მონაწილეობა მიიღოს მოზარდი თაობის სამართლებრივ განათლებაში, დააფიქსიროს მათი უფლებების დარღვევის ფაქტები, შეასრულოს მედიატორის როლი მოზარდების ურთიერთობაში შესაბამის სახელისუფლებო სტრუქტურებთან;
- ჩაატაროს კონსულტაციები ბავშვებთან და მათთან დაკავშირებულ პირებთან, რათა მოხდეს მათი უფლებებისა და ინტერესების დაცვა;
- შეიმუშაოს განსაკუთრებულ მდგომარეობაში მყოფი ბავშვების მიმართ ახლებური მიდგომა;
- ხელი შეუწყოს ბავშვის უფლებათა კონვენციის პოპულარიზაციას, რათა მოხდეს საზოგადოების მიერ იმ ფაქტის გაცნობიერება, რომ ბავშვის უფლებები ინტეგრირებულია ადამიანის უფლებებთან;
- გაეცნოს და შეისწავლოს სხვა ქვეყნების გამოცდილება, დანერგოს ეს გამოცდილება საქართველოს პირობებში.

ცენტრი თანამშრომლობს სხვადასხვა სახელისუფლებო სტრუქტურებთან, უზრუნველყოფს პერიოდული ფორუმების ჩატარებას ბავშვთა საკითხებზე მომუშავე არასამთავრობო ორგანიზაციების მონაწილეობით კოორდინაციისა და თანამშრომლობის მიზნით, მჭიდროდ თანამშრომლობს ბავშვთა, მოზარდთა და ახალგაზრდულ ორგანიზაციებთან, მასმედიასთან.

ცენტრის ერთ-ერთი ძირითადი ამოცანაა, ჩართოს ბავშვები და მოზარდები საზოგადოებრივ საქმიანობაში, დებატებში, საკუთარი პრობლემების შესახებ გადაწყვეტილების მიღების პროცესში. ვიმედოვნებთ, ბავშვთა შეხედულებანი სხვადასხვა საკითხებზე ხელმისაწვდომი გახდება წერილების, ტელეფონის, ინტერნეტის, ახალგაზრდული პარლამენტისა და სხვა ახალგაზრდულ ორგანიზაციებთან თანამშრომლობით. ბავშვის უფლებების შელახვის შემთხვევაში, ცენტრში ხდება აღნიშნული პრობლემისა და პიროვნების რეგისტრაცია; ბავშვს გაეწევა შესაბამისი უფასო იურიდიული კონსულტაცია. ბავშვის უფლებათა ცენტრში შეიქმნა საინფორმაციო ბანკი, რომელიც შეიცავს ცენტრის მიერ მომზადებულ მიმოხილვასა და ანალიზს, სამთავრობო და არასამთავრობო ორგანიზაციების მიერ შეკრებილ მასალებს, კვლევებს და ანალიტიკურ ინფორმაციას ბავშვებთან და მოზარდებთან დაკავშირებით. ბანკისეული ინფორმაცია მუდმივად შეივსება და განახლდება. ინფორმაცია ხელმისაწვდომი იქნება ფართო საზოგადოებისათვის. ბავშვის უფლებათა ცენტრში UNICEF-ის ხელშეწყობით უკვე მომზადდა და გამოიცა საინფორმაციო ბუკლეტი ცენტრის მიზნებისა და საქმიანობის შესახებ.

საანგარიშო პერიოდში გაწეულმა მუშაობამ კიდევ ერთხელ დაგვარწმუნა, რომ ქვეყანაში არსებული პრობლემების ფონზე ერთ-ერთი უმწვავესი თემაა ბავშვის უფლებებთან დაკავშირებული საკითხები. ჯანმრთელობასთან, არასრულფასოვან კვებასა თუ არასათანადო განათლებასთან დაკავშირებული პრობლემები ქვეყანაში კეთილი ნების არარსებობითა თუ იგნორირებით როდია გამოწვეული. ამიტომ არსებული სავალალო მდგომარეობის შეცვლა მხოლოდ მთავრობის არსებული გადაწყვეტილებებით შეუძლებელია. ამასვე ადასტურებს საქართველოს პრეზიდენტის 2001 წლის 10 მარტის №189 განკარგულება, რომელშიც ნათქვამია: "... იგრძნობა ბავშვთა დაცვის საქმეში სახელმწიფოებრივი მიდგომის გარკვეული დეფიციტი. სახელმწიფოს მხრიდან საჭიროა რეალური პასუხისმგებლობა და აქტიური პოზიცია, რაც გამოსატულ უნდა იქნას პოლიტიკაში, რომელიც უნდა მოიცავდეს ქვეყანაში ბავშვთა პრობლემური მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის სტრატეგიებისა და მოქმედებათა გეგმის ერთიანი ეროვნული პოლიტიკის შემუშავებას". შეიქმნა კომისია, რომელსაც სათავეში საქართველოს პრეზიდენტი ჩაუდგა და წლის ბოლომდე შემუშავებული უნდა იქნას 2001-2007 წლებში ბავშვების დახმარების ღონისძიებათა ერთიანი ეროვნული პროგრამა. ეს ძალზე იმედისმომცემი, მაგრამ მაინც სამომავლო საქმეა. დღევანდელი მდგომარეობა კი მართლაც სავალალოა. ამას ადასტურებს გასული წლის დეკემბერში გაერთიანებული ერების ორგანიზაციისათვის წარდგენილი „ბავშვთა საკითხებზე მსოფლიო სამიტის“ შედეგებზე საქართველოს ეროვნული ანგარიში და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ერთობლივად მომზადებული სიტუაციური ანალიზი „ქალები და ბავშვები საქართველოში“.

ოთხი ძირითადი პრობლემა, რომლებსაც კაცობრიობა პრიორიტეტულად მიიჩნევს ბავშვებთან დაკავშირებით – გადარჩენა, განვითარება, დაცვა და მონაწილეობა – საზოგადოებრივი ცხოვრების ნებისმიერ სფეროში, მეორე პლანზეა გადატანილი. ძირითადი შემოსავლების დაბალი დონის გამო, ბიუჯეტს კვლავ არ ძალუძს დააკმაყოფილოს სოციალური სექტორის გადაუდებელი მოთხოვნილებებიც კი.

სახსრების ზოგადი უკმარისობისა და დაუფინანსებლობის ფონზე გაკვირვებას იწვევს ის ფაქტი, რომ ახალგაზრდობის საქმეთა სახელმწიფო დეპარტამენტთან შექმნილმა ბავშვთა და ახალგაზრდობის განვითარების ფონდმა გასულ წელს ვერ

ათვისა ბავშვთა არასამთავრობო ორგანიზაციებისათვის გამოყოფილი 15 ათასი ლარი.

სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის დაცვის უფლება

ჯანდაცვის რეფორმის მიმდინარეობა იმედს ვერ იძლევა და ლომის წილი ამაში მიუძღვის იმას, რომ სტრესულ მდგომარეობაში ჩავარდნილმა მოსახლეობამ თავის თავზე ვერ აიღო ის ხარჯები, რომლებიც სახელმწიფომ ვერ თუ არ გასწია. შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს მონაცემებზე დაყრდნობით, უკანასკნელი 3 წლის მონაცემებით, პერინატალური სიკვდილიანობის მაჩვენებელი ზრდის ტენდენციით ხასიათდება ძირითადად მკვდარშობადობის შემთხვევების გამო. სტატისტიკური მონაცემები გვარწმუნებს, რომ ჩვილ ბავშვთა სიკვდილიანობის მაღალ მაჩვენებელს განაპირობებს ადრეულ ნეონატალურ პერიოდში ახალშობილთა გარდაცვალების მაღალი მაჩვენებელი. ქალთა ჯანმრთელობისა და კვების გაუარესება გამოწვეულია ჯანდაცვის მომსახურების ხარისხისა და, ზოგადად, სოციალურ-ეკონომიკური პირობების გაუარესებით.

ბავშვთა მდგომარეობის მიუკერძოებელი ანალიზი ცხადყოფს, რომ ვითარების ამსახველ სურათში ბევრი რამ ბუნდოვანია, ვინაიდან ინფორმაციის სხვადასხვა წყაროდან მიღებული სტატისტიკური მონაცემები (მაგალითად, ჩვილ და 5 წლამდე ასაკის ბავშვთა სიკვდილიანობის შესახებ) მკვეთრად განსხვავდება ერთმანეთისაგან. ნებისმიერ შემთხვევაში, ამგვარი ინფორმაციის შემდეგ ძნელია ქვეყანაში ბავშვის მთავარი უფლებების – სიცოცხლისა და ჯანმრთელობის უფლებების დაცვაზე მსჯელობა.

ეკონომიკურ სიდუხჭირეს უშუალოდ უკავშირდება ბავშვთა და ახალგაზრდობას შორის ნარკომანიის, სქესობრივი გზით გადამდები სნეულებებისა და შიდსის გავრცელების მზარდი საშიშროება. ამ საშიშროების გაცნობიერება არასათანადოდ ხდება საზოგადოებისა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების მიერ. ეს ვითარება დაუყოვნებლივ უნდა შეიცვალოს.

განვითარების უფლება

სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, ბოლო წლებში საგრძნობლად მცირდება საგანმანათლებლო დაწესებულებათა რიცხვი. სკოლამდელი დაწესებულებების რიცხვი 1995/96 წლებში შეადგენდა – 1 322, ხოლო 2000 წელს – 1 229; სახელმწიფო ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლების რიცხვი 1995/96 წლებში შეადგენდა – 3 219, ხოლო 2000 წლისათვის – 3 201. შემცირდა აგრეთვე დაწყებითი, პროფესიული და ტექნიკური სასწავლებლების რაოდენობაც: 1995/96 წლებში – 118, ხოლო 2000 წლისათვის ეს რაოდენობა შეადგენდა 84.

როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, კვლავ გრძელდება წინა წლების ტენდენცია – სახელმწიფოს არ გააჩნია განათლებისათვის აუცილებელი სახსრები. მშობლებს უჭირთ სახელმძღვანელოების, რვეულებისა და ფანქრების შეძენა, რასაც ემატება

სატრანსპორტო ხარჯები. მშობელთა დიდი ნაწილი კვლავაც ვერ ახერხებს ისე ჩააცვას ბავშვს, რომ მან გაყინულ საკლასო ოთახში მთელი დღე გაძლოს.

სამწუხაროდ, დღევანდელი მდგომარეობა უფლებას გვაძლევს, რომ ვაღიაროთ – საგანმანათლებლო სისტემის რეფორმა სუსტი ტემპით მიმდინარეობს და სასურველ შედეგებამდე ჯერ კიდევ გრძელი და რთული გზაა გასავლელი.

აქტიური მონაწილეობის უფლება

საქართველოში ბავშვთა და მოზარდთა აქტიურობის გარკვეულ დაბრკოლებას არა მხოლოდ იურიდიული ბაზა, არამედ მანკიერი ტრადიციაც ქმნის. მათ, პრაქტიკულად, არც აზრის გამოთქმის საშუალება გააჩნიათ და არც მათ შეხედულებებს სცემენ სათანადო პატივს. ოჯახი და საზოგადოება ცდილობენ ბავშვის ფარად მოგვევლინონ. მაგრამ ხშირად ძნელია ეს ყოველივე თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის შეზღუდვისაგან გაარჩიო, მით უმეტეს, რომ ბავშვებმა არ იციან სხვა ალტერნატივის არსებობის შესახებ. 1998 წელს ყველანი აღფრთოვანებით შევხვდით ახალგაზრდული პარლამენტის წევრთა არჩევას, მაგრამ მშვენიერი წამოწყება, ფაქტიურად, 2 წლით ჩაკვდა. ნუთუ ასე ძნელი აღმოჩნდა იმ მცირედი თანხის მოძიება, რაც ამ საშვილიშვილო საქმეს სჭირდებოდა? თვითონ ის ფაქტი, რომ ისევ მხოლოდ საერთაშორისო ორგანიზაციების მოწყალებაზე ვტოვებთ ქვეყნის სტრატეგიული მომავლის საკითხებს, ყველა ჩვენგანის მიუტევებელი შეცდომაა.

ბავშვის უფლება - იყოს განსაკუთრებულად დაცული

თითოეული ჩვენგანის ადამიანური მოვალეობაა უზრუნველყოთ განსაკუთრებით მძიმე მდგომარეობაში მყოფი ბავშვების გაძლიერებული დაცვა და შევებრძოლოთ ამ პირობების გამომწვევ მიზეზებს.

კატასტროფულად იზრდება ობოლ, მშობელთა მზრუნველობას მოკლებულ, სამართალდამრღვევ ბავშვთა რიცხვი. აფხაზეთიდან და სამაჩაბლოდან დევნილი 104 000 ბავშვი რეაბილიტაციას, ხოლო 8 000-დან 25 000-მდე (ზუსტი მონაცემები არ არსებობს) ინვალიდი სტაციონარულ მოვლას საჭიროებს. 600 000-დან 800 000-მდე ბავშვი ისეთ ოჯახებში ცხოვრობს, რომლებიც სიღარიბის ზღვარს მიღმა იმყოფებიან. ბავშვები იძულებულნი ხდებიან „საშოვარზე“ ქუჩაში გავიდნენ.

ბავშვთა დაწესებულებების უმეტესობა კაპიტალურ შეკეთებას საჭიროებს. გასაახლებელია საგანმანათლებლო თუ სხვა სახის აღჭურვილობა. საკვები ბავშვთა სახლებში არასაკმარისი და ერთგვაროვანია. ისეთი საძინებელი, სადაც 30 ბავშვს ერთად სძინავს, ჩვეულებრივი მოვლენაა.

ბუნდოვანია, რა მოვლით მათ ბავშვთა სახლების დატოვების შემდეგ. მით უმეტეს, რომ მათთვის პირადობის მოწმობის გაცემაც კი არ ხდება.

ოფიციალური სტატისტიკა 8 000 ინვალიდ ბავშვს მოითვლის, ხოლო ინვალიდთა არასამთავრობო ორგანიზაციები სამჯერ მეტ ციფრს ასახელებენ. სამარცხვინოა ის, რომ საბჭოთა პერიოდში შემუშავებული პედაგოგიური კონცეფცია „დეფექტოლოგია“, რომლის შესაბამისად უმნიშვნელო გონებრივი სისუსტის მქონე ბავშვებს სპეციალიზებულ სკოლებში ათავსებდნენ და გარესამყაროს ამორებდნენ – დღესაც მოქმედებაშია. მართალია, ბოლო დროს ახალი პრაქტიკაც იწერება – ბავშვების განათლების სისტემის ჩვეულებრივი სკოლებისათვის მომზადების მიზნით „შეზღუდული განვითარების“ სკოლებში ინტეგრირება, მაგრამ ეს პროცესი უსისტემოდ და ძალზე ნელი ტემპით მიმდინარეობს.

15 დაწესებულება ზრუნავს დღეს ინვალიდ ბავშვებზე და თითქმის ყველა მათგანი მხოლოდ საქველმოქმედო დაწესებულებებისაგან მიღებული სახსრებით არსებობს. სახელმწიფოს მიერ ინვალიდთა დაცვა კი მხოლოდ 14-ლარიანი პენსიის დანიშნით შემოიფარგლება.

მშობელთა მზრუნველობას მოკლებულ ბავშვთა პრობლემები მთელ რიგ შემთხვევებში თვით მშობელთა შეუთანხმებელ და კონფლიქტურ დამოკიდებულებაში უნდა ვეძიოთ. ხშირია ფაქტები, როცა განქორწინების შედეგად ერთ-ერთი მხარე მშობლისა საშუალებას არ აძლევს მეორე მხარეს, იქონიოს შვილთან ურთიერთობა, არათუ საშუალებას ართმევს მას კეთილსინდისიერად შეასრულოს მშობლიური უფლება. არცთუ იშვიათად ადგილი აქვს ბავშვის გადამალვისა და ერთ-ერთი მშობლის ნებართვის გარეშე მისი საზღვარგარეთ გაყვანის შემთხვევებს. აღნიშნული გარემოების საილუსტრაციოდ ნათელ წარმოდგენას ქმნის სახალხო დამცველის აპარატში არსებული მასალები, რომლებიც შეეხება ეგნატოს მკოიანისა და თამარ ხითარიშვილის, აგრეთვე გიორგი თორაძისა და მაია გვარამიძის შვილების ბედს (იხ. გვ. 105).

გარდამავალმა პერიოდმა ახალი ფენომენი დაამკვიდრა საქართველოში – მათხოვარი და მაწანწალა ბავშვები. სარწმუნო სტატისტიკა აქაც არ არსებობს. სახელმწიფო უძღურია მათზე რეალურად იზრუნოს, ხოლო მარტო არასამთავრობო ორგანიზაციები ამ პრობლემას ვერ გადაჭრიან.

პოლიცია დროდადრო აწყობს რეიდებს და დაკავებული ბავშვები ქ. თბილისის შინაგან საქმეთა მთავარი სამმართველოს არასრულწლოვანთა მიმღებ-გამანაწილებელში მიჰყავს, სადაც 2001 წლის ექვს თვეში მოთავსდა 276 არასრულწლოვანი. წარმოდგენილი მოზარდებიდან 69 უზედამხედველოა, 37 მათხოვარი, 37 მაწანწალა, ერთი გზააბნეული, ერთი ნარკომანი და ერთი წარმოდგენილი იყო ვინაობის დადგენის მიზნით. ძირითადი პრობლემა კი ის არის, რომ უღირს მშობელს შეუძლია ბავშვი შინ წაიყვანოს, ხოლო შემდეგ ისევ ქუჩაში გაუშვას – ამიტომ მათი უმეტესობა წლის განმავლობაში გამანაწილებელში რამდენჯერმე ხვდება. აღრიცხვაზე იმყოფება 253 არაკეთილსაიმედო ოჯახი და მათი 145 მოზარდი, ამ კატეგორიის ბავშვებიდან ხუთს დანაშაული აქვს ჩადენილი.

სამტრედიის სპეც. სკოლაში დღეისათვის 43 აღსაზრდელი ირიცხება და მათი ძირითადი დანაშაული, რისთვისაც გადაგზავნილი არიან სკოლაში, არის მაწანწალობა, ქურდობა და ტოქსიკომანია.

2001 წლის ექვს თვეში არასრულწლოვანების ხაზით რეგისტრირებულია 368 დანაშაული, რაც 46 ერთეულით, ანუ 14,2%-ით მეტია გასული წლის ანალოგიურ

პერიოდთან შედარებით და ქვეყანაში ჩადენილ დანაშაულებებში ხვედრითმა წილმა შეადგინა 6,1%. ასაკობრივი ცენზის მიხედვით: 14 წლამდე – 33, 14-15 წლის – 62, 16-18 წლამდე – 152.

ადგილობრივ შინაგან საქმეთა ორგანოებში მოქმედებენ არასრულწლოვანთა საქმეების ინსპექციები. სამსახურის ნორმალურ ფუნქციონირებაზე უარყოფით ზეგავლენას ახდენს ძალზე მწირი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა. მიუხედავად შინაგან საქმეთა სამინისტროს ძალისხმევისა, მმართველობის ადგილობრივმა ორგანოებმა ვერ შეძლეს მათ ბალანსზე რიცხული, ხოლო შემდგომში კერძო პირებსა და ფირმებზე გასხვისებული, ე. წ. „ბავშვთა ოთახების“ დაბრუნება არასრულწლოვანთა საქმეების ინსპექციებისათვის, რაც შესაძლებელს გახდიდა მოზარდებთან პროფილაქტიკური მუშაობის უფრო ეფექტურად წარმართვას.

2000 წლის 2 მარტს ქვეყნის პრეზიდენტის მიერ №80 ბრძანებულებით დამტკიცდა „არასრულწლოვანთა დაცვის, განვითარებისა და საზოგადოებასთან ადაპტაციის სახელმწიფო პროგრამა 2000-2003 წლებისათვის“, რომლის დაფინანსება უნდა მოხდეს ამავე ბრძანებულების მიხედვით სახელმწიფო ბიუჯეტიდან სამი მილიონი ლარით. მაგრამ ქვეყანაში შექმნილი საბიუჯეტო-საფინანსო სიძნელეების გამო, განვლილ პერიოდში ვერ მოხერხდა შესაბამისი თანხების გამოყოფა.

მდგომარეობა ჯარში და სამხედრო მოსამსახურეთა უფლებები

საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს 2001 წლისა და 2000 წლის ბიუჯეტის ზოგიერთი პარამეტრის შედარებითი ანალიზი

2000 წლის (43,7 მლნ) ბიუჯეტის სეკვესტრის შედეგად, თავდაცვის სამინისტროს ბიუჯეტი შემცირდა 20,2 მლნ ლარის ოდენობით და განისაზღვრა 23,5 მლნ ლარით.

თავდაცვის სამინისტროს 2000 წლის დაფინანსების არაადეკვატურობამ გამოიწვია შრომის ანაზღაურებაში წინა წლებში წარმოქმნილი დავალიანების (პერსონალისთვის გაუცემელი 10 თვის ფულადი უზრუნველყოფა დაახლოებით 15.000 000) კიდევ უფრო გაზრდა. 2000 წელს გაუცემელი დარჩა ოთხი თვის ხელფასი და კვების კომპენსაცია, დაახლოებით 5 000 000 ლარი.

საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს პირადი შემადგენლობა 2001 წლისათვის განისაზღვრა 20 000 ერთეულით, რის გამოც მოხდა 7200 სამხედრო მოსამსახურის შემცირება. აღნიშნული ღონისძიებით წარმოქმნილი დავალიანების დასაფარავად (შემცირებული კადრებისათვის სრული ანგარიშსწორება, დაახლოებით 10 მლნ ლარი) თავდაცვის სამინისტროს 2001 წლის ბიუჯეტში საერთოდ არ არის გათვალისწინებული არც ერთი თეთრი, რაც თავისთავად გულისხმობს ამ მოსამსახურეთა უფლებების დარღვევის ხელდასხმას.

2001 წლის ბიუჯეტის კანონით დამტკიცებული თანხა 33055,9 მლნ ლარი საკმარისია მხოლოდ პირადი შემადგენლობის (ფულადი კმაყოფის, კვების,

ტანსაცმლის) მაქსიმალურად შეზღუდული ხარჯებისათვის. ყველა სხვა ხარჯები, ფაქტიურად, დაუფინანსებული დარჩა.

სამხედრო ბიუჯეტის ძირითადი პარამეტრები განისაზღვრა ქვეყნის თავდაცვისა და უსაფრთხოების მოთხოვნების უგულბელყოფით, იმის მაგივრად, რომ პირადი შემადგენლობის შემცირებით მიღებული ეკონომიკური ეფექტის გარკვეული პროცენტი მაინც მოხმარებოდა სამხედრო მოსამსახურეთა სოციალური პირობების გაუმჯობესებას. მივიღეთ შემდეგი სურათი:

თუ 2000 წლის ბიუჯეტის სეკვესტრის შემდეგ თავდაცვის სამინისტროს განესაზღვრა ხელფასის ფონდი 6.722,3 მლნ ლარის ოდენობით, 2001 წლის ბიუჯეტში ხელფასის ფონდი განისაზღვრა 6.006 მლნ ლარით, ეს მაშინ როცა მოთხოვნილი იყო 10.131,038 მლნ ლარი. ე. ი. წინა წლების 14 თვის დავალიანება გაიზრდება მინიმუმ 4 თვით. ფაქტიურად 2001 წლის ბიუჯეტით (ისევე როგორც 2000 წელს) წინასწარ განისაზღვრა რამოდენიმე თვის ხელფასის გაუცემლობის პერსპექტივა.

კვების თანხა მოთხოვნილი იყო 14.318,6 მლნ ლარი, დამტკიცდა 7.212 მლნ ლარი; კვების კომპენსაცია 2000 წელს – 6.834,2 მლნ, 2001 წელს – 6.473,5 მლნ ლარი.

საერთო დაფინანსებით, პრაქტიკულად, ეჭვქვეშ დგება თავდაცვის სამინისტროში რეფორმების გატარება და შეჭველად დაირღვევა სამხედრო მოსამსახურეების უფლებები.

სამხედრო ნაწილების შენობა-ნაგებობების მდგომარეობა

სახალხო დამცველის აპარატის მიერ სამხედრო ნაწილებში ჩატარებული მონიტორინგის შედეგად დადგინდა, რომ შენობა-ნაგებობების უმრავლესობა ამორტიზებულია და ესაჭიროება სასწრაფო რემონტი, ყაზარმებსა და შტაბის შენობაში ჩამოდის წყალი. მათი ნგრევის რეალური საფრთხეც კი არსებობს, რაც ხიფათს უქმნის სამხედრო მოსამსახურეების ჯანმრთელობას და სიცოცხლესაც კი. იყო შემთხვევა, როდესაც შენობა ჩამოინგრა და ჯარისკაცი სასწაულით გადარჩა.

არ არსებობს ნორმატიული ბაზა, რომელიც უზრუნველყოფს სამხედრო მოსამსახურეების ღირსეულ პირობებში ცხოვრებას. სანიტარიული ნორმების გათვალისწინებით, დაახლოებით 30-40 ჯარისკაცზე მოდის ერთი პირსაბანი, ხოლო ზოგიერთ ნაწილებში კი ჯარისკაცები ერთმანეთს უსხამენ წყალს.

ყაზარმები გაურემონტებელია, ჭერი გაშავებული – შეშის ღუმელის გამო, ხის იატაკი გაშავებული, ტუმბოები ცარიელი, აქა-იქ შეხვდებით სხვადასხვა წარმოების საპონს, რაც იმაზე მეტყველებს, რომ ჯარისკაცებს საპონი არ ურიგდებათ, თეთრეული თვეობით არ ირეცხება და მათ ტანსაცმლით უწევთ ძილი.

გასათვალისწინებელია აგრეთვე ყაზარმების გათბობის პრობლემა ზამთრის პერიოდში, რაც ისევ და ისევ ჯარისკაცების კისერზე გადაივლის, თუ შესაბამისმა უწყებებმა ამაზე დღესვე არ იფიქრეს. ჩვენ გვაქვს მაგალითები, როდესაც ჯარისკაცები ღობეების რღვევით იყვნენ დაკავებულნი, ნახერხის სათხოვნელად

კუბოების სახელოსნოში დადიოდნენ, სამაგიეროდ, სახელოსნოს მეკატრონე მათ მძიმე სამუშაოების შესასრულებლად იყენებდა.

ჯარისკაცებს საკვები არ ჰყოფნით, ნორმატივებით გათვალისწინებული 4000-4500 კალორიის ნაცვლად, ისინი ნახევარსაც ვერ იღებენ.

თუ გადავხედავთ 2000 წლის შეიარაღებული ძალების პროდუქტებით უზრუნველყოფის მდგომარეობას პროცენტებში, ნათლად დავინახავთ, თუ რა სიტუაციაა ჯარში, იქიდან გამომდინარე, რომ პროდუქტებით უზრუნველყოფის მდგომარეობა პრაქტიკულად არ შეცვლილა. ხორცი -- 17%, თევზი - 42%, ხეთი - 23%, მარილი - 100%, კარტოფილი - 74%, კომბოსტო - 47%, ბრინჯი - 63%, კარაქი - 0%, მკარონი - 131%, ბურღულეული - 60%, ხახვი - 45%, პური - 100%.

სამხედროები მწვავე დეფიციტს განიცდიან ამუნიციის თვალსაზრისით. მათ არ გააჩნიათ გამოსაცვლელი ფორმა და მისი მწყობრიდან გამოსვლისას, თვითონ უწყვეტ ფორმის შექმნა ბაზრობებზე. გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ჯარისკაცთა უმრავლესობა სოციალურად დაუცველი ოჯახის შვილები არიან, რაც ტვირთად აწევა მათი ოჯახის სოციალურ მდგომარეობას.

გავრცელებული სახე მიეცა პირადი მოხმარების საგნებისა და ნივთების შექმნას, ყაზარმების კოსმეტიკური შეკეთებისა და ელექტროგაყვანილობის მოსაწყობად ჯარისკაცთა კუთვნილი ხელფასის (3 ლარი და 40 თეთრი) გახარჯვას. ასეთი ხელფასების უკმარისობის პირობებში კი, ჯარისკაცთა მოკლევადიანი შევებულების სანაცვლოდ, მთელ რიგ შემთხვევებში, მათი მშობლების მიერ აღნიშნული მიზნით გაიღება შესაბამისი თანხები.

სამედიცინო მომსახურება

მწვავე სოციალური და სანიტარიული მდგომარეობიდან გამომდინარე, სამწუხაროდ, ჯარისკაცი არც ავადმყოფობისგან არის დაზღვეული. ხშირია კუჭ-ნაწლავის დაავადება, წინა წლებში აღინიშნა ტუბერკულოზით დაავადების ბევრი შემთხვევა. ერთ-ერთი, რომელიც საზოგადოებას ეცნობა ჩვენი აპარატის მიერ, მუხროვანის ბრიგადის სამხედრო მოსამსახურეთა მასიური დაავადება იყო. კერძოდ, 50-მდე სამხედრო მოსამსახურე, რომელთა შესახებ ინფორმაციას არ ახმაურებდნენ, რადგან (მათი განმარტებით), გახმაურების შემთხვევაში ქვეყნის ბრძოლისუნარიანობა შესუსტდებოდა და მშობლები დაიწყებდნენ შვილების ჯარიდან წაყვანას.

რაც უნდა ცინიკურად მოგეჩვენოთ, ხელმძღვანელობას ჯარისკაცების ჯანმრთელობაზე მეტად ამ საქმის მიჩქმალვა აინტერესებდა. ჯარისკაცის ავადმყოფობის შემთხვევაში უამრავი პრობლემა ისევ და ისევ მათ მშობლებს ექმნებათ, რადგანაც ჰოსპიტალში მედიკამენტების არარსებობის გამო, ხშირ შემთხვევაში, მათ უხდებათ საკუთარი შვილის ჯანმრთელობაზე ზრუნვა.

რაც შეეხება თვითონ სისტემას: ჯანმრთელობის მიზეზით ჯარისკაცის ვადამდე დათხოვნის წესს განსაზღვრავს თავდაცვის მინისტრის ბრძანებულება №360 და დებულება „სამხედრო ძალებში ექსპერტიზის ჩატარების წესის შესახებ“. დებულება შეიცავს იმ დაავადებათა ნუსხას, რომელთა მიხედვით ხდება სამხედრო

სამსახურისათვის ვარგისიანობის კატეგორიის დადგენა. ეს დებულება პირწმინდად გადმოწერილია იმავე შინაარსის რუსული დოკუმენტიდან და არ ესადაგება საქართველოს რეალობას. ამას თვით ცენტრალური სამხედრო პროსპექტის ხელმძღვანელობაც ეთანხმება. მაგალითად, საქართველოს შეიარაღებულ ძალებში უაღრესად გავრცელებულია ეროზიული გასტრიტი, რომელსაც რუსეთის სამხედრო სამედიცინო დაწესებულებებში წარმატებით კურნავენ. საქართველოში კი ამ სენისაგან ოფიცრისა და ჯარისკაცის განკურნება, პრაქტიკულად, შეუძლებელია ზემოჩამოთვლილ მიზეზთა გამო.

დეზერტირობა და მისი გამომწვევი მიზეზები

პირველი მიზეზი – არასაწესდებო ურთიერთობები, ციხის სისტემა (რომლის მეშვეობითაც რეგულირდება სამხედრო მოსამსახურეებს შორის ურთიერთობა): „კარგი ბიჭები“, „პატრონიანები“, „მუჟიკები“, „შნირები“. მეორე მიზეზი – ნაწილში არსებული მდგომარეობა – კვება, ანტისანიტარია, სიცივე ყაზარმებში. მესამე მიზეზი – ჯანმრთელობის მდგომარეობა (მედიკამენტების არქონა, სამედიცინო მომსახურების დაბალი დონე). მეოთხე მიზეზი – ოჯახური მდგომარეობა (მოსავლის აღების პერიოდი, სოციალური მდგომარეობა, ოჯახის წევრის ჯანმრთელობისა და თვით სამხედრო მოსამსახურეთა ჯანმრთელობის მდგომარეობა (იხ. ჩადუნელის საქმე, გვ. 87).

გარდა ამისა, პოტენციური დეზერტირები არიან ოფიცრების მიერ სახლში გაშვებული ჯარისკაცები, რომელთაც ვერ შეძლეს გარკვეული თანხის გადახდა (ეს თანხა მერყეობს 50-100 ლარამდე თვეში) და იმის შიშით, რომ მათი საქმე გადაცემული იქნება სამხედრო პროკურატურაში, აღარ ბრუნდებიან სამხედრო ნაწილში.

2000 წლის ამნისტიას, პრაქტიკულად, არ მოჰყოლია შედეგი. დღეისათვის ჩვენი მონაცემებით, დაახლოებით 1000 ჯარისკაცია გაქცეული, მიზეზი კი ის გახლავთ, რომ დეზერტირობის გამომწვევ მიზეზებს არ ვებრძვიტ. ვიდრე არ შეიცვლება სახელმწიფოებრივი მიდგომა, დეზერტირობის პრობლემა ყოველთვის მოუგვარებელი იქნება და თუ არ შეიცვალა დაფინანსების პოლიტიკა, მაშინ გამოვა, რომ თვითონ სახელმწიფო უბიძგებს ჯარისკაცს დეზერტირობისაკენ.

მკვლელობები და თვითმკვლელობები შეიარაღებულ ძალებში:

საქართველოს შეიარაღებული ძალების დაარსებიდან დღემდე, მშვიდობიან პერიოდში დაღუპულია 100-ზე მეტი სამხედრო მოსამსახურე. მიზეზი – მძიმე მატერიალურ-სოციალური ფონი, ძალადობა, იარაღთან გაუფრთხილებელი მოპყრობა, ოჯახური პრობლემები, უპერსპექტივობა, უსამართლობა.

მოვიტანთ მხოლოდ ორ ფაქტს: 2000 წლის 29 ივნისს ქუთაისის რეგიონულ სამხედრო პროკურატურაში აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე თავდაცვის სამინისტროს №51651 სამხედრო ნაწილის მესამე ასეულის მეთაურის, კაპიტან მამუკა კვირიკაშვილის მიმართ სამსახურეობრივი უფლებამოსილების ბოროტად

გამოყენების, ქრთამის აღების, თავისუფლების უკანონოდ აღკვეთის, ცემისა და თვითმკვლელობამდე მიყვანისათვის.

გამოძიების მიერ დადგენილია, რომ კაპიტანი მ. კვირიკაშვილი იყენებდა რა ბოროტად თავის სამსახურებრივ მოვალეობას, 1999 წლის 18 ივნისიდან 2000 წლის 2 აპრილის ჩათვლით, სისტემატურად, ყოველგვარი შევებულების გაფორმების გარეშე, გარკვეული დღეებით უშვებდა სახლში თავის ხელქვეითებს, ჯარისკაცებს მამუკა და ვაჟა სიხარულიძეებს. ამასთან, მათ ავალებდა ჩამოეტანათ პურმარილი, ღვინო და ფული. იმ შემთხვევაში თუ ჯარისკაცები სრულად ვერ შეასრულებდნენ მ. კვირიკაშვილის მოთხოვნას, ეს უკანასკნელი ცემდა და სიტყვიერ შეურაცხყოფას აყენებდა მათ. 1999 წლის 10 დეკემბერს 18 საათიდან 12 დეკემბრის 8 საათამდე, კვირიკაშვილმა უკანონოდ აღუკვეთა მ. სიხარულიძეს თავისუფლება, რაც გამოიხატა იმაში, რომ ძალით შეიყვანა ყაზარმის გაუქმებული ტუალეტის ოთახში, სადაც კანალიზაციისა და წყლის მილებზე მიაბა ქამრით, ჩაუკეტა კარი ბოქლომით და 38 საათის განმავლობაში, უჭმელ-უსმელი, ფეხზე მდგარი, ხელებით უკან მიბმული ამყოფა გარესამყაროსაგან იზოლირებულად, ამასთან გააფრთხილა, რომ ხმის ამოდების შემთხვევაში მოკლავდა და დამარხავდა ისეთ ადგილზე, რომ ვერავინ ნახავდა. სისტემატურად ასეთი მოპყრობის შედეგად ასმეთაურმა მ. კვირიკაშვილმა რიგითი მ. სიხარულიძე მიიყვანა თვითმკვლელობამდე. 2000 წლის 20 აპრილს ამ უკანასკნელმა თვითმკვლელობის მიზნით დალია ნიშადურის სპირტი და მიიღო ჯანმრთელობის მძიმე ხასიათის დაზიანება.

2000 წლის ოქტომბერში კვირიკაშვილის მიმართ საქმე ქუთაისის საოლქო სასამართლოში წარიმართა, რომლის განაჩენით მ. კვირიკაშვილს მიესაჯა 5 წლით თავისუფლების აღკვეთა.

2000 წლის ივნისს, ახალციხის რეგიონულ სამხედრო პროკურატურაში აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე ახალციხის გარნიზონის სამხედრო კომენდატურის ჰაუპტვახტის უფროსის, ლეიტენანტ თემურ მელიქიძისა და კომენდანტის თანაშემწის გოდერძი გოგრიჭიანის მიმართ, რიგითი ჯარისკაცის სულეიმან აგაქიშვილის თვითმკვლელობამდე მიყვანისათვის.

გამოძიებით დადგენილია, რომ ს. აგაქიშვილი მსახურობდა რიგით ჯარისკაცად ახალციხეში დისლოცირებულ №10245 ს/ნაწილში.

2000 წლის თებერვალის თვეში 2 დღე-ღამით სამხედრო ნაწილის მიტოვებისთვის, ს. აგაქიშვილი 6 მარტს მოთავსებული იქნა ჰაუპტვახტაში სამი დღე-ღამით. 8 მარტს, დაახლოებით 11 საათზე, ჰაუპტვახტის უფროსმა თ. მელიქიძემ გამოიყვანა საკნიდან და უბრძანა, რომ დაესუფთავებინა კომენდატურის ტერიტორია და საპირფარეო, რაზედაც ს. აგაქიშვილმა უარი განაცხადა, ვინაიდან შეუძლოდ იყო. თ. მელიქიძემ ს. აგაქიშვილს მიაყენა ფიზიკური შეურაცხყოფა, რამდენჯერმე დაარტყა თავში და მუცელში, შემდეგ შეიყვანა საკანში, გახადა მაზარა, ტანზე შეასხა წყალი, ასევე, წყალი დაასხა საკნის იატაკზე და ჩაკეტა. 30 წუთის შემდეგ კომენდანტის თანაშემწე გ. გოგრიჭიანთან ერთად კვლავ გაიყვანა საკნიდან და ორივემ უმოწყალოდ დაუწყეს ცემა, შეეცადნენ ჩაეგდოთ კომენდატურის ტერიტორიაზე არსებულ საკანალიზაციო არხში, რა დროსაც ს. აგაქიშვილმა მათ წინააღმდეგობა გაუწია, რის გამოც ორივემ სცემეს ბარის ტარით, მიიყვანეს დანესტიანებულ საკანში და ჩაკეტეს. 2000 წლის ივნისის თვეში ს. აგაქიშვილი ორჯერ იმყოფებოდა განწყის მიხედვით ჰაუპტვახტში ყარაულად და ორჯერვე უმიზეზოდ სცემეს

მელიქიძემ და გოგრიჭიანმა. მესამედ ჰაუპტვახტში ყარაულად წასვლის წინ, აგაქიშევმა იმის შიშით, რომ კიდევ უმიზეზოდ სცემდნენ, შელახავდნენ მის პიროვნულ ღირსებას, თვითმკვლელობის მიზნით მოახდინა მასზე განპიროვნებული ავტომატური ცეცხლსასროლი იარაღიდან გასროლა, რის შედეგადაც მიიღო ჯანმრთელობის მძიმე ხასიათის დაზიანება. 2000 წლის ივნისში საქმე თ. მელიქიძისა და დ. გოგრიჭიანის მიმართ სისხლის სამართლის კოდექსის 115-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ჩადენის ბრალდებით თბილისის საოლქო სასამართლოში წარიმართა, რომლის განაჩენით თ. მელიქიძეს და გ. გოგრიჭიანს მიესაჯათ ორ-ორი წლით თავისუფლების აღკვეთა, რაც შეეცვალათ პირობით გამოსაცდელი ვადით. სახალხო დამცველის აზრით, სასჯელი თ. მელიქიძისა და დ. გოგრიჭიანის მიმართ არაადეკვატურია.

მიმაჩნია, რომ ამ შემთხვევაში სასამართლოს მიერ თ. მელიქიძისა და დ. გოგრიჭიანის დანაშაულებრივი ქმედებების არასწორად შეფასების შედეგად, მათ დაედოთ მსუბუქი სასჯელი.

25 მაისის მოვლენების აღწერა

ა. წ. 25 მაისს, დილის 11 სთ-ზე, სახალხო დამცველის აპარატში შემოვიდა სატელეფონო შეტყობინება. გვაცნობეს, რომ გვარდიის ქვედანაყოფის სამხედრო მოსამსახურეებმა (ხელმძღვანელები – პოლკის მეთაური, პოლკოვნიკი კრიალაშვილი და ბატალიონის მეთაური, პოლკოვნიკი ოთანაძე), რომლებიც იმყოფებოდნენ სამხედრო წვრთნებზე ნორიოს პოლიგონზე, დატოვეს დისლოკაციის ადგილი და მძიმე ტექნიკით გადაადგილდნენ მუხროვანში განლაგებულ შინაგანი ჯარების სადესანტო მოიერიშე პოლკისაკენ. დაუბრკოლებლად შევიდნენ ნაწილში, სადაც მათ შეუერთდნენ ამ პოლკის სამხედრო მოსამსახურეები. აღსანიშნავია, რომ ადრე მუხროვანის პოლკს ხელმძღვანელობდა პოლკოვნიკი ოთანაძე. იმ მომენტისათვის, ოფიციალური წყაროების ინფორმაციით, ეს აქცია შეფასებულ იქნა, როგორც სამხედრო-პოლიტიკური ავანტიურა ხელისუფლების გადადგომის მოთხოვნით, რაც უკიდურესად ძაბავდა ვითარებას როგორც ხელისუფლებაში, ასევე საზოგადოებაში.

ვითარების ადგილზე შესწავლის მიზნით, სახალხო დამცველის აპარატიდან შემთხვევის ადგილზე მივლინებულ იქნა აპარატის თანამშრომელი ნოდარ ეფრემიძე. 12 საათისათვის თავდაცვის მინისტრის პირადი თხოვნით, ნ. ეფრემიძე შეხვდა პოლკოვნიკ ოთანაძესა და კრიალაშვილს, გადასცა მათ პრეზიდენტის წინადადება მოლაპარაკების დაწყების თაობაზე.

შედგა საუბარი, სადაც გამოიკვეთა ამ აქციის გამომწვევი მიზეზები, კერძოდ, მათი ძირითადი მოთხოვნა იყო არა პოლიტიკური, არამედ სოციალური შინაარსისა. წვრთნების პერიოდში მათი ჯარისკაცები მშვიდრები იყვნენ და გველებისა და კუს ხორციით იკვებებოდნენ; ოფიცრებს, უხელფასობის გამო, სერიოზული ოჯახური პრობლემები ჰქონდათ და მდგომარეობის გამოსწორების ვერანაირ პერსპექტივას ვერ ხედავდნენ (ავადმყოფობით დაღუპული ოფიცრის დაკრძალვისათვის თავდაცვის სამინისტრომ ფული ვერ გამოყო). მათ მოითხოვეს მასმედიასთან და სახალხო დამცველთან შეხვედრა, რაც ნაწილობრივ შესრულდა. ერთ საათში მათ შეხვდა სახალხო დამცველი, მიუხედავად პოლიციის თანამშრომლის

გამეზარდაშვილის წინააღმდეგობისა, ხოლო ჟურნალისტები პოლიციისა და უშიშროების თანამშრომლებმა შეხვედრაზე არ დაუშვეს.

შეხვედრის შემდგომ სახალხო დამცველი შეხვდა პრეზიდენტს, აუხსნა საქმის ვითარება და შესთავაზა, დაუყოვნებლივ დაწყებულიყო მოლაპარაკება შესაძლო გართულებების თავიდან აცილების მიზნით.

საღამოს 22 საათზე დაიწყო მოლაპარაკება პრეზიდენტსა და სამხედროებს შორის. შედეგად ვითარება განიმუხტა.

27 მაისს მოლაპარაკებები გაგრძელდა პრეზიდენტის კანცელარიაში. დადგინდა, რომ უკანასკნელი ორი წლის განმავლობაში საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს საბიუჯეტო დაფინანსების მკვეთრმა შემცირებამ გამოიწვია სამხედრო მოსამსახურეთა ფინანსური და მატერიალური უზრუნველყოფის უკიდურესი გაუარესება. ამ პრობლემების შესწავლისა და პირველი რიგის ღონისძიებათა შემუშავების მიზნით, შეიქმნა ეროვნული უშიშროების საბჭოს დროებითი საუწყებათაშორისი კომისია (პრეზიდენტის ბრძანებულება №541, 2001 წლის 31 მაისი, ქ. თბილისი, „საქართველოს თავდაცვის სამინისტროს სისტემაში არსებული მდგომარეობის შესწავლისა და პირველი რიგის გადაუდებელ ღონისძიებათა შემუშავებული ეროვნული უშიშროების საბჭოს დროებითი საუწყებათაშორისი კომისიის შექმნის შესახებ“) საქართველოს პრეზიდენტის თანაშემწის ეროვნული უშიშროების საკითხებში, ეროვნული უშიშროების საბჭოს მდივნის ნ. საჯაიას თავმჯდომარეობით. სახალხო დამცველის აპარატიდან ამ კომისიაში შევიდა ნ. ეფრემიძე.

ჩვენს მიერ შეთავაზებულ იქნა შემდეგი ხასიათის რეკომენდაცია: საჭიროა შემუშავდეს პროგრამა, რომელიც უზრუნველყოფს სამოქალაქო კონტროლის განხორციელებას სამხედრო მოსამსახურეთა უფლებების დაცვაზე და არსებული უფლებრივი მდგომარეობის გამოსწორებაზე; პროგრამის შემუშავებაში მონაწილეობა მიიღონ საზოგადოებრივი ორგანიზაციების, სახალხო დამცველის აპარატის, საქართველოს პარლამენტისა და მასმედიის წარმომადგენლებმა.

შინაგანი ჯარები

2001 წლის 21 ივნისს სახალხო დამცველის აპარატს კოლექტიური განცხადებით მიმართეს შინაგანი ჯარების ქსნისა და ტყიბულის ბატალიონის სამხედრო მოსამსახურეებმა. განცხადებას ხელს აწერდა 49 პირი.

შინაგანი ჯარების მთავარი სამმართველოს შენობის წინ შიმშილობის აქცია დაიწყო ქსნისა და ტყიბულის ბატალიონის ყოფილმა სამხედრო მოსამსახურეებმა, წინა წლებში წარმოქმნილი დავალიანების დაფარვის მოთხოვნით.

პირველი დღიდანვე სახალხო დამცველის აპარატმა დაიწყო მოშიმშილეების სამართლიანი მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად მუშაობა. განცხადებით მიემართეთ საქართველოს პრეზიდენტის თანაშემწეს ეროვნული უშიშროების საკითხებში, ეროვნული უშიშროების საბჭოს მდივანს, ბატონ ნუგზარ საჯაიას. მას ეთხოვა, შუამდგომლობა გაეწია ფინანსთა სამინისტროსთან, რათა დაკმაყოფილებულიყო მოშიმშილეთა სამართლიანი მოთხოვნები. პარალელურად

შინაგანი ჯარების ხელმძღვანელობასთან ერთად ვაწარმოებდით მოლაპარაკებას ფინანსთა მინისტრთან. მოლაპარაკების შედეგად გადაწყდა, რომ მოხდებოდა აქციის ხელმძღვანელებთან შეხვედრა. ჩვენი აქტიური ჩარევით საკითხი დადებითად გადაწყდა.

ასევე სამოქალაქო კონტროლისა და სამხედრო მოსამსახურეთა უფლებების დაცვისა და ზედამხედველობის ეფექტურად განხორციელების მიზნით, რეკომენდაციით მივმართეთ თავდაცვის მინისტრს, სახელმწიფო საზღვრის დაცვის დეპარტამენტის თავმჯდომარეს და შინაგანი ჯარების სარდალს, რათა საჯარისო დანაყოფების თვალსაჩინო ადგილებში გამოეკრათ სახალხო დამცველის წარმომადგენლის კოორდინატებისა და საკონტაქტო ტელეფონების მონაცემები.

რეკომენდაციები სამხედრო მოსამსახურეთა უფლებების დაცვისათვის

- სრულყოფილად ამოქმედდეს „სამხედრო მოსამსახურის სტატუსის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრული (მუხლი 4) სამხედრო მოსამსახურის სოციალური და სამართლებრივი დაცვის გარანტიები;
- სრულყოფილად ამოქმედდეს „სამხედრო მოსამსახურის სტატუსის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრული (მუხლი 12.) მატერიალური უზრუნველყოფა;
- აღდგეს სამხედრო მოსამსახურეებზე დაწესებული შეღავათები;
- ამოქმედდეს ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო ნორმებიდან გამომდინარე, ალტერნატიული სამსახურის ინსტიტუტი;
- კანონში სამხედრო მოსამსახურის სტატუსის შესახებ შევიდეს დამატება სამოქალაქო კონტროლის განხორციელებისა და სამხედრო მოსამსახურეთა უფლებების დაცვის შესახებ;
- შეიქმნას დროებითი საპარლამენტო საგამოძიებო კომისია, რომელიც შეისწავლის შეიარაღებულ ძალებში მომრავლებული მკვლელობებისა და თვითმკვლელობების გამომწვევ მიზეზებს, რათა თავიდან იქნას აცილებული ასეთი შემთხვევები;
- სკოლებში და უმაღლეს სასწავლებლებში ჩატარდეს სპეციალური გაკვეთილები, რომლის საშუალებით მსმენელს მიეწოდება ინფორმაცია ნაღმებისა და ფეთქებადი ნივთიერებების, მათი საშიშროებისა და ამ საშიშროების აცილების საშუალებებზე (დაფიქსირებულია ნაღმებზე აფეთქების 54 შემთხვევა დედოფლისწყაროსა და აფხაზეთის რეგიონში);
- განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს წვევამდელთა სპეციალურ მომზადებას (თავდაცვის სამინისტროსთან ერთად), რამდენადაც ისინი მიეკუთვნებიან რისკის ჯგუფს;
- სკოლამდელი ასაკის ბავშვებსა და მათ მშობლებს ჩაუტარდეთ სპეციალური ინსტრუქტაჟი მოსალოდნელი საფრთხის თავიდან აცილების მიზნით.

მიუხედავად სახალხო დამცველის რეკომენდაციებისა, არ იქნა გათვალისწინებული ალტერნატიული სამსახურის ამოქმედება, რაც არ ითმენს გადადებას და საკითხი დაუყოვნებლივ უნდა გადაიჭრას.

საგადასახადო შემოსავლების სამინისტროში ჩატარებულ შესარჩევ კონკურსთან დაკავშირებული საქმეები

2000 წლის 5-6 აგვისტოს საქართველოს საგადასახადო შემოსავლების სამინისტროს ქ. თბილისის საგადასახადო ორგანოების მოხელეთა შესარჩევი კონკურსი ჩატარდა და მასში მონაწილეობდა 2,1 ათასზე მეტი ადამიანი. აქედან დასაქმდა 400-მდე, 1291 აღმოჩნდა წარუმატებელი, ხოლო 477 ჩაირიცხა რეზერვთა სიაში, რომელიც ა. წ. 18 თებერვალს გასაუბრების მეორე ტურის გავლის შემდეგ კიდევ 255 ერთეულით გაიზარდა. ამ პროცესის მსვლელობისას მრავალი დარღვევა დაფიქსირდა, რაზედაც ჩვენს არაერთ რეკომენდაციაში ვატყობინებდით ყოფილ მინისტრს მ. მაჭავარიანს და იგივე დადასტურდა თბილისის ვაკე-საბურთალოს 2000 წლის 21 დეკემბრის სასამართლო გადაწყვეტილებითაც. სასამართლო განჩინებით დანიშნულმა ექსპერტთა ჯგუფმა გაარკვია საგამოცდო ტესტების შესაბამისობა პროგრამით გათვალისწინებულ მოთხოვნებთან მიმართებაში და დაადგინა, 2000 წლის 5-6 აგვისტოს ჩატარებულ გამოცდებზე გატანილი ტესტების 42 პროცენტის უვარგისობა, „ნორმალიზაციის კოეფიციენტის შემოღების უკანონობა და საბოლოო ჯამში მოითხოვა ჩატარებული გამოცდების გაუქმება. სასამართლო გადაწყვეტილებით, ცალსახად დადასტურდა სამინისტროს მიზეზით საგადასახადო მოხელეთა უფლებების დარღვევები და ეს აღიარებულია თვით ბატონ მ. მაჭავარიანის მიერაც. ხოლო მინისტრის პირველი მოადგილე დ. მუმლაძე კი გარანტიას იძლეოდა, რომ დაშვებული შეცდომების გამოსწორება განხორციელდებოდა „ობიექტურად და მეთოდურად“.

სამწუხაროდ, ასეთი დაპირების ფონზე საქმე არა თუ გამოსწორდა, არამედ პირიქით, მეტი შეცდომა იქნა დაშვებული. დარღვეულია სამინისტროს 2000 წლის 15 ივნისის 103-ე ბრძანებით განსაზღვრული ვალდებულება, რომ ვაკანტური თანამდებობები შეივსებოდა კვალიფიციური სპეციალისტებით. არადა, მრავლადაა თანამდებობაზე დანიშნული პირები, რომლებმაც ვერ გადალახეს სამინისტროს მიერვე დაწესებული სავალდებულო 24-ქულიანი ზღვარი. სამინისტროს ხელმძღვანელობის არაერთი განმარტებით საკადრო დანიშვნები ხდებოდა საკვალიფიკაციო კომისიის წინადადებით, მაგრამ თუ რატომ არ ექცეოდა ყურადღება რეზერვში ჩარიცხულ კადრს, ჩვენთვის აუხსნელია.

ერთი წლის მანძილზე კანონით მონიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებში არაერთი რეკომენდაცია მიეწოდა ბატონ მ. მაჭავარიანს გასატარებელი ღონისძიებების მინიშნებით და ვითხოვდით კანონის უზენაესობის დაცვას, თუმცა მის ქმედებას დადებითი შედეგი არ მოჰყოლია.

აღსანიშნავია, რომ შექმნილი მდგომარეობის გამოსწორება სასიკეთოდ იკვეთება მხოლოდ ბატონ ლ. ძნელაძის მოსვლის შემდეგ. ჩვენს რეკომენდაციებზე უკვე დროულად ხდება რეაგირება და რეზერვში მყოფ მოხელეთა შრომითი დასაქმებისათვის მისი დამოკიდებულება იმედს გვაძლევს, რომ თანდათანობით ეს პრობლემა მოგვარდება. ა. წ. 20 ოქტომბერს სამინისტროს მიზეზით უმუშევრად დარჩენილი კონტინგენტის წარმომადგენლობასთან ერთად, ბატონ ლ. ძნელაძესთან განხილულ იქნა ყველა ეს საკითხი და მთელი ერთი წლის მანძილზე ჩვენს მიერ

დასმული საკითხები მხოლოდ ახლა იწყებს მოქმედებას. კერძოდ ის, რომ რეზერვში მყოფი ადამიანებისათვის ცნობილი იქნება თანამდებობრივი ვაკანსიების არსებობა ღიად და დაუფარავად, ხოლო შერჩევა მოხდება რეზერვის სიიდან. დარწმუნებული ვართ, საქმისადმი ასეთი მიდგომით მოიხსნება ეს პრობლემა და უფლებადარღვეულ ადამიანებს გაუჩნდებათ მომავლის რწმენა.

ცეკავშირის საქმიანობის შესახებ

სამომხმარებლო კოოპერაციის საინიციატივო ჯგუფის საჩივრების შესწავლით, ჩვენს მიერ ცეკავშირის სისტემაში არაერთი ნაკლოვანება-დარღვევა იქნა გამოვლენილი. კერძოდ, „სამომხმარებლო კოოპერაციის შესახებ“ კანონის მე-13 მუხლის I პუნქტის მიხედვით, ცეკავშირს ევალებოდა 1998 წლის 1 იანვრამდე დაეზუსტებინა მეპაიეთა რაოდენობა და მათზე კოოპერატიული საკუთრების განაწილება-დამკვიდრება, მაგრამ ცეკავშირის გამგეობის მიერ კანონდარღვევით გადავადებულ იქნა 2002 წლის 31 დეკემბრამდე. აღსანიშნავია ისიც, რომ „ცეკავშირის გამგეობის თავმჯდომარის გ. ქათამაძის მხრიდან, მეტწილ შემთხვევებში, გამოცემული დადგენილებები წინ უსწრებს საბჭოს გადაწყვეტილებებს და ამით უხეშად არღვევს მოქმედ კანონმდებლობას. არადა, კანონის მიხედვით: „თუ საკითხი ეხება კავშირის უძრავი ქონების დაგირავებას ან მის გასხვისებას, აუცილებელია კავშირის წევრთა საერთო კრების წინასწარი თანხმობა. წინააღმდეგ შემთხვევაში გარიგება ჩაითვლება ბათილად“. აქ საგულისხმოა ისიც, რომ თვით ცეკავშირის გამგეობის 1996 წლის 28 ივნისის №40 დადგენილების „სამომხმარებლო კოოპერაციაში გამოუყენებელი და ზედმეტი ძირითადი საშუალებების და სხვა ქონების გაყიდვის დროებითი დებულების“ მე-2.6 მუხლით: „ქონების გაყიდვის საკითხს იხილავს და წყვეტს თვით რესპუბლიკური საბჭო (იგულისხმება ცენტრალური კომისია – საბჭო), ხოლო რაიონებში რწმუნებულთა კრება, რომლებიც თავიანთ გადაწყვეტილებებს წარუდგენენ ცეკავშირის გამგეობას საბოლოო დასკვნისათვის და გამგეობაზე განსახილველად, რომლის საფუძველზეც მოხდება ქონების გაყიდვა“.

მიუხედავად ამისა, გამგეობის თავმჯდომარის გ. ქათამაძის მიერ არაერთხელ იქნა გამოცემული კანონით გათვალისწინებული პროცედურის დარღვევით ისეთი დადგენილებები, რომლებიც ეხება ცეკავშირის სისტემის კოოპორგანიზაციებისა და საკუთარი მეურნეობის ქონების გაყიდვის ფაქტებს საერთო კრებასთან ან საბჭოსთან წინასწარი შეთანხმების გარეშე. ასე, მაგალითად: 1998 წლის 5 მაისს, 23 ივნისს, 30 ივლისს, 10 სექტემბერს, 24 სექტემბერს, 19 ნოემბერს, 25 დეკემბერს და ა. შ. 2000 წლის 7 მარტის ჩათვლით, ქონების ყიდვა-გაყიდვის შესახებ გამოცემულია გამგეობის 21 დადგენილება, მაშინ როცა საბჭოს თანხმობა მიღებულია 2000 წლის 17 მარტს. უფრო მეტიც, ცეკავშირის გამგეობის მხრიდან განხორციელდა მოქმედი ობიექტების მასიური გაყიდვა საბალანსო ღირებულების დაბალ ფასებში. კერძოდ, ქარელის რაიკოოპერატივის 7,0 ათასი ლარის სესხის დაფარვის მიზნით გაყიდულ იქნა ათჯერ მეტი ღირებულების პურკომბინატი, გურჯაანის რაიკოოპერატივის 30,0 ათასი ლარის სესხის დასაფარავად 110,0 ათას ლარად ღირებული რესტორანი „ნაკადული“ და ა. შ. ასეთი კონკრეტული ფაქტები მრავლადაა და უნდა ითქვას, რომ ყველაფერი ეს ხდებოდა კანონდარღვევით. ამ ფაქტებთან დაკავშირებით, გენერალურ პროკურატურაში აღიძრა სისხლის

სამართლის საქმე, მაგრამ შემდგომში შეწყდა ხანდაზმულობის ვადის გასვლის მოტივაციით.

1996 წლის 30 ივლისს ცეკავშირის გამგეობის თავმჯდომარის, ბატონ გ. ქათამაძისა და ეროვნული ბანკის პრეზიდენტის, ბატონ ნ. ჯავახიშვილის ერთობლივი ხელშეკრულებით ცეკავშირის საერთო კრების, საბჭოსა და გამგეობის გადაწყვეტილებების გარეშე, აღებულ იქნა სესხი ეროვნული ბანკიდან 2,5 მილიონი აშშ დოლარი იტალიური ფირმა „გრანდი მოლინი იტალიანი“-საგან ფქვილის შემოსატანად. სესხის გაცემის და აღების დოკუმენტები ორივე მხარისათვის კანონის დარღვევით იქნა გაფორმებული. კერძოდ, სესხს არ ჰქონდა საგარანტიო უზრუნველყოფა. 1996 წლის 1 დეკემბერს იტალიური ფირმის მიერ ფოთის პორტში შემოტანილ იქნა ხორბლის ფქვილი და მისი საერთო წონა სათანადო დოკუმენტებით შეადგენდა 7,3 ათას ტონას, მაგრამ სინამდვილეში ფაქტიური წონა 47,4 ტონით ნაკლები იქნა დაფიქსირებული და ეროვნული ბანკიდან 10,6 ათასი აშშ დოლარით მეტი ჩამოიწერა. ცეკავშირმა ეროვნულ ბანკთან თავისი ვალდებულებების დაფარვა დაიწყო 1996 წლის 12 დეკემბრიდან და 1997 წლის 4 აპრილამდე პერიოდში გადაიხადა მხოლოდ 1,1 მილიონი ლარის ოდენობით. დავალიანების იძულებითი გადახდევინების მიზნით, ცეკავშირის კუთვნილი ადმინისტრაციული შენობის მე-6 და მე-7 სართულები, საერთო ფართობით 2441 კვ. მ. გატანილ იქნა საჯარო ვაჭრობაზე და ეროვნულმა ბანკმა იგი ვალის საფასურად მოიპოვა აღმასრულებლის გადაწყვეტილებით. ამჟამად კი ეროვნულმა ბანკმა სარჩელით მიმართა სასამართლოს „ცეკავშირის“ მიმართ დავალიანების გადახდევინების თაობაზე და მოითხოვა ზარალის ანაზღაურების სახით 100,0 ათასი ლარისა და 1,1 მლნ აშშ დოლარის დაკისრება. ცნობისათვის: უხენაეს საარბიტრაჟო სასამართლოს 1997 წლის გადაწყვეტილებით, „ცეკავშირს“ ეროვნული ბანკის სასარგებლოდ დაეკისრა 1,5 მილიონი აშშ დოლარის გადახდა, თუმცა გადახდილია მხოლოდ 930,0 ათასი აშშ დოლარი.

ცეკავშირის სისტემაში არსებული დარღვევა-ნაკლოვანებების ამსახველი დოკუმენტური მასალები ჩვენს მიერ ა. წ. 26 ივნისს გადაეგზავნა საქართველოს გენერალურ პროკურატურას, რაზედაც ბატონ გ. მეფარიშვილის ბრძანებით შეიქმნა საგამოძიებო ჯგუფი. ობიექტურობა მოითხოვს აღინიშნოს, რომ გენერალურმა პროკურორმა ა. წ. 16 ოქტომბერს მოგვაწოდა შუალედური ინფორმაცია, რომელშიც გადმოცემულია დარღვევათა ისეთი ფაქტები, რომლებსაც ადგილი ჰქონდა ცეკავშირის სისტემაში. ამჟამად მიმდინარეობს ძიება ცეკავშირის გამგეობისა და პირადად მისი თავმჯდომარის, გ. ქათამაძის მხრიდან ხელისუფლებისა და სამსახურეობრივი უფლებამოსილების გადამეტების ფაქტის დასადგენად.

საგულისხმოა ისიც, რომ ა. წ. 28 სექტემბრის კრწანისი-მთაწმინდის რაიონული მოსამართლის, ბატონ თ. ჯალიაშვილის გადაწყვეტილებით, მთაწმინდის რაიონის სასამართლოს 1997 წლის 30 დეკემბრისა და 2001 წლის 18 ივნისის დადგენილებებით დამტკიცებული „საქართველოს სამომხმარებლო კოოპერატივების ცენტრალური კავშირი – „ცეკავშირის“ რეგისტრირებული წესდებები, გაუქმებულ იქნა.

მოსამართლეთა დისციპლინარული დევნა

მ. ჩოფიკაშვილის საქმე

მიმდინარე წლის 6 მაისს რეკომენდაციით მიემართე საქართველოს იუსტიციის საბჭოსა და უზენაეს სასამართლოს მოქ. მარეხ ჩოფიკაშვილის მამის კუთვნილი სახლის მემკვიდრეობის მიღებაზე უსაფუძვლოდ უარის თქმის თაობაზე საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სამოქალაქო სამეწარმეო და გაკოტრების საქმეთა პალატის 2000 წლის 27 ოქტომბრის გადაწყვეტილებისა და ამავე პალატის 2001 წლის 17 იანვრის განჩინების კანონიერების შემოწმების შესახებ.

იუსტიციის საბჭომ საქმის მასალები გადაუგზავნა უზენაეს სასამართლოს, რომელმაც მოსამართლეთა მიმართ დისციპლინარული დევნის საფუძვლიანობის წინასწარი შემოწმების მიხედვით, „საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა დისციპლინარული პასუხისმგებლობისა და დისციპლინარული სამართალწარმოების შესახებ“ კანონით გათვალისწინებული დისციპლინარული გადაცდომა მოსამართლეების ბ. ხიმშიაშვილის, მ. ახალაძისა და ზ. კობერიძის მხრიდან დადგენილად არ ცნო და უარი თქვა მათ მიმართ დისციპლინარული დევნის აღძვრაზე. ამასთან, ჩემთვის გადმოგზავნილ პასუხში არ დაასაბუთა მიღებული გადაწყვეტილების კანონიერება, რითაც დაირღვა მ. ჩოფიკაშვილის უფლებები.

აღნიშნული გარემოების გათვალისწინებით, განმცხადებელს ვურჩიე მიმართოს სტრასბურგის ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპულ სასამართლოს.

დანაშაულზე რეაგირებისა და სისხლის სამართლის საქმეთა გამოძიების გაჭიანურებასთან დაკავშირებული საქმეები

ლიუდმილა ფომინას ცემის ფაქტზე სისხლის სამართლის საქმის დაგვიანებით აღძვრის, გამოძიების არასრული ჩატარების და მისი გაჭიანურების შესახებ

იმისათვის, რომ პოლიციის თანამშრომლის მიერ 2000 წლის 27 აგვისტოს ლიუდმილა ფომინას ცემის ფაქტზე დაწყებულიყო წინასწარი გამოძიება, საჭირო გახდა მიმემართა მიმდინარე წლის 15 იანვარს №9/02/4/946 რეკომენდაციით საქართველოს გენერალური პროკურორისათვის.

გენერალური პროკურორის 2001 წლის 25 იანვრის 319/1-4-2001 პასუხიდან ირკვევა, რომ ქ. თბილისის სამგორის რაიონის პროკურატურის მიერ ამ ფაქტთან დაკავშირებით ჩატარებული შემოწმების საფუძველზე, 2000 წლის 26 ოქტომბერს გამოტანილი იყო დადგენილება საქართველოს სსსკ 28-ე მუხლის I ნაწილის „ა“ და „ბ“ პუნქტების თანახმად, სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის

შესახებ, რაც, როგორც უკანონო, ა. წ. 25 იანვარს, ანუ რეკომენდაციის მიღების შემდეგ, გაუქმებულ იქნა და მასალები დამატებითი შემოწმების ჩატარების მიზნით გადაეგზავნა ქ. თბილისის პროკურატურას. მასვე, როგორც წერილშია მითითებული, დაევალა მოკვლევის დროს დაშვებულ ნაკლოვანებებზე სათანადო რეაგირების მოხდენა.

2001 წლის 12 მარტის №19/1-42001 წერილით, გენერალური პროკურორის მოადგილე, ბატონმა თ. მონიავამ შემატყობინა, რომ შინაგან საქმეთა ორგანოებში მოკვლევასა და ოპერატიულ-სამძებრო საქმიანობის კანონიერებაზე ზედამხედველობის სამმართველოში ა. წ. 9 მარტს საქართველოს სსკ 120-ე მუხლით (ჯანმრთელობის განზრახ, მსუბუქი დაზიანება, რამაც გამოიწვია მისი ხანმოკლე მოშლა ან საერთო შრომის უუნარობის უმნიშვნელო ან არამყარი დაკარგვა) აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე, რომელიც შემდგომი გამოძიების ჩასატარებლად გადაეგზავნა ქ. თბილისის პროკურატურას.

უნდა აღინიშნოს, რომ 2000 წლის 27 აგვისტოს, ქ. თბილისის სამგორის რაიონის შინაგან საქმეთა სამმართველოში ცემის შესახებ განცხადების მიმართვის შემდეგ, დასახელებული სამმართველოს ხელმძღვანელობამ ნაცვლად იმისა, რომ დანაშაულის შესახებ შესულ ინფორმაციაზე მოეხდინა დროული რეაგირება, დაზარალებული და მისი მეუღლე – ნოდარ დიასამიძე 6 საათის განმავლობაში დააყოვნეს პოლიციის შენობაში, რის შემდეგ სამმართველოს უფროსის მოადგილის მიერ მორიგე ინსპექტორს წერილობითი სახით მიეცა დავალება სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტისათვის მიმართვის მიცემის შესახებ. მაგრამ მას შემდეგ, რაც ცნობილი გახდა დანაშაულის ჩადენაში პოლიციის მუშაკის შესაძლო მონაწილეობის თაობაზე, მის მიერ არ იქნა მორიგესათვის დასრულებული წერილობითი დავალების მიცემა, რის დამადასტურებლად დაზარალებულმა წარმოადგინა განცხადებაზე სამმართველოს უფროსის მოადგილის მიერ დადებული წერილობითი დავალების დაუმთავრებელი ტექსტის ქსეროასლი.

რაც შეეხება დასახელებულ ფაქტზე მოკვლევას, იგი მიმდინარეობდა სისხლის სამართლის კანონმდებლობის მოთხოვნათა უხეში დარღვევებით.

კერძოდ, 2000 წლის 24 ოქტომბრის კ/451 ექსპერტის დასკვნით, იგი ჩატარებულია სამგორის რაიონის პროკურატურის 2000 წლის 6 ოქტომბრის დადგენილების თანახმად (ექსპერტები გაფრთხილებულები არიან ყალბი დასკვნის გაცემისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობის შესახებ), რაც მიუთითებს იმაზე, რომ ამ პერიოდისათვის ლ. ფომინას ცემის ფაქტზე აღძრული იყო პროკურატურაში სისხლის სამართლის საქმე, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ვინაიდან დადგენილება ექსპერტიზის დანიშვნის შესახებ განეკუთვნება პროცესუალური ნორმით გათვალისწინებულ საგამოძიებო მოქმედებას, იგი ვერ იქნებოდა გამოტანილი სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის გარეშე. ასეთ პირობებში სრულიად გაუგებარია და საეჭვოდ მიიჩნევა ის გარემოება, თუ როგორ შეეძლო 26 ოქტომბერს, სამგორის რაიონის პროკურორის თანაშემწე თ. არჩვაძეს გამოეტანა, ხოლო რაიონის პროკურორ ვ. აბაკელიას დაემტკიცებინა დადგენილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ.

გარდა ამისა, პროკურორის თანაშემწის დადგენილებაში მითითებულია, ხოლო რაიონის პროკურორის 2000 წლის 28 ოქტომბრის წერილით დაზარალებულს ეცნობა სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ და

განემარტა მას უფლება, გაესაჩივრობინა იგი ზემდგომ პროკურორთან, ამასთანავე, როგორც კერძო ბრალდების საქმე, სარჩელით მიემართა სასამართლოსათვის სისხლის სამართლის საქმის აღსაძრავად.

როგორც დაზარალებული და მისი მეუღლე მიუთითებენ, მათთვის არავის არ შეუტყობინებია სისხლის სამართლის საქმის აღძვრაზე უარის თქმის დადგენილების გამოტანის თაობაზე და არც განუმარტავთ ასეთ შემთხვევაში მათი ზემოთაღნიშნული უფლებების შესახებ.

დასახელებული პირები არ ეთანხმებიან სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნას, რომელიც გამორიცხავს მიყენებული დაზიანების შედეგად ორსულობის შეწყვეტას. ამასთან, 2001 წლის 16 მაისს მათ წარმომიდგინეს №82/1 დასკვნა, რომლითაც ლ. ფომინასათვის მიყენებული დაზიანებები განეკუთვნება სხეულის არა მსუბუქ, არამედ ნაკლებად მძიმე ხარისხის დაზიანებებს ჯანმრთელობის ხანგრძლივი მოშლით. რაც შეეხება ორსულობის შეწყვეტას, ნებისმიერი ტრავმა, მოცემულ კონკრეტულ შემთხვევაში – თავის ტვინის შერყევა, ექსპერტის დასკვნით წარმოადგენს მის ხელისშემწყობ ფაქტორს.

მიმდინარე წლის 15 მაისს ლ. ფომინამ კვლავ მომმართა განცხადებით იმის შესახებ, რომ 2000 წლის 8 თებერვალს მასზე იყო ავტომანქანის დაჯახების მცდელობა, ხშირად ტელეფონზე მის მიმართ გაისმის სიკვდილის მუქარა და ა. შ. რაც მიანიშნებს სამართალდამცველების მხრიდან გარკვეულ დაინტერესებაზე.

აღნიშნული გარემოების გათვალისწინებით, 2000 წლის 18 მაისს რეკომენდაციით მიემართე საქართველოს გენერალურ პროკურორს, წარმოებაში მიეღო მოცემული სისხლის სამართლის საქმე, რაც გადატვირთულობისა და საქმის სიმარტივის მოტივით არ იქნა დაკმაყოფილებული. ერთდროულად გენერალურმა პროკურატურამ უპასუხოდ დატოვა სახალხო დამცველის საფუძვლიანი ეჭვი იმის შესახებ, რომ ადრე, მოცემულ ფაქტზე აღძრულ საქმეზე, არ შეიძლებოდა გამოტანილი ყოფილიყო 2000 წლის 26 ოქტომბერს დადგენილება სისხლის სამართლის აღძვრაზე უარის თქმის შესახებ.

გენერალური პროკურორის მიერ საქმის წარმოებაში მიღებაზე უარის თქმის შესახებ საქართველოს სახალხო დამცველის რეკომენდაციების უგულებელყოფამ, დაზარალებულებში წარმოშვა პროკურატურის ორგანოების მიმართ ეჭვისა და უნდობლობის განწყობილება, რის გამოც ამ უკანასკნელებმა უარი თქვეს შემდგომში მათთან თანამშრომლობაზე, რასაც მოჰყვა გლდან-ნაძალადევის რაიონული პროკურატურის მიერ მორიგი დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილების მიღება, საქართველოს სსსკ 638-ე მუხლის „ბ“ პუნქტით, ანუ კერძო ბრალდების მოტივით საქმეზე წარმოების შეწყვეტის თაობაზე. აქვე შევნიშნავთ, რომ გამოძიების არასრული ჩატარების გამო ჯერ კიდევ დაუდგენელია, ამ შემთხვევაში ჩვენ საქმე გვაქვს კერძო ბრალდებასთან, თუ სხეულის ნაკლებად მძიმე ხარისხის დაზიანებასთან, რასაც შედეგად მოჰყვა ჯანმრთელობის ხანგრძლივი მოშლა და, შესაძლოა, ორსულობის შეწყვეტა. აქედან გამომდინარე, რაიონული პროკურატურის აღნიშნული გადაწყვეტილება ჩემს მიერ შეფასებულია ლ. ფომინას უფლებების უხეშ დარღვევად, რის გამოც პირადად გენერალური პროკურორისაგან ა. წ. აგვისტოში რეკომენდაციით მოვითხოვე დასახელებული დადგენილების გაუქმება და იმ პირთა პასუხისმგებლობის საკითხის განხილვა, რომლებსაც

ბრალი მიუძღვით საქმეზე დაუსაბუთებელი გადაწყვეტილების მიღებაში, რაც დღემდე რეაგირების გარეშეა დატოვებული.

ამრიგად, საქართველოს გენერალურმა პროკურატურამ, მიუხედავად ჩემი 2001 წ. 15 იანვრისა და 18 მაისის რეკომენდაციებისა, ვერ მოახერხა ლ. ფომინას ცემის ფაქტზე ობიექტური გამოძიების ჩატარება და დამნაშავეთა მიმართ კანონით გათვალისწინებული ღონისძიებების გატარება, რაც დაუშვებლად მიმაჩნია.

რ. სარჯველაძის საქმე

რ. სარჯველაძე დაკავებული იყო (დაპატიმრებული) ადმინისტრაციული წესით 15 დღე-ღამის განმავლობაში, გურიის შინაგან საქმეთა სამხარეო იზოლიატორში. ქუთაისის საოლქო სასამართლომ შეუმცირა 9 დღემდე პატიმრობა. 5.01.2000 წ. უნდა გაეთავისუფლებინათ აღნიშნული გარემოების საფუძველზე, მაგრამ არ გაათავისუფლეს. ამრიგად, ბრალდების წაყენებამდე რამდენიმე დღის განმავლობაში კანონის დარღვევით ამყოფეს წინასწარი დაკავების საკანში. ამ შემთხვევაში ლანჩხუთის და ოზურგეთის პროკურატურის თანამშრომლები, მიუხედავად დაზარალებულის მამის საჩივრებისა, არ ახდენდნენ ამაზე რეაგირებას, რაც საფუძველი გახდა, ამ უკანასკნელს მიემართა სახალხო დამცველისათვის. სახალხო დამცველმა კი იანვარშივე შუამდგომლობით მიმართა გენერალურ პროკურატურას.

მხოლოდ მიმდინარე წლის ივლისისათვის, მრავალგზის შესხენების შემდეგ, გენერალურმა პროკურატურამ დაადასტურა სარჯველაძის დროებითი დაკავების იზოლიატორში უკანონო მოთავსების ფაქტი.

აფხაძისა და სხვების საქმე

აფხაძე, ფაილოძე, გვენეტაძე, ვაშაკიძე მიმდინარე წლის აპრილ-მაისში ქუთაისის მე-2 საპყრობილეში შიმშილობდნენ. აქციის ეს უკიდურესი ფორმა გამოწვეული იყო მკვლელობის ბრალდებით, მტკიცებულებათა უკმარისობის პირობებში მათი დაპატიმრებით.

მიმდინარე წლის 7 მაისს საქართველოს სახალხო დამცველმა რეკომენდაციით გენერალური პროკურორის წინაშე დააყენა ბრალდებისა და პატიმრობაში ყოფნის კანონიერების შესწავლისა და ბრალდებულებისათვის არასაპატიმრო ღონისძიების 21 ივნისსა და 9 აგვისტოს შერჩევის საკითხი, რაზედაც გენერალური პროკურორის მოადგილისგან მიღებულია პასუხი, რომ რეკომენდაციაში დაყენებული საკითხის გადაწყვეტა მოხდება სასამართლოში საქმის არსებითად განხილვის დროს, რაც, სრულებით შესაძლებელია, დაგვიანებული აღმოჩნდეს.

სახალხო დამცველს მიაჩნია, რომ საქართველოს გენერალური პროკურატურა ამ შემთხვევაში სრულიად დაუსაბუთებლად თავს არიდებს საქმეზე არსებითი გადაწყვეტილებების მიღებას და ნაცვლად იმისა, რომ თვითონ განიხილოს

აღმკვეთი ღონისძიებების შეცვლის საკითხი, მიანდობს მას სასამართლო ორგანოებს.

თ. კვირიკელიას საქმე

1999 წლის 19 აპრილს, ავტოსაგზაო შემთხვევის შედეგად, თ. კვირიკელიამ მიიღო სხეულის მძიმე ხარისხის დაზიანება.

მიუხედავად იმისა, რომ საგზაო-სატრანსპორტო შემთხვევა მოახდინა ამიერკავკასიაში რუსეთის ფედერაციის ჯარების სამხედრო ნაწილის მოსამსახურე ა. კორშოვმა, რომელიც დღემდე ოჯახთან ერთად იმყოფება საქართველოში, იგი საერთოდ არ იქნა დაკითხული. ასე რომ, არ ჩატარებულა სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზა და სხვა საგამოძიებო მოქმედებები და 1999 წლის 19 აგვისტოს, ქ. თბილისის შინაგან საქმეთა მთავარი სამმართველოს საგამოძიებო სამსახურის მიერ საქმეზე უსაფუძვლოდ შეჩერდა გამოძიება.

საქართველოს სახალხო დამცველის მიერ ქ. თბილისის პროკურორისადმი 2001 წ. 20 ივნისს რეკომენდაციით მიმართვის შემდეგ, მ. წ. 7 ივლისს, დადგენილება საქმის წარმოების შეჩერების შესახებ როგორც უკანონო, გაუქმდა და განახლდა მასზე წარმოება.

ამრიგად, სისხლის საპროცესო კანონმდებლობის უხეში დარღვევის შედეგად, 2 წლის განმავლობაში საქმე უსაფუძვლოდ იყო შეჩერებული, ხოლო ქ. თბილისის პროკურორის მიერ აღნიშნულ დარღვევებზე, საქართველოს სახალხო დამცველის რეკომენდაციის მიღებამდე არავითარი რეაგირება არ მომხდარა.

რაც შეეხება იმ პირთა პასუხისმგებლობის საკითხს, რომელთა უკანონო მოქმედებების გამო დღემდე არ დამთავრებულა საქმის გამოძიება და უხეშადაა დარღვეული თ. კვირიკელიას უფლებები, ქ. თბილისის პროკურატურა შემოიფარგლა ზოგადი ფორმულირებით, ქ. თბილისის საგამოძიებო სამმართველოში სარეაგირებო წერილის შეტანის თაობაზე, რაც სრულიად არასაკმარისად მიმაჩნია.

დაპატიმრება

დაპატიმრება, აღმკვეთი ღონისძიების სახით, გამოიყენება განსაკუთრებულ შემთხვევაში, მძიმე და განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულის ჩადენისა და დამნაშევე პიროვნების გათვალისწინებით. ამასთან, ერთ-ერთი პირობა დაპატიმრებისა უნდა იყოს ის, რომ პირი ხელს შეუშლის მტკიცებულებების შეგროვებას, დაემალება გამოძიებას და ა. შ. ამასთან, საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობა, კერძოდ, სსსკ 159-ე მუხლი აწესებს მოთხოვნებს, როცა პატიმრობა, როგორც აღმკვეთი ღონისძიება, არ გამოიყენება მძიმე ავადმყოფების, 60 წლის ქალების და 65 წელს გადაცილებული მამაკაცების და ორსული ქალების მიმართ.

მიუხედავად კანონის ამ კონკრეტული მოთხოვნებისა, ადგილი აქვს პროკურატურის მიერ პატიმრობის გამოყენებაზე სასამართლოში შუამდგომლობის შემთხვევებს, მოხუცი და ინვალიდი ადამიანების მიმართ.

ა. ბაჯადის საქმე

ვანის რაიონის პროკურორის მიერ დაყენებულ იქნა 71 წლის მოხუცის ალექსანდრე ბაჯადის მიმართ, პატიმრობაში აყვანის საკითხი, რაც დააკმაყოფილა ამავე რაიონის სასამართლომ, აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით მკვლევლობისათვის. სასამართლომ ბაჯადეს შეუფარდა 2 წლით თავისუფლების აღკვეთა. ამ ვადის გასვლის შემდეგ, ქუთაისის საოლქო სასამართლომ საქმე დააბრუნა დამატებით გამოძიებაში. მიუხედავად ამისა, პროკურატურის ორგანოების მიერ არ იქნა დაყენებული ამ უკანასკნელის მიმართ აღმკვეთი ღონისძიების შეცვლის საკითხი.

საქართველოს სახალხო დამცველმა მ. წ. 24 მაისს რეკომენდაციით მიმართა საქართველოს გენერალურ პროკურორს ბაჯადისათვის პატიმრობის აღმკვეთი ღონისძიების სხვა ზომით შეცვლის შესახებ. საქართველოს გენერალური პროკურორის მოადგილე, 2001 წ. 15 ივნისის წერილით იტყობინება, რომ რეკომენდაციაში მითითებული გარემოებები გათვალისწინებული იქნება საქართველოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო პალატაში საქმის განხილვის დროს.

ამჟამად ა. ბაჯადეს პატიმრობა უკვე შეცვლილი აქვს აღმკვეთი ღონისძიება ისეთი სახით, რაც დაკავშირებული არ არის თავისუფლების აღკვეთასთან.

გასაღების მიზნის გარეშე, ნარკოტიკული საშუალებების უკანონო შეძენისთვის თამაზ გიორგის ძე დევსურაძისათვის უსაფუძვლოდ მსჯავრის დადებისა და მისი პატიმრობაში ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში ყოფნის შესახებ

ქ. თბილისის საოლქო სასამართლოს 2001 წლის 7 მარტის განაჩენით, თამაზ გიორგის ძე დევსურაძე გამართლებულ იქნა საქართველოს სსკ 260 მუხლის პირველი ნაწილით წარდგენილი ბრალდებით, სისხლის სამართლის კანონით გათვალისწინებული ქმედების არ არსებობის გამო, აღმკვეთი ღონისძიება – პატიმრობა მის მიმართ გაუქმდა და იგი გათავისუფლდა პატიმრობიდან.

თ. დევსურაძე რუსთავის შინაგან საქმეთა სამმართველოს თანამშრომლების მიერ 2000 წ. 8 ივნისს დაკავებული იქნა უკანონოდ, გასაღების მიზნის გარეშე 0,7 გრ. ნარკოტიკული საშუალება ოპიუმის შეძენისათვის.

განსასჯელისათვის წაყენებული ბრალდება, რომ მას დასახელებულ დღეს ქ. რუსთავში, რუსთაველის ქ. №31-თან, ქუჩაში პოლიციის თანამშრომლების მიერ

შარვლის უკანა მარჯვენა ჯიბეში აღმოაჩნდა დასახელებული ნარკოტიკული ნივთიერება, სასამართლო სხდომაზე დადასტურებული ვერ იქნა.

პირიქით, დაკავების მომენტიდან, იმის გამო, რომ არ ეთანხმებოდა ჩხრეკის შედეგებს, შესაბამის ოქმზე თ. დევსურაძემ ხელი არ მოაწერა. ამასთან, მან განმარტა, რომ ნარკოტიკული ნივთიერება მას კუთვნილ ცხვირსახოცში გაუხვიეს და შემდეგ შარვლის უკანა ჯიბეში ჩაუდეს პოლიციის მუშაკებმა. მოწმე დავით ჩადრიშვილმა, საოლქო სასამართლოს სააპელაციო პალატის სხდომაზე უჩვენა, რომ თ. დევსურაძის პირადი ჩხრეკა ქ. რუსთავში, რუსთაველის ქუჩაზე არ მომხდარა, არამედ იგი ჩატარდა რუსთავის შინაგან საქმეთა სამმართველოს ერთ-ერთ ოთახში, რა დროსაც პოლიციის თანამშრომლების წინადადებაზე, წარმოედგინა თუ რაიმე კანონსაწინააღმდეგო ჰქონდა, თ. დევსურაძემ სიტყვებით: „თქვენ თვითონ არ იცით, სადაც ჩამიდეთო“, შარვლის უკანა ჯიბიდან ამოიღო ცხვირსახოცში შეხვეული ორი პაკეტი რაღაც ნივთიერებით, რის შემდეგ იგი პოლიციის თანამშრომლებმა გაიყვანეს რუსთაველის ქუჩაზე და უთხრეს, რომ დაკავებისას ეთქვა, თითქოს იქ, მათ მიერ მინიშნებულ ადგილზე, ჩატარდა ჩხრეკა.

ის გარემოება, რომ რუსთაველის ქუჩაზე დასახელებული საგამოძიებო ჩხრეკა არ ჩატარებულა, დაადასტურეს მოწმეებმა თ. დევსურაძემ, ფ. მაჭავარიანმა, ვ. მატყუშენკომ და ე. სისაურმა, ხოლო პოლიციის მუშაკებმა ა. გოჩიტაშვილმა, ზ. აბულაშვილმა და ა. დავითაშვილმა სასამართლოს ვერ განუმარტეს, თუ როგორ და რა პირობებში ჩატარდა ჩხრეკა – ჯერ დევსურაძემ წარუდგინა მათ ნარკოტიკული ნივთიერება და შემდეგ დაუძახეს თანამშრომლებს, თუ პირიქით.

გარდა ამისა, წინასწარი გამოძიების პროცესში დარღვეულ იქნა საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 106-ე მუხლის მესამე პუნქტის მოთხოვნა, ვინაიდან ცნობა ნარკოტიკული ნივთიერების გამოკვლევის შესახებ და ქიმიური ექსპერტიზის დასკვნა გაცემულ იქნა ერთი და იგივე პირის მიერ.

ამრიგად, რუსთავის შინაგან საქმეთა სამმართველოს (პოლიციის) და ამავე სამმართველოსთან არსებული საგამოძიებო სამსახურის თანამშრომელთა მიერ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის მოთხოვნათა დარღვევის შედეგად, თ. დევსურაძე იმყოფებოდა უკანონო პატიმრობაში 9 თვის განმავლობაში.

აღნიშნული გარემოებების გათვალისწინებით, მ. წ. 15 ივნისს №435/04-06/66 რეკომენდაციით მივმართე ქვემო ქართლის საოლქო პროკურატურას, რომლის 2001 წ. 12 ივლისის №გ-6-2001 წერილით თ. დევსურაძის დაკავება-ჩხრეკაში მონაწილე, რუსთავის შინაგან საქმეთა სამმართველოს თანამშრომლები: ალექსი გოჩიტაშვილი, ზვიად აბულაშვილი, არჩილ დავითაშვილი, ვასილ ბუსელიშვილი და ზ. ადამია, აგრეთვე ამავე სამმართველოს სისხლის სამართლის სამძებროს უფროსი გელა რაზმაძე და შინაგან საქმეთა სამხარეო სამმართველოს უფროსი თემურ ანჯაფარიძე გათავისუფლებული არიან დაკავებული თანამდებობებიდან.

ნ. ჩადუნელის ბრალდების საქმეზე, ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გათვალისწინებით საქართველოს სახალხო დამცველის რეკომენდაციების შესრულებლობის შესახებ

1999 წლის 21 დეკემბერს ქ. ქუთაისის საოლქო სასამართლოს მიერ, ნუგზარ ჩადუნელს ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში, დეზერტირობისათვის მიესაჯა 3 წლით თავისუფლების აღკვეთა, რაც შემდგომში სახალხო დამცველის შუამდგომლობით შეეცვალა 3 წლით პირობითი სასჯელით.

ყოველივე ამის შემდეგ, საქართველოს სახალხო დამცველის მიერ მოძიებულ იქნა ფაქტობრივი მონაცემები ნ. ჩადუნელის 1 წლის ასაკიდან სურამის ტრანემატოლოგურ საავადმყოფოში მენჯ-ბარძაყის თანდაყოლილი ამოვარდნილობის დიაგნოზით მკურნალობის შესახებ.

2000 წლის 25 სექტემბერს სახალხო დამცველმა, აღნიშნული ფაქტობრივი ახლად აღმოჩენილი გარემოებების გათვალისწინებით, საქართველოს გენერალურ პროკურორს №231-ჩ რეკომენდაციით მიმართა განაჩენის გადასინჯვის მიზნით საქმის წარმოების აღძვრის შესახებ, რასაც შედეგი არ მოჰყოლია.

2001 წლის 5 იანვარს სახალხო დამცველმა საქართველოს სამხედრო ძალების ცენტრალური სამხედრო-სამედიცინო კომისიიდან მიიღო 2001 წლის 3 იანვარს №1/2-1 დასკვნა ჩადუნელის თანდაყოლილი მარჯვენა ბარძაყის ამოვარდნილობის შესახებ.

აღნიშნულის გათვალისწინებით, 2001 წლის 22 თებერვალს, კვლავ გაეგზავნა №114/07/231-ჩ რეკომენდაცია გენერალურ პროკურორს, ახლად აღმოჩენილ გარემოებების გამო საქმის წარმოების აღძვრის შესახებ. ამ შემთხვევაშიც სახალხო დამცველის რეკომენდაციას არ მოჰყოლია შესაბამისი შედეგი.

2001 წლის 4 ივნისს საქართველოს სახალხო დამცველმა მოიპოვა უკვე კომისიური სასამართლო სამედიცინო ექსპერტიზის №კ/5 დასკვნა, რომლითაც ჩადუნელს აღნიშნება მარჯვენა ბარძაყის თანდაყოლილი ამოვარდნილობა და კიდურის დამოკლება 3 სმ-ით, რის გამოც 2001 წლის 6 ივლისს კვლავ გაეგზავნა №560/04-12/231-ჩ რეკომენდაცია საქართველოს გენერალურ პროკურორს საქმეზე წარმოების აღძვრის დაუსაბუთებლად გაჭიანურების შესახებ.

მ. წ. 6 აგვისტოს საქართველოს სამხედრო პროკურატურიდან მოგვაწოდეს №21-კ-01 ინფორმაცია, საიდანაც ირკვევა, რომ გენერალური პროკურატურის წინაშე დაისვა საკითხი ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო წარმოების აღძვრის შესახებ.

ამრიგად, თითქმის ერთი წლის განმავლობაში, საქართველოს გენერალური პროკურატურა და საქართველოს სამხედრო პროკურატურა კანონმდებლობის უხეში დარღვევით უბუღებელყოფდა რა ნ. ჩადუნელის უფლებებს, სრულიად უსაფუძვლოდ უარს ამბობდა ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო მისი ბრალდების საქმეზე წარმოების აღძვრის შესახებ საქართველოს სახალხო დამცველის რეკომენდაციების შესრულებაზე.

თავისუფლება აღკვეთილ პირთა მიმართ პროცესუალური ნორმების დარღვევის ფაქტები

საანგარიშო პერიოდში ჩემი ყურადღება მიიპყრო სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობით დადგენილი ვადების დარღვევით საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებული ორგანოების წინასწარი მოთავსების იზოლიატორში პატიმართა მოთავსებისა და იქიდან მათი იუსტიციის სამინისტროს ქუთაისის, ბათუმისა და თბილისის საპყრობილეებში დიდი დაგვიანებით და, მთელ რიგ შემთხვევებში, სხეულის სხვადასხვა სახის დაზიანებებით გადაყვანის გახშირებულმა შემთხვევებმა.

2000 წლის ნოემბრიდან 2001 წლის ივნისამდე ჩემს მიერ დაფიქსირებული იქნა 64 შინაგან საქმეთა ორგანო, რომელთა წინასწარი დაკავების საკნებში მოთავსებული და შემდგომში დაგვიანებით იქნა გადაყვანილი დასახელებულ საპყრობილეებში 191 პატიმარი. გარდა ამისა, აღნიშნულ პერიოდში შინაგან საქმეთა 8 ორგანოდან სხეულის სხვადასხვა ხარისხის დაზიანებით საპყრობილეში მოთავსებულ იქნა 30 პატიმარი.

ამ მხრივ ყველაზე სერიოზული დარღვევები გამოვლინდა ქ. თბილისის დროებითი დაკავების იზოლიატორში - 56 შემთხვევა, ქუთაისის შინაგან საქმეთა სამმართველოში - 17, ოზურგეთის შინაგან საქმეთა განყოფილებაში - 9, გურჯაანის, ჭიათურის შინაგან საქმეთა რაიონულ და საქალაქო განყოფილებებში - 7, ხაშურის, სიღნაღის, ზესტაფონის შინაგან საქმეთა რაგანყოფილებებში - 6, ხელვაჩაურის შინაგან საქმეთა განყოფილებაში 5 შემთხვევა და ა. შ.

რაც შეეხება სხეულის სხვადასხვა სახის დაზიანებებით საპყრობილეში გადაყვანის შემთხვევებს, ყველაზე მეტი, 5 შემთხვევა, გამოვლინდა ქუთაისის შინაგან საქმეთა სამმართველოსა და ხონის შინაგან საქმეთა განყოფილებებში.

საყურადღებოა ის გარემოება, რომ ხშირ შემთხვევაში პატიმართა წინასწარი დაკავების საკნებში ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე მოთავსება და იქიდან მათი საპყრობილეში გადაყვანა გამოითვლება არა საათებით და დღეებით, არამედ თვეებითაც. სახელდობრ: საპყრობილეში გადაყვანილ იქნენ:

ომარ აგაბოს ძე თვალაბეიშვილი - 2 თვის და 16 დღის დაგვიანებით, თენგიზ აღისულთანის ძე გორგაძე - 1 თვის და 23 დღის, დავით ისრაფილის ძე ბაჯელიძე - 1 თვის და 4 დღის, გრიგოლ ტარიელის ძე არევაძე - 1 თვის და 4 დღის, რამაზ რეზოს ძე დიასამიძე - 1 თვის და ორი დღის, თეიმურაზ ვლადიმერის ძე გიორგაძე - 1 თვის და 1 დღის, ზვიად თემურის ძე ქინქლაძე - 1 თვის, რომან ვლადიმერის ძე მსხალაძე - 1 თვის, მიხეილ თენგიზის ძე ანთაძე - 28 დღის, ზაზა ნუგზარის ძე ჭელიძე - 26 დღის, ჰუსეინ ყაზან ასმაზ - 25 დღის, დიმიტრი ოლეგის ძე ბარათაშვილი - 24 დღის, მერაბ გიორგის ძე აბუსელიძე - 22 დღის, იმედა გიორგის ძე ბაქანიძე - 22 დღის, ზაზა ვალერიანის ძე ჩოჩიაშვილი - 22 დღის, კახაბერ ოლეგის ძე ართილაყვა - 22 დღის, დათო მურთაზის ძე ხუნდაძე - 22 დღის, კორნელი კორნელის ძე გობრონიძე - 22 დღის, დათო შოთას ძე ცხომელიძე - 21 დღის, კახაბერ ზურაბის ძე ლომთათიძე - 19 დღის, თეიმურაზ ვალერიანის ძე ჭოჭოლაძე - 19 დღის, როლანდ თამაზის ძე ბოლქვაძე - 16 დღის, როლანდ რეზოს ძე კონცელიძე - 15 დღის, არჩილ ავთანდილის ძე იოსელიანი - 44 დღის, გიორგი ტიტვიკოს ძე ახალაია - 35 დღის, რომან გიორგის ძე ხარშილაძე - 28 დღის, სულხან დავითის ძე

ხვედელიძე – 28 დღის, მამია სიმონის ძე გაბრიჩიძე – 25 დღის, მალხაზ ვალერიის ძე გოგაძე – 22 დღის, გურამ ომარის ძე ბენდიაშვილი – 22 დღის, ალექსანდრე ზურას ძე კალანდაძე – 20 დღის, ვახტანგ იოსების ძე ქარქაშაძე – 20 დღის, ზაზა ბეჟანის ძე ლომსაძე – 17 დღის, გელა კახის ძე კიკილაშვილი – 17 დღის, ვეფხია დავითის ძე კიკაშვილი – 17 დღის, გაზარირა ბახადონ-ოღლი ხამედოვი – 16 დღის, მაგარამ კამიდ-ოღლი ძე – 16 დღის, ვლადიმერ ბარმანტის ძე კრიჭიაშვილი – 15 დღის, გიორგი ვლადიმერის ძე გვარჯიშვილი – 15 დღის, ვარი ვართანის ძე ნაზაროვი – 15 დღის, ივანე თედორეს ძე სრისტიკოვი – 15 დღის, ზვიად გიორგის ძე არახამია – 14 დღის, თეიმურაზ ილიას ძე კენჭოშვილი – 14 დღის, გელა გივის ძე ჩახვაშვილი – 14 დღის, ვეფხია ნოდარის ძე სამადაშვილი – 13 დღის, გონა ნიკოლოზის ძე გურაშვილი – 13 დღის, მალხაზ ჯემალის ძე ნანდოშვილი – 13 დღის, ტარიელ სულიას ძე გულიშვილი – 13 დღის, ალექსანდრე ელგუჯას ძე ხადური – 12 დღის, ლავრენტი იურის ძე ლომიძე – 12 დღის, თამაზ სოლომონის ძე გუდაძე – 12 დღის, ალიკ ოსმანის ძე პარასკეოვი – 12 დღის, ილია ნიკოლოზის ძე კეჭიშვილი – 12 დღის, კონსტანტინე ნიკოლოზის ძე აკოფოვი – 11 დღის, ვაჟა თამაზის ძე ჯავახიშვილი – 11 დღის, დიმიტრი ბეჟანის ძე კუპატაძე – 11 დღის, თამაზ გიორგის ძე აბესაძე – 11 დღის, ანტონ ლევანის ძე ბაღდოშვილი – 11 დღის, ვახტანგ ზურაბის ძე ბირკაძე – 11 დღის დაგვიანებით და სხვ.

აღნიშნული დარღვევების შესწავლა და ანალიზი იძლევა საფუძველს, აღბათობის მაღალი ხარისხით გაკეთდეს დასკვნა, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის დარღვევით პატიმართა ხანგრძლივი პერიოდის მანძილზე შინაგან საქმეთა ორგანოების მიერ წინასწარი დაკავების საკნებში მოთავსება, მთელ რიგ შემთხვევებში კი სხეულის სხვადასხვა სახის დაზიანებებით, გამოწვეული არის მათგან ფიზიკური და ფსიქიური ზეწოლის შედეგად სასურველი ჩვენებების გამოძალვით, რითაც უხეშად ირღვევა მათთვის კანონით მინიჭებული უფლები.

დასახელებული დარღვევების აღმოფხვრისა და შესაბამის თანამდებობის პირთა პასუხისმგებლობის შესახებ ჩემს მიერ 2001 წლის 7 მაისს გაეგზავნა №318/01-1 რეკომენდაცია საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრსა და საქართველოს იუსტიციის მინისტრს, №310 რეკომენდაცია საქართველოს გენერალურ პროკურორს, 2000 წლის 10 ივლისს №127/03 რეკომენდაცია საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრს, №128/03 რეკომენდაცია საქართველოს გენერალურ პროკურორსა და საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრს, 2001 წლის 29 აგვისტოს №218/03 რეკომენდაცია საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრსა და საქართველოს გენერალურ პროკურორს, №219/03 რეკომენდაცია აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა მინისტრს, საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრსა და საქართველოს გენერალურ პროკურორს.

საქართველოს შინაგან საქმეთა მინისტრის 2001 წლის 28 ივლისისა და 12 სექტემბრის №13/1-129 და №13/1-254 პასუხებიდან ირკვევა, რომ დაქვემდებარებული პირადი შემადგენლობის საქმიანობაზე არასათანადო კონტროლისა და მუშაობაში არსებული სხვა ნაკლოვანებებისა და დარღვევების გამო, თანამდებობიდან გათავისუფლდნენ ჭიათურის, საჩხერის, ზესტაფონისა და წყალტუბოს შინაგან საქმეთა რაიგანყოფილებების უფროსები: მ. მემარნიშვილი, დ. ჩაჩანიძე, ვ. ნაცვლიშვილი, ო. იობიძე, აგრეთვე იმერეთის სამხარეო შინაგან საქმეთა მთავარი სამმართველოს შტაბის უფროსი ე. გოგსაძე, ლაგოდუხის შს სამმართველოს განყოფილების შტაბის უფროსი ა. ონანაშვილი, ქუთაისის, გორის, ლაგოდუხის,

თელავის, ახმეტის, გურჯაანის შს სამმართველოების დროებითი დაკავების იზოლატორის უფროსები: ს. ზივზივაძე, თ. ტერტერაშვილი, მ. გრიგალაშვილი, ვ. გრიშკაშვილი, ლ. შათირიშვილი, ზ. ხოტენაშვილი, მთაწმინდა-კრწანისისა და დიდუბე-ჩუღურეთის შს სამმართველოების უფროსები: ლ. გვაზავა, ლ. ბედია, თელავის, დმანისის, ყვარლის, ახმეტისა და წალკის შს რაიგანყოფილებების უფროსები: ზ. აღხანიშვილი, რ. კავლელაშვილი, გ. მოძღვრიშვილი, ჯ. მღებრიშვილი და ნ. ქინქლაძე.

რაც შეეხება საქართველოს გენერალურ პროკურორს, მისგან მიღებული პასუხიდან ირკვევა, რომ სახალხო დამცველის რეკომენდაციებში მითითებული ფაქტები შესწავლის პროცესშია, თუმცა აქვე უნდა შევნიშნო, რომ დღემდე აღნიშნული დარღვევების თაობაზე გადაწყვეტილების მიღება მათი მხრიდან ჭიანჭურდება.

არაადამიანური მოპყრობა: კანონმდებლობა და ფაქტები

საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანის შესახებ იუსტიციის სამინისტროს მიერ წარმოდგენილი პროექტის განხილვის თაობაზე საქართველოს სახალხო დამცველის რეკომენდაციის შესახებ

მიმდინარე წლის თებერვალში ეროვნული უშიშროების საბჭოდან გადმომეგზავნა საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს მიერ წარმოდგენილი კანონპროექტი „საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში ცვლილებებისა და დამატებების შესახებ“.

კანონპროექტი ითვალისწინებს საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსში 342¹ მუხლის დამატებას, რითაც სისხლის სამართლებრივი წესით დასჯადი ხდება წინასწარი პატიმრობის ან სასჯელაღსრულების დაწესებულების მოხელის, მასთან გათანაბრებული პირის მიერ შესაბამის დაწესებულებაში დადგენილი სამსახურის წესის მოთხოვნების დარღვევისათვის ხელის შეწყობის, შეუსრულებლობის, არაჯეროვანი შესრულებისათვის, თუ მან გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა, ჯანმრთელობის მძიმე ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, წინასწარი პატიმრობის ან სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მოთავსებულის გაქცევა, დეზორგანიზაცია, წინასწარი პატიმრობის ან სასჯელაღსრულების დაწესებულების საქმიანობაში ფიზიკური ან იურიდიული პირის, საზოგადოების ან სახელმწიფოს კანონიერი ინტერესების არსებითი დარღვევა ან სხვა მძიმე შედეგების დაგმობის შემთხვევები.

წარმოდგენილი კანონპროექტის 378¹ მუხლით გათვალისწინებული იყო აგრეთვე მეორე დამატება. იგი აღგენდა სისხლის სამართლებრივ პასუხისმგებლობას წინასწარი პატიმრობის ან სასჯელაღსრულების დაწესებულების ფუნქციონირებისათვის ხელის შეშლის, ან მისი საქმიანობის დეზორგანიზაციის მიზნით პატიმრის მიერ თავისი ჯანმრთელობის დაზიანებით წინასწარი

პატიმრობის ან სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციაზე ზემოქმედებისათვის.

განვიხილეთ რა დასახელებული კანონის პროექტი, არ დავეთანხმე მასში ჩამოყალიბებულ დებულებებს შემდეგი გარემოებების გათვალისწინებით. ამჟამად მოქმედი საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის რიგი ნორმებისა შეიცავს სამართლებრივი რეაგირების რეალურ მექანიზმებს, რომლებიც აწესებენ სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას წინასწარი პატიმრობის ან სასჯელაღსრულების დაწესებულების მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირის მიერ შესაბამის დაწესებულებაში დადგენილი სამსახურის წესის მოთხოვნების დარღვევის, დარღვევისათვის ხელის შეწყობის, შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულებისათვის, თუ მან გამოიწვია კანონპროექტის შესაბამის მუხლში ჩამოთვლილი დანაშაულის ჩადენა.

კერძოდ, სისხლის სამართლის კოდექსის 332-ე მუხლი აწესებს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას და გაზრდილ სანქციებს მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირის მიერ სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენებისათვის სამსახურებრივი მოთხოვნის საწინააღმდეგოდ, თავისთვის ან სხვისთვის რაიმე გამორჩენის, ან უპირატესობის მისაღებად, რამაც ფიზიკური ან იურიდიული პირის უფლებების, საზოგადოების ან სახელმწიფოს კანონიერი ინტერესების არსებითი დარღვევა გამოიწვია.

კოდექსის 333-ე მუხლი აწესებს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას და ითვალისწინებს მნიშვნელოვან სანქციებს მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირის მიერ სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტებისათვის, რამაც გამოიწვია ფიზიკური ან იურიდიული პირის უფლებების, საზოგადოების ან სახელმწიფოს კანონიერი ინტერესების არსებითი დარღვევა.

კოდექსის 342-ე მუხლი ითვალისწინებს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას და მომეტებულ სანქციებს მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირის მიერ თავისი სამსახურებრივი მოვალეობის შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულებისადმი დაუდევარი დამოკიდებულების გამო, რამაც ფიზიკური ან იურიდიული პირის უფლებების, საზოგადოების ან სახელმწიფოს კანონიერი ინტერესების დარღვევა გამოიწვია.

აღნიშნული მოსაზრებების გათვალისწინებით, მიზანშეუწონლად მივიჩნით საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსს დამატებოდა 342 პრიმა-მუხლი, რომელიც დააწესებდა სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას და გაითვალისწინებს გაზრდილ სანქციებს წინასწარი პატიმრობის ან სასჯელაღსრულების დაწესებულების მოხელის ან მასთან გათანაბრებული პირის მიერ შესაბამის დაწესებულებაში დადგენილი სამსახურის წესის შეუსრულებლობის ან არაჯეროვანი შესრულებისათვის, რასაც შეეძლო გამოეწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან ჯანმრთელობისათვის მძიმე, ან ნაკლებად მძიმე დაზიანება, წინასწარი პატიმრობის ან სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში მოთავსებული პირის გაქცევა, დეზორგანიზაცია და სხვა.

კოდექსის 379-ე მუხლი ითვალისწინებს 8 წლამდე თავისუფლების აღკვეთას გაქცევისათვის დაკავების, პატიმრობის, თავისუფლების აღკვეთის ან ტუსაღობის ადგილიდან ან ბადრაგირებისას, თუ იგი ჩადენილია ჯგუფურად,

სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით ან ასეთი ძალადობის მიმართ.

ასევე სისხლის სამართლებრივი წესით დასჯადია იმ მსჯავრდებულის მიერ სასჯელის მოხდისაგან თავის არიდება, რომელსაც გააჩნია სასჯელადსრულების დაწესებულებიდან მოკლევადიანი გასვლის ნებართვა.

ასევე არ დავეთანხმე სისხლის სამართლის კოდექსის 378-ე პრიმა-მუხლის (წინასწარი პატიმრობისა და სასჯელადსრულების დაწესებულებაში მოთავსებული პირის მიერ საკუთარი ჯანმრთელობის დაზიანებით წინასწარ პატიმრობის ან სასჯელადსრულების ადმინისტრაციაზე ზემოქმედება, რაც მიზნად ისახავს ადმინისტრაციის ფუნქციონირებისათვის ხელის შეშლას ან დეზორგანიზაცია შეაქვს მის საქმიანობაში) დამატებას, ვინაიდან ანალოგიურ მოთხოვნებს ითვალისწინებს და აწესებს მკაცრი სასჯელის სახეებს საქართველოს სისხლის სამართლის მოქმედი კოდექსის 378-ე მუხლი (წინასწარი პატიმრობის ან სასჯელადსრულების დაწესებულების საქმიანობისათვის ხელის შეშლა ან ამ საქმიანობის დეზორგანიზაცია). ამ მუხლის I ნაწილი აწესებს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას წინასწარი პატიმრობის ან სასჯელადსრულების დაწესებულების თანამშრომლის კანონიერი მოთხოვნებისადმი დაუმორჩილებლობის, ანდა ამ დაწესებულების საქმიანობისათვის სხვაგვარად ხელის შეშლისათვის. ამავე მუხლის მე-3 ნაწილი ითვალისწინებს დაწესებულების ადმინისტრაციაზე თავდასხმის ან ამავე მიზნით დანაშაულებრივი დაჯგუფების შექმნისათვის, ან ასეთ დაჯგუფებაში აქტიური მონაწილეობისათვის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობას, ხოლო მე-4 ნაწილი აწესებს მკაცრ სასჯელს 8-დან 15 წლამდე პირებისათვის, რომლებმაც ჩაიდინეს აღნიშნული ქმედება და მსჯავრდებულნი არიან მძიმე დანაშაულისათვის.

გარდა ამისა, პატიმრობის საერთაშორისო სტანდარტების, ადამიანის უფლებათა საყოველთაო დეკლარაციის, სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა გაეროს საერთაშორისო კონვენციის, წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ღირსების, შემლახავი მოპყრობის ან დასჯის წინააღმდეგ გაეროს კონვენციის მოთხოვნათა გათვალისწინებით, სრულიად მიუღებლად მიგვაჩნია ჯანმრთელობის დაზიანების ან ასეთი დაზიანებისათვის მუქარა მიჩნეულ იქნეს პატიმრობის ან სასჯელადსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციაზე ზემოქმედებად, მით უმეტეს, ასეთი მოქმედებისათვის დაწესებულ იქნას სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობა. სამართლებრივი რეაგირების მექანიზმებს თვითდაზიანებისათვის არ ცნობს და არ ითვალისწინებს არა თუ საქართველოს მოქმედი სისხლის სამართლის კოდექსი, არამედ რაოდენ საკვირველადაც არ უნდა მოგვეჩვენოს, მათ არ იცნობდა ყოფილი საბჭოთა საქართველოს სისხლის სამართლის კანონმდებლობაც.

საკუთარი ჯანმრთელობის დაზიანებით მუქარა, თვითმკვლელობა, შიმშილობა და ჯანყი, პატიმრობის საერთაშორისო სტანდარტებში ჩამოყალიბებული მოსაზრებების გათვალისწინებით, გამოწვეულია სხვადასხვა გარემოებებით, კერძოდ იმ ფაქტორებით, რომ მოელ რიგ შემთხვევებში ისინი თავს გრძნობენ მოტყუებულად, მსჯავრდებულნი ან დაპატიმრებულნი არიან სასამართლო შეცდომის შედეგად, არ ენდობიან საპატიმროებსა და სასჯელადსრულების დაწესებულებებში მოქმედ დისციპლინარულ სისტემას, საჩივრების შეტანა-განხილვის მექანიზმებს და სხვა. ასეთ პირობებში ძალზე აქტუალური ხდება

საქართველოს სახალხო დამცველის მოთხოვნა, სასამართლო შეცდომა მიჩნეულ იქნას ახლადგამოვლენილ გარემოებად და შეტანილ იქნეს შესაბამისი დამატება საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში.

მიგვაჩნია, რომ წინასწარი პატიმრობის და სასჯელის აღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციაზე ზემოქმედებისათვის საკმარის პასუხისმგებლობას აწესებს „პატიმრობის შესახებ“ კანონით გათვალისწინებული ორგანიზაციულ-სამართლებრივი რეაგირების ისეთი სახეები, რომლებიც არ ეწინააღმდეგება პატიმრობის საერთაშორისო სტანდარტებს, კერძოდ, მხედველობაში მაქვს სასჯელაღსრულების დაწესებულების შინაგანაწესის დარღვევისათვის დისციპლინარული ზომების გამოყენება (მუხლი 30), ასევე, უშიშროების ღონისძიებათა გამოყენება (მუხლი 95), სახელდობრ, დამაწყენარებელი პერანგებისა და ხელბორკილების ხმარება. ასეთი მეთოდების გამოყენება, როგორც წესი, მოითხოვს დიდ სიფრთხილეს, დაწესებულების ექიმის პერსონალურ პასუხისმგებლობას შესაბამისი კონტინგენტის ყოველდღიურ შემოწმებაზე და სხვა. ამავე დროს, აღნიშნული მეთოდი არ უნდა იყოს გამოყენებული როგორც სასჯელის სახე. ამასთან, კატეგორიულად უარი უნდა ითქვას პატიმრის ან მსჯავრდებულის მიმართ წამების, სასტიკი, არაადამიანური და ღირსების შემლახავი მოპყრობისაგან.

რეკომენდაცია გაზიარებულ იქნა და კანონპროექტი არ იქნა მიღებული პარლამენტის მიერ.

ჯ. სოფიას საქმე

2001 წლის 26 თებერვალს ქ. ზუგდიდის №4 საპყრობილეში მოთავსებული იყო ბრალდებული ჯეირან სოფია, რომელსაც წარდგენილი ჰქონდა ბრალდება სსკ 179-ე II ნაწილით და ზუგდიდის რაიონული სასამართლოს მოსამართლის (ჯ. მორგოშია) ბრძანებით შეფარდებული ჰქონდა 3 (სამი) თვით პატიმრობა. ჯ. სოფია დაკავებული იქნა 2000 წლის 25 აგვისტოს სანკტ-პეტერბურგის საავადმყოფოში, სადაც ის მკურნალობდა. საქართველოში ეტაპით ჩამოყვანილი იყო 2001 წლის იანვარში.

ჯ. სოფიას განმარტებით, ეტაპირების მთელი ხუთი თვის განმავლობაში მას უმოწყალოდ სცემდნენ შტაბის გამცილებელი რუსი პოლიციელები. ზუგდიდის საპყრობილეში მოთავსების დროისათვის მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობა იყო მეტად მძიმე. მიუხედავად ამისა, საპყრობილეს სამედიცინო სამსახურის მიერ არ ყოფილა მიღებული არანაირი ზომები ავადმყოფის სიცოცხლის შესანარჩუნებლად.

სახალხო დამცველის ჩარევით, ჯ. სოფია შემოწმებულ იქნა საექიმო კომისიის მიერ და მიღებული დასკვნით მისი მდგომარეობა მიჩნეული იყო საგანგაშოდ, რის გამოც მისი დამცველის მეშვეობით დაყენებულ იქნა შუამდგომლობა სასამართლოს წინაშე მისი პატიმრობიდან გათავისუფლების თაობაზე, მაგრამ ვიდრე ის შუამდგომლობა მოასწრებდა განხილვას (დანიშნული იყო 23 მარტს), 22 მარტს ჯ. სოფია სასწრაფოდ იქნა გადაყვანილი ზუგდიდის რაიონული საავადმყოფოს რეანიმაციულ განყოფილებაში, სადაც გარდაიცვალა.

გარდაცვალების მიზეზი იგივე დიაგნოზი იყო, რაც მას საპყრობილეში შემოყვანის დღეს ჰქონდა.

გამომძიებლისა და ზუგდიდის №4 საპყრობილეს სამედიცინო სამსახურის მხრიდან დაშვებული პატიმრის უფლებათა ამ უხეში დარღვევის ფაქტზე, ჩვენს მიერ აღძრულ შუამდგომლობაზე იუსტიციის სამინისტროდან და საგამომძიებო დეპარტამენტიდან მიღებული პასუხის მიხედვით, გამომძიებლისა და საპყრობილეს აღმინისტრაციის მხრიდან ვერანაირი დარღვევა ვერ შენიშნეს (!!!).

არასრულწლოვან ი. ზარქუას საქმე

სახალხო დამცველის სამხარეო წარმომადგენლობას 2001 წლის 22 ივნისს განცხადებით მომართა ქ. ზუგდიდის მე-6 საშუალო სკოლის პედაგოგიურმა კოლექტივმა. ისინი აღშფოთებას გამოთქვამდნენ იმის გამო, რომ XI კლასელი ირაკლი ზარქუა წაიყვანეს პოლიციის ზუგდიდის სამმართველოში, სადაც ის სცემეს, რის გამოც მას დაუქვეითდა სმენა.

„სახალხო დამცველის შესახებ კანონის“ 21-ე მუხლის თანახმად, სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტს რ. ფეტელავას ეთხოვა ჩაეტარებინა ი. ზარქუას საექსპერტო შემოწმება, რაც მან არ შეასრულა (ეს ახსნა იმით, რომ მან არ იცოდა ზემოაღნიშნული კანონის არსებობაც კი).

ზარქუა თანაკლასელ ზ. ზარანდიასთან ერთად გაუპატიურების მცდელობის ბრალდებით მიიყვანეს 21 ივნისს, 12 საათზე ზუგდიდის პოლიციაში და იქ ამყოფეს 23 საათამდე. მასალების შემოწმებით დადგინდა, რომ არ იყო შედგენილი დაკავების ოქმი, დაკავებისას მისთვის არ განუმარტავთ, თუ რა უფლებები ჰქონდა მას, არ მოუწვევიათ ადვოკატი. და, რაც მთავარია, სცემეს. ზარქუას განმარტებით, ის სცემეს სს სამძებროს მუშაკებმა გ. ყალიჩავამ და საპატრულო სამსახურის თანამშრომელმა.

აღნიშნულის თაობაზე ჩვენს მიერ აღძრულ იქნა შუამდგომლობა სამსახურებრივი უფლებამოსილების გადამეტებისა და ცემის ბრალდებით სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის თაობაზე ზუგდიდის სარაიონო პროკურატურისა და აღნიშნული ფაქტის მოკვლევის მოთხოვნით შსს გენერალური ინსპექციის წინაშე.

მიუხედავად არაერთგზის შეხსენებისა, აღნიშნული სამსახურებიდან ჯერაც არანაირი პასუხი არ არის მიღებული.

დ. რომანოვისა და ლ. სტოროვენკოს საქმე

მიმდინარე წლის 28 მარტსა და 5 აპრილს განცხადებით მომმართა დიმიტრი ანატოლის ძე რომანოვმა, გლდან-ნაძალადევის რაიონის შინაგან საქმეთა სამმართველოს მე-6 განყოფილების თანამშრომლების მიერ 2001 წ. 22 მარტს ბინის გაჭურდვაში აღიარებითი ჩვენებების გამოძალგის მიზნით მისი ცემისა და წამების შესახებ. განმცხადებელი აგრეთვე მიუთითებდა, რომ დასახელებული

განყოფილების სისხლის სამართლის სამმეზროს უფროსმა, სახელად თემურმა, ფიზიკური და სიტყვიერი შეურაცხყოფა მიაყენა მასთან დასახმარებლად მისულ დედას – ლიუბოვ ეგორის ასულ სტოროუენკოს.

სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტის მ. ნიკოლეიშვილის 2001 წლის 30 მარტის სასამართლო-სამედიცინო შემოწმების №69/1 აქტის მიხედვით, დ. ა. რომანოვს სხეულზე აღენიშნება დაზიანებები. ყველა დაზიანება, როგორც ერთობლიობაში, ასევე ცალ-ცალკე, მიეკუთვნება სხეულის დაზიანებათა მსუბუქ ხარისხს, რომელსაც შედეგად ჯანმრთელობის ხანმოკლე მოშლა არ მოყვლია. დაზიანებები წარმოქმნის ხანდაზმულობით არ ეწინააღმდეგება განმცხადებლის მიერ მითითებულ თარიღს.

ამავე ექსპერტის 2001 წ. 30 მარტის №70/1 სასამართლო-სამედიცინო შემოწმების აქტით, ლიუბოვ ეგორის ასულ სტოროუენკოს სხეულზე აღენიშნება დაზიანებები. დაზიანებები მიყენებულია რაიმე მკვრივი ბლაგვი საგნის (საგნების) მოქმედებით და ისინი როგორც ერთობლიობაში, ასევე ცალ-ცალკე, განეკუთვნებიან სხეულის დაზიანებათა მსუბუქ ხარისხს, რომელსაც შედეგად ჯანმრთელობის ხანმოკლე მოშლა არ მოყვლია და წარმოქმნის ხანდაზმულობით არ ეწინააღმდეგება განმცხადებლის მიერ მითითებულ თარიღს.

2001 წლის 5 აპრილს ჩემს მიერ აღნიშნული გარემოებების შესახებ, შემდგომი შემოწმების მიზნით, ეცნობა ქ. თბილისის პროკურორს, რომელსაც დღემდე შემოწმების შედეგების მიხედვით, არ მიუღია სათანადო გადაწყვეტილება.

ა. ნასოევის საქმე

საქართველოს სახალხო დამცველს მ. წ. 19 თებერვალს განცხადებით მომართა როზა ნასოევამ, ქ. თბილისის ისანი-სამგორის რაიონის პოლიციის თანამშრომლების მიერ მ. წ. 24 ივლისს მისი ვაჟის ქორწილიდან წაყვანისა და დაპატიმრების შესახებ.

როგორც განმცხადებელი მიუთითებს, აღექსანდრე არამის ძე ნასოევის დაკავება განხორციელდა მას შემდეგ, რაც მის მიერ არ იქნა დაკმაყოფილებული პოლიციელის მოთხოვნა, ერთი წლით ადრე, თითქოსდა ჩადენილი ყაჩაღური თავდასხმის გამო სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობიდან გათავისუფლების სანაცვლოდ ქრთამის სახით 2500 აშშ დოლარის მათთვის გადაცემის შესახებ.

ჩემი 2001 წლის 15 იანვრის რეკომენდაციის საფუძველზე, საქართველოს გენერალური პროკურორის დავალებით 2001 წ. 12 მარტს ისანი-სამგორის რაიონის შინაგან საქმეთა სამმართველოს თანამშრომლის ნ. კეკელიას მიმართ ქრთამის აღების ბრალდებით აღიძრა სისხლის სამართლის საქმე.

მიმაჩნია, რომ აღნიშნულ შემთხვევაში პოლიციის მიერ უხეშად იქნა შელახული ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლის, კერძოდ, ქურთი ეროვნების მოქალაქის ღირსება, კულტურა, ქურთთა ტრადიციები და ზნე-ჩვეულებები.

მკვლელობის ბრალდებით გ. ზ. მაღასიძისათვის დაუსაბუთებელი მსჯავრის დადებასთან დაკავშირებით სასამართლო შეცდომის გამო

გასული წლის 24 სექტემბერს განცხადებით მომმართა რუსთავის № დაწესებულებაში მოთავსებულმა მსჯავრდებულმა გივი მაღასიძემ, განზრახ მკვლელობისათვის მისი უკანონოდ გასამართლების გამო საქმის გადასინჯვის შესახებ.

განმცხადებელი მიუთითებს, რომ მას არ გააჩნდა ნ. ნახუცრიშვილის მკვლელობის განზრახვა. პირიქით, დანაშაულის ჩადენის დროს იყო აღელვებულ მდგომარეობაში, ვერ უწევდა კონტროლს თავის ქმედებებს, ამ უკანასკნელისათვის ტყვია არ უსვრია და არ მოუკლავს იგი, რაც დასტურდება დაზარალებულის თავის ქალის არეში არსებული დამწვრობით და არა ნატყვიარის ნიშნებით.

გ. მაღასიძის განაჩენის შესწავლით გამოირკვა, რომ 1996 წლის 26 ნოემბერს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა სასამართლო კოლეგიის მიერ იგი მსჯავრდებული იქნა დამამძიმებელი გარემოებების გარეშე განზრახ მკვლელობისათვის, რაც განახორციელა ავტომატური ცეცხლსასროლი იარაღის ლულის ამ უკანასკნელის თავის არეში ძლიერად ჩარტყმისა და მისთვის სასიკვდილო დაზიანების მიყენების გზით.

ასევე გამოირკვა, რომ გ. მაღასიძის მიმართ გამოტანილი განაჩენი არ ეყრდნობა ავტომატური იარაღის ლულის თავში ჩარტყმით ნ. ნახუცრიშვილის მკვლელობის დამადასტურებელ მტკიცებულებებს. სახელდობრ, მსჯავრდებულის ჩვენებით, მან დაზარალებულის მიმართულებით, 10-15 სმ. მანძილიდან შესაშინებლად გაისროლა გულაამოცლილი ტყვია, რის გამოც ამ უკანასკნელმა თავის არეში მიიღო დამწვრობა, რაც გარდა აღნიშნული ჩვენებისა, აგრეთვე დადასტურებულია განსასჯელ ლ. ქევიციშვილის დაკითხვითაც.

დაზარალებული ნ. წიქარიძის, ზ. ჭიქაძის, ბ. ნახუცრიშვილის ჩვენებით, „მხედრიონის“ შტაბ-ბინაში უმოწყალოდ სცემდნენ ნ. ნახუცრიშვილს, ხოლო გ. მაღასიძე ამ უკანასკნელის მისამართით იგინებოდა უწმაწური სიტყვებით. ყოველივე ეს მათ დაადასტურეს გ. მაღასიძესთან დაპირისპირების დროს, რითაც კატეგორიულად უარყვეს ამ უკანასკნელის მიერ ავტომატური იარაღის ლულის თავის არეში ნ. ნახუცრიშვილისთვის ჩარტყმის ფაქტი.

სასამართლოს განაჩენით დადგენილია, რომ ნ. ნახუცრიშვილს სცემდა და აწამებდა რამდენიმე მხედრიონელი, რომელთა შორის იმყოფებოდა გ. მაღასიძეც. ამასთან მიჩნეულია რა სიკვდილის მიზეზად ავტომატური ცეცხლსასროლი იარაღის ლულის ჩარტყმით ნ. ნახუცრიშვილის მკვლელობა, როგორც წინასწარი გამოძიების, ისე სასამართლოს მიერ შემთხვევის ადგილზე მყოფ მხედრიონელთაგან დადგენილი არ არის პიროვნება, ვინც დაზარალებულს მიაყენა სასიკვდილო ჭრილობა.

აღნიშნული გარემოებების ფონზე განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს მაღასიძის განცხადება იმის თაობაზე, რომ არსებობდა სასამართლო-სამედიცინო ექსპერტიზის დასკვნა, რომლითაც ნ. ნახუცრიშვილის თავის ქალის არეში აღინიშნებოდა დამწვრობის ნიშნები და რომელიც შემდგომში გაქრა საქმიდან.

ასევე საგულისხმოა გ. მაღასიძის განცხადება იმ ნაწილშიც, რომ საქმიდან დაიკარგა მისი ფსიქიური არამდგრადობის დამადასტურებელი ცნობა.

გამომდინარე ზემოაღნიშნულიდან, ამ შემთხვევაში ადგილი აქვს სასამართლოს მიერ დაშვებულ შეცდომას, რის გამოც 1996 წლიდან გ. მაღასიძე სრულიად დაუსაბუთებელ სასჯელს იხდის დამამძიმებელი გარემოებების გარეშე განზრახ მკვლელობისათვის და იმის გამო, რომ სასამართლო შეცდომა მოქმედი სისხლის სამართლის პროცესუალური კანონმდებლობით არ მიიჩნევა ახლადგამოვლენილ გარემოებად, ამ უკანასკნელის განაჩენის გასაჩივრება და საქმეზე წარმოების განახლება შეუძლებელი ხდება.

„პატიმრობის შესახებ“ კანონის დარღვევით არასრულწლოვანთა ქ. თბილისის საპყრობილეში, ხოლო შემდეგ ხონის სამართალდამცავი და ძალოვანი სტრუქტურების მსჯავრდებულთათვის განკუთვნილ დაწესებულებაში გადაყვანის შესახებ საქართველოს იუსტიციის მინისტრისათვის რეკომენდაციით მიმართვის თაობაზე

საქართველოს იუსტიციის სამინისტროსადმი 2001 წლის 20 თებერვლის №6 ბრძანებით, „არასრულწლოვანთა აღმზრდელობით დაწესებულებაში (მცხეთის რაიონი) შენობა-ნაგებობების კაპიტალური შეკეთებისათვის საჭირო სამუშაოების დაწყებასთან დაკავშირებით, მსჯავრდებულთა უსაფრთხოების მიზნით, იუსტიციის მინისტრის 1999 წლის 28 დეკემბრის №358 ბრძანებით დამტკიცებულ, არასრულწლოვანთა აღმზრდელობითი დაწესებულების შინაგანაწესის 33-ე მუხლის მოთხოვნათა შესაბამისად“, იქ მოთავსებული მსჯავრდებულები, დროებით, ერთ თვემდე ვადით, გადაყვანილ იქნენ ქ. თბილისის №5 საპყრობილეში.

აღნიშნული გადაწყვეტილება არსებითად ეწინააღმდეგება „პატიმრობის შესახებ“ საქართველოს კანონის მოთხოვნებს. კერძოდ, დასახელებული კანონი არ ითვალისწინებს სხვა რეჟიმის დაწესებულებაში, მით უმეტეს, საპყრობილეში, თუგინდ იგი ატარებდეს დროებით ხასიათს, მსჯავრდებულთა გადაყვანას. პირიქით, კანონის მე-6 მუხლის მე-4 ნაწილი, მკაცრი რეგლამენტის ჩარჩოებში აქცევს არასრულწლოვანთა აღმზრდელობით დაწესებულებაში იმ პირთა მოთავსებას, რომელთაც განაჩენის გამოტანის დროისათვის არ შესრულებია 18 წელი.

კანონის მე-19 მუხლის თანახმად, თავისუფლების აღკვეთის აღსრულებასა და მოხდის რეჟიმს განსაზღვრავს სასამართლო კანონით დადგენილი წესი, ხოლო ამავე კანონის 23-ე მუხლის პირველი ნაწილით თავისუფლებააღკვეთილი მსჯავრდებული, როგორც წესი, სასჯელის მთელ ვადას იხდის სასამართლოს მიერ განსაზღვრულ სასჯელაღსრულებით დაწესებულებაში. არასრულწლოვანთა აღმზრდელობით კოლონიაში მოთავსებულ მსჯავრდებულებს კი, როგორც ცნობილია, სასამართლოს განაჩენით სასჯელის მოხდა ეკისრებათ არა სხვა, არამედ ამავე ტიპის დაწესებულებაში. გარდა ამისა, დასახელებული მუხლის მე-2 ნაწილის თანახმად, მსჯავრდებულთა გადაყვანა დაიშვება მხოლოდ იმავე რეჟიმის სხვა დაწესებულებაში და ისიც მაშინ, როცა მისი იქ ყოფნა შეუძლებელია განსაკუთრებულ გარემოებათა გამო.

მართალია, არასრულწლოვანთა აღმზრდელითი დაწესებულების შინაგანაწესი ითვალისწინებს ბრალდებულისათვის საფრთხის წარმოშობისას მისი უსაფრთხო ადგილზე გადაყვანას, მაგრამ იგი განეკუთვნება ისეთ შემთხვევებს, როცა ასეთი საშიშროება წარმოიქმნება მსჯავრდებულის ან სხვა პირის მხრიდან. ამასთან, შინაგანაწესის ეს მუხლი არ მიუთითებს შენობა-ნაგებობების კაპიტალურ რემონტთან დაკავშირებულ შემთხვევებზე და, ამასთან მიმართებაში, მსჯავრდებულთა მთელი კონტინგენტის ადგილსამყოფელის შეცვლას და ისიც სხვა დანიშნულებისა და რეჟიმის დაწესებულებაში. აქვე მხედველობაშია მისაღები ის გარემოებაც, რომ იუსტიციის მინისტრის ბრძანებით გამოცხადებული შინაგანაწესი ვერც ერთ შემთხვევაში ვერ შეცვლის „პატიმრობის შესახებ“ კანონის მოთხოვნებს.

აღნიშნული მოთხოვნების ფონზე, სრულ გაუგებრობას იწვევს საქართველოს იუსტიციის სამინისტროსადმი ზემოთ დასახელებული ბრძანების შინაარსი და არგუმენტაცია იმის თაობაზე, რომ არასრულწლოვანთა გადაყვანა თბილისის №5 საპყრობილეში გამოწვეულია აღმზრდელით დაწესებულებაში შენობა-ნაგებობების კაპიტალური შეკეთებისათვის საჭირო სამუშაოების დაწყებასთან დაკავშირებით, მაშინ როცა ამავე დაწესებულებაში იქიდან არასრულწლოვანთა გადაყვანის პარალელურად მოთავსდა, ამჟამად გაუქმებული, ხონის სასჯელაღსრულების დაწესებულების მსჯავრდებულთა კონტინგენტი.

ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, იუსტიციის მინისტრისაგან 2001 წ. 27 თებერვალს „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ ორგანული კანონის 21-ე მუხლის „ბ“ პუნქტისა და 23-ე მუხლის მე-3 ნაწილის საფუძველზე მოვითხოვე, დაუყოვნებლივ აღმოეფხვრა „პატიმრობის შესახებ“ კანონის ზემოაღნიშნული დარღვევები და ამავე კანონის საფუძველზე აღედგინა არასრულწლოვან მსჯავრდებულთათვის უფლებები.

2001 წლის 9 მარტს ჩემთვის ცნობილი გახდა, რომ არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა კონტინგენტი მთლიანად გადაყვანილ იქნა ხონის დაწესებულებაში, სადაც ადრე სასჯელს იხდიდნენ სამართალდამცავი და ძალოვანი სტრუქტურის ყოფილი თანამშრომლები.

აღნიშნულ გარემოებებთან დაკავშირებით, იმავე დღეს №16/02-4 რეკომენდაციით მიემართე საქართველოს იუსტიციის მინისტრს, სადაც აღნიშნე, რომ მსჯავრდებულთა დასახელებული კატეგორიის გადაყვანა ზემოხსენებულ დაწესებულებაში მიზანშეუწონელი იყო, ვინაიდან ამ დაწესებულების მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა, კომუნალურ-საყოფაცხოვრებო პირობები, სტრუქტურა და შტატი ვერ უზრუნველყოფდა „პატიმრობის შესახებ“ კანონის 82-ე, 83-ე და 84-ე მუხლებში ჩამოყალიბებული მოთხოვნების შესრულებას. დაწესებულება რაიონული ცენტრიდან დაშორებულია საკმაო მანძილით, მასთან გართულებულია სატრანსპორტო და სატელეფონო კავშირები, რის გამოც არასრულწლოვანებთან მშობლების, ახლო ნათესავების, სახელმწიფო და არასათავრობო ორგანიზაციების კონტაქტები და ჰუმანიტარული დახმარების ისედაც მცირე შესაძლებლობები მინიმუმამდე იქნება დაყვანილი. არასრულწლოვანთა დაცვისა და უსაფრთხო განვითარების ისეთი საშუალებები, როგორცაა შენობები, მათი განსახლება, საწოლი მოწყობილობა, ჩაცმულობა, სწავლება, იქ პედაგოგების, პროფესიული სწავლების ინსტრუქტირების,

კონსულტანტების, სოციალური სფეროს თანამშრომლების, ფსიქიატრებისა და ფსიქოლოგების საკმარისი რაოდენობით დაკომპლექტება, რაც გათვალისწინებულია გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის მინიმალური სტანდარტული წესების (პეკინის წესები) 26.2, 26.3, 27.1, 27.2 მუხლებით, თავისუფლებაადკვეთილი არასრულწლოვანთა დაცვისათვის გაერთიანებული ერების დანაშაულის, პრევენციისა და სამართალდარღვევათა მოპყრობის შესახებ ჰავანის მე-8 კონგრესის 27-ე, 28-ე, 29-ე, 30-ე, 31-ე, 32-ე, 33-ე და 81-ე მუხლებით ვერ განხორციელდებოდა.

რეკომენდაციაში აღინიშნა აგრეთვე, რომ დასახელებული მოთხოვნების ფონზე, სრულიად გაუგებარია იუსტიციის სამინისტროს 2000 წლის 5 მარტის №87 ბრძანების მოთხოვნები, არასრულწლოვანთა დაწესებულებაში შენობა-ნაგებობების კაპიტალური შეკეთების სამუშაოების მიმდინარეობასთან დაკავშირებით მსჯავრდებულთა დასახელებული კატეგორიის ხონის ყოფილი მე-9 საერთო და მკაცრი რეჟიმის დაწესებულებაში გადაყვანის თაობაზე, მაშინ როცა ამავე დაწესებულების კონტინგენტი მთლიანად გადმოყვანილი იქნა არასრულწლოვანთა აღმზრდელობით დაწესებულებაში, როგორც ეს აღნიშნულია 2001 წლის 20 თებერვლის ბრძანებაში, მიმდინარე შენობა-ნაგებობების კაპიტალური შეკეთების პირობებში, რაც სრულიად დაუსაბუთებლად და არალოგიკურად უნდა იქნეს მიჩნეული.

ამავე რეკომენდაციით იუსტიციის მინისტრს ვთხოვე განეხილა შესაბამის დაწესებულებაში არასრულწლოვანთა მოთავსების საკითხი, საერთაშორისო და ქვეყნის კანონმდებლობით გათვალისწინებული მოთხოვნების ფონზე და მათთვის შექმნილი ყოფილიყო სათანადო პირობები.

დასახელებულ რეკომენდაციაზე, საქართველოს იუსტიციის ყოფილ მინისტრს პასუხი არ გაუცია. სამაგიეროდ, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის თავმჯდომარის მოადგილის 2001 წლის 15 მარტის №23/13-120 წერილიდან ირკვევა, რომ იუსტიციის სამინისტრომ გაითვალისწინა რა ჩემი მოთხოვნები, არასრულწლოვანთა აღმზრდელობითი დაწესებულების განთავსებისათვის საჭირო წინასწარი სამუშაოების ჩატარების პერიოდში, მსჯავრდებულთა აღნიშნული კონტინგენტი დროებით გადაიყვანა ხონის საერთო და მკაცრი რეჟიმის დაწესებულებაში.

მიუხედავად დაპირებისა, დღემდე, როგორც იუსტიციის სამინისტროს, ასევე სასჯელაღსრულების დეპარტამენტს არ მიუღია ზომები „პატიმართა შესახებ“ კანონის მოთხოვნათა გათვალისწინებით, არასრულწლოვან მსჯავრდებულთა შესაბამის დაწესებულებაში დაბრუნების თაობაზე და ამ მსჯავრდებულთა ხონის კოლონიაში დროებითი გადაყვანის ნაცვლად, დაკანონებულ იქნა იქ მუდმივი განთავსების რეჟიმი, რასაც ვერანაირად ვერ დავეთანხმებით.

ქუთაისის №2 საპრობილეში სახალხო დამცველის რწმუნებულისათვის დაბრკოლების შექმნის შესახებ

მიმდინარე წლის 9 ივნისს ჩემი რწმუნებული იმერეთის მხარეში ქ. კანდელაკი მივიდა ქ. ქუთაისის №2 საპრობილეში, რათა მოენახულებინა ბრალდებული ი. მიქელთაძე და მისი თანამზრახველები კ. მიქელთაძე და ა. კერვალიშვილი. მანამდე აღნიშნული პირები მან მოინახულა ქ. ქუთაისის წინასწარი დაკავების საკანში, სადაც მას, როგორც ჩემს რწმუნებულს, პოლიციისაგან არავითარი დაბრკოლება არ შექმნია. ბრალდებულმა ი. მიქელთაძემ ჩემს რწმუნებულს ქეთევან კანდელაკს პირადი საუბრის დროს სთხოვა, რომ, გასაგები მიზეზების გამო, წინასწარი დაკავების საკანში ვერ დაუსახელებდა ა. წ. 18 იანვარს ქუთაისის №2 საპრობილედან გაქცევისა და მასში უშუალოდ ხელშემწყობ პირთა ვინაობას და შეთანხმდნენ, რომ ყოველივე ზემოაღნიშნულზე შედარებით წყნარ ვითარებაში ესაუბრათ ქუთაისის №2 საპრობილეში გადაყვანის შემდეგ.

19 ივნისს №2 საპრობილეში მისვლისას ადმინისტრაციამ, კერძოდ მისმა დირექტორმა ო. მაჭარაძემ, დირექტორის მოადგილეებმა ო. ჯანგაგაძემ და ხ. ახალაძემ უარი განუცხადეს ჩემს რწმუნებულს საპრობილეში შემვებაზე, რითაც უხეშად დაარღვიეს „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ ორგანული კანონის 27-ე მუხლის პირველი ნაწილის მოთხოვნები.

აღნიშნული ინციდენტის დროს მე პირადად ტელეფონით მესაუბრა საპრობილეს დირექტორის მოადგილე ომარ ჯანგაგაძე, რომელსაც განვუმარტე, რომ ხელი არ შეეშალა ჩემი რწმუნებულისათვის, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ამ უკანასკნელმა და საპრობილეს ხელმძღვანელობამ არ გაითვალისწინა ჩემი კანონიერი მოთხოვნა. იგივე დარღვევა განმეორდა 20, 21, 27 და 28 ივნისსაც. სრულ გაუგებრობას იწვევდა საპრობილის ხელმძღვანელობის განცხადებაც იმის შესახებ, რომ ისინი არც დეპარტამენტის თავმჯდომარის შ. კოპაძის სიტყვიერ განკარგულებას დაემორჩილებოდნენ.

დამაფიქრებელია ის გარემოებაც, რომ ბრალდებულ ი. მიქელთაძეს სურდა ჩემს რწმუნებულთან გულახდილი საუბარი ა. წ. 18 იანვარს ქუთაისის №2 საპრობილედან გაქცევის ფაქტთან დაკავშირებით, რისი საშუალებაც საპრობილის ხელმძღვანელობამ, ალბათ, შეგნებულად არ მისცა, რათა არ გამომხეურებულიყო და ნათელი არ მოჰფენოდა იმ დანაშაულებრივ ხელშემწყობ მიზეზებს, რამაც გამოიწვია საპრობილედან საშიშ ბოროტმოქმედთა გაქცევა, რასაც შემდგომ რამდენიმე ყაჩაღობა და, საბოლოოდ, პოლიციელის მკვლელობა მოჰყვა. ყოველივე ეს ბადებს არც თუ დაუსაბუთებელ ეჭვს, რომ საპრობილის დღევანდელი ხელმძღვანელობა, გარდა მისი ახალი დირექტორისა, საქმის კურსში იყვნენ, თუ რა ვითარებაში მოხდა გაქცევა, ვისი ხელშეწყობით და ამიტომაც შეგნებულად შექმნეს ბარიერი, რათა არ მომხდარიყო შეხვედრა ბრალდებულ ი. მიქელთაძესთან.

მ. წ. 3 სექტემბერს, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უფროსმა მოგვაწოდა №23/3/15-5421 ინფორმაცია, რომლითაც ირკვევა, რომ სახალხო დამცველის წარმომადგენლისათვის დაბრკოლების შექმნისათვის საპრობილეს დირექტორის მოადგილე ოპერატიულ-სარეჟიმო დარგში გენადი ახალაძე და დირექტორის მოადგილე სპეცკონტინგენტთან და სოციალურ საკითხთა უზრუნველყოფის

დარგში, გათავისუფლდნენ დაკავებული თანამდებობებიდან. ამასთან, დეპარტამენტის დაწესებულების ყველა ხელმძღვანელს დაევალა, უზრუნველყო სახალხო დამცველისა და მისი კანონიერი წარმომადგენლების უფლებამოვალეობის განხორციელება. სამაგიეროდ, ძირითად დამრღვევს, ო. ჯანგავაძეს მხოლოდ სასტიკი საყვედური აკმარეს.

თ. ქათამაძის საქმე

საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატში 27.06.91 წ. შემოვიდა მოქალაქე თამარ ქათამაძის განცხადება, რომელიც სახალხო დამცველისაგან შვილის მოძებნაში ითხოვდა დახმარებას. როგორც გაირკვა, მისი ქალიშვილი – ნონა ქათამაძე 1997 წლიდან იმყოფება საბერძნეთში. საბერძნეთში იგი თავდაპირველად სამუშაოდ წავიდა, ხოლო შემდეგ, განცხადების თანახმად, გათხოვდა ბერძენ საკი პეტრაკისზე და შეეძინა ქალიშვილი. გარდა ამ ინფორმაციისა, უკანასკნელი ოთხი წლის განმავლობაში დედა არ ფლობდა არანაირ ინფორმაციას. მიუხედავად ადრე გამოგზავნილი ფოტოებისა ოჯახთან ერთად, მისამართისა და ტელეფონის ნომრისა, იგი ვერ უკავშირდებოდა შვილს, რადგან ტელეფონზე პასუხი ყოველთვის ერთი და იგივე იყო - „ნონა გასულია“. საბერძნეთში ჩასვლა კი დედას უსახსრობის გამო არ შეეძლო.

თავდაპირველად სურათი, ერთი შეხედვით, „თრეფიკინგის“ კლასიკურ ნიმუშს წააგავდა, რის გამოც სახალხო დამცველმა ნონა ქათამაძის ადგილ-სამყოფელის დასადგენად თხოვნით მიმართა შს მინისტრს კახა თარგამაძეს, საქართველოში საბერძნეთის საელჩოს და საბერძნეთში საქართველოს საგანგებო და სრულუფლებიან ელჩს, ბატონ ალ. ჩიკვაიძეს.

განსაკუთრებული გულისხმიერებითა და კონკრეტული დახმარებით, ომბუდსმენის თხოვნას ბატონი ალ. ჩიკვაიძე გამოეხმაურა. მან საელჩოს თანამშრომელი ნანა ხურცილავა, ათენიდან 400 კმ-ის დაშორებით, გაგზავნა სოფელ ანტიფოლილში, დააზუსტა მისი ახალი მისამართი, რომელზეც იგი მეუღლესთან და შვილთან ერთად ცხოვრობდა, პირადად შეხვდა მას და ტელეფონით დედასაც დააკავშირა.

ამდენად, ერთი შეხედვით თრეფიკინგის კლასიკური ნიმუში, საბედნიეროდ, მხოლოდ ორივე მხრიდან გაუგებრობით მოიხსნა და კეთილად დასრულდა, რისთვისაც სახალხო დამცველმა ბატონ ალ. ჩიკვაიძესა და მის თანამშრომელს მადლიერებით აღსავსე წერილი გაუგზავნა.

თ. ხითარიშვილის საქმე

1999 წლის 30 ივლისს ახალციხის რაიონულმა სასამართლომ აღსაზრდელად გადასცა დედას თამარ ხითარიშვილს ე. მკოიანთან ქორწინების შედეგად შექმნილი სამი შვილი. ქ. თბილისის საოლქო სასამართლოსა და საქართველოს უზენაესი სასამართლოს მიერ ამ საკითხზე რაიონული სასამართლოს გადაწყვეტილება უცვლელად ძალაში იქნა დატოვებული.

მიუხედავად ამისა, დღემდე სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულებას ხელს უშლის ბავშვების მამა ევნატოს მკოიანი და მისი ძმა, საქართველოს პარლამენტის წევრი ენძელ მკოიანი, ხოლო იუსტიციის სამინისტროს სააღსრულებო დეპარტამენტი ვერ იჩენს სათანადო პრინციპულობას სასამართლო გადაწყვეტილების სისრულეში მოსაყვანად, თუმცა როგორც მინისტრს, ასევე საქართველოს პრეზიდენტის რწმუნებულს სამცხე-ჯავახეთში მივმართე რეკომენდაციებით, ხელი შეეწყოთ სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულების პროცესისათვის, რასაც შედეგი არ მოჰყოლია.

გ. თორაძის საქმე

2000 წლის 12 ივლისიდან გიორგი თორაძის თხოვნით, საქართველოს სახალხო დამცველი აწარმოებდა ამ უკანასკნელის შვილის, არასრულწლოვან გიორგი გიორგის ძე თორაძის ადგილსამყოფელის დადგენას.

გამოირკვა, რომ გ. თორაძის მშობლების – მაია გვარამაძისა და გ. თორაძის განქორწინების შემდეგ, ეს უკანასკნელი შვილის ადგილსამყოფელის დაუდგენლობის გამო, მოკლებული აღმოჩნდა მასთან შეხვედრის შესაძლებლობასა და მშობლიური უფლება-მოვალეობის შესრულებას.

საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს საკონსულო დეპარტამენტთან უშედეგო თანამშრომლობის შემდეგ, საქართველოში საბერძნეთის საელჩოს დახმარებით 2001 წ. 26 მარტს დადგენილ იქნა, რომ 1999 წლის 14 ივნისს, ქალბატონ მაია გვარამაძეზე გაცემულ იქნა საბერძნეთის ვიზა უბავშვოდ წასვლის უფლებით.

ამ შემთხვევაში ძალზე მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა საბერძნეთში საქართველოს ელჩის, ბატონ ალ. ჩიკვაიძის დახმარება, რომლის ძალისხმევით დადგენილ იქნა ბავშვის ადგილსამყოფელი. იგი დედასთან ერთად იმყოფება საბერძნეთში და ცხოვრობს ქ. ხალკიდაში, გაზეპის ქ. №12-ში.

ამჟამად ჩემს მიერ მიმდინარეობს მუშაობა, რათა დადგინდეს, თუ რა საშუალებით მოახერხა მამის ნებართვის გარეშე მაია გვარამაძემ ბავშვის საბერძნეთში გაყვანა.

გ. ბასიშვილის საქმე

2001 წლის 21 იანვარს განცხადებით მომმართა ქ. თბილისის 173-ე საშუალო სკოლის მოსწავლემ, არასრულწლოვანმა ვ. ბასიშვილმა სკოლაში მისი ფიზიკური შევიწროების გამო, სწავლის გაგრძელებაზე უარის თქმის შესახებ.

აღნიშნულის მიზეზად ვ. ბასიშვილმა დაასახელა მისი ევანგელისტური რწმენისადმი ერთგულება, რისთვისაც განიცდიდა სკოლის სასწავლო ნაწილის, კლასის დამრიგებლისა და თანაკლასელების მხრიდან სიტყვიერ, ფიზიკურ და მორალურ შეურაცხყოფას.

ჩემი ჩარევის შემდეგ, პროკურატურის ორგანოების, განათლების სამინისტროსა და სკოლის დირექციის მიერ გატარებული ღონისძიების შედეგად, კონფლიქტი მოსწავლეს, თანაკლასელებსა და პედკოლექტივს შორის, სამწუხაროდ, ვერ აღმოიფხვრა და არასრულწლოვანმა დატოვა სკოლა, თუმცა ჩემი ჩარევის შემდეგ სკოლის დირექციამ არასრულწლოვანსა და მის მშობლებს აღუთქვა, რომ ამ უკანასკნელს შეუქმნიდა სწავლის გასაგრძელებლად საჭირო პირობებს, მაგრამ მათ კატეგორიული უარი განაცხადეს არა მარტო ამ სკოლაში დაბრუნებაზე, არამედ სხვა სასწავლებელში გადასვლაზეც. დღეს ვასილ ბასიშვილი აღარ სწავლობს.

კონკრეტული ფაქტები სოციალური უფლებების დარღვევებთან დაკავშირებით

საანგარიშო პერიოდში მრავალი მოტყუებული და გაძარცული მდგმური, სახლის მეპატრონე, სამსახურიდან უმიზეზოდ დათხოვნილი მოქალაქე და სხვა უფლებადარღვეული ადამიანი მოვიდა სახალხო დამცველის აპარატში დახმარების თხოვნით. აღვნიშნავთ ზოგიერთ კონკრეტულ ფაქტს.

მეცნიერებათა აკადემიის სისტემის თანამშრომელთა საქმე

„საქართველოს 2001 წლის სახელმწიფო ბიუჯეტის შესახებ კანონიდან გამომდინარე, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდიუმის ა. წ. 11 იანვრის დადგენილებით, 2001 წლის 1 იანვრიდან შემცირდა საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის საბიუჯეტო დაფინანსებაზე მყოფი სამეცნიერო დაწესებულებებისა და ორგანიზაციებში მუშაკთა რაოდენობა, მაგრამ, როგორც ირკვევა, ეს შემცირებები განხორციელდა კანონდარღვევით. ცნობისათვის, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია წარმოადგენს საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს, რომლის შექმნის, საქმიანობის და ორგანიზაციის წესი განსაზღვრულია „საჯარო სამართლის იურიდიული პირის შესახებ კანონით“ და შრომით ურთიერთობებს აწესრიგებს საქართველოს შრომის კანონთა კოდექსი. მიუხედავად ამისა, ეს მოთხოვნები უხეშად არის დარღვეული.

კერძოდ,

- მეცნიერებათა აკადემიის ნ. მუსხელიშვილის სახელობის გამოთვლითი მათემატიკის ინსტიტუტის დირექტორის 2001 წლის 31 იანვრის ბრძანებით, 2001 წლის 1 თებერვლიდან კანონდარღვევით იქნა გათავისუფლებული 16 თანამშრომელი;
- სამშენებლო ტექნიკისა და სეისმოლოგიის ინსტიტუტის დირექტორის 2001 წლის 28 თებერვლის ბრძანებით, 1 მარტიდან - 9 მეცნიერ-მუშაკი;
- ა. რაზმაძის სახელობის მათემატიკის ინსტიტუტის დირექტორის 2001 წლის 31 იანვრის ბრძანებით, 1 თებერვლიდან - 5 მუშაკი;
- ა. ჯანელიძის სახელობის გეოლოგიის ინსტიტუტის 2001 წლის 18 იანვრის ბრძანებით, 1 მარტიდან - 35 მეცნიერ-თანამშრომელი;

- კეცხოველის სახელობის ბოტანიკის ინსტიტუტის 2001 წლის 29 იანვრის ბრძანებით, 1 იანვრიდან გათავისუფლდა 10 თანამშრომელი.

როგორც ირკვევა, კანონდარღვევით გათავისუფლებულ მუშაკთა რიცხვი მკვეთრად იზრდება. საქმის შესწავლით იმ დასკვნამდე მივედით, რომ გამოცემული ბრძანებები აშკარად ეწინააღმდეგება მოქმედ კანონმდებლობას.

აღნიშნულთან დაკავშირებით, „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ ორგანული კანონის უფლებამოსილების ფარგლებში, პრეზიდენტისაგან (ბ-ნი ალბერტ თავხელიძე) მოვითხოვეთ აკადემიაში კანონით გათვალისწინებული ზომები გაეტარებინა და, უნდა ითქვას, რომ მიზანი მიღწეულია, მეცნიერ მუშაკთა შრომითი უფლებები აღდგენილია.

მაგრამ თქვენი ყურადღება გვსურს გავამახვილოთ იმაზეც, რომ თვით კანონმდებელმა - საქართველოს პარლამენტმაც, დაარღვია კანონის მოთხოვნები. საქმე ისაა, რომ 2000 წლის 13 დეკემბერს მიღებულ იქნა კანონი 2001 წლის ბიუჯეტის შესახებ. იგი გამოქვეყნდა გაზეთ „საქართველოს რესპუბლიკაში“ 30 დეკემბერს და ბიუჯეტის კანონის 27-ე მუხლის თანახმად, 2001 წლის 1 იანვრიდან საბიუჯეტო ორგანიზაციებს 10 პროცენტით უნდა შეემცირებინათ მოსამსახურეთა საშტატო რიცხოვნება.

ამრიგად, საქართველოს პარლამენტმა დაარღვია შრომის კოდექსის 42-2 მუხლის მოთხოვნა. კანონით, მოსალოდნელი გათავისუფლების შესახებ მუშაკს უნდა ეცნობოს ორი თვით ადრე მაინც, ან „საჯარო სამსახურის შესახებ“ კანონით ერთი თვით ადრე მაინც. ფაქტობრივად კი, საბიუჯეტო ორგანიზაციების მუშაკების გასათავისუფლებლად მიეცათ მხოლოდ ერთი დღე (2000 წლის 31 დეკემბერი). დიღემის წინაშე აღმოჩნდნენ საბიუჯეტო ორგანიზაციები. თუ ისინი დაემორჩილებიან ბიუჯეტის მოთხოვნას, მაშინ დაარღვევენ შრომის კანონს, თუ არ დაარღვევენ კანონს და დაიცავენ საჭირო ვადებს მუშაკთა გათავისუფლების შესახებ, მაშინ არ შესრულდება პარლამენტის მიერ მიღებული კანონი ბიუჯეტის შესახებ. ბიუჯეტის კანონიდან გამომდინარე, ყველა საბიუჯეტო ორგანიზაციაში და, მათ შორის მეცნიერებათა აკადემიაში, გასათავისუფლებელ მუშაკთა მდგომარეობას ამძიმებდა ის, რომ შრომის კანონთა კოდექსის 42-3 მუხლით გათვალისწინებული სავალდებულო მოთხოვნა, შტატების შემცირების გამო გათავისუფლებულ მუშაკებისათვის შრომის ხელშეკრულების შეწყვეტისას უნდა შენარჩუნებულიყო საშუალო ხელფასი შრომით მოწყობამდე დათხოვნის დღიდან არაუმეტეს ორი თვის განმავლობაში, რაც გადავადებულ იქნა 2002 წლამდე. ამდენად, დარღვევები თვალსაჩინოა.

თ. შაფათავას საქმე

2001 წლის ივნისში თამაზ შაფათავამ განცხადებით მიმართა ქ. თბილისის შინაგან საქმეთა მთავარი სამმართველოს საგამოძიებო სამმართველოს შპს „ასტრადილომის“ ყოფილი ხელმძღვანელების მ. ჯინჭარაძის, გ. კიკაბიძისა და ვ. მაისურაძის მიერ სამსახურებრივი უფლებამოსილების ბოროტად გამოყენების გზით ფირმისათვის განსაკუთრებით დიდი ოდენობით ზარალის მიყენების შესახებ.

ნაცვლად სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 265-ე მუხლით დაწესებული 20-დღიანი ვადისა, დასახელებული სამმართველოს ხელმძღვანელობამ გააჭიანურა ამ საქმეზე შემოწმების ჩატარება და გადაწყვეტილების მიღება, რის გამოც საქართველოს სახალხო დამცველს დასჭირდა საქმეში ჩარევა. მან, 2001 წლის 29 მარტს, ამ საკითხზე რეკომენდაციით მიმართა საქართველოს გენერალურ პროკურატურას და მხოლოდ ამის შემდეგ გახდა შესაძლებელი, მიმდინარე წლის აპრილის ბოლოს აღძრულიყო სისხლის სამართლის საქმე. მანამდე კი ქ. თბილისის პროკურატურა კანონის ამ დარღვევაზე არ ახდენდა სათანადო რეაგირებას.

ამრიგად, მასალების შემოწმებისათვის დადგენილი 20 დღის ნაცვლად, გადაწყვეტილება სისხლის სამართლის საქმის აღძვრის შესახებ, მიღებულ იქნა ოთხი თვის დაგვიანებით მხოლოდ სახალხო დამცველის მიერ რეკომენდაციის გაგზავნის შემდეგ.

მ. ბეგიაშვილის საქმე

საქართველოს ფინანსთა სამინისტროსთან არსებული სასინჯი ზედამხედველობის ინსპექცია წარმოადგენდა აღნიშნული უწყების სახელმწიფო-საქვეუწყებო დაწესებულებას და მისი ფუნქციონირება რეგლამენტირებული იყო კანონით „ძვირფასი ლითონებისა და ძვირფასი ქვების სახელმწიფო კონტროლისა, ანალიზისა და დადამღვის შესახებ“.

ჩვენს მიერ შესწავლილ იქნა ამ ინსპექციის უფროსის მ. ბეგიაშვილის შრომის სამართლის საქმესთან დაკავშირებული განცხადება და წარმოდგენილი დოკუმენტური მასალების ანალიზით გაირკვა, რომ მისი და ინსპექციის თანამშრომელთა შრომითი უფლებები დარღვეული იყო სამინისტროს 2001 წლის 4 მაისს გამოცემული 92, 93 ბრძანებით. ჩვენის აზრით, ფინანსთა სამინისტრო, ბატონ ზ. ნოლაიდელის სახით, ამ ბრძანებების გამოცემისას ვალდებული იყო საქართველოს პრეზიდენტის 1998 წლის 17 მაისის „აღმასრულებელი ხელისუფლების ნორმატიული აქტების მომზადების, გამოცემის, გამოქვეყნებისა და მოქმედების შესახებ“ 326-ე ბრძანებულების მეორე თავის მე-11 მუხლით, ბრძანების პროექტი სამართლებრივი დასკვნისათვის გადაეცა საქართველოს იუსტიციის სამინისტროსათვის და ცალსახად უნდა გარკვეულიყო, საქართველოს პრეზიდენტის 2001 წლის 28 აპრილის 161 ბრძანებულებით მოხდა სასინჯი ზედამხედველობის ინსპექციის ლიკვიდაცია თუ რეორგანიზაცია. გარკვევის შემთხვევაში იგი არც გახდებოდა საეჭვო.

აკ ჩვენი დასკვნა ცალსახაა. განხორციელდა რეორგანიზაცია, რადგანაც ფინანსთა სამინისტროს დებულების მე-6 მუხლის „გ“ ქვეპუნქტში პრეზიდენტის 161 ბრძანებულებით „სასინჯი ზედამხედველობის ინსპექცია“-ს შეეცვალა სახელწოდება და გარდაიქმნა „ძვირფასი ლითონებისა და ქვების ზედამხედველობის დეპარტამენტად“, ე. ი. მოხდა რეორგანიზაცია. ასეთ შემთხვევაში კი დაწესებულების რეორგანიზაცია არ ქმნის საფუძველს მოხელის გასათავისუფლებლად. ჩვენ არ უარვყოფთ იმ ფაქტს, რომ პრეზიდენტის ბრძანებულებით განხორციელებული ცვლილებების შედეგად სასინჯი ზედამხედველობის ინსპექცია, როგორც სახელმწიფო საქვეუწყებო დაწესებულება,

უქმდება. მიუხედავად ამისა, მისი გაუქმება ამ შემთხვევაში არ შეიძლება განხილულ იქნას ინსპექციის ლიკვიდაციად. ბრძანებულებიდან აშკარაა, რომ ფინანსთა სამინისტროს ერთ-ერთი სტრუქტურული ერთეული – სასინჯი ზედამხედველობის ინსპექცია მიუერთდა სამინისტროს ცენტრალურ აპარატს დეპარტამენტის სახით და არსებობა შეწყვიტა, როგორც სამინისტროს სისტემაში შემავალმა დამოუკიდებელმა სტრუქტურამ. აღნიშნული ცვლილებების შედეგად, შეიცვალა მხოლოდ დასახელება, ხოლო ფუნქციები და ამოცანები იგივე დარჩა. ამ ცვლილების შედეგად კი სამინისტროს ცენტრალური აპარატის ძვირფასი ლითონებისა და ქვების ზედამხედველობის დეპარტამენტის სახით, გახდა ინსპექციის უფლებამონაცვლე. ამ სადაო საკითხების განხილვამ გადაინაცვლა სასამართლოში. ქ. თბილისის საოლქო ადმინისტრაციული სამართლისა და საგადასახადო საქმეთა კოლეგიის ა. წ. 18 მაისის განჩინებითა და შემდგომში ვაკე-საბურთალოს რაიონის სასამართლოს ა. წ. 30 მაისის გადაწყვეტილებით სასინჯი ზედამხედველობის ინსპექციის ლიკვიდაციასთან დაკავშირებით, ფინანსთა მინისტრის, ბატონ ზ. ნოლაიდელის მიერ გამოცემული ბრძანებების მოქმედება შეჩერებულ იქნა საბოლოო სასამართლო გადაწყვეტილების მიღებამდე. მაგრამ თავად დაზარალებულმა, მ. ბეგიაშვილმა აღარ ისურვა საქმის შემდგომი განხილვა, ანუ არ ისარგებლა მისთვის კანონით მინიჭებული უფლებებით.

ამასთანავე აღსანიშნავია ისიც, რომ ჩვენი ა. წ. 24 მაისის რეკომენდაცია განუხილველი დატოვა ბატონ ზ. ნოლაიდელმა და პასუხი არ გაგვცა, თუ რა ზომები ტარდებოდა შრომითი კოლექტივის დარღვეული უფლებების აღსადგენად.

„თბილტრანსის“ მძლოლთა საქმე

მუნიციპალურ საწარმო „თბილტრანსში“ ხელშეკრულებით მომუშავე მძლოლების მიმართ სახელმწიფოს მიერ აღებული ვალდებულებების შესრულების მიმდინარეობის შესწავლით ვრწმუნდებით, რომ „თბილტრანსის“ ყოფილი მძლოლები უნდა დაკმაყოფილებულიყვნენ საცხოვრებელი ბინებით ან შესაბამისი კომპენსაციით, მაგრამ ეს პრობლემა კვლავ მოუგვარებელი რჩება. საქმის არსი შემდეგია: საქართველოს პრეზიდენტის 1997 წლის №374 განკარგულებით დავალება მიეცა საქართველოს ფინანსთა სამინისტროსა და თბილისის მერს, ეტაპობრივად, 1998-2002 წლებში მოეხდინათ „თბილტრანსის“ მძლოლების კუთვნილი სახელმწიფო შიდა ვალის დაფარვა. მიუხედავად ამისა, ფინანსთა სამინისტრო წლიდან-წლამდე უგულებელყოფს დაზარალებულ ადამიანთა კანონიერ მოთხოვნას და პრეზიდენტის გადაწყვეტილებით განსაზღვრული მოთხოვნების შესრულებას.

აღსანიშნავია, რომ 2000 წლის ცენტრალურ ბიუჯეტში 1,3 მილიონი ლარი იქნა გათვალისწინებული, მაგრამ ბიუჯეტიდან იგი არ იქნა გაცემული. საერთოდ კი, მძლოლების მიმართ დავალიანება 9,5 მილიონ ლარს შეადგენს. შექმნილი ვითარების გამო ჩვენი დასკვნა რეკომენდაციის სახით ეცნობა საქართველოს ფინანსთა მინისტრს, ბატონ ზ. ნოლაიდელს და თბილისის მერს, ბატონ ვ. ზოდელავას. ფინანსთა სამინისტროს განმარტებით, გასული წლის ბიუჯეტიდან გაცემულ იქნა მხოლოდ 150 ათასი ლარი, ხოლო თბილისის მერიამ ქალაქის ბიუჯეტის სახსრებით 1999-2000 წლებში აღნიშნული დავალიანების ნაწილობრივ დაფარვის მიზნით, როგორც დამატებითი ღონისძიება, შესაძლებლად მიიჩნია ამ

პრობლემის მოგვარება მომხდარიყო საპრივატიზაციო სახელმწიფო ქონებისა და მიწის ნაკვეთების გადაცემით. ამ საკითხის მოგვარების პროცესში დაზარალებულ ადამიანებთან ერთად შევხვდით სახელმწიფო ქონების მართვის სამინისტროს ხელმძღვანელობას და მოვითხოვეთ, რომ კანონპროექტში ასახულიყო დავალიანების დაფარვის მკაცრი გრაფიკი 2001 წლიდან 2003 წლის ჩათვლით მხოლოდ ფულად ღირებულებაში, რადგანაც დაზარალებულებს უძრავი ქონების გადაცემის შემთხვევაში, საცხოვრებელ კონდენციამდე მიყვანის უნარი არ შესწევთ. სამწუხაროდ, ეს წინადადება არ იქნა გაზიარებული და საქართველოს პარლამენტმა „სახელმწიფო ქონების პრივატიზების შესახებ საქართველოს კანონში დამატებების შეტანის“ თაობაზე, 2001 წლის 20 ივლისს მიღებულ დადგენილებაში დავალიანების დაფარვის ვადით განსაზღვრა 2001-2005 წლები, თანაც საპრივატიზაციო ქონების (წილის, აქციების, შენობა-ნაგებობების და სხვა) პირდაპირი მიყიდვის ფორმით, რომლის დროსაც ბინის სანაცვლოდ მისაღები საკომპენსაციო თანხა ჩაითვლება გადაცემული სახელმწიფო ქონების ღირებულებად. ჩვენი აზრით, პარლამენტის მითითებული დადგენილება წინააღმდეგობაში მოდის პრეზიდენტის განკარგულებით დაწესებულ ვადასთან. ამავე დროს, თუ გავითვალისწინებთ სახელმწიფო ბიუჯეტის შეუსრულებლობის შედეგებსაც, ვფიქრობ, გართულდება დავალიანების გასტუმრება და დაზარალებულების დარღვეული უფლებების აღდგენა.

ვინაიდან ჩვენს განკარგულებაში არსებული რეაგირების საშუალებები ამოიწურა, ამიტომ საკითხის აქტუალობიდან გამომდინარე, მივმართეთ ქვეყნის პრეზიდენტს, მისცეს დავალება სახელმწიფო მინისტრს, ბატონ გ. არსენიშვილს, განიხილოს და დასახოს გზები აღნიშნული პრობლემის მოსაგვარებლად და მოსთხოვოს პასუხი საქართველოს ფინანსთა მინისტრს, ბატონ ზ. ნოღაიდელს საქართველოს პრეზიდენტის 1997 წლის №374 განკარგულების შეუსრულებლობისათვის.

ცეკავშირის სისტემაში, „თბილტრანსში“, ჟ. ოქრომჭედლიშვილის, ჯიშკარიანის, ა. ჩუბინიძისა და ვარდოსანიძის საქმეებთან დაკავშირებით, გამოვლენილი დარღვევები დღემდე არ არის აღმოფხვრილი და შესაბამისობაში არ არის მოყვანილი სახალხო დამცველის მიერ ამ საკითხზე გაგზავნილი რეკომენდაციების მოთხოვნებთან.

ჟ. ოქრომჭედლიშვილის საქმე

გასული წლის 9 აგვისტოს სახალხო დამცველს მომართა მოქ. ჟუჟუნა ოქრომჭედლიშვილმა ვაკე-საბურთალოს რაიონის გამგეობისა და ამავე რაიონის პოლიციის მიერ მისი მეზობლის მიერ უნებართვოდ წარმოებულ მშენებლობასთან დაკავშირებით რეაგირების გარეშე დატოვების შესახებ.

ჩვენს მიერ გაწეული მუშაობა თითქმის ნახევარი წლის განმავლობაში მიმდინარეობდა. შესაბამისი წერილები გაეგზავნათ რაიონის გამგეობასა და პოლიციას. ჩვენი მოთხოვნის შემდეგ პოლიციამ შეამოწმა სადარ ნაგებობის მშენებლობასთან დაკავშირებით ჟ. ოქრომჭედლიშვილის მეზობლის მშენებლობის ნებართვა და აღმოჩნდა, რომ ასეთი ნებართვა მეზობელს არ აღმოაჩნდა, ე. ი. მშენებლობა უკანონო იყო.

აღნიშნულთან დაკავშირებით ჩვენ მიემართეთ ვაკე-საბურთალოს რაიონის გამგეობას რაიონულ სასამართლოში უკანონო მშენებლობასთან დაკავშირებით სარჩელის შეტანისა და უ. ოქრომჭედლიშვილის მესამე პირად ჩართვის შეახებ, ჩვენი რეკომენდაცია გათვალისწინებულ იქნა და გამგეობამ 2001 წლის 16 თებერვალს 2-02\89 განცხადებით მიმართა რაიონულ სასამართლოს აღნიშნულ საქმესთან დაკავშირებით შესაბამისი მოპასუხეების მიმართ, 1998 წლის 15 აპრილის პრივატიზაციის ხელშეკრულების ნაწილობრივ ბათილად ცნობის, უკანონო ნაგებობიდან გამოსახლების, მისი აღებისა და პირვანდელ მდგომარეობაში მოყვანის შესახებ და სასარჩელო განცხადებაში მესამე პირად მიუთითეს მოქ. უ. ოქრომჭედლიშვილი.

ა. ჯიშკარიანის საქმე

ა. წ. 5 ივლისს განცხადებით მომმართა ა. ჯიშკარიანმა, რომელიც მუშაობს სტანდარტიზაციისა და მეტროლოგიის სახელმწიფო-სამეცნიერო ინსტიტუტში მეცნიერ-თანამშრომლად, სრულიად სამართლიანად ითხოვდა მისი ხელყოფილი უფლების აღდგენას, კერძოდ, მისთვის დასაბრუნებელი იყო საშემოსავლო გადასახადიდან უკანონოდ დაბეგრული თანხა - 318 ლარი და 46 თეთრი, რის შესახებაც არსებობდა შესაბამისი რაიონული და სააპელაციო სასამართლოების გადაწყვეტილება და განჩინება, რაც იურიდიულად აკანონებდა ამ მოთხოვნას.

ჩვენს მიერ საკითხის შესწავლისას მივედით იმ დასკვნამდე, რომ აღნიშნული ინსტიტუტის მიერ ადგილი ქონდა საკითხის ხელოვნურ გაჭიანურებას, რის გამოც ირღვეოდა მოქ. ა. ჯიშკარიანის უფლებები.

რეკომენდაციით მიემართეთ სახელმწიფო სტანდარტიზაციისა და მეტროლოგიის სასწავლო-სამეცნიერო ინსტიტუტის დირექტორს, ბატონ გ. ბაქრაძეს, რათა აღმოეფხვრა უკანონობა და უზრუნველყო მოქ. ა. ჯიშკარიანის სრულიად დასაბუთებული ფინანსური მოთხოვნა. სახალხო დამცველის რეკომენდაცია აღნიშნული უწყების მიერ დაკმაყოფილებულ იქნა.

ა. ჩუბინიძისა და გ. ვარდოსანიძის საქმე

ა. წ. 27 თებერვალს განცხადებით მოგემართა მოქ. ავთანდილ ჩუბინიძემ, რომელიც ითხოვდა მისი აწ გარდაცვლილი მამის ღუტუშა ნიკოლოზის ძე ჩუბინიძის საწარმოო ტრავმის პენსიის აღებას რუსთავის ს/ს მეტალურგიულ კომბინატში. მას ასაღები დარჩა კუთვნილი პენსია 231 ლარის ოდენობით. კომბინატის ხელმძღვანელობა სასტიკი წინააღმდეგი იყო თანხის ერთიანად გაცემაზე.

ჩვენ შესაბამისი რეკომენდაციით მიემართეთ რუსთავის ქარხნის ადმინისტრაციას. რეკომენდაცია ნაწილობრივ დაკმაყოფილებულ იქნა, ოჯახმა აიღო 200 ლარი.

5 ივნისს სახალხო დამცველის აპარატში შემოვიდა რუსთავის მეტალურგიული კომბინატის პენსიონერის გოგი ვარდოსანიძის განცხადება, რომელსაც ასაღები ქონდა კუთვნილი პენსია 662 ლარის ოდენობით.

ჩვენ შესაბამისი რეკომენდაციით მიემართეთ რუსთავის მეტალურგიული კომბინატის ადმინისტრაციას. რეკომენდაცია დაკმაყოფილდა ნაწილობრივ, გადაუხადეს 300 ლარი.

ორივე შემთხვევაში გაუგებარია ერთი რამ: თუ იყო შესაძლებლობა პენსიონერთა კანონიერი მოთხოვნების დაკმაყოფილებისა, რატომ ელოდებოდა ორივე საწარმოს ხელმძღვანელობა გარეშე ინსტანციის ჩარევას და თუ ასეთ შემთხვევაში საქმე შეიძლება გაკეთდეს მხოლოდ გარეშე ჩარევით, ხომ არ მიუთითებს ეს საწარმოთა ხელმძღვანელობის სისუსტეზე ან შეიძლება სხვა გარემოებებზეც კი.

ცეკავშირის სისტემაში, „თბილტრანსში“, ჟ. ოქრომჭედლიშვილის, ჯიშკარიანის, ა. ჩუბინიძისა და ვარდოსანიძის საქმეებთან დაკავშირებით, გამოვლენილი დარღვევები, დღემდე აღმოფხვრილი და შესაბამისობაში არ არის მოყვანილი სახალხო დამცველის მიერ ამ საკითხზე გაგზავნილი რეკომენდაციების მოთხოვნებთან.

პირობით ვადაზე ადრე, გამოსაცდელი ვადით სასჯელისაგან გათავისუფლებულ ირინა კალანდიასთვის საქართველოს მოქალაქის პასპორტის გაცემაზე დაუსაბუთებელი უარის თქმის შესახებ

მიმდინარე წლის 2 თებერვალს სახალხო დამცველს განცხადებით მომართა აფხაზეთიდან დევნილმა, სასჯელისაგან პირობით ვადაზე ადრე, გამოსაცდელი ვადით გათავისუფლებულმა ირინა კალანდიამ, მისთვის საქართველოს მოქალაქის პასპორტის გაცემისა და ფინანსური დახმარების თაობაზე დაუსაბუთებელი უარის თქმის შესახებ.

გამოირკვა, რომ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს საპასპორტო სავიზო და მოსახლეობის რეგისტრაციის ეროვნული ბიურო და მისდამი დაქვემდებარებული სამსახურები, „საქართველოს მოქალაქეების საქართველოს რესპუბლიკიდან დროებითი გასვლის და საქართველოს რესპუბლიკაში შემოსვლის წესების შესახებ“ კანონის მე-10 მუხლის მოთხოვნების არასწორი გაგებისა და გამოყენების გამო, დაუსაბუთებლად უარს ეუბნებოდნენ ამ უკანასკნელს პასპორტის გაცემაზე.

საქართველოს სახალხო დამცველმა თავის 2001 წ. 22 თებერვლის №10/01-1/108-კ და 2001 წლის 19 მარტის №195/01-1/108-კ რეკომენდაციებში, შინაგან საქმეთა სამინისტროს საპასპორტო-სავიზო და მოსახლეობის რეგისტრაციის ეროვნულ ბიუროს ყურადღება მიაპყრო ამ გარემოებაზე, რომ მათ მიერ კანონის დასახელებული მუხლის მოთხოვნა არასწორად იქნა გაგებული, ვინაიდან იგი, კონკრეტული ვითარებიდან გამომდინარე, დასაშვებად და არასავალდებულოდ მიიჩნევა საქართველოს მოქალაქის პასპორტის გაცემაზე უარის თქმას იმ შემთხვევაში, თუ ასეთ პირს შეუხრულებელი ექნებოდა სასამართლოს გადაწყვეტილებით დაკისრებული ვალდებულება.

ვინაიდან კანონის მოთხოვნა მოცემულ შემთხვევაში ატარებდა არა იმპერატიულ, არამედ ალტერნატიულ ხასიათს, ამასთან, კალანდიას არ ჰქონდა დარღვეული სასამართლოს მიერ დაკისრებული ვალდებულებები და შესაბამისი სამართალდამცველი ორგანოებიდან მისთვის პასპორტის გაცემაზე უარის თქმის შესახებ მოთხოვნა არ ყოფილა დაყენებული. საქართველოს სახალხო დამცველმა ი. კალანდიას აღნიშნულ შუამდგომლობაზე უარის თქმის შესახებ გადაწყვეტილება მიიჩნია მისთვის მინიჭებული უფლებების დარღვევად და შესაძლებლად ჩათვალა, გაცემულიყო საქართველოს მოქალაქის პასპორტი, რაც შემდგომში დაკმაყოფილებულ იქნა.

პროფესიულ დაავადებად და პროფდაავადების სოცდაზღვევის შემთხვევად ცნობის შესახებ ფორმა 164-ის შედგენაზე ლ. არბოლიშვილისათვის უსაფუძვლო უარის თქმის თაობაზე

1978 წლიდან მოყოლებული დღემდე, შპს „საქართველოს რკინიგზისა“ და პროფესიული კავშირის ხელმძღვანელობა (ა. ჩხაიძე, ბუგიანაშვილი, ბიბინეიშვილი), მიუხედავად საქართველოს აღმასრულებელი, სამართალდამცავი და სხვა უფლებამოსილი ორგანოების ათეულობით წერილობითი თხოვნის, მითითებისა და დავალებისა, აგრეთვე შპს „საქართველოს რკინიგზის“ გენერალური დირექტორისა და საქართველოს პროფესიული კავშირების გაერთიანების თავმჯდომარის სახელზე ჩემი, მიმდინარე წლის 1 მარტის, 24 მაისისა და 19 ივლისის რეკომენდაციებისა, უხეშად არღვევს თბილისის სალოკომოტივო დეპოს მოტორ-ვაგონის სექციის ყოფილი მემანქანის ლევან არბოლიშვილის უფლებებს და დაუსაბუთებლად ეუბნება უარს პროფესიულ დაავადებად და პროფესიულ დაავადების სოცდაზღვევად ცნობის შესახებ ფორმა № 164-ის შედგენაზე.

პროფესიული დაავადების შესახებ 1978 წლის 25 აპრილის აქტით, რომელსაც ხელს აწერენ ა/კავკასიის რკინიგზის თბილისის განყოფილების სანიტარიული ექიმი, სალოკომოტივო დეპოს ჯანაპუნქტის ექიმი, სალოკომოტივო დეპოს უფროსი და სალოკომოტივო დეპოს ადგილკომის თავმჯდომარე, ლ. არბოლიშვილი სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულებისას, მოტორ-ვაგონის მსვლელობის, შეკეთებისა და გაუმართაობის ლიკვიდაციის დროს გახდა ავად, რამაც განაპირობა მისი მიელოპოლირადიკულონევრიტით დაავადება.

საქართველოს ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს, პროფესორ ნ. ი. მახვილაძის სახელობის შრომის, ჰიგიენისა და პროფდაავადებათა ინსტიტუტის 1978 წლის 16 მარტის №99 ცნობით, დადასტურებულია რ. არბოლიშვილის დაავადების დიაგნოზი და იგი დაკავშირებულ იქნა მის პროფესიასთან.

აქედან მოყოლებული, ვიდრე 1998 წლამდე, იგივე დიაგნოზის დადასტურების თაობაზე მრავალი მოთხოვნა, მათ შორის ამიერკავკასიის ტრანსპორტის პროკურორის მიერ, გაიგზავნა ა/კავკასიისა და საქართველოს რკინიგზის ხელმძღვანელობის სახელზე, რასაც დადებითი შედეგი არ მოჰყოლია.

ბოლოს, ნ. ი. მახვილაძის სახელობის შრომის, ჰიგიენისა და პროფდაავადებათა სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის 1997 წლის 10 დეკემბრის მიმართვაში, რომელიც გადაეგზავნა საქართველოს პარლამენტის ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალურ საკითხთა ქვეკომიტეტის თავმჯდომარეს, მითითებულია, რომ ლ. არბოლაშვილის დაავადება - მიელოპოლირადიკულონევრიტი, დაკავშირებულია მის პროფესიასთან, რის გამოც დასახელებული კომიტეტის თავმჯდომარის 1998 წლის 11 მარტის შუამდგომლობით, საქართველოს პროფესიული კავშირების გაერთიანების თავმჯდომარეს ეთხოვა ლ. არბოლაშვილის საქმესთან დაკავშირებით მიელო საბოლოო გადაწყვეტილება, რაც არ არის მოყვანილი სისრულეში.

საქართველოს პროფესიული კავშირების გაერთიანების თავმჯდომარე იზიარებს ჩემს რეკომენდაციებში მოცემულ მოსაზრებებს და ხაზს უსვამს ამ საკითხის გადაჭრის აუცილებლობას; რაც შეეხება შპს „საქართველოს რკინიგზის“ გენერალურ დირექტორს, ბატონ ა. ჩხაიძეს, იგი ჩემს სახელზე გამოგზავნილ წერილში უარყოფს რა კომპეტენტური ორგანოების დასკვნებს, ზოგადად არ ცნობს ლ. არბოლაშვილის მიერ მიღებულ პროფესიულ დაავადებას, ამასთან, ვერ ასაბუთებს კონკრეტულად „ჯანმრთელობისათვის ვნების მიყენების გამომწვევი გარემოს არსებობას“, როგორც ეს წერილშია მითითებული, თუ რატომ „იყო და არის დაუშვებელი“ არა მარტო მემანქანის, არამედ ყველა დანარჩენი პროფესიის მუშაკებისათვის და რა საფუძველზე ამბობს უარს პროფესიული დაავადების შესახებ ფორმა № 164-ის შედგენაზე.

ამრიგად, ორ ათეულ წელზე მეტია „საქართველოს რკინიგზისა“ და საქართველოს რკინიგზელთა პროფესიული კავშირის ხელმძღვანელობა არღვევს რა ლ. არბოლაშვილის უფლებებს, ყოველგვარი საფუძვლისა და დასაბუთების გარეშე უარს ამბობს მისი დაავადების პროფესიულ დაავადებად ცნობის შესახებ.

მ. მამულაშვილის საქმე

2001 წლის 11 იანვარს, საქართველოს სახალხო დამცველს საჩივრით მომართა მარიამ მამულაშვილმა, ფსიქონევროლოგიური დისპანსერის მიერ მისი ფსიქიური მდგომარეობის კანონის მოთხოვნათა დარღვევით შესწავლისა და ფსიქიატრიის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში პოლიციის თანამშრომლების მიერ მისი იძულებითი წესით წარდგენის შესახებ.

საჩივრის განხილვის პროცესში შეგროვილი მასალების ანალიზიდან გამომდინარე, რომ 2000 წლის 12 დეკემბერს ქ. თბილისის მთაწმინდა-კრწანისის შს სამმართველოს მე-3 განყოფილებაში №კოლ-3-ით შევიდა ქ. თბილისის პეტრიაშვილისა და ლარსის ქუჩის მცხოვრები 13 პირის განცხადება. მ. მამულაშვილის მხრიდან უკანასკნელი 2 წლის განმავლობაში, ლარსის ქუჩის მოპირდაპირე მხარეს მშენებარე საცხოვრებელი სახლის მშენებლობისათვის ხელის შეშლის, უწმაწური სიტყვებით მიმართვის, წყევლის, სიცოცხლისათვის საშიში საგნების სროლის შესახებ. კოლექტიური განცხადების ავტორები, შესაძლო უბედური შემთხვევის თავიდან აცილებისა და მ. მამულაშვილის

ქმედებების აღსაკვეთად, მოითხოვდნენ ამ უკანასკნელის ფსიქიური მდგომარეობის შემოწმებას.

იმავე დღეს, პოლიციის დასახელებულ განყოფილებას, ინდივიდუალურად, ანალოგიური შინაარსის განცხადებებით, მიმართეს ლარსის ქ. №3-ში მცხოვრებმა ს. ვ-მ, ბარნოვის ქ. №66/26-ში მცხოვრებმა დ. შ-მ და პეტრიაშვილის ქ. №28-ის მშენებარე სახლის დარაჯებმა: გ. ნ-მა და ვ. გ-მ, აგრეთვე მშენებლობის მუშამ ლ. ჯ-მ.

უნდა აღინიშნოს, რომ მარიამ მამულაშვილი არის „პეტრიაშვილის ქუჩაზე უკანონოდ მშენებარე სახლების წინააღმდეგ ბრძოლის საინიციატივო ჯგუფის“ ხელმძღვანელი და მას აღნიშნულ საკითხზე სასამართლო ინსტანციებში შეტანილი აქვს სასარჩელო განცხადებები.

მიუხედავად ამისა, მთაწმინდა-კრწანისის შს სამმართველოს მე-3 განყოფილების თანამშრომლის ი. შიგარდელაშვილის მიერ, რომელსაც განყოფილების ხელმძღვანელობის მიერ დაევალა კოლექტიური და ინდივიდუალური განცხადებების შემოწმება, სიღრმისეულად და არსებითად არ იქნა შესწავლილი და დაკონკრეტებული განცხადებებში მოყვანილი ფაქტები და განმცხადებელთა საჩივრებით მიმართვის რეალური მოტივები. ამ უკანასკნელის მიერ საერთოდ არ იქნა გამოკითხული როგორც წერილობითი, ისე ზეპირი ფორმით კოლექტიური განცხადების 13 ავტორიდან ათი პირი. არ იქნა შესწავლილი მამულაშვილის პიროვნება, საცხოვრებელი ადგილის მიხედვით სამედიცინო დაწესებულებაში ფსიქიური დახმარების თაობაზე მისი შესაძლო მიმართვის შემთხვევები და ა. შ.

ასეთ პირობებში ქ. თბილისის მთაწმინდა-კრწანისის შს სამმართველოს მე-3 განყოფილების მიერ, 2000 წლის 29 დეკემბრის №104/29-86 წერილით, ა. ფ. გოცირიძის სახელობის ქ. თბილისის ფსიქონევროლოგიურ დისპანსერს ეთხოვა მ. მამულაშვილის ფსიქიური მდგომარეობის შემოწმება.

მ. მამულაშვილის მხრიდან მისი დისპანსერული შესწავლის კატეგორიული წინააღმდეგობის მიუხედავად, დასახელებული დისპანსერის თანამშრომელთა მიერ მასთან ბინაზე ჩატარდა ერთჯერადი გასაუბრება სოციალური საშიშროების თვალსაზრისით და იძულებითი ღონისძიების გატარება მის მიმართ მიზანშეუწონლად იქნა მიჩნეული.

იგნორირებულ იქნა რა საექიმო კომისიის დასკვნის მოთხოვნები, 2001 წლის 9 იანვარს, დილის 9 საათზე, პოლიციის დასახელებული განყოფილების თანამშრომელ ა. შიგარდელაშვილის მიერ, სააქციო საზოგადოება მ. ასათიანის სახელობის ფსიქიატრიის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში, ძალის გამოყენებით, მიყვანილ იქნა მ. მამულაშვილი. ჩატარდა კომისიური შემოწმება, რომლითაც პაციენტი არ ჩაითვალა ფსიქიურ ავადმყოფად და მიეცა გაწერის რეკომენდაცია. თუმცა, პოლიციის მუშაკებმა, პეტრიაშვილის ქუჩაზე იგი ძალის გამოყენებით ჩასვეს მანქანაში, გადააფარეს პლედი, გზაში დასცინოდნენ და ასეთ პირობებში საჭირო საბუთების გარეშე წარადგინეს ფსიქიატრიის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში. იქ კი, მიუხედავად მისი კატეგორიული წინააღმდეგობისა, იძულებითი წესით ჩაუტარეს შემოწმება, უყვიროდნენ, დაუწნეს თმები, გაუსინჯეს სხეულის კანი და არ მისცეს სახლში დარეკვის უფლება. მ. მამულაშვილის განმარტებით, რამდენიმე საათის შემდეგ მას სახლში ხელწერილით წასვლის

უფლება მხოლოდ მაშინ მიეცა, როცა საავადმყოფოში მყოფი უცხო პირების დახმარებით გაგზავნილი შეტყობინებისთანავე, ინსტიტუტში გამოცხადდნენ მისი ახლობლები.

ქ. თბილისის მთაწმინდა-კრწანისის რაიონის შს სამმართველოს 2001 წლის 23 იანვრის №101/5-126 წერილიდან ირკვევა, რომ სამსახურებრივი მოვალეობის შესრულების დროს დაშვებული შეცდომებისათვის, დაისვა პოლიციის თანამშრომელ ა. შიგარდელაშვილის თანამდებობიდან გათავისუფლების საკითხი. რაც შეეხება ფსიქიატრიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ხელმძღვანელობას, „ფსიქიატრიული დახმარების შესახებ“ კანონის დარღვევას მათი, 2000 წლის 12 იანვრის №12 წერილით, ადგილი არ ჰქონია, რაც ჩემს მიერ არ არის გაზიარებული.

მიმდინარე წლის 15 ივნისს გ. მამულაშვილმა განცხადებით მიმართა ქ. თბილისის მთაწმინდა-კრწანისის რაიონის პროკურატურას, ფსიქიატრიული კვლევის ცენტრში მისი იძულებითი მოთავსების შესახებ რეაგირების თაობაზე, რაზედაც მას სრულიად უსაფუძვლოდ უთხრეს უარი.

მხოლოდ ჩემი ჩარევის შემდეგ, დასახელებული პროკურატურის მიერ, მიღებულ იქნა დაზარალებულისაგან განცხადება, რომელიც შემდგომში შესამოწმებლად გადაეგზავნა ქ. თბილისის პროკურორს. დღემდე ამ საქმეზე პროკურატურას გადაწყვეტილება არ მიუღია, რაც სრულიად შეუწყნარებლად მიმაჩნია.

საქართველოს სახალხო დამცველის 2000 წლის იანვარ-ნოემბრის ანგარიშის რეკომენდაციების შესრულების შესახებ

წინა მოხსენებაში მოტანილია მთელი რიგი რეკომენდაციები ადამიანის უფლებათა და თავისუფლებათა დარღვევების აღმოფხვრის შესახებ. სამწუხაროდ, სახალხო დამცველის აღნიშნული რეკომენდაციები, ხშირ შემთხვევაში, კვლავაც რჩება შეუსრულებელი. ამის გამო იძულებული ვარ ვთხოვო პარლამენტს, კიდევ ერთხელ მიაქციოს მათ ყურადღება.

საქართველოს პარლამენტისა და იუსტიციის სამინისტროს მიერ დღემდე არ არის დადებითად გადაწყვეტილი:

– სახალხო დამცველის წლიურ ანგარიშში მითითებული რეკომენდაციები მართლმსაჯულების განხორციელების კანონიერების შემოწმების შესახებ, რაც დაკავშირებულია სასამართლო შეცდომათა გამოსწორებასთან;

– არ არის გადაწყვეტილი სახალხო დამცველის წლიური ანგარიშის რეკომენდაციები სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 162-ე მუხლიდან მისი მე-6 პუნქტის ამოღების შესახებ, რომლითაც პატიმრობის, როგორც აღკვეთი ღონისძიების ვადის გამოთვლისას, ბრალდებულისა და მისი დამცველის მიერ

სისხლის სამართლის საქმის მასალების გაცნობის ვადა არ მიიღება მხედველობაში;

- სისხლის სამართლის კოდექსით მხარის მიერ დანიშნული, ალტერნატიული ექსპერტიზის დასკვნის მოკვლევისა და გამოძიების ორგანოებისათვის წარდგენისა და საქმეზე სავალდებულო დართვის თაობაზე მოთხოვნის ამოღების შესახებ;

- მხარის მიერ დანიშნული ექსპერტის, ან შემოწმების მიზნით ექიმის დაწესებულებაში შეშვების ვალდებულებისა და დამცველის მიერ დაკავებულთა და დაპატიმრებულთა განთავსების ადგილზე ექსპერტისა და ექიმის შეყვანის შესახებ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 137-ე მუხლის პირველი ნაწილისა და 84-ე მუხლში შესაბამისი დამატებების შესახებ;

- საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 596-ე მუხლის პირველ ნაწილში ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა საჩივრის გამო აღძრულ საქმეზე წარმოების ვადის 2 თვით განსაზღვრის, ხოლო განსაკუთრებულ შემთხვევაში ასეთი ვადების კიდევ ორი თვით გაგრძელების შესახებ;

- საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 145-ე მუხლის მე-2 აბზაცში დამატების შეტანის შესახებ, რომელიც ითვალისწინებს პირის უფლებას, დაკავებისთანავე განემარტოს მას მოითხოვოს დამცველის დახმარება, რაც უნდა დაკმაყოფილდეს და შეტანილ იქნას დაკავების ოქმში;

- საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 234-ე, 594-ე მუხლის საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 422-ე და 423-ე მუხლებში დამატებების შეტანის თაობაზე, რომლებიც შეეხება საქართველოს სახალხო დამცველის რეკომენდაციის განხილვისა და ახლად აღმოჩენილ გარემოებათა გამო სასამართლო გადაწყვეტილებების გადასინჯვის სავალდებულო ხასიათს.

საქართველოს გენერალურმა პროკურატურამ სათანადო დასაბუთების გარეშე არ გაიზიარა სახალხო დამცველის ანგარიშის რეკომენდაციები:

- ზარქუას მიმართ პატიმრობის არასაპატიმრო სახის აღმკვეთი ღონისძიების შეცვლის შესახებ. ამჟამად ზარქუას სასამართლოს განაჩენით გამოტანილი აქვს სასჯელი, რომელიც არ არის დაკავშირებული თავისუფლების აღკვეთასთან;

- თ. შაფათავას, ჟ. ავალიანის, თ. კურტანიძის სისხლის სამართლის საქმეებზე წარმოების აღძვრისა და გამოძიების ჩატარების შესახებ;

- ქ. თბილისის საოლქო სასამართლომ დაუსაბუთებლად არ დააკმაყოფილა სახალხო დამცველის რეკომენდაცია 65 წელს გადაცილებული ნავოლის ქობალიას მიმართ პატიმრობის არასაპატიმრო აღკვეთი ღონისძიების შეცვლის შესახებ. ამჟამად ნ. ქობალია გასამართლებულია და მას შეეფარდა სასჯელი, რომელიც არ არის დაკავშირებული თავისუფლების აღკვეთასთან.

საქართველოს თავდაცვის სამინისტრომ არ შეასრულა სახალხო დამცველის რეკომენდაციები:

- ალტერნატიული სამხედრო სამსახურის შექმნის შესახებ;

- დასავლეთის დემოკრატიული ქვეყნების საჯარისო ფორმირებებში ადამიანის უფლებათა იმპლემენტაციის პრაქტიკის დანერგვის შესახებ;

- ადამიანის უფლებათა სფეროში, სამხედრო მოსამსახურეთა განათლების დონის ასამაღლებლად, ძირითადი საერთაშორისო დოკუმენტის და საქართველოს კონსტიტუციითა და კანონმდებლობით გარანტირებულ უფლებათა შესახებ, მცირე კრებულის მომზადებისა და ჯარისკაცებში მისი უფასოდ გავრცელების შესახებ.

სახალხო დამცველის აპარატის რეორგანიზაცია

საქართველოს სახალხო დამცველის მუშაობის განვლილმა პერიოდმა (1998-2000წ.წ.) აპარატის საქმიანობის გარკვეული ნაკლოვანებები გამოავლინა. სახალხო დამცველის ინსტიტუტის შექმნისას არსებული სტრუქტურა, რომელიც სამი დეპარტამენტისა და ორი სამსახურისაგან (სამოქალაქო-პოლიტიკურ უფლებათა, სოციალურ-ეკონომიკურ უფლებათა და ადმინისტრაციული დეპარტამენტები, საერთაშორისო ორგანიზაციებთან და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებთან ურთიერთობის სამსახურები) შედგებოდა, აპარატის ჩამოყალიბების საწყის ეტაპზე გამართლებული იყო და გარკვეული დადებითი როლი ითამაშა. აპარატის მუშაობის პროცესმა, განმცხადებლებთან ურთიერთობამ დაგვანახა მისი რეორგანიზაციის აუცილებლობა, სტრუქტურის სრულყოფა, სახალხო დამცველის მიერ გადაწყვეტილებების მიღების უფრო სწრაფი და გამჭვირვალე საქმის წარმოების უზრუნველყოფა. მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნების ომბუდსმენების აპარატების მრავალწლიანმა საქმიანობამ ჩამოაყალიბა საერთაშორისო სტანდარტებით განსაზღვრული ომბუდსმენის აპარატის ოპტიმალური სტრუქტურა.

საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატის საერთაშორისო სტანდარტებისა და ადგილობრივი პირობების გათვალისწინებით, რეორგანიზაციის მიზნით გაეროს განვითარების პროგრამის მხარდაჭერითა და სახალხო დამცველის მოწვევით საქართველოში იმყოფებოდა დანიის ადამიანის უფლებათა ცენტრის ექსპერტი ბ-ნი თომას ტრიერი. ვიზიტის პერიოდში ექსპერტი გაეცნო სახალხო დამცველის აპარატის საქმიანობას, სტრუქტურას, შეხვდა აპარატის ყველა დეპარტამენტისა და სამსახურის ხელმძღვანელს, თანამშრომლებს. შეისწავლა აპარატის მიერ საჩივრებისა და განცხადებების შესწავლისა და რეაგირების არსებული პრაქტიკა, მოქალაქეთა მიღების ორგანიზაცია და წარმოადგინა თავისი შენიშვნები აპარატის საქმიანობის შემდგომი სრულყოფის მიზნით.

აქვე არ შეიძლება არ აღინიშნოს სახალხო დამცველის აპარატის სტრუქტურის დახვეწაზე გაეროს განვითარების პროგრამის მთავარი ტექნიკური მრჩევლის ბ-ნი ბილ ჩეპმენისა და ეუთოს ექსპერტის, ბატონი ანჟეი მალანოვსკის მიერ გაწეული ხანგრძლივი და ნაყოფიერი საქმიანობა.

სახალხო დამცველის აპარატის საქმიანობის გამოცდილებამ, საერთაშორისო ექსპერტების რეკომენდაციების გათვალისწინებით, შესაძლებლობა მოგვცა დაგვეწყო აპარატის სტრუქტურული რეორგანიზაცია, რისთვისაც აპარატში 2001 წლის მარტში შეიქმნა აპარატის სტრუქტურული რეორგანიზაციის კომისია. კომისიამ საბოლოოდ ჩამოაყალიბა აპარატის რეორგანიზაციის სქემა, აპარატის სტრუქტურა, განსაზღვრა ვაკანსიები და 2001 წლის 15 მარტს პრესაში გამოცხადდა კონკურსი, ვაკანტურ ადგილებზე საკონკურსო წესით თანამშრომლების მიღების თაობაზე. განცხადებას გამოეხმაურა 21 ადამიანი. მათგან სახალხო დამცველის აპარატში სამუშაოდ მიღებული იქნა 8 თანამშრომელი, რამდენიმე მათგანი ხელშეკრულებით.

სახალხო დამცველის აპარატის რეორგანიზაციის შედეგად განისაზღვრა აპარატის საბოლოო სტრუქტურა, რომლის მიხედვითაც ჩამოყალიბდა აპარატის სტრუქტურული ქვედანაყოფები:

- მოქალაქეთა მომართვებისა და მიღების,
- ინფორმაციის,
- სტრატეგიის,
- ადმინისტრაციულ საქმეთა დეპარტამენტები და
- სახალხო დამცველის სამდივნო.

დეპარტამენტებს შორის ფუნქციები შემდეგნაირად განისაზღვრა:

1. მოქალაქეთა მომართვებისა და მიღების დეპარტამენტი:

მოქალაქეთა მომართვების და მიღების დეპარტამენტი აწარმოებს მოქალაქეთა მიღებას, მომართვების მონიტორინგს, განხილვას, რეგისტრაციასა და მათ მიმართ საქმის წარმოებას. მოქალაქეთა მომართვების და მიღების დეპარტამენტი ყველაზე მნიშვნელოვანი დეპარტამენტია გამომდინარე იქიდან, რომ ომბუდსმენის ტვირთის ძირითად სიმძიმეს მოქალაქეთა მიღება და საჩივრების განხილვა წარმოადგენს. საზოგადოება სახალხო დამცველის საქმიანობას შეფასებას აძლევს ამ დეპარტამენტის საქმიანობის მიხედვით.

დეპარტამენტის შემადგენლობაშია:

ა) განცხადებებისა და საჩივრების მიმღები განყოფილება:

განყოფილების ძირითად ამოცანას წარმოადგენს განცხადებებისა და საჩივრებისათვის განკუთვნილი მასალების მიღება, დახარისხება, მათი მიწოდება შესაბამისი დეპარტამენტის საერთო განყოფილებისათვის. მიმღები და დამხარისხებელი აწარმოებს შემოსული განცხადებებისა და საჩივრების დახარისხებას დეპარტამენტის მუშაობის სფეროებისა (სისხლის სამართალი, სამოქალაქო სამართალი, პენიტენციური სისტემა, სამოქალაქო დავები და სოციალურ-ეკონომიკური საკითხები და ა. შ.) და განცხადების შინაარსის მიხედვით.

განმცხადებელს განუმარტავს ამ საკითხზე სახალხო დამცველის კომპეტენციას და აწვდის იანფორმაციას განხილვის უშუალო პასუხისმგებელ პირთა შესახებ.

ბ) საერთო განყოფილება:

საერთო განყოფილების შემადგენლობაშია:

- რეგისტრაციისა და მონიტორინგის;
- ორგანიზაციული ტექნიკის, დოკუმენტაციის მომსახურების, შენახვისა და დაცვის;
- აქტივისტების ჯგუფი.

განყოფილებაში წარმოებს შემოსული განცხადებებისა და საჩივრების რეგისტრაცია, მათთვის სარეგისტრაციო ნომრისა და კოდის მინიჭებით. განყოფილებაში ხდება საბოლოო გადაწყვეტა განცხადების (საჩივრის) დასაშვებობის ან უარყოფის საკითხის შესახებ.

გ) განცხადებებისა და საჩივრების განხილვის განყოფილება:

განყოფილება ორგანიზაციას უწევს საჩივრებისა და განცხადების დადგენილ ვადებში სრულყოფილად შესწავლას. აწარმოებს მათი შესწავლის შედეგად დასკვნების, რეკომენდაციებისა და სხვა დოკუმენტაციის დროულად და ხარისხიანად შედგენას.

რეგიონული წარმომადგენლობანი

სახალხო დამცველის აპარატში შემოსული განცხადებების სტატისტიკამ და ანალიზმა ერთად დაგვანახა რეგიონული წარმომადგენლობების შექმნის აუცილებლობა, რაც განპირობებულია ქვეყანაში არსებული მძიმე სოციალ-ეკონომიკური მდგომარეობით. ხშირ შემთხვევაში, სახალხო დამცველის აპარატში განმცხადებლებს ფინანსური უსახსრობის გამო უჭირთ რეგიონებიდან ჩამოსვლა. ამიტომ ექსპერიმენტის სახით, სამეგრელოსა და იმერეთში შექმნილია რეგიონული წარმომადგენლობები, რომლებიც შედიან მოქალაქეთა მომართვებისა და მიღების დეპარტამენტში.

რეგიონული წარმომადგენლები ახორციელებენ განმცხადებლების მიღებას ადგილებზე, წყვეტენ მათი საჩივრებისა და განცხადებების დასაშვებობის საკითხს, ატარებენ რეგისტრაციაში, განსაკუთრებით რთულ და დიდი მოცულობის განცხადებებს (საჩივრებს) წარმოადგენენ მოქალაქეთა მიღებისა და მომართვების დეპარტამენტში. სახალხო დამცველის აპარატში ყოველკვარტალურად წარმოადგენენ საქმიანობის წერილობით ანგარიშს.

2. ინფორმაციის დეპარტამენტი

დეპარტამენტის შემადგენლობაშია:

- ა. საზოგადოებრივ ურთიერთობათა განყოფილება;
- ბ. საერთაშორისო ორგანიზაციებთან ურთიერთობის განყოფილება
- გ. ბიბლიოთეკა

დაწვრილებითი ინფორმაცია დეპარტამენტის ქვედანაყოფების ფუნქციონალური დატვირთვის და საქმიანობის შესახებ, იხ. ქვემოთ, თავი „საერთაშორისო ურთიერთობები“.

3. სტრატეგიის დეპარტამენტი

დეპარტამენტის შემადგენლობაშია:

- ა. სამართლებრივი ექსპერტიზის სექტორი;
- ა. სტრატეგიული კვლევის, ანალიზისა და მოხსენებების სექტორი;
- გ. ბავშვთა უფლებების ცენტრი.

დეპარტამენტი შეისწავლის მოქმედ კანონმდებლობაში ადამიანის უფლებათა დაცვის კუთხით არსებულ ხარვეზებს და მათი დახვეწისა და შევსების მიზნით შემუშავებს შესაბამის რეკომენდაციებსა და წინადადებებს ქვეყნის საკანონმდებლო ორგანოში წარსადგენად, შეიმუშავებს ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში პრიორიტეტულ მიმართულებებსა და ძირითად პოლიტიკას. პასუხისმგებელია სპეციალური მოხსენებებისა და საპარლამენტო ანგარიშების მომზადებაზე და ამ კუთხით კოორდინაციას უწევს აუცილებელი ინფორმაციის მოპოვებას.

4. ადმინისტრაციული დეპარტამენტი

დეპარტამენტში გაერთიანებულია სახალხო დამცველის აპარატის სამეურნეო და ტექნიკური უზრუნველყოფა, კადრები, ბუღალტერია. მისი ძირითადი ამოცანაა ხელი შეუწყოს აპარატის ორგანიზაციულად გამართულ მუშაობას, შეიმუშაოს პროგრამები აპარატის მატერიალურ-ტექნიკური ბაზის გაუმჯობესებისათვის, უზრუნველყოს აპარატის სამეურნეო –საფინანსო საქმიანობის, კავშირგაბმულობისა და კომპიუტერული ტექნიკის გამართული მუშაობა, მოამზადოს სათანადო რეკომენდაციები, წინადადებები აპარატის კადრებთან მუშაობის გაუმჯობესებისათვის.

სახალხო დამცველის აპარატის რეორგანიზაციის შედეგად, აპარატში განხორციელდა მნიშვნელოვანი ცვლილებები. ძველი სტრუქტურით არსებული ორი – სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა და სოციალურ ეკონომიკურ უფლებათა დეპარტამენტები გაერთიანდა. ადრე მოქმედ საქმეთა წარმოებასთან დაკავშირებული პრობლემებიდან უნდა აღინიშნოს შემდეგი: ძველი სტრუქტურით არსებულ დეპარტამენტებს შორის, შემოსული განცხადებების განაწილება ხშირ შემთხვევაში პირობით ხასიათს ატარებდა. გართულებული იყო განცხადებების შესწავლაზე კონტროლი. ორ დეპარტამენტს შორის განცხადებების გადანაწილება

იწვევდა განცხადებების შესწავლის ვადების გაჭიანურებას. მთლიანობაში საქმის წარმოების პროცედურა ნაკლებად გამჭვირვალე იყო. რეორგანიზაციის შედეგად ძველი სტრუქტურით არსებული ორი დეპარტამენტი გაერთიანდა, მოქალაქეთა მომართვებისა და მიღების დეპარტამენტად, რის შედეგადაც განცხადებებზე მუშაობა, საქმის წარმოების მთელი ციკლი დაწყებული განცხადების მიღებით და დამთავრებული რეკომენდაციის მომზადებით, მოექცა ერთი სამსახურის ჩარჩოებში, რამაც გაცილებით გაამარტივა განცხადებების შესწავლა, განცხადების დასაშვებობის საკითხის გადაწყვეტა, განცხადების შესწავლაზე კონტროლი, რეგისტრაციის წარმოება შესაძლებელი გახდა განცხადებაზე უფრო სწრაფი და დროული რეაგირება, შუამდგომლობის, რეკომენდაციის მომზადება.

ასევე უნდა აღინიშნოს სახალხო დამცველის აპარატში ორი ახალი სამსახურის ინფორმაციისა და განსაკუთრებით სტრატეგიის დეპარტამენტების შექმნა, რომელთა ფუნქციებზეც ზემოთ ვისაუბრეთ.

აპარატის რეორგანიზაციის დროს გათვალისწინებული იქნა 2001 წლის ბიუჯეტით განსაზღვრული საშტატო განრიგი, რომლის მიხედვითაც აპარატის თანამშრომელთა რაოდენობა განისაზღვრა 44 თანამშრომლით.

სახალხო დამცველის აპარატის სრული რეორგანიზაცია, როგორც გვექონდა ჩაფიქრებული ადამიანის უფლებათა დამცველი საერთაშორისო ექსპერტების რეკომენდაციების გათვალისწინებით, ამ ეტაპზე შეუძლებელი გახდა: შტატების სიმცირის, მატერიალურ-ტექნიკური ბაზისა და, პირველ რიგში, დაუფინანსებლობის გამო.

საერთაშორისო ურთიერთობები

ინფორმაციის დეპარტამენტი

როგორც თქვენთვის ცნობილია წინა ანგარიშიდან, 1999 წლიდან აპარატში მუშაობს – UNDP გაეროს განვითარების პროგრამის „სახალხო დამცველის აპარატის განვითარების ხელშეწყობის“ 4-წლიანი პროექტი, რომლის ტექნიკური კონსულტანტია ბილ ჩემპენი. თანამშრომელი სააგენტოებია: შვედეთის საერთაშორისო განვითარების სააგენტო სიდა (SIDA, რაულ ვალენბერგის ინსტიტუტი RWI), დანიის ადამიანის უფლებათა ცენტრი (DCHR), ჰოლანდიის მთავრობა, გაეროს ადამიანის უფლებების უმაღლესი კომისარი (OHCHR), გაეროს ადამიანის უფლებების დაცვის ლტოლვილთა კომისარი (UNHCR), მათ შორის არის საქართველოს მთავრობა, რომელსაც უნდა გამოეყო პროექტისათვის 100 000 აშშ დოლარი, მაგრამ მიუხედავად ჩემნი არა ერთი განაცხადისა, დღეისათვის არც ერთი ცენტი არ არის ჩარიცხული, რაც სერიოზულად უშლის ხელს სხვა საერთაშორისო თანადამფინანსებელი ფონდებიდან თანხების მოზიდვას. ამ პროექტით განხორციელდა: აპარატის თანამშრომელთა სწავლება სპეცკურსებზე შვედეთსა და გერმანიაში ადამიანის უფლებების სფეროში, შეიქმნა და გაფართოვდა ბიბლიოთეკა, რომელიც მოიცავს როგორც გაეროსა და

საერთაშორისო ორგანიზაციების ნორმატიულ აქტებს და მოხსენებებს, ისე საქართველოს კანონმდებლობას. ბიბლიოთეკა ღია და ხელმისაწვდომია ყველა მსურველისათვის. დონორი ორგანიზაციების ხელშეწყობით მოხერხდა აპარატის საოფისე აღჭურვილობისა და კომპიუტერების შეძენა, ადამიანის უფლებების საერთაშორისო ინსტრუმენტების სახელმძღვანელოს თარგმნა და გამოცემა, აპარატის მართვისა და საქმის წარმოების პროგრამული უზრუნველყოფა, ინტერნეტში ჩართვა, სემინარების ჩატარება პოლიციელების, სამხედროებისა და პროკურორებისათვის (ა. წ. აპრილი, მაისი-ივნისი, ივლისი).

მ. წ. იანვრიდან მუშაობა დაიწყო ჰოლანდიის მთავრობის პროექტმა „საზოგადოების განათლების პროგრამა ადამიანის უფლებათა სფეროში“, რომლის ფარგლებშიც მიმდინარეობს: თვეში ერთხელ საქართველოს ტელევიზიის I არხით ტელეგადაცემათა სერია (უკვე გავიდა ეთერში ხუთი გადაცემა), რომელიც ვრცელდება ადგილობრივი საკაბელო არხების მეშვეობით, სისტემური რადიოპროგრამა (გავიდა ოთხი რადიოგადაცემა), ჩატარდა სოციოლოგიური კვლევა „მოსახლეობის ინფორმირებულობა ადამიანის უფლებათა შესახებ“, გახსნილია ვებ-გვერდი ინგლისურ და ქართულ ენაზე, რომელშიც ასახულია აპარატის საკანონმდებლო ბაზა, სტრუქტურა და ფუნქციები, საჩივართა და განცხადებების მიმართვის ფორმა, წლიური ანგარიშები და აპარატის საქმიანობასთან დაკავშირებული სხვადასხვა სახის ინფორმაცია (ჟურნალი, საგაზეთო გვერდი).

გასული წლის აგვისტოში, რეორგანიზაციის ევროპული სტანდარტების განხორციელების მიზნით, გაეროს განვითარების პროგრამის მხარდაჭერითა და სახალხო დამცველის აპარატის მოწვევით, საქართველოში იმყოფებოდა დანიის ადამიანის უფლებათა ცენტრის ექსპერტი თომას ტრიერი. დანიელი ექსპერტის მიერ შემოთავაზებული და სახალხო დამცველის აპარატის თანამშრომელთა მიერ ცვლილებების გათვალისწინებითა და, საერთო ჯამში, მათი მხარდაჭერით, სახალხო დამცველის აპარატში მ. წ. გაზაფხულზე ჩატარდა სტრუქტურული რეორგანიზაცია. სტრუქტურული რეორგანიზაციის შედეგად სხვა სამ ძირითად დეპარტამენტთან ერთად, შეიქმნა მეოთხე – ინფორმაციის დეპარტამენტი.

ინფორმაციის დეპარტამენტში შევიდა საზოგადოებასთან ურთიერთობის განყოფილება, საერთაშორისო ურთიერთობის განყოფილება და ბიბლიოთეკა.

საზოგადოებასთან ურთიერთობის განყოფილება მოიცავს სახალხო დამცველის აპარატის პრესასთან და საზოგადოებასთან, არასამთავრობო ორგანიზაციებთან მჭიდრო ურთიერთობას მათი სრულად ინფორმირებისა და ადამიანის უფლებების დაცვის კუთხით საგანმანათლებლო საქმიანობას.

საერთაშორისო ურთიერთობის განყოფილება ურთიერთობს უცხოეთის ქვეყნების შესაბამის სამსახურებთან და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან, ხელს უწყობს გაცვლითი დელეგაციების ორგანიზებასა და აპარატის მუშაკთა ვიზიტების მომზადებას.

დეპარტამენტი ბიბლიოთეკის ფუნქციონირებას ხელს უწყობს მასში დაცული უცხოური ლიტერატურის თარგმნისა და პოპულარიზაციის მიზნით, ასევე უზრუნველყოფს ფონდის შემდგომ გამდიდრებას და მის გამართულ მუშაობას.

სახალხო დამცველის და მისი აპარატის დაფინანსების საკითხი

2000 წლის მეორე ნახევრიდან დღემდე პირადად ფინანსთა სამინისტროს ხელმძღვანელის ბატონ ზ. ნოლაიდელისადმი არაერთი მიმართვისა, პრეზიდენტის დავალებებისა და მისი 2000 წლის 29 დეკემბრის № 543 ბრძანებულების მიუხედავად, დღემდე არ გადაწყდა სახალხო დამცველის და მისი აპარატის სათანადო დაფინანსების საკითხი.

2000 წლის სექტემბერიდან ბიუჯეტიდან ფინანსთა სამინისტრომ სახალხო დამცველს და მის აპარატს სამეურნეო ხარჯებისათვის განკუთვნილი დაფინანსებიდან დააკლო 24 ათ. ლარი, რაც შეადგენს 67,0%-ს, ანუ აპარატი დაფინანსდა 33%-ით.

2001 წლის საერთო ხარჯების დაფინანსებას უნდა შეედგინა 90,0 ათასი ლარი, ფაქტიურმა ხარჯებმა შეადგინა 43,6 ათასი ლარი (48,4%) და ძირითადად შეეხო ხელფასს და დამქირავებლიდან ანარიცხებს 31,0 ათასი ლარი (71,1 %). ობიექტურობა მოითხოვს ითქვას, რომ მართალია, მიმდინარე წლის 1 ივნისიდან ფინანსთა სამინისტრომ დაიწყო სახალხო დამცველის აპარატის საოფისე და სამეურნეო ხარჯების მუხლებით გათვალისწინებული დაფინანსება, მაგრამ მისი ძირითადი ნაწილი მოხმარდა წინა პერიოდში წარმოქმნილ დავალიანებების (კავშირგაბმულობა, საფოსტო, საოფისე, გათბობის, საწვავის და სხვა) გასტუმრებას. ფინანსთა სამინისტროს მხრიდან საქმისადმი ასეთმა მიდგომამ, ნამდვილად არ მოგვცა საშუალება სრულყოფილად და ეფექტურად გაგვეხორციელებინა ორგანული კანონით მონიჭებული უფლებები და დაუფინანსებლობის გამო სერიოზულ წინააღმდეგობას ვაწყდებით თანამშრომელთა მივლინებაში გაგზავნის, სამეურნეო საკითხების სრულყოფილი გადაწყვეტის თუ სხვა მნიშვნელოვანი საკითხების მოგვარებისათვის და შექმნილმა ვითარებამ გვაიძულა ფინანსთა მინისტრის ზ. ნოლაიდელის მიმართ სარჩელით მიგვემართა ვაკე-საბურთალოს რაიონული სასამართლოსათვის.

სახალხო დამცველის აპარატის დღიდან დაარსებისა, ირღვევა კანონით გათვალისწინებული ნორმები სახალხო დამცველისა და მისი აპარატის ბიუჯეტის ფორმირების შესახებ. ფინანსთა სამინისტროს საერთოდ არ აინტერესებს სახალხო დამცველის აზრი ბიუჯეტის სექვესტრთან დაკავშირებით, როცა პარლამენტს წარუდგენს ბიუჯეტის შემცირების მონაცემებს მონაცემებს ჩვენთან შეთანხმების გარეშე, რაც, ჩვენი აზრით, კანონით გათვალისწინებული უფლებამოსილების გადამეტებას წარმოადგენს. არადა, „საქართველოს სახალხო დამცველის შესახებ“ ორგანული კანონის 25-ე მუხლის თანახმად, „საქართველოს სახალხო დამცველისა და მისი სამუშაო აპარატის ორგანიზაციასთან და საქმიანობასთან დაკავშირებული ხარჯთაღრიცხვა გათვალისწინებულია საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტის ცალკე მუხლით. საქართველოს სახალხო დამცველი წარადგენს მის საქმიანობასთან დაკავშირებულ ხარჯთაღრიცხვის პროექტს კანონით განსაზღვრული წესით“, ხოლო 26-ე მუხლის პირველი პუნქტის მიხედვით – საქართველოს სახალხო დამცველის საქმიანობის უზრუნველყოფისათვის იქმნება საქართველოს სახალხო დამცველის სამუშაო აპარატი და მუშაობა ხორციელდება დამტკიცებული დებულებით. აპარატის ეფექტური მუშაობისათვის აუცილებელია ფინანსთა სამინისტროს თანადგომა, თუნდაც იმ დაბალი დამტკიცებული ბიუჯეტის

ფარგლებში, რასაც, სამწუხაროდ, დღემდე ვერ ვაღწევთ და უარყოფითად ისახება ჩვენს საქმიანობაში კანონით მონიტჟებული უფლებების განხორციელებისას. აღსანიშნავია ისიც, რომ ფინანსთა სამინისტროს არადამაკმაყოფილებელი მუშაობის მიმართ ჩვენი არაერთი ობიექტური შეფასების მიუხედავად, მიმდინარე სამეურნეო წელს სახელმწიფო სახსრების მობილიზაციის შედეგად შესაძლებელი გახდა საბიუჯეტო ორგანიზაციების მუშაკებისათვის ყოველთვიური ხელფასის ანაზღაურება, თუმცა გრაფიკის დაგვიანებით, მაგრამ იგი მაინც ხორციელდება.

საქართველოს სახალხო დამცველის ოფისის საქმიანობის სტატისტიკა

2001 წლის 6 თვეში სახალხო დამცველს მიმართა 1526 მოქალაქემ. მათ შორის ზეპირი ფორმით – 728, ხოლო წერილობითი ფორმით – 798-მა მოქალაქემ. აქედან იურიდიული დახმარება და კონსულტაცია გაეწია – 611, სხვადასხვა სახის განმარტება მიეცა – 117, სახალხო დამცველთან მიღებაზე იყო 792 პირი.

წერილობითი ფორმით შემოსული 798 განცხადებიდან შესრულებული და დადებითად გადაწყვეტილია 643, განხილვის პროცესშია 155, ხოლო მომზადდა და გაიგზავნა სხვადასხვა ინსტანციაში 76 რეკომენდაცია, აქედან ამ დროისათვის გაზიარებულია 27.

განცხადებები შემოსულია:

- სისხლის სამართლის საქმეზე – 127, სამოქალაქო საქმეზე – 98, უკანონო პატიმრობის თაობაზე – 90, რწმენის თავისუფლების შეზღუდვაზე – 25, სამხედრო სამსახურის შესახებ – 7, ქალთა უფლებებზე – 2, ბავშვთა უფლებებზე – 8, ეროვნული უმცირესობის დისკრიმინაციაზე – 1, პენსიებისა და სოციალური დახმარების საკითხზე – 88, შრომით უფლებებზე – 65, საბინაო პრობლემებზე – 109, მიწის დავებზე – 9, განათლებისა და კულტურის საკითხებზე – 5, სამედიცინო საკითხებზე – 11, საბანკო-საფინანსო საკითხებზე – 18, მეზობლურ კონფლიქტებზე – 15, მოსამართლისა და სასამართლოს არაობიექტურობაზე – 38, სასამართლო გადაწყვეტილების არაღსრულებაზე – 14, შეწყალების თაობაზე – 21, სხვა – 49.

განხილული განცხადებების საერთო რაოდენობიდან 35-ზე მომზადდა რეკომენდაცია.

შემოსული განცხადებების მიხედვით, გასაჩივრებულია შემდეგი სტრუქტურების საქმიანობა:

- მმართველობის ორგანოების – 13, სასამართლო ორგანოების – 42, შინაგან საქმეთა სამინისტროს ორგანოების – 46, პროკურატურის ორგანოების – 34, პენიტენციური სისტემის – 2, თავდაცვის სამინისტროს დანაყოფების – 3, უშიშროების ორგანოების – 2, საგადასახადო ორგანოების – 11, ჯანდაცვისა და სოცუზრუნველყოფის ორგანოების – 5, ყველა დონის საარჩევნო კომისიის – 2.

საქართველოს სახალხო დამცველის იმერეთის ოფისის სტატისტიკა

სახალხო დამცველის ოფისს მიმართა 102-მა მოქალაქემ.

მათ შორის: ზეპირი ფორმით – 60, წერილობითი ფორმით – 52, მიღებაზე ჩაეწერა – 34, დადებითად გადაწყდა – 39, განხილვის პროცესშია – 13, მომზადდა და გაიგზავნა სხვადასხვა ინსტანციაში – 83, იურიდიული დახმარება და კონსულტაცია გაეწია – 38, შუამდგომლობა და რეკომენდაცია გაიგზავნა 28 შემთხვევაში, სხვადასხვა სახის განმარტება მიეცა 22 პირს.

მომართვები შემოვიდა:

1. ქ. ქუთაისიდან – 22,
2. წყალტუბოს რაიონიდან – 3,
3. ხონის რაიონიდან – 1,
4. ბაღდათის რაიონიდან – 2,
5. ტყიბულის რაიონიდან – 6,
6. თერჯოლის რაიონიდან – 3,
7. ზესტაფონის რაიონიდან – 7,
8. ხარაგაულის რაიონიდან – 4,
9. ჭიათურის რაიონიდან – 2,
10. საჩხერის რაიონიდან – 3.

სახალხო დამცველის სამეგრელოსა და ზემო სვანეთის ოფისის სტატისტიკა:

შემოსული განცხადებების რაოდენობა – 65

ზეპირი ფორმით – 5

წერილობითი ფორმით – 65

იურიდიული დახმარება, კონსულტაცია გაეწია – 18 პირს

განმარტება მიეცა – 17 პირს

რეკომენდაციები გაიგზავნა – 30 შემთხვევაში.